

МІНІСТЕРСТВО КУЛЬТУРИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНА ІСТОРИЧНА БІБЛІОТЕКА УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНА СПІЛКА КРАЄЗНАВЦІВ УКРАЇНИ
КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
КУЛЬТУРИ І МИСТЕЦТВ

IV Краєзнавчі читання
пам'яті Петра Тронька

**БІБЛІОТЕЧНЕ КРАЄЗНАВСТВО
У КУЛЬТУРНОМУ ПРОСТОРІ УКРАЇНИ**

Збірник матеріалів
Всеукраїнської науково-практичної конференції
м. Київ, 2 листопада 2017 р.

КИЇВ 2017

МІНІСТЕРСТВО КУЛЬТУРИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНА ІСТОРИЧНА БІБЛІОТЕКА УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНА СПІЛКА КРАЄЗНАВЦІВ УКРАЇНИ
КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
КУЛЬТУРИ І МИСТЕЦТВ

IV Краєзнавчі читання
пам'яті Петра Тронька

**БІБЛІОТЕЧНЕ КРАЄЗНАВСТВО
У КУЛЬТУРНОМУ ПРОСТОРИ УКРАЇНИ**

Збірник матеріалів
Всеукраїнської науково-практичної конференції
м. Київ, 2 листопада 2017 р.

КИЇВ 2017

**Рекомендовано до друку Вченою радою
Національної історичної бібліотеки України**

Редакційна колегія:

Скорухатова А.В., генеральний директор Національної історичної бібліотеки України, заслужений працівник культури України (голова редколегії), **Маньковська Р.В.** перший заступник голови Національної спілки краєзнавців України, старший науковий співробітник Інституту історії України НАН України, к.і.н., доцент, заслужений працівник культури України (заступник голови редколегії), **Кисельова В.П.** завідувач сектора науково-дослідної роботи науково-методичного відділу Національної історичної бібліотеки України, **Михайлова О.В.**, завідувач науково-методичного відділу Національної історичної бібліотеки України, **Новальська Т.В.**, професор кафедри соціальних комунікацій та інформаційних наук Київського національного університету культури і мистецтв, доктор історичних наук, **Смілянець С.І.**, заступник генерального директора з наукової роботи Національної історичної бібліотеки України.

Редактори: **Кудласевич Т.С., Поліщук М.А.**

Науковий збірник містить доповіді та повідомлення учасників Всеукраїнської науково-практичної конференції «Бібліотечне краєзнавство у культурному просторі України», що відбулася 2 листопада 2017 року у рамках Четвертих краєзнавчих читань пам'яті Петра Тронька.

Автори статей відповідають за достовірність і вірогідність викладеної інформації, за належність поданого матеріалу їм особисто, за правильне цитування джерел та посилання на них. Думки авторів можуть не співпадати з позицією редколегії. Рукописи не повертаються і не рецензуються. Редколегія залишає за собою право відхилити запропоновані матеріали, а також вносити редакційні правки до публікацій.

ЗМІСТ

Скорохватова А. В.	Краєзнавчі конференції – важливий напрям у діяльності Національної історичної бібліотеки України	8
Авраменко Г. М., Антонюк О. Ю., Антонович В. С.	Цифрова бібліотека – бібліотека майбутнього (З досвіду створення повнотекстової краєзнавчої бази даних у Вінницькій ОУНБ ім. К. А. Тімірязєва)	12
Бажан О. Г.	Термінологічний аналіз дослідження бібліотечно-комунікаційних засобів забезпечення готельно-ресторанної сфери в Україні	19
Бартош А. Є.	Журнал «Краєзнавство»: історія, традиції, новації	22
Бачинська Н. А.	Києво-Печерська лавра у вирі подій 1917 р. (За документами ЦДІАК України)	26
Бубало О. О.	Бібліотечно-інформаційна освіта: етапи становлення та розвитку	31
Букет Є. В.	Внесок В. С. Бабича у розвиток бібліотечно-бібліографічної освіти (1983-2000 рр.)	33
Величко Л. М., Строкач І. І.	Датування появи хуторів Калинівки, Павлинівки і Мар’янівки в контексті пошуку і співставлення краєзнавчих джерел	36
Велігура Н. М.	Популяризація та використання документів з історичного краєзнавства у відділі обслуговування користувачів Національної історичної бібліотеки України	40
Волошинська Н. О.	До питання ролі бібліотек у контексті дослідження акварельного живопису України	43
Гончаров О. П.	Зміни в Адміністративно-територіальному устрої України та їх відображення у довідково-пошуковому апараті Національної історичної бібліотеки України	45
Горбань Г. В.	Бібліографічні та історіографічні огляди на сторінках журналу «Краєзнавство»	54
Гула Є. П., Мазніченко О. В., Осадча А. М.	Івано-Франківська обласна універсальна наукова бібліотека ім. І. Франка та обласна організація Національної спілки краєзнавців України: грані співпраці	56
Демиденко Н. М.	Інноваційні технології у бібліотеках і музеях ЄС на початку ХХІ століття	59
	Про деякі особливості системи середньої освіти у другій половині ХІХ ст. на прикладі Глухівської прогімназії (через призму спогадів Миколи Прокоповича Василенка (1866-1935 рр.))	64

<i>Дікунова О. А.</i>	Система краєзнавчих електронних бібліографічних ресурсів бібліотеки Криворізького державного педагогічного університету	67
<i>Дмитрук В. І.</i>	Ювілей наукового журналу «Краєзнавство» в суспільно-інформаційному просторі	70
<i>Дмитрук С. А.</i>	Теоретична складова використання інноваційних методів у бібліотечному краєзнавстві	73
<i>Дніпренко В. І.</i>	Нормативні вимоги та правила складання бібліографічного опису документів у національних стандартах	75
<i>Добржанський С. О.</i>	Проблематика розвитку українських міст в другій половині XIX – на початку XX ст. на сторінках журналу «Краєзнавство»	78
<i>Дрончак К. В.</i>	Правові проблеми доступу до бібліотечно-інформаційних ресурсів в умовах електронного середовища	81
<i>Ємчук О. І.</i>	Використання бібліотечних фондів архівних установ в історико-краєзнавчих дослідженнях	83
<i>Ісаєнко О. О.</i>	Медіакультурна тематика навчальних дисциплін – важлива складова освіти і професії майбутніх бібліотекарів	86
<i>Карпунь О. Ф.</i>	З історії села Конела. Перстень Ольгерди	88
<i>Качан Н. А.</i>	Соціальна роль читання в сучасних умовах	92
<i>Кисельова В. П.</i>	Розвиток бібліотечного краєзнавства в сучасний період (на основі аналізу потоку видань та публікацій за 2007-2016 рр.)	95
<i>Кобижча Н. І.</i>	Фонди бібліотек України в умовах інтелектуальної свободи та свободи доступу до інформації	99
<i>Кужельна О. В.</i>	«Злети» та «падіння» краєзнавства Шосткинщини 1920-х – початку 1930-х років	104
<i>Кучеренко С. В.</i>	Участь бібліотек у проекті Благодійного Фонду імені Івана та Юрія Лип «Дороги пам'яті»	109
<i>Маєр Т. Г.</i>	Основні положення Концепції розробки нового сайту Національної історичної бібліотеки України (НІБУ)	112
<i>Малиш О. М.</i>	Українська революція і визначні особистості краю: відзначення Року Української революції у бібліотеках Сумщини	118
<i>Малюк О. Ю.</i>	Історія та сучасний стан бібліотеки Луганського національного університету імені Тараса Шевченка	122
<i>Маньковська Р. В.</i>	Бібліотеки-музеї в Україні у контексті міжнародного досвіду	125

<i>Марченко О. І.</i>	Взаємоповага, підтримка, взаємодія: (співпраця Національної історичної бібліотеки України з Національним Києво-Печерським історико-культурним заповідником)	130
<i>Медведєва В. М.</i>	Антологія як форма репрезентації книгознавчої школи Київського національного університету культури і мистецтв	133
<i>Милько В. І.</i>	Сучасні бібліометричні рейтинги та профілі журналу «Краєзнавство»	136
<i>Москаленко А. В.</i>	Бібліотечно-інформаційне обслуговування археологів в Україні: постановка проблеми	139
<i>Мусіна З. Х., Литвин О. В. Новальська Т. В.</i>	Джерельна складова бази даних «Історія України» періоду Української революції 1917–1921 років	142
	Модернізація навчальних дисциплін відповідно комплексної інтегрованої спеціальності 029 «Інформаційна, бібліотечна, архівна справа»	146
<i>Она О. В.</i>	Роль бібліотечного краєзнавства в науково-дослідницькій роботі школярів	149
<i>Осіння Н. В.</i>	Вчені-геологи та гірники України ХІХ – початку ХХ століття: біографістика, біобібліографія	151
<i>Петриченко К. В.</i>	Події Української революції (1917-1921 рр.) у періодичних виданнях (спогадах) Відділу зарубіжної україніки Національної бібліотеки України ім. В. І. Вернадського	155
<i>Плахтій А. М.</i>	Бібліотеки як пункти доступу громадян до послуг електронного урядування	158
<i>Покропивна О. В.</i>	Пошуковий інтерфейс краєзнавчої бази даних «Історія міст і сіл України» на сайті Національної історичної бібліотеки України	162
<i>Поліщук М. А.</i>	Інформаційно-бібліографічне забезпечення історико-краєзнавчих досліджень з вивчення історії населених пунктів	168
<i>Полянська Н. І.</i>	Харківська державна наукова бібліотека імені В. Г. Короленка як база виробничої практики студентів спеціальності 029 «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа»	175
<i>Пристай Г. І.</i>	Позиціонування обласними універсальними науковими бібліотеками регіонального культурно-мистецького концепту в мережевому середовищі	177
<i>Прокопенко Л. І.</i>	Освітньо-виховне значення навчальної дисципліни «Бібліотечне краєзнавство»	180
<i>Прокопенко Н. І.</i>	Досвід діяльності бібліотек у правовому полі США	184
<i>Рогожа Марія</i>	Зникаючі/обкрадені села: проблеми ідентифікації та збереження пам'яті	187

<i>Рогожа Михайло</i>	Музей Василя Симоненка у Тарандинцях (Лубенський район, Полтавська область)	189
<i>Рогожа Михайло</i>	Пам'ять через віки	194
<i>Рудзький Л. З., Марченко Т. М., Бойко А. І. Смирнова С. М.</i>	Сервис персональной рассылки, как обязательная функция в краеведческой деятельности библиотек	197
<i>Смілянець С. І.</i>	Наукова діяльність Федора Кіндратовича Вовка: краєзнавчий аспект (за матеріалами книжкового фонду Національної історичної бібліотеки України)	201
<i>Сорокін А. А.</i>	Українська революція 1917-1921 років: інформаційні ресурси Національної історичної бібліотеки України	209
<i>Сошинська В. Є.</i>	Опубліковані мемуари як джерело з історії виборів до Київської міської та районних у місті Києві рад народних депутатів ХХІ скликання	213
<i>Сурело С. П.</i>	«Бібліотечне краєзнавство» як вибіркова дисципліна	217
<i>Терлецька О. О., Прокопенко Л. С. Тріпутіна Н. П.</i>	Призабуті імена Воронізької землі: Іван Спиридонович Абрамов (1874-1960 рр.) – дослідник-краєзнавець	219
<i>Хоменко Г. Ю., Прокопенко Л. С. Хроленко М. П.</i>	Краєзнавча складова Вікіпедії: перспектива співпраці студентів і бібліотек	222
<i>Черняк І. В.</i>	Краєзнавчий напрямок у виховній роботі бібліотеки вищого навчального закладу	224
<i>Чеховська І. В.</i>	Краєзнавча діяльність Королівської бібліотеки Данії	228
<i>Шендрик О. О.</i>	Взаємодія публічних бібліотек та засобів масової комунікації	230
<i>Щиглинська М. М. Прокопенко Л. С.</i>	Внесок наукової школи О. С. Сокальського у розвиток галузевої науки і освіти	232
<i>Рекомендації Всеукраїнської науково-практичної конференції «Бібліотечне краєзнавство у культурному просторі України»</i>	Динаміка змін у краєзнавчому ресурсі «Історія міст і сіл України» (на прикладі Київської області)	234
<i>Відомості про авторів</i>	Міжнародне бібліотечне співробітництво як чинник входження України в світовий інформаційний простір: сучасні тенденції	236
	Краєзнавчий потенціал Албанії	239
		243
		245

Краєзнавчі конференції – важливий напрям у діяльності Національної історичної бібліотеки України

Всеукраїнська науково-практична конференція «Бібліотечне краєзнавство у культурному просторі України» традиційно стала визначною подією не лише в історії Національної історичної бібліотеки України (далі НІБУ), а також у культурному житті сучасного українського суспільства.

У 2011 році НІБУ ініціювала проведення Краєзнавчих читань пам'яті фундатора краєзнавчого руху в Україні, академіка Петра Тимофійовича Тронька. Співорганізаторами конференцій, які проходили в рамках Краєзнавчих читань, виступили: Міністерство культури України, Київський національний університет культури і мистецтв, Національна спілка краєзнавців України.

За останні шість років проведено три Всеукраїнські науково-практичні конференції, які відбулися у 2011-2013-2015 роках, за спільною назвою «Бібліотечне краєзнавство у культурному просторі України». Ці краєзнавчі форуми присвячувалися знаменним датам та ювілеям видатних українців. Зокрема, до 200-річчя від дня народження генія українського народу Тараса Шевченка, до 100-річчя від дня народження Героя України Петра Тимофійовича Тронька. Цьогорічні Краєзнавчі читання присвячені 100-річчю подій Української революції 1917-1921 років і 90-річчю з часу заснування наукового журналу «Краєзнавство».

Готуючись до проведення **Четвертих краєзнавчих читань**, ми зробили аналіз матеріалів попередніх науково-практичних конференцій щодо тематики розглянутих питань, кола учасників та виконання ухвалених рекомендацій.

З'ясувалося, що активними учасниками конференцій були фахівці обласних універсальних наукових бібліотек (ОУНБ) України, бібліотек міста Києва, викладачі, аспіранти і студенти вищих навчальних закладів, краєзнавці, працівники архівів та музеїв. Серед регіональних бібліотек постійними учасниками Краєзнавчих читань були: Харківська державна наукова бібліотека імені В. Г. Короленка, Вінницька, Полтавська, Херсонська, Івано-Франківська, Волинська і Рівненська ОУНБ. Сьогодні до нас приєдналися фахівці Дніпропетровської ОУНБ та інших книгозбірень. Особливо відзначимо колег Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського, Національної бібліотеки України для дітей та

Національної наукової сільськогосподарської бібліотеки, які брали участь в усіх конференціях.

Вагомим є внесок фахівців Національної історичної бібліотеки України, які презентували свої напрацювання та результати наукових досліджень і підготували 34 повідомлення до збірників матеріалів Всеукраїнських науково-практичних конференцій.

Значним є доробок викладачів, аспірантів та студентів фахових вишів. Загалом вони підготували 40 наукових публікацій до збірників матеріалів краєзнавчих науково-практичних конференцій. Важливо зазначити, що традиційно під час роботи конференцій працювала секція «Кадрове забезпечення бібліотек України», яку незмінно ведуть: Тетяна Василівна Новальська – доктор наук, професор Київського національного університету культури і мистецтв та Надія Анатоліївна Бачинська – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри соціальних комунікацій та інформаційних наук Київського національного університету культури і мистецтв. У секційних заняттях брали участь також викладачі, аспіранти і студенти інших провідних фахових вишів, зокрема: Миколаївської філії Київського національного університету культури і мистецтв, Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв, Луганської державної академії культури і мистецтв, науковці Харківської державної академії культури. Слід відзначити, що на Четверті краєзнавчі читання вперше подали свої доповіді та повідомлення викладачі та студенти Київського університету імені Бориса Грінченка.

Починаючи з Перших краєзнавчих читань, нас активно підтримує і нам допомагає Національна спілка краєзнавців України (НСКУ), яку очолює Олександр Петрович Ресент – член-кореспондент НАН України, заступник директора Інституту історії України НАНУ, доктор історичних наук. На пленарних засіданнях неодноразово виступали: Руслана Вікторівна Маньковська – заступник голови Національної спілки краєзнавців України, старший науковий співробітник Інституту історії України НАНУ, кандидат історичних наук; Олександр Петрович Гончаров – голова Київської міської організації НСКУ, кандидат історичних наук, доцент кафедри етнології та краєзнавства Київського національного університету імені Тараса Шевченка. До участі в Читаннях долучилося численне коло краєзнавців з різних регіонів нашої країни, їх доробок – понад 30 повідомлень, це – розвідки з історії міст і сіл України та цікаві повідомлення про видатних діячів рідного краю. Наприклад, краєзнавець-аматор, Гурба Віктор Григорович – вчитель історії, керівник шкільного краєзнавчого музею загальноосвітньої школи села Дубовичі Сумської області брав участь у всіх конференціях з доповідями про історію рідного села; Левченко Валерій Валерійович – кандидат історичних наук, доцент кафедри українознавства, історико-правових та мовних дисциплін Одеського національного морського університету (також

учасник усіх конференцій), який в своїх повідомленнях висвітлював питання з історії бібліотечної справи міста Одеси. Серед активних учасників конференцій – лідери регіональних відділень НСКУ: Павло Степанович Скавронський – директор Музею історії міста Бердичева, голова Бердичівського регіонального товариства НСКУ; Олександр Васильович Залуцький – доцент кафедри музики Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича, голова Чернівецького обласного відділення Національної спілки краєзнавців України; Степан Костюк – директор Тернопільського обласного краєзнавчого музею, голова Тернопільської обласної організації НСКУ та ін.

Тематика питань, що розглядалися на конференціях, стосувалася важливих теоретичних та методичних проблем бібліотечного краєзнавства. Висвітлювалися: проблеми сучасної нормативної бази краєзнавчої діяльності бібліотек; інноваційні технології; інформаційно-бібліографічне забезпечення досліджень з історії міст і сіл України; популяризація краєзнавчих ресурсів, продуктів і послуг бібліотек; взаємодія бібліотек з архівними установами і музеями, місцевими краєзнавчими осередками, а також бібліотечна освіта та кадрове забезпечення бібліотек. Тематика питань для обговорення залишається актуальною і для Всеукраїнської науково-практичної конференції в рамках Четвертих краєзнавчих читань. Планується приділити більше уваги і обговорити питання: з реалізації проекту «Історія міст і сіл України», інформаційно-бібліографічного забезпечення на допомогу вивченню і висвітленню подій Української революції 1917-1921 років, історії створення журналу «Краєзнавство», 90 років з часу заснування якого ми відзначаємо в цьому році. Актуально звучать теми: співпраця бібліотек, музеїв та архівів, інновації в бібліотечній освіті та повідомлення про нові розвідки краєзнавців-аматорів з історії рідного краю.

Важливим підсумком роботи науково-практичних конференцій є ухвалення рекомендацій, в яких окреслюються завдання для подальшого розвитку бібліотечного краєзнавства.

Аналізуючи матеріали конференцій, ми перевірили виконання рекомендацій, що були прийняті за результатами **Третіх краєзнавчих читань**, де ставилися такі завдання, як:

- *«необхідність підтримувати традицію вшанування П. Т. Тронька як видатного діяча краєзнавчого руху, пам'яткоохоронної справи та українського музейництва».* Традиція продовжується;
- *«затвердити оновлений проект «Положення про краєзнавчу діяльність державних і комунальних бібліотечних закладів», який не виконано з об'єктивних причин. Проект Положення з 2015 року знаходиться в Міністерстві культури України, але він вже не актуальний у сучасних умовах децентралізації та*

реформування бібліотечної галузі. Потрібно *розробити новий документ з врахуванням змін, що відбуваються в суспільстві*;

- *«продовжувати моніторинг краєзнавчої діяльності бібліотек України, цілеспрямовано досліджувати можливості пошуку інформації з історії міст і сіл, яку містять ЕК та БД регіональних бібліотек та НІБУ», на виконання якого проведено кілька досліджень з виявлення інформаційного потенціалу відповідних ресурсів:*

- * «Видання і публікації з історії міст і сіл України в Електронних каталогах і краєзнавчих базах даних (БД) регіональних бібліотек в контексті створення Зведеного краєзнавчого електронного ресурсу» (на прикладі Дніпропетровської, Миколаївської, Тернопільської ОУНБ);

- * «Інформаційний потенціал електронних каталогів та баз даних НІБУ в контексті створення сучасної бібліографічної бази з історії міст і сіл України (на прикладі Київської області)»;

- * «Сучасні електронні та друковані джерела краєзнавчої інформації як основа для доповнення інтегрованого ресурсу з історії міст і сіл України (на прикладі Київської області)».

За підсумками досліджень розроблено методичні поради з оптимізації цих ресурсів, а також виявлені тенденції і проблеми дозволили розробити окремі «Науково-методичні рекомендації з виявлення, відбору та опрацювання краєзнавчих документів для бази даних «Історія міст і сіл України», які створені в НІБУ в межах однойменного проекту. Результати наукових досліджень висвітлено у 25, 26, 27 випусках інформаційного бюлетеня «Краєзнавча робота в бібліотеках України» і представлено на сайті НІБУ в розділі «Наші видання».

- **Завдання** *«відслідковувати офіційну інформацію щодо змін у адміністративно-територіальному устрої області: зміни статусу, підпорядкування або перейменування населених пунктів тощо та, спираючись на нормативно-правові акти, оперативно вносити відповідні дані в краєзнавчі БД»* виконується шляхом формування спеціалізованої БД «Адміністративно-територіальний устрій України. Зміни і доповнення». В цьому Ресурсі відображається інформація про поточні зміни в адміністративно-територіальному устрої України: перейменування, зміна статусу, меж чи підпорядкування населених пунктів, а також утворення територіальних громад та створення об'єднаних територіальних громад. Бібліографічні записи в цій БД створюються лише на основі офіційних джерел, в першу чергу, «Відомостей Верховної Ради України», а також «Офіційного вісника України», «Голосу України», офіційного порталу Верховної Ради

України, офіційних порталів обласних рад народних депутатів, тощо. БД представлена у загальному доступі на сайті НІБУ і також має власний пошуковий інтерфейс.

- **Завдання** *«популяризувати знання про історію та культуру народів краю шляхом залучення членів місцевих національно-культурних об'єднань, організацій і товариств до участі в плануванні, підготовці та проведенні краєзнавчих заходів бібліотеки».*

Моніторинг краєзнавчої діяльності бібліотек України, який постійно здійснює НІБУ, дає підстави стверджувати, що останнім часом поширеною практикою стала підготовка бібліографічних посібників, в т. ч. і двомовних, присвячених видатним представникам етнічних спільнот, історичним подіям, культурним особливостям; зокрема, це стосується регіонів з розмаїтою етнічною складовою, наприклад, таких як Буковина і Закарпаття.

- **Завдання** *«регіональним бібліотекам готувати біобібліографічні видання (нариси, показники) про бібліотечних діячів краю – як складову частину української бібліотекознавчої біографістики».*

За останні роки підготовлено біобібліографічні посібники, присвячені знамим фахівцям бібліотечної справи: Ользі Федорівні Ботушанській (Одеська ННБ), Наталії Іванівні Морозовій (Вінницька ОУНБ), Валентині Олександрівні Ярошик (Харківська ДНБ), Зінаїді Миколаївні Рижковій (Дніпропетровська ОУНБ), Івану Івановичу Сварнику (Львівська ОУНБ), Людмилі Захарівні Григаш (Закарпатська ОУНБ), першому директору Івано-Франківської ОУНБ Василю Михайловичу Пашницькому.

Підсумовуючи, можна стверджувати, що Рекомендації, ухвалені на науково-практичній конференції, яка проходила в рамках Третіх краєзнавчих читань, майже всі виконані. Сподіваюся, що ми також завершимо нашу роботу ухваленням Рекомендацій **Четвертих краєзнавчих читань** і визначимо перспективні шляхи подальшого розвитку бібліотечного краєзнавства.

*Авраменко Г. М., Антонюк О. Ю.,
м. Вінниця*

Цифрова бібліотека – бібліотека майбутнього

«Якщо стара книгозбірня була джерелом, до якого йшли всі спрагли знань, то нова – це водогін, що розносить живильну вологу по домівках». Ці слова одного з найвидатніших бібліотечних діячів США Мелвіла Дьюї (1851–1931 рр.) стали надзвичайно актуальними для ХХІ століття у зв'язку з розвитком комп'ютерних технологій та впровадження їх у всі сфери життя суспільства, коли потреба в електронній інформації постійно зростає. Свідченням цього є стрімкий розвиток проєктів переведення на електронні носії (оцифрування)

бібліотечних фондів, що отримали назву цифрових бібліотек. Їх цінність полягає в тому, що вони платно або на безоплатній основі надають доступ до величезного інформаційного масиву у будь-який час і в будь-якому місці, де є комп'ютер і Інтернет.

На сьогодні у світовій системі інтелектуальної власності вже функціонує значна кількість цифрових бібліотек, а також триває подальша активна праця з їх створення. В Україні активне формування електронних ресурсів та електронних бібліотек розпочалося у 90-х роках минулого століття. Цьому сприяли світові тенденції та процес інформатизації нашого суспільства. Було прийнято Закон України від 04.02.98 р. «Про національну програму інформатизації» та цілу низку нормативно-законодавчих актів, на основі яких у державі розпочалася робота щодо створення цифрових бібліотек (або оцифрування окремих розділів бібліотечних фондів великих бібліотек). До цього процесу долучилася і Вінницька обласна універсальна наукова бібліотека (ОУНБ) ім. К. А. Тімірязєва, зосередивши основну увагу на створенні власної цифрової бібліотеки краєзнавчих повнотекстових баз окремих розділів фонду, тобто зібрання електронних версій документів, які представлені для користування в онлайн-режимі. На сьогодні це один з основних напрямів роботи відділів краєзнавства та рідкісних і цінних видань. Його мета – збереження унікального краєзнавчого фонду бібліотеки шляхом створення цифрових копій документів та забезпечення доступу до них користувачів. Реалізація проекту оцифрування краєзнавчого фонду бібліотеки планується на довгостроковий термін.

Формування повнотекстової електронної бази краєзнавчого фонду в бібліотеці здійснюється шляхом:

- оцифрування методом сканування документів;
- збереження та використання електронних оригінал-макетів сучасних друкованих видань, що передаються авторами;
- представлення на сайті бібліотеки електронних версій власних видань бібліотеки.

В ОУНБ ім. К. А. Тімірязєва створено і наповнюється повнотекстова електронна бібліотека, в якій представлено такі розділи:

- «Видання бібліотеки». Повнотекстова база краєзнавчих видань бібліотеки налічує понад 150 електронних документів;
- «Літературна Вінниччина»;
- «Історико-краєзнавчі дослідження»;
- «З фонду рідкісних та цінних видань».

Усі матеріали складових цифрової бібліотеки знаходяться у вільному доступі, надається можливість їх роздрукування або копіювання на електронні носії інформації.

Співробітники відділу краєзнавства працюють над поповненням таких розділів цифрової бібліотеки:

- «Літературна Вінниччина»;
- «Історико-краєзнавчі дослідження»;
- «Часописи Поділля початку 20 ст.».

У 2014 р. спільно з обласною організацією Національної спілки письменників України розпочато створення електронної бібліотеки «Літературна Вінниччина» (на веб-сайті Бібліотеки – http://www.library.vn.ua/includes/literaturna_vinnutchuna), яка є надзвичайно актуальною для поціновувачів творчості вінницьких письменників. Основна мета цієї електронної повнотекстової бази:

- популяризація літературних творів письменників Вінниччини;
- забезпечення рівних можливостей безкоштовного доступу користувачів до творів вінницьких письменників за допомогою Інтернет-мережі;
- надання користувачам якісно нових можливостей роботи з інформаційним ресурсом ОУНБ ім. К. А. Тімірязєва;
- створення електронних копій друкованих документів для збереження культурної спадщини Вінниччини, що знаходиться у фонді Бібліотеки та у членів Вінницької обласної організації НСПУ й запобігання фізичного зношення документів;
- підвищення ефективності використання документів, розкриття фонду Бібліотеки;
- створення можливості працювати одночасно з одним і тим же виданням багатьом користувачам.

Останніми роками на Вінниччині значно активізувалися історико-краєзнавчі дослідження, до яких долучаються як вчені-історики, так і краєзнавці-аматори; розширюється репертуар краєзнавчих видань. З метою забезпечення якнайширшого доступу до повних текстів цих видань через Інтернет 2015 р. було прийнято рішення щодо здійснення їх оцифрування, тобто створення на веб-сайті ОУНБ ім. К. А. Тімірязєва розділу «Історико-краєзнавчі дослідження» (на веб-сайті Бібліотеки – http://www.library.vn.ua/includes/istoruko_kraeznavch_doslidgenia).

Мета проекту:

- на договірній основі популяризувати історико-краєзнавчі дослідження науковців і краєзнавців;
- забезпечити безкоштовний доступ користувачів до повнотекстових видань науковців, дослідників краю за допомогою Інтернет-мережі;

- зберігати культурну спадщину Вінниччини, що знаходиться у фондї Вінницької ОУНБ ім. К. А. Тімірязєва, у членів Вінницької обласної організації Національної спілки краєзнавців України;
- запобігти фізичному зношенню документів;
- підвищити ефективність використання документів та ширше розкрити фонд Бібліотеки;
- надати можливість працювати одночасно з одним і тим же документом багатьом користувачам.

Розроблено відповідну документацію, вироблено умови співробітництва Бібліотеки з авторами, що викладено в індивідуальних договорах. На сьогодні у повнотекстовій базі історико-краєзнавчих досліджень про Вінниччину нараховується понад 15 книг, серед яких нові дослідження Т. Каросвої, М. Мудраченка, А. Нагребецького, О. Федоришена, О. Ковалю та ін. Працівники відділу краєзнавства постійно відслідковують вихід з друку нових праць вінницьких науковців, залучають їх до співпраці у наповненні оцифрованих колекцій новими дослідженнями та забезпечення доступу до них широкого загалу через Інтернет.

Ці персональні частини загальної цифрової бібліотеки створені за ідентичною структурою. Відкриває персональну сторінку кожного автора, учасника колекції його портрет. Далі подається бібліографічний список його видань чи друкованих праць та літератури про нього, Інтернет-ресурси (вебліографія). Завершує сторінку посилання на повні тексти творів із зазначенням їх формату та обсягу. Матеріали в цих частинах цифрової бібліотеки розміщуються в алфавітному порядку прізвищ авторів. На сьогодні в повнотекстовій базі «Літературна Вінниччина» представлено до 30 авторів. Серед них – твори вінницьких письменників Н. Гнатюк, І. Волошенюка, В. Забаштанського, А. Звірика, М. Каменюка, В. Кобця, А. Подолинного та ін. З частиною авторів були укладені відповідні договори про співробітництво у наповненні розділу «Літературна Вінниччина» на веб-сайті ОУНБ ім. К. А. Тімірязєва, яке здійснюється шляхом передачі електронних аналогів їхніх друкованих видань до Бібліотеки. Цей же договір гарантує дотримання авторського права під час співробітництва. Передбачається також поповнення цієї повнотекстової краєзнавчої бази електронними аналогами творів письменників-земляків минулих років згідно з чинним законодавством «Про авторське право і суміжні права».

Новітні комп'ютерні технології сьогодні дають можливість зберегти для нащадків безцінний фонд періодичних видань Поділля початку XX ст. Процес оцифрування цього фонду працівники краєзнавчого відділу розпочали у 2016 р. Зроблено лише перші кроки, тож цей процес ще потребує вивчення, удосконалення.

Для ознайомлення подаємо зміст складових частин цифрової бібліотеки, які ведуть працівники відділу краєзнавства.

Цифрова бібліотека «Історико-краєзнавчі дослідження»

1. Горобець, О. Родинна колиска – Джурин / Олександр Горобець, Ігор Нечіпайло. – Харків : Атос, 2008. – 176 с. : кольор. іл. – Електрон. версія. – Режим доступу: <http://en.calameo.com/read/003741391f28e15d14024> (дата звернення: 21.07.16), вільний. – Назва з екрана.

2. Горобець, О. Заручник спокуси, або Записки гламурного коханця / Олександр Горобець. – Харків : Атос, 2010. – 264 с. : портр. – Електрон. версія. – Режим доступу: <http://ozarinci1.narod.ru/download/zaruchnik-sp.pdf> (дата звернення: 21.07.16), вільний. – Назва з екрана.

3. Горобець, О. Свічка на вітрі : публіцист. розмисли про кремлів. воен. гібрид для укр. електорал. поля та високий дух народу, який не побороти нікому / Олександр Горобець. – Вінниця : Рогальська І. О., 2014. – 252 с. – Електрон. версія. – Режим доступу: http://vinnychany.kiev.ua/!_ata/data/140.pdf (дата звернення: 21.07.16), вільний. – Назва з екрана.

4. Коваль, О. Тарас Шевченко на Вінниччині : присвяч. 200-річчю з дня народж. Т. Г. Шевченка / О. Коваль. – Гнівань ; Вінниця : Консоль, 2013. – 48 с. : фот. – Електрон. версія. – Режим доступу: <http://en.calameo.com/read/003741356235221d8313d> (дата звернення: 21.07.16), вільний. – Назва з екрана.

5. Небо на землі. З історії Вінницького Спасо-Преображенського кафедрального собору : до 250-річчя Спасо-Преображенського кафедрального собору / авт.-сост.: А. К. Лисий, В. В. Голоскевич. – Вінниця : Вінниц. єпархія УПЦ, 2008. – 88 с. : іл., фот. – Електрон. версія. – Режим доступу: <http://en.calameo.com/read/003741391aaffc49fab41> (дата звернення: 21.07.16), вільний. – Назва з екрана.

6. Мудраченко, М. Пам'ятки історії та пам'ятні місця на Вінниччині : Калинів. та Оратів. р-ни / Микола Мудраченко. – Вінниця : Данилюк В. Г., 2009. – 316 с. : фот. – Електрон. версія. – Режим доступу: <http://en.calameo.com/read/003741391bdb7aa6add80> (дата звернення: 21.07.16), вільний. – Назва з екрана.

7. Мудраченко, М. Р. Ілюзіон у Вінниці : історико-докум. нарис / М. Р. Мудраченко, К. М. Горячкун. – Вінниця : [б. в.], 2000. – 23 с. : фот. – Електрон. версія. – Режим доступу: <http://en.calameo.com/read/0037413916e9549a3ссас> (дата звернення: 21.07.16), вільний. – Назва з екрана.

8. Нагребецький, А. Іменами багата земля Шаргородська : [іст. нариси про села Шаргород. р-ну та їх жителів] / Анатолій Нагребецький. – Вінниця : Меркьюрі-Поділля,

2014. – 364 с. : фот. – (Історія краю та його видатні земляки). – Електрон. версія. – Режим доступу: <http://en.calameo.com/read/003741391903b9a51d958> (дата звернення: 21.07.16), вільний. – Назва з екрана.

9. Нагребецький, А. Н. Політанки – життєві обрії / Анатолій Нагребецький. – Вінниця : Меркьюрі-Поділля, 2015. – 416 с. : фот. – Електрон. версія. – Режим доступу: <http://ru.calameo.com/read/0037413914923649ced5a> (дата звернення: 21.07.16), вільний. – Назва з екрана.

10. Кароєва, Т. Р. Вулиці Вінниці: з історії декомунізації : довідник / Тетяна Кароєва ; Подільська агенція регіонального розвитку, Вінницьке історичне товариство. – Вінниця : Віндрук, 2016. – 64 с. : іл. – Бібліогр.

11. Федоришен, О. Історії Старого міста / О. Федоришен, Н. Федоришина. – Вінниця : Віндрук, 2016. – 172 с. : іл., карти.

Цифрова бібліотека «Літературна Вінниччина»

1. Боярунець Ю. Вибір : поезії / Юрій Боярунець. – Вінниця : Власюк О., 2006. – 44 с. : фот. – Електрон. версія. – Режим доступу: http://www.library.vn.ua/includes/Boyarynets_vubir_poezii (дата звернення: 21.07.16), вільний. – Назва з екрана.

2. Вдовцов, М. Зерно з татових черевиків / Михайло Вдовцов. – Вінниця : Консоль, 2011. – 288 с. – Електрон. версія. – Режим доступу: http://www.library.vn.ua/includes/zerno_z_tatovuh_cherevukiv (дата звернення: 21.07.16), вільний. – Назва з екрана.

3. Вітковський, В. «Вервольф» : пригод. роман. / Вадим Вітковський, Микола Рябий. – Вінниця : Едельвейс і К, 2014. – Кн. 1. – 524 с. : іл., портр. – Електрон. версія. – Режим доступу: <http://www.calameo.com/read/0037413910cb99c402103> (дата звернення: 25.07.16), вільний. – Назва з екрана.

4. Волошенюк, І. С. Страх і совість / І. С. Волошенюк. – Вінниця : Власюк О., 2007. – 208 с. – Електрон. версія. – Режим доступу: <http://ru.calameo.com/read/0037413918758d42fa133> (дата звернення: 25.07.16), вільний. – Назва з екрана.

5. Волошенюк, І. Все те, що на серце лягло : [повість] / Іван Волошенюк. – Вінниця : Власюк О., 2008. – 263 с. : фот. – Електрон. версія. – Режим доступу: <http://ru.calameo.com/read/00374139123aa5fe04806> (дата звернення: 25.07.16), вільний. – Назва з екрана.

6. Гнатюк, Н. Ю. Прощання з березнем : лірика / Н. Ю. Гнатюк. – Київ : Рад. письменник, 1972. – 52 с. – Електрон. версія. – Режим доступу:

http://www.library.vn.ua/includes/proschania_z_bereznem (дата звернення: 25.07.16), вільний. – Назва з екрана.

7. Гнатюк, Н. Ю. Час колосіння : поезії / Н. Ю. Гнатюк. – Київ : Рад. письменник, 1980. – 103 с. – Електрон. версія. – Режим доступу: http://www.library.vn.ua/includes/chas_kolosinnia (дата звернення: 25.07.16), вільний. – Назва з екрана.

8. Гнатюк, Н. Ю. Посіяла жито : лірика / Н. Ю. Гнатюк. – Одеса : «Маяк», 1978. – 70 с. – Електрон. версія. – Режим доступу: http://www.library.vn.ua/includes/posiyala_guto (дата звернення: 25.07.16), вільний. – Назва з екрана.

9. Веселий світ Павла Добрянського : спогади сучасників про письменника : до 85-річчя від дня народж. П. Добрянського / Вінниц. обл. центр туризму, спорту, краєзнавства та екскурсій ; упоряд. В. С. Горлей. – Вінниця : Нілан-ЛТД, 2015. – 102 с. : фот. – Електрон. версія. – Режим доступу: http://www.library.vn.ua/includes/veselui_svit (дата звернення: 25.07.16), вільний. – Назва з екрана.

10. Браїлівська осінь Володимира Забаштанського : слово про поета-подолянина : до 75-річчя від дня народж. В. Забаштанського / упоряд. В. С. Горлей. – Вінниця : Нілан-ЛТД, 2015. – 140 с. : портр., іл. – Електрон. версія. – Режим доступу: http://www.library.vn.ua/includes/brailivska_osin (дата звернення: 25.07.16), вільний. – Назва з екрана.

11. Григорук, М. Свет Звезды : роман / Михайл Григорук. – Вінниця : Корзун Д. Ю., 2013. – 400 с. : портр. – Електрон. версія. – Режим доступу: <http://en.calameo.com/read/003741391c494a66cfabf> (дата звернення: 25.07.16), вільний. – Назва з екрана.

12. Каменюк, М. Меч і троянда : поезії / Михайло Каменюк. – Вінниця : Данилюк В. Г., 2008. – 256 с. – Електрон. версія. – Режим доступу: http://www.library.vn.ua/includes/mech_i_troiya (дата звернення: 25.07.16), вільний. – Назва з екрана.

13. Каменюк, М. Окільцьовані птахи : поезії / Михайло Каменюк ; ред. Л. В. Голота. – Київ : Рад. письменник, 1991. – 86 с. – Електрон. версія. – Режим доступу: http://www.library.vn.ua/includes/okiltsovani_ptahu (дата звернення: 25.07.16), вільний. – Назва з екрана.

14. Каменюк, М. Пісні ніжного волоцюги / Михайло Каменюк. – Київ : Ярославів Вал, 2010. – 191 с. – Електрон. версія. – Режим доступу: http://www.library.vn.ua/includes/pisni_nignoho_volotsiygu (дата звернення: 25.07.16), вільний. – Назва з екрана.

15. Подолинний, А. М. Зелене жито : вибр. твори / А. М. Подолинний. – Вінниця : Держ. картогр. ф-ка, 2011. – 448 с. – («Б-ка літ. Вінниччини» ; Вип. 3). – Електрон. версія. – Режим доступу: <http://ru.calameo.com/read/003741391a7e085e8332a> (дата звернення: 26.07.16), вільний. – Назва з екрана.

16. Свідзінський, В. Медобір : поезії / В. Свідзінський. – Мюнхен : Сучасність, 1975. – 204 с. – Електрон. версія. – Режим доступу: <http://ru.calameo.com/read/0037413915e2b5b249e70> (дата звернення: 26.07.16), вільний. – Назва з екрана.

17. Свідзинський, В. Ю. Поезії / В. Ю. Свідзинський. – Київ : Рад. письменник, 1986. – 349 с. – Електрон. версія. – Режим доступу: <http://ru.calameo.com/read/003741391207364203060> (дата звернення: 26.07.16), вільний. – Назва з екрана.

18. Сторожук, В. Переклад із ластовиної : проза / Валентина Сторожук. – Вінниця : Нілан-ЛТД, 2015. – 256 с. – Електрон. версія. – Режим доступу: <http://ru.calameo.com/read/00374139128d96ea87938> (дата звернення: 26.07.16), вільний. – Назва з екрана.

19. Сторожук, В. Я – зичниця : поезії / Валентина Сторожук. – Вінниця : Нілан-ЛТД, 2015. – 80 с. – Електрон. версія. – Режим доступу: <http://ru.calameo.com/read/003741391f515700886f7> (дата звернення: 26.07.16), вільний. – Назва з екрана.

*Антонович В. С.
м. Київ*

Термінологічний аналіз дослідження бібліотечно-комунікаційних засобів забезпечення готельно-ресторанної сфери в Україні

Бібліотека – інформаційний, культурний, освітній заклад, що має упорядкований фонд документів і дає їх у тимчасове користування фізичним та юридичним особам; – організація чи її частина, що здійснює інформаційну діяльність, головною метою якої є комплектування і зберігання фонду документів та видача їх користувачам відповідно до їх інформаційних потреб [1, с. 9].

Комунікація – процес створення та передачі значимих повідомлень в неформальній бесіді, груповій взаємодії або публічному виступі [3, с. 313].

Засіб, як прийом, якась спеціальна дія, що дає можливість здійснити що-небудь, досягти чогось; спосіб. Засіб, що може виступати матеріальною цінністю, знаряддям, механізмом або пристроєм [15, с. 307].

Інтернет (від англ. Internet), як всесвітня система взаємополучених комп'ютерних мереж, форма електронної комунікації [14, с. 1].

Потреби – необхідність у кому-, чому-небудь, що вимагає задоволення; потрібність. Виступають умовами, які змушують до чогось, спричиняють щось [16, с. 422].

Електронна бібліотека (ЕБ), як керований масив інформації у сукупності з відповідними сервісами, де інформація зберігається в цифрових форматах і доступна по мережі [7].

Комунікаційні канали – матеріальна сторона соціальної комунікації [2].

Комунікативний процес, як обмін інформацією між двома людьми або між групами співрозмовників за допомогою різних вербальних і невербальних засобів використовуючи різні комунікативні канали [9, с. 23].

Масова комунікація – процес поширення інформації (знань, духовних цінностей, моральних і правових норм і т. ін.) за допомогою технічних засобів (преса, радіо, телебачення, комп'ютерна техніка та ін.). На чисельно великі, розосереджені аудиторії [8].

Готельно-ресторанна сфера, як така що постійно потребує міцних конкурентних позицій, відповідно оволодіння професійними знаннями і постійного їх вдосконалення [12, с. 7].

Інформаційна діяльність – сукупність дій, спрямованих на задоволення інформаційних потреб громадян, юридичних осіб і держави [6].

Наукове знання, що являє собою система знань про закони природи, суспільства, мислення. Наукове знання складає основу наукової картини світу і відображає закони його розвитку [10, с 67].

Соціальна система – цілісне утворення, головним елементом якого є люди, їх зв'язки, взаємини та взаємодії, а також соціальні інститути та організації, соціальні групи, спільноти, норми і цінності [17].

Соціальний інтелект – особливий «соціальний дар», що забезпечує гладкість у відносинах з людьми, продуктом якого є соціальне пристосування, а не глибина розуміння [5].

Соціальне партнерство – механізм для функціонування розвинутого, здорового суспільного організму [4].

Інформаційно-комунікаційні технології – сукупність методів, виробничих процесів і програмно-технічних засобів, інтегрованих з метою збирання, обробки, зберігання, розповсюдження, демонстрації та використання даних в інтересах їх користувачів [13].

Інновація, як кінцевий результат інноваційної діяльності, у вигляді нового чи удосконаленого продукту або технологічного процесу, який наділено якісними перевагами при використанні та проектуванні, виробництві, збуті і використовується у практичній діяльності та має суспільну перевагу [11].

Список використаних джерел:

1. Безрука М. В. Словник основних термінів з бібліотечно-інформаційної діяльності / М. В. Безрука. – Івано-Франківськ: НТБ ІФНТУНГ, 2013. – 48 с.
2. Варенко В. М. Інформаційно-аналітична діяльність: навчальний посібник / В. М. Варенко. – Київ: Університет «Україна», 2013. – 416 с.
3. Вердербер Р. Психология общения [Електронний ресурс] / Р. Вердербер, К. Вердербер. – СПб. : Прайм-ЕВРОЗНАК, 2003. - 320 с. – (Главный учебник)
4. Грішнова О. А. Економіка праці та соціально-трудові відносини: підручник / О. А. Грішнова. – 5-те вид., оновлене. – Київ, 2011. – 390 с.
5. Енциклопедія практичної психології Психологіс [Електронний ресурс] // Психологіс. – 2015. – Режим доступу до ресурсу: http://psychologis.com.ua/socialnyy_intellekt.htm.
6. Закон України «Про інформацію» [Електронний ресурс] // Відомості Верховної Ради України. – 1992. – Режим доступу до ресурсу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2657-12>.
7. Земсков А. И. Электронные библиотеки: учебник для студентов вузов культуры и искусств и др. высших учеб. заведений / А. И. Земсков, Я. Л. Шрайберг. – Москва : Либерия, 2003. – 352 с.
8. Коноваленко В. А. Реклама и связи с общественностью. Введение в специальность / В. А. Коноваленко, В. Ю. Коноваленко, Н. Г. Швед. – Москва : Юрайт, 2013. – 384 с.
9. Коноваленко М. Ю. Теория коммуникации : учебник для бакалавров /. М. Ю. Коноваленко, В. А. Коноваленко. – Москва : Юрайт, 2012. – 415 с.
10. Кохановский В. П. Философия для аспирантов: учебное пособие / В. П. Кохановский, Е. В. Золотухина, Т. Г. Лешкевич, Т. Б. Фатхи. – 2-е изд. – [Б. м.], 2003. – 448 с.
11. Економіка підприємства та маркетинг : [Електронний ресурс] // Лаврова Ю. В. Конспект лекцій. – Харків. – 2012. – Режим доступу до ресурсу: <http://buklib.net/books/37178/>.

12. Мальська М. П. Готельний бізнес: теорія та практика: підручник / М. П. Мальська, І. Г. Пандяк. – 2-е вид. перероб. та доповн. – Київ : Центр учбової літератури, 2012. – 472 с.
13. Покришень Д. А. Сучасні засоби ІКТ : [Електронний ресурс] / Д. А. Покришень, В. М. Ракута. – Режим доступу до ресурсу: <http://dist.org.ua/course/view.php?id=62>.
14. Ростянська К. А. Електронні комунікації в інтернеті – сучасні канали розповсюдження інформації : [Електронний ресурс] / К. А. Ростянська. – 2012. – Режим доступу до ресурсу: <http://dspace.puet.edu.ua/bitstream/123456789/3659/1/Elek1709.pdf>.
15. Словник української мови : у 11 т. – Т. 3 [Електронний ресурс]. – 1972. – Режим доступу до ресурсу: <http://sum.in.ua/s/zasib>.
16. Словник української мови : у 11 т. – Т. 7 [Електронний ресурс]. – 1976. – Режим доступу до ресурсу: <http://sum.in.ua/s/potreba>.
17. Танчин І. З. Соціологія : навчальний посібник / І. З. Танчин. – 3-тє вид., перероб. і доповн. – Київ : Знання, 2008.

*Бажан О. Г.,
м. Київ*

Журнал «Краєзнавство»: історія, традиції, новації

90-річний ювілей журналу «Краєзнавство» важлива подія як для самого часопису, так і для всіх, хто тією чи іншою мірою причетний до краєзнавчого руху в Україні. Часопис «Краєзнавство» почав виходити у Харкові 1927 р. як друкований орган Українського комітету краєзнавства (УКК) і видавався до 1930 року, був започаткований як «журнал для масового краєзнавця». Одним з головних його завдань було забезпечення координації дій у краєзнавчому русі. Основними його розділами стали: «Загальний» (у ньому висвітлювалися теоретичні основи та загальні питання краєзнавства), «Методика краєзнавчої роботи» (вміщувалися матеріали, в яких давалися практичні вказівки з краєзнавчої роботи), «Шкільне краєзнавство» (в ньому висвітлювалися проблеми методики й результати розвитку краєзнавчої справи в освітніх закладах), «Наш край» (друкувалися матеріали, що ілюстрували практичні досягнення в справі вивчення окремих районів України), «Життя краєзнавчих організацій» (публікувалися відомості про роботу первинних краєзнавчих осередків), «Керуючі матеріали» (подавалися інструкції та методичні рекомендації УКК). Часопис вміщував історико-географічні та етнографічні дослідження, наукові розвідки з історичної урбаністики, дописи з фольклористичної, діалектологічної, екологічної тематики. До складу редколегії входили вчені, громадські діячі,

журналісти, зокрема, О. Ветухов, В. Герінович, К. Дубняк, Д. Зайцев, П. Ковалівський, С. Рудницький, О. Янага. Незмінним відповідальним редактором журналу був заступник голови УКК Михайло Криворотченко. За браком коштів часопис виходив нерегулярно. Упродовж 1927-1930 років побачило світ 28 чисел, об'єднаних в 11 випусків, накладом по 1000-3000 примірників кожен. В умовах відсутності фінансування, встановлення ідеологічного контролю над краєзнавчим рухом в УРСР, політичних репресій проти членів Українського комітету краєзнавства, журнал припинив існування.

Відродження журналу відбулося у 1993 році, в часи національно-культурного відродження в Україні завдяки зусиллям академіка НАН України, голови Всеукраїнської спілки краєзнавців України Петра Тимофійовича Тронька. Всеукраїнська спілка краєзнавців з 1990 р. стала правонаступником і продовжувачем важливої дослідницької діяльності УКК та символічно разом з редакцією журналу «Пам'ятки України» продовжила випуск часопису «Краєзнавство» з 29 номера.

Поява серед друкованих ЗМІ журналу стала справжнім інтелектуальним вибухом, про що доводить передплатна кампанія 1995 року (3600 примірників). Тогочасні члени редколегії Анатолій Ситник, Григорій Гайовий, Михайло Кириченко ставили за мету: «оприлюднювати такі матеріали про події, факти, явища регіональної історії та культури, які відроджуватимуть у людській свідомості ідею самоцінності цього краю, нестимуть ґрунтовні знання і живитимуть пам'ять про все розмаїття етнічних, мовних, культурних витоків українців. Часопис протистоятиме тяжким наслідкам довготривалої політики денационалізації народу, сприятиме пробудженню синівських почуттів до батьківської домівки, утверджуватиме єдність наших краян з Гуцульщини і Слобожанщини, Поділля і Полісся» [1].

З початку 1990-х років журнал весь час трансформується за формою, дизайном, із широким використанням фото, стилем подачі матеріалів щоб бути більш читабельним та інформаційно привабливим. До всього цього докладали зусиль та майстерності члени редколегії журналу, котрі всі разом утворюють оркестр, яким з 1993 по 2011 роки диригував Петро Тронько, а нині – Олександр Ресент.

Від 2000 р. співзасновником часопису є Інститут історії України НАН України. З того часу «Краєзнавство» із науково-популярного видання перетворилося на науковий журнал, який має унікальну спеціалізацію в різних галузях наукових історико-краєзнавчих досліджень. З відродженням журналу «Краєзнавство» його редакція проводила процес пошуку тематики рубрик, які впродовж всього часу зазнавали уточнень і заміन. На сучасному етапі в 35 випусках видання представлено 90 рубрик. У першому випуску 1993 р. було представлено 4 рубрики, вже у наступному (1994 р.) – 9 рубрик. У подальші роки кількість

розділів варіювалася. Це призвело до того, що в останні роки в сучасному вигляді часопис має у середньому 10-11 постійних рубрик. Рубрикою-«старожилом» журналу, яка від 1993 р. й до сьогодні без зміни зберігає свою назву і актуальність та залишається однією з центральних, є «Літопис українського краєзнавства» (представлена у 23 випусках). Одними з постійних рубрик журналу також є: «Історія України у світлі регіональних досліджень», «Огляди», «Церковно-історичне краєзнавство: витоки та сучасний ракурс», «Музейництво в Україні: історія та проблеми сучасного розвитку», «Теоретично-методологічні засади освітянського краєзнавства», «Джерелознавчі та біографічні студії», «Вітчизняне пам'яткознавство: традиції, досвід, перспективи», «Регіональні аспекти історичної демографії» тощо. На окрему увагу заслуговує розділ журналу «Національна спілка краєзнавців України: панорама сучасного життя», який містить інформаційні повідомлення щодо різних форматів наукових, науково-методичних і науково-популярних форумів з різноманітних питань краєзнавства, проведених у різних куточках України, що демонструє активну роботу краєзнавчих осередків усіх рівнів.

Багато місця на шпальтах часопису «Краєзнавство» приділяється новим дослідженням щодо раніше невідомих або призабутих подій в історії України, наслідком чого стає вихід тематичних номерів часопису. Деяким подіям в історії країни та краєзнавчої науки журнал присвятив окремі випуски. Так, громадськості й науковому співтовариству були представлені випуски журналів, присвячених історії й культури Харківщини, Хмельниччини та Одещини. Активно редколегія журналу започатковувала рубрики, присвячені певним знаменним датам в історії України. Так, були започатковані рубрики, приурочені «До 350-річчя Української національно-визвольної революції», «До 925-річчя міста Луцька» «До 300-річчя Олешківської Січі»; «Кременчуку – 440 років», і «До 150-річчя залізничного транспорту України»; «До 350-річчя набуття Гадячем статусу гетьманського міста» та ін.

До деяких номерів журналу ввійшли матеріали наукових форумів, проведених у різних містах України: у Києві 16 вересня 2010 р. в Інституті історії України НАН України – Всеукраїнської наукової конференції «Історія України крізь призму мікроісторії та історії повсякденності» [2], в Івано-Франківську 6-7 жовтня 2011 р. – XII Всеукраїнської наукової історико-краєзнавчої конференції «Освітянське краєзнавство: досвід, проблеми, перспективи», присвяченої 200-річчю від дня народження українських просвітителів І. Вагилевича та М. Шашкевича [3]. У подібних тематичних рубриках, які регулярно презентує редколегія, є своя «родзинка» – такі розділи значно розширюють бібліографічне поширення видання, адже, більшість бібліотек формують до таких дат окремі тематичні покажчики і каталоги, що, у свою чергу, поширює престижність і популярність журналу.

Крім традиційних і періодичних ювілейних рубрик редколегія часопису пропонує презентацію нових розділів. У найближчій перспективі редколегія журналу планує започаткувати рубрики, присвячені історії садиб, палаців, генеалогічним дослідженням, історичній урбаністиці (історія міста, міське середовище, побут міста, культурний простір, місця пам'яті, мода тощо), історії повсякденності (один із сучасних напрямів розвитку історичної науки, в межах якого ведуться дослідження умов життя, праці та відпочинку сучасної людини); розгорнути дискусію з питань, які допомагатимуть окреслити пріоритетні напрями краєзнавства в Україні.

Збільшенню читацької аудиторії часопису великою мірою сприяє його безкоштовне розсилання до понад 140 найбільших фондосховищ України (університети, бібліотеки, архіви, музеї тощо) та доступна для завантаження його pdf-версія на сайтах Національної спілки краєзнавців України (НСКУ), Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського НАН України та Інституту історії України НАН України, де у вільному доступі розміщуються повнотекстові версії всіх номерів журналу за всі роки його видання.

З часу заснування журнал «Краєзнавство» став справжньою розгорнутою енциклопедією, літописом, невичерпним багатющим джерелом краєзнавства і регіоналістики, здобув серед науково-краєзнавчої спільноти авторитет і визнання, сформував своє поліграфічне обличчя, значно підвищив наукову якість і розширив мозаїку опублікованих на своїх шпальтах статей і матеріалів, посів належне місце в науковій періодиці України.

Список використаних джерел:

1. До читачів // Краєзнавство : науковий журнал. – 1993. – № 1.
2. Краєзнавство : науковий журнал / Національна спілка краєзнавців України ; Інститут історії України НАН України. – 2010. – № 3.
3. Краєзнавство : науковий журнал / Національна спілка краєзнавців України ; Інститут історії України НАН України. – 2011. – № 3.

**Києво-Печерська лавра у вирі подій 1917 р.
(За документами ЦДІАК України)**

Історію Києво-Печерської лаври у роки Першої світової війни, що включає й 1917 р., з ідеологічних причин та упередженого ставлення науковці обходили стороною, тому й досі вона має «білі плями».

На основі виявлених нами у ЦДІАК України листів ієромонахів Києво-Печерської лаври, які були написані на передовій після Лютневої революції 1917 р., ми розглянемо одну з сторінок історії повсякдення ієромонахів Лаври на фронтах Першої світової війни. Листи відтворюють дійсні події, адже написані учасниками тих далеких та затьмарених Жовтневим переворотом днів.

У роки Першої світової війни двадцять три ієромонаха Києво-Печерської лаври були відряджені за мобілізаційним розписом у діючу армію в розпорядження начальника штабу Верховного Головнокомандуючого. Вони – полкові священики – були на рівні з солдатами на передовій, проводили службу у похідних церквах та відспівували вбитих воїнів. Під час бою полкові священики знаходилися при першому обозі верстах у двох чи у трьох від місця битви.

За Наказом Святішого Синоду від 25 вересня 1916 р. почали створюватися духовно-санітарні загоны, в які входили лише ієромонахи. Їх обов'язком було – нарівні з санітарами виносити поранених з поля бою під градом куль та снарядів. Основним завданням ієромонахів духовно-санітарного загону було збирати на полі бою загиблих воїнів, відспівувати їх, ховати та сповіщати листом рідних про загибель воїна й про місце поховання.

11 квітня 1917 р. з Київської Духовної Консисторії на ім'я Благочинного монастирів міста Києва намісника Києво-Печерської лаври архімандрита Амвросія надійшов Наказ від за № 9482 про оголошення призначеним у духовно-санітарний загін Лаврським ієромонахам Геласию (Комишану), Даниїлу (Нагулу) і Тимофію (Харченко) негайно приготуватися для від'їзду до Головного священика армій Південно-Західного фронту в місто Кам'янець-Подільський та з'явитися у Консисторію для отримання ієромонахами щомісячної платні.

17 квітня 1917 р. ієромонахи Геласій, Даниїл та Тимофій подали у Духовний Собор Лаври «Прошеніє», в якому писали, що у зв'язку з відрядженням на фронт у діючу армію, вони звертаються з проханням до Духовного Собору лаври забезпечити їх церковними

речами. У «Прошенії» були вказані: Антимінси, чаші, дискоси, зvezдиці, дароносиці, хрести, Євангелія, свічники, повний священицький одяг, святі дари, копія, лжиці, кадила та ладан, а також богослужбові книги [1; 58].

На цьому ж «Прошенії» під резолюцією Духовного Собору лаври єклезіарх Києво-Печерської лаври написав: «Командированные в Действующую армию Иеромонахи, мною снабжены всеми необходимыми вещами, кроме антиминсов, которые если понадобятся им, могут быть получены ими в районе своей службы от местных Преосвященных. Экклесиарх Архимандрит Дмитриан» [1; 58 зв.]. Виникає питання, чи розумів Єклезіарх Лаври архімандрит Дмитріан, що ієромонахи відправляються у духовно-санітарні загони на фронт, а саме на передову, і де на передовій вони зможуть знайти Антимінси, якщо православні Преосвященні були евакуйовані з території бойових дій.

Протопресвітер російської армії та флоту Георгій Шавельський просив призначати на фронт ієромонахів не старіше 40 років, але Духовний Собор Києво-Печерської лаври направив у духовно-санітарні загони діючої армії ієромонахів Даниїла (Нагула), якому було 46 років, Тимофія (Харченко), якому виповнилося 47 років, а також Геласія (Комишана), якому виповнилося на той час 56 років.

Отже, 18 квітня 1917 р. 56-річний ієромонах Києво-Печерської лаври Геласій (Комишан) направляється на фронт у духовно-санітарний загін, а через місяць, 29 травня 1917 р. у Духовний Собор Києво-Печерської лаври надійшов лист (вхідний номер № 323) від Головного лікаря перев'язувального загону № 105 піхотної дивізії. З листа стає відомо, у якому становищі опинився на фронті ієромонах Києво-Печерської лаври Геласій, адже, у діючій армії розпочалися проблеми з постачанням продуктів та невиконання фінансових зобов'язань перед представниками церкви. Головний лікар пише: «Сообщаю, что Иеромонах Геласий находится при перевязочном отряде 105 пехотной дивизии. В виду того, что отец Геласий прикомандирован к перевязочному отряду Киево-Печерской лаврой, а не военным ведомством, то от казны отцу Геласию не полагается ни содержания, ни пайка, который отпускается от Интендантства всем чинам военного ведомства. Продовольственный же вопрос на фронте стоит так, что достать какие-либо продукты очень трудно, а если и достаем что-нибудь, то за большие деньги. Нам, офицерским чинам, получающим даже паек, стол обходится каждому по 150 рублей в месяц и при таком расходе питаемся не Бог весть как. Поэтому, было бы желательно, чтобы отец Геласий имел в месяц не менее 200 рублей, и чтобы это содержание было доставлено ему аккуратно в начале каждого месяца. И. д. Главного врача Турпивин, Заведующий хозяйственной частью Камаренко» [1; 60].

Лист з фронту став причиною виникнення бюрократичної тяганини між Духовним Собором Києво-Печерської лаври та Київською Духовною Консисторією. Ці документи

дають можливість зрозуміти, як вирішувалося питання щодо надання коштів на продукти ієромонахам, які були відряджені Лаврою у духовно-санітарні загони.

Для Духовного Собору лаври була підготовлена довідка від 5 червня 1917 р. де зазначалося, що на виконання наказу Святішого Синоду від 25 вересня 1916 р. за № 12231 були відряджені у духовно-санітарний загін три ієромонахи Геласій, Тимофій та Даниїл і на утримання їх у місцях призначення були надіслані у Київську Духовну Консисторію від Києво-Печерської лаври 5000 руб., окрім того зазначеним ієромонахам було видано від Лаври по 100 руб. на теплий одяг та на інші необхідні речі.

Духовний Собор Лаври просив Консисторію повідомити Собор, куди направили пожертвувані Лаврою на утримання духовно-санітарного загону 5000 руб. і чому не відбувається з них видача коштів трьом ієромонахам, які відряджені від Києво-Печерської лаври на фронт до духовно-санітарного загону [1; 62-63 зв.].

З Київської Духовної Консисторії 4 липня 1917 р. надійшло повідомлення, що ієромонахам, відрядженим від Києво-Печерської лаври у духовно-санітарний загін, визначена норма місячної платні у 70 руб., як видно з відношення отця Протопресвітера військового та морського духівництва від 21 лютого 1917 р. за № 954 [1; 68 зв.].

Послідовно стала з'являтися довідка на довідку, адже бюрократія почала рясно розквітати після зречення Миколи II та Лютневої революції; саме тоді розпочалися затримки та невиконання Наказів нової влади не лише світськими особами, а й представниками церкви.

У довідці № 2 повідомляється, що на утримання трьох лаврських ієромонахів у духовно-санітарному загоні Києво-Печерською лаврою асигновано 5000 руб., що були вислані у Консисторію, але Протопресвітер військового духовенства розподілив кошти Києво-Печерської лаври не лише між лаврськими ієромонахами, а й між усіма, хто увійшов до духовно-санітарного загону [1; 69].

На ці довідки 5/18 липня 1917 р. надано резолюцію Духовного Собору Києво-Печерської лаври: «По бывшем суждении по настоящему делу, Духовный Собор, принимая во внимание, что жизнь действительно вздорожала до неимоверности, полагает: высылать ежемесячно Иеромонахам Геласию, Даниилу и Тимофею, в дополнение к получаемым 70 рублям из Консистории, еще по 80 рублей от Лавры, с зачетом в эту сумму и следуемого названным Иеромонахам кружечного подела. Добавку эту считать со времени командирования их на фронт в духовно-санитарный отряд, то есть с 19 Апреля сего (1917) года» [1; 70]. З бухгалтерської довідки за № 571 відомо, що Лаврські ієромонахи Геласій, Даниїл та Тимофій отримали кухлевий поділ, включно до 1 липня 1917 р.

У ЦДІАК України зберігається лист, що надійшов з фронту 4 червня 1917 р. наміснику Києво-Печерської Лаври архімандритові Амвросію від ієромонаха Києво-Печерської лаври Даниїла. Він пише: «Настоящим почтительнейше доношу Вашему Высокопреподобию, что я, милостию Всемогущего и Вашими святыми молитвами, нахожусь жив и здоров. Живу в Австрии близ позиции. Доставка на место продолжалась две недели при весьма тяжелых условиях, за проезд по железной дороге и лошадьми потребовали плату, а по приезде в отряде потребовали за стол месячный оклад 65 рублей. Жалованья в месяц получаю 70 руб. За сим прошу Ваших святых молитв. Вашего Высокопреподобия покорный слуга Иеромонах Даниил. 29 Мая 1917 года» [1; 76].

Надзвичайно цікавий лист надійшов з фронту наміснику Києво-Печерської лаври 9 червня 1917 р. від Лаврського ієромонаха Тимофія. Необхідно подати його мовою оригіналу: «Ваше Высокопреподобие Отец Наместник. До сего времени не имел возможности написать о местонахождении, а теперь, получив определенное назначение, спешу сообщить. Из Киева мы выехали в Каменец-Подольский к главному священнику Юго-Западного фронта. Он нас разделил на две партии, меня назначил в VII Армию, а отца Геласия и отца Даниила в другое место отсюда. Меня отправили на место убитого священника во 2-й финляндский Стрелковый полк до приезда штатного священника, а по приезде Его, я опять отправлен в штаб VII Армии, откуда уже меня назначили в 20 Черноморский отряд для исполнения священнических обязанностей, откуда уже имею возможность написать.

В Финляндском полку имел счастье служить на позиции под выстрелами, под громом Артиллерии и быть в окопах, и хоронить убитых. О чем имею удостоверение.

Ваше Высокопреподобие Отец Наместник, доньше не получал никакой платы, кроме суточного пайка и не знаю буду ли получать. По сему, если можно, то просил бы за мною числившийся мой кружечный сбор. Прошу Ваших святых молитов. Иеромонах Тимофей. 2 Мая 1917 года» [1; 77-78].

31 липня 1917 р. у Духовний Собор Києво-Печерської лаври надійшла з фронту доповідна записка від Лаврського ієромонаха Тимофія за вхідним номером № 541 з якої стає відомо, що ієромонах Тимофій знаходився у діючій армії у 20-му Чорноморському передовому загоні Земського Союзу. Ієромонах Тимофій передав для зберігання на склад 20-го Чорноморського загону, що знаходився у містечку Монастиржиськ у Галиції церковні сосуди та Богослужбові книги, видані йому у Києво-Печерській лаврі. Як сповіщав отець Тимофій, 11-го липня 1917 р. під час відступу російських військ церковні речі були розграбовані германцями. До доповідної записки був доданий список втрачених Церковних речей [1; 88].

Панахида по загиблим воїнам. 1917р.

Наказ № 1 Петроградської ради робочих і солдатських депутатів став поштовхом до розвалу армії. За декілька місяців 1917 р. переважна більшість солдат перестала бути не лише «христолубивим», але і «воїнством». Тимчасовий уряд продовжував тримати ієромонахів та військових священиків на фронті, але свою роботу по затьмаренню совісті та пробудженню жорстокості вели в армії революціонери-агітатори. У 1917 р. вони помітно досягли успіху, і священнослужителів вже почали вбивати не німецькі, а свої солдати.

З газети «Церковно-общественная мысль» відомо, що 16 (за ст. ст.) липня 1917 р. у розташуванні військової частини був убитий священик 175-го Батуринського полку Микола Петрівський. Обставини цього злочину так і залишилися нерозкритими. Відомо, що знайшли його у лісі. Вбивці зняли зі священика чоботи, брюки, капелюх, годинник, золотий жетончик-погон полку, а також були вкрадені усі кишенькові речі. Священика вбили якимсь ножем типу фінського або стилета, але не одразу. Він, мабуть, чинив опір, оскільки у нього були порізані пальці, долоні рук та були дві різані рани на щоці. Смертельна рана була нанесена у шию: ніж в шиї вбивця розвернув і перерізав сонну артерію та частково горло. Вбивство сталося на нашій позиції, де ворожих солдатів бути не могло [2; 31]. Після Жовтневого перевороту 1917 р. вбивство православного духовенства стало нормою тодішнього життя.

Список використаних джерел:

1. ЦДІАК України, ф.128, оп.1 благ., спр. 3380 а, арк. 78 зв.
2. Церковно-общественная мысль. – 1917. – № 5. – С. 31.

*Бачинська Н. А.,
м. Київ*

Бібліотечно-інформаційна освіта: етапи становлення та розвитку

Реформування системи вищої освіти і науки України зумовлює розробку концептуальних засад подальшого розвитку та модернізації бібліотечно-інформаційної освіти, проте, доречним буде виокремити та проаналізувати основні етапи становлення та розвитку вищої бібліотечно-інформаційної освіти, адже, в історії бібліотекознавства відсутні праці, в яких були б окреслені етапи поступу бібліотечної освіти та здійснено їх ґрунтовний аналіз.

Витоки вищої бібліотечно-інформаційної освіти в Україні, на думку вітчизняних науковців припадають на початок ХІХ ст., пов'язані з діяльністю Кременецького ліцею та ім'ям П. Й. Яковського (1781-1845 рр.), який викладав дисципліни, що розкривали основи знань про бібліотеку, книгу та бібліографію.

Першим кроком до запровадження вищої освіти у підготовці бібліотечних фахівців було створення в 1921 р. Харківського інституту народної освіти (ХІНО) із факультетами професійної освіти та соціального виховання. Через чотири роки згідно з постановою РНК УСРР від 13 вересня 1925 р., відкривається факультет політичної освіти з книжково-бібліотечною секцією [1; 2, 32]. Саме цю дату ми і беремо за початок першого етапу в розбудові вищої бібліотечно-інформаційної освіти, який можна назвати організаційно-структурним.

На початку 30-х років формується мережа середньо-спеціальних навчальних закладів, в яких здійснювалась підготовка бібліотечних фахівців. Технікуми було відкрито в таких містах як Київ, Тульчин, Мелітополь, Олександрія, Ніжин. Інституціональним та інтелектуальним ядром у цей період стає харківська наукова й освітня бібліотечна школа [1].

Новий етап у розвитку бібліотечно-інформаційної освіти ми пов'язуємо з прийняттям низки державних постанов та наказів як на всесоюзному так і на республіканському рівнях, внаслідок чого бібліотечна освіта одержала підтримку з боку владних структур, що стимулювало відкриття нових закладів освіти, реорганізацію існуючих, збільшення наборів на бібліотечну спеціальність тощо.

Наступний етап у розвитку бібліотечної освіти ми пов'язуємо з реорганізацією закладів освіти по підготовці бібліотекарів, де поряд з означеною професією здійснюють підготовку клубних працівників, музикантів, хореографів тощо; створенням Харківського державного інституту культури (1964 р.) на базі Харківського державного бібліотечного інституту (ХДБІ), відкриттям у Києві інституту культури (1968 р.) та його філій у містах Миколаєві (1971 р.) та Рівному (1970 р.), заснуванням інституту підвищення кваліфікації працівників культури (1970 р.).

Упродовж цього періоду в підготовці бібліотечно-інформаційних фахівців неодноразово змінювались структури бібліотечних факультетів, удосконалювались навчальні плани, зміцнювались наукове та програмне забезпечення курсів, розроблялись авторські курси, навчальні посібники та конспекти лекцій.

На початку 90-х років XX ст. бібліотечно-інформаційна освіта знаменується новим етапом свого розвитку.

У цей період на відміну від існуючої підготовки бібліотекарів-бібліографів за комплексами літератури започатковано підготовку фахівців за двома напрямками – універсальних бібліотечно-інформаційних систем та галузевих бібліотечно-інформаційних систем. Нова стратегія підготовки вимагала нової концепції. Власні концепції було запропоновано професорами В. Бабичем (КДІК) та Н. Кушнарєнко (ХДАК).

Досить плідними у розвитку концепцій підготовки бібліотечно-інформаційних фахівців були кінець 90-х рр. XX ст. – перші роки XXI ст. Свої концепції запропонували В. Загумєнна та М. Сенченко, Л. Каліберда, Н. Кушнарєнко та В. Шейко, М. Слободяник, А. Чачко. Зміну моделей від академічної до технологічної та гуманітарної розкрила І. Давидова. На засадах тріади: освіта – наука – інновації, модель бібліотечної освіти обґрунтувала професор А. В. Шемаєва. Культуроцентричну модель модернізації вищої бібліотечної освіти на основі аналізу сучасних тенденцій розвитку освіти в Європі обґрунтувала професор А. Соляник [3].

Новий етап реформування та розвитку системи підготовки бібліотечно-інформаційних фахівців безпосередньо пов'язаний з набуттям чинності нового Закону України «Про вищу освіту» від 1 липня 2014 р. [4] та запровадженням нової інтегрованої спеціальності 029 «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа» [5].

Таким чином, у розвитку бібліотечно-інформаційної освіти ми пропонуємо виділяти наступні етапи: початковий, який відноситься до початку XIX ст.; перший – організаційно-структурний (1925-1935-ті рр. XX ст.); другий – розбудовчий (з середини 30-х до середини 60-х рр. XX ст.); третій – реорганізаційний (1964-1991 рр.); четвертий – етап концептуалізації

вищої бібліотечно-інформаційної освіти (1991-2016 рр.); з 2016 року започатковано новий модернізаційний етап еволюції фахової освіти.

Список використаних джерел:

1. Соляник А. А. Флагман бібліотечно-інформаційної освіти України. URI: http://eprints.rclis.org/18792/1/solanyk_fbi.pdf (1. X. 2016).
2. Березюк Н. Бібліотечна освіта в Україні : (сторінки історії) / Н. Березюк // Бібліотечний вісник. – 2000. – № 1. – С. 32-35.
3. Бачинська Н. А. Базові концепції модернізації вищої бібліотечно-інформаційної освіти в Україні / Н. А. Бачинська // Вісник Книжкової палати. – 2015. – № 3. – С. 32 – 37.
4. Закон України № 1556-VII «Про вищу освіту» від 01.07.2014. URI: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1556-18> (1. X. 2016).
5. Постанова Кабінету Міністрів України № 226 від 20.04.2015 р. «Про затвердження переліку галузей знань і спеціальностей, за якими здійснюється підготовка здобувачів вищої освіти». URI: <http://zakon.rada.gov.ua> (10. VII. 2016).

***Бубало О. О.,
м. Київ***

Внесок В. С. Бабича у розвиток бібліотечно-бібліографічної освіти (1983-2000 рр.)

Василь Степанович Бабич у 1983 року був обраний на посаду завідувача кафедрою галузевого бібліографознавства Київського державного інституту культури (КДІК, нині – Київський національний університет культури і мистецтв), у період з жовтня 1985 по квітень 1996 року двічі обирався деканом бібліотечного факультету (пізніше – бібліотечно-інформаційних систем).

Василь Степанович Бабич розумів, що підготувати висококваліфікованих фахівців можливо лише спільними зусиллями факультету і провідних бібліотек. Тому за його ініціативою 1988 року був створений Навчально-науково-бібліотечний комплекс «Контакт», схвалений Міністерством культури України, де визначались наукові бібліотеки філіалами факультету та кафедри, базами практики та проведення практичних та семінарських занять за участю кваліфікованих науковців-практиків. У «Контакті» були чітко окреслені обов'язки факультету і бібліотек щодо спільної підготовки фахівців [3, с. 13].

У 1990 р. за ініціативи Бабича В. С. на факультеті розширили діапазон підготовки кадрів. З 1992 р. з'явилася спеціалізація «Архівознавство, бібліографознавство», а з 1993 р. – «Документальні інформаційні системи органів інформації», що продиктовано попитом на ринку праці [6, с. 49].

У зв'язку з потребою у фахівцях-практиках на факультеті КДІК у 1993-1994 роках творчим колективом під керівництвом В. С. Бабича було розроблену нову концепцію підготовки кадрів бібліотечно-інформаційної сфери і розвитку факультету на тривалу перспективу. Розроблена концепція, крім традиційної підготовки фахівців (бібліотекар-бібліограф публічних та наукових бібліотек, бібліотекар дитячих і юнацьких бібліотек), передбачає підготовку на замовлення бібліотек та інших організацій бібліотекарів-соціологів, бібліотекарів-психологів дитячого і юнацького читання, бібліотекарів-фондознавців, бібліотекарів-каталогізаторів, бібліотекарів з обслуговування громадян з обмеженими можливостями користування книгозбірнею, бібліотекарів-бібліографів інформаційного маркетингу, бібліотекарів-технологів автоматизованих бібліотечно-інформаційних систем, бібліографів-архівознавців, бібліографів-музеєзнавців, бібліотекарів-бібліографів у галузі бізнесу, викладачів бібліотечно-бібліографічних дисциплін, бібліографів-референтів гуманітарного, природничо-наукового, науково-технічного, сільськогосподарського, медичного профілю, менеджерів бібліотечної справи, бібліотекарів-бібліографів патентної інформації, бібліографів інформаційних систем науково-технічної інформації [4, с. 6].

На факультеті під керівництвом В. С. Бабича склалися тісні міжнародні зв'язки з фахівцями Німеччини, США та Великобританії, що дало змогу викладачам факультету брати активну участь у семінарах та проходити стажування у США, в бібліотеках: Конгресу, Іллінойського університету; у Великобританії – в SAB International, а отриманий досвід та знання передати студентам.

Шляхи реформування та організації безперервної бібліотечно-інформаційної освіти, запровадження ступеневої підготовки спеціалістів, удосконалення змісту навчального процесу з урахуванням зарубіжного досвіду обґрунтовано в монографії Бабича «Еволюція бібліотечно-інформаційної освіти» (1997 року) [2].

Василь Степанович Бабич викладав також курс, який він забезпечив усіма необхідними методичними розробками. Про це свідчить і підготовлений ним навчальний посібник «Бібліографічно-інформаційні ресурси суспільних наук» (2001 року) [1].

Працюючи у Київському національному університеті культури і мистецтв, Василь Степанович започаткував новий науковий напрям «Інформаційно-бібліографічні ресурси суспільних наук в Україні».

Бабич В. С. організовував та брав участь у семінарах і конференціях, пов'язаних з проблемами бібліотечної справи, зокрема бібліотечною освітою. Про це свідчить його участь у 1995 році в семінарі з питань бібліотечно-інформаційної освіти у Словаччині, організованому ЮНЕСКО, ЕВКЛІД та університетом у Братиславі. Вчений висвітлював

проблеми підготовки кадрів в Україні для бібліотечно-інформаційної сфери. Того ж року він брав участь у Міжнародній науковій конференції бібліотекарів у місті Кракові (Польща), на якій розглядалося питання розвитку бібліотечної справи в посткомуністичних країнах.

З 1991 по 1995 рік Василь Степанович обіймав посаду голови Республіканської навчально-методичної Ради в галузі бібліотечної освіти при Міністерстві культури України. Глибоке знання бібліотечної справи, проблем підготовки спеціалістів бібліотечно-інформаційної сфери, давали йому можливість разом з колегами визначати магістральні шляхи розвитку бібліотечної освіти. За 17 років роботи Василя Степановича Бабича в Київському національному університеті культури і мистецтв професори-викладачі факультету підготували понад 10 тисяч висококваліфікованих бібліотечних фахівців, котрі успішно працюють як в Україні, так і в багатьох інших країнах світу, досягли значних творчих успіхів, стали відомими науковцями, провідними спеціалістами.

Список використаних джерел:

1. Бабич В. С. Бібліографічно-інформаційні ресурси суспільних наук: навч. посіб. / В. С. Бабич ; Київ. нац. ун-т культури і мистецтв; наук. ред.: Т. В. Добко, Н. Ю. Каліберда. – Київ, 2001. – 80 с.
2. Бабич В. С. Еволюція бібліотечно-інформаційної освіти / В. С. Бабич ; Київ. держ. ін.-т культури; Нац. парламентська б-ка України. – Київ, 1997. – 64 с.
3. Василь Степанович Бабич = Vasyl' Stepanovych Babych : біобібліографія / Нац. акад. наук України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського ; уклад. Т. В. Добко. – Київ : [НБУВ], 2002. – 91 с. : іл.
4. Бабич В. С. До проблеми підготовки кадрів бібліотечно-інформаційної сфери / В. С. Бабич // Бібліотечна планета. – 2005. – № 2. – С. 5-11.
5. Бабич В. С. Документальні інформаційні системи органів інформації, що продиктовано попитом на ринку праці. (Новий погляд на професію) / В. С. Бабич, В. С. Пашкова // Бібл. вісник. – 1993. – № 5-6. – С. 49-51.

**Датування появи хуторів Калинівки, Павлинівки і Мар'янівки
в контексті пошуку і співставлення краєзнавчих джерел**

Царина літочислення – одна з найбільш «темних» сфер історичного пошуку, будь-які орієнтири тут здебільшого є лише приблизними. Перша згадка топоніму в документі може бути віддаленою від реальної дати заснування поселення на кілька десятиріч, зрештою, її може взагалі не виявитися. Часто відправні дати вводяться на основі легенд чи переказів і зрештою, шляхом багаторазових відзначень, стають елементом суспільної свідомості [2, с. 3].

Цікаво, що населені пункти України, засновані у XVIII–XX століттях зазвичай теж не мають чіткої дати заснування. Звісно, масив документів, що зберігається у архівах з часом дозволить точно визначити для кожного з них час будівництва і заселення, але нині ми все ще змушені орієнтуватися здебільшого на дотичні джерела, зокрема, на картографію і краєзнавчу літературу. Прикладом такого аналітичного дослідження є наша стаття в журналі «Краєзнавство» [1, с. 63-75].

Значно допомагають у визначенні початкового датування населених пунктів сучасної Київщини клірові відомості церков, що зберігаються, зокрема, у фонді Київської духовної консисторії у Центральному державному історичному архіві України, м. Київ (ЦДІАК України). Так, продовжуючи дослідження початкового датування населених пунктів, завдяки кліровим відомостям удалось встановити час появи поселення при поштової станції Фасова, побудованій 1846 року на шосе Київ – Житомир. Уперше 3 ½ двори, де мешкало 14 чоловіків і 7 жінок різного чину, при Фасівській поштової станції зафіксовано в клірових відомостях Свято-Іллінської церкви містечка Макарова 1862 року [6, спр. 1493, арк. 8 зв.]. А з 1865 року цей хутір уже із назвою Калинівка належить до парафії церкви Різдва Христового с. Ситняків [6, спр. 1495, арк. 16 зв.].

З'ясувалося, зокрема, що поселення німців-колоністів євангелістичного віросповідання на землях с. Пашківки, пізніше назване Павлинівкою, фіксується з 1867 року. Тоді в ньому вже було 8 дворів, де мешкали 70 осіб [6, спр. 1438, арк. 52 зв.]. У січні 1869 року пастор Київської лютеранської церкви А. Свенсон клопотав у директора училищ Київської губернії про дозвіл на відкриття у новоствореній німецькій колонії в Пашківці Київського повіту парафіяльної школи на власному утриманні колонії. Але дозволу так і не отримав [9, арк. 1]. Раніше з досліджень Лаврентія Похилевича було відомо таке: «При

Пашківці відведено в користування колоністів німців 63 десятини за оплату згідно з контрактом. А 10 прусаків ще у 1870 році купили у власність 160 десятин. Німецька колонія названа Павлинівкою. Кількість німців, які там мешкають не відома» [5, с. 46].

У результаті архівних пошуків з'ясувалося, що купча 1870 року між власниками Пашківки і колоністами все-таки існувала і мала такий зміст: «Року 1870 листопада 12 дня жінка штабс-капітана Луїза-Марія Федорова фон-Енден, уроджена Кудрявська, донька генерал-майора Марія-Луїза-Констанція Федорова Кудрявська і попечителька їхня вдова генерал-майора Павлина Іванова Кудрявська продали колоністам, уродженцям Царства Польського Павлинської колонії Андрію Книллеру, Готфріду Вегнеру, Матвію Лею, Конраду Мацеу, Андрію Фрейліху, Готфріду Фрейліху, Анні Фрейліх, Людвігу Фрейліху, Андрію Гартке, Мартину Лею і Йосипу Фрейліху у вічну і спадкову їхню власність із загального населеного нашого нерухомого маєтку Київської губернії і повіту села Пашківки, успадкованого нами після смерті генерал-майора Федора Омелянового Кудрявського і за рішенням Київського повітового суду, що відбувся 30 березня 1870 року, окрему ділянку землі, в якій як на окремо складеному київським повітовим землеміром Чабавським плані показано лісу чорного 149 дес. 1326 саж., сіножаті лісової 51 дес. 1710 саж., під болотами 19 дес. 754 саж., під шляхами 2 дес. 23 саж., а всього взагалі землі, що перебуває в єдиній не чрезовполосній власності і в одній межі 223 десятини 1290 саж. А межує ця ділянка зі сходу з лісами с. Пашківка, з півночі – з межами с. Фасової, з заходу – з лісом поміщиці Харлінської і з півдня з ґрунтом с. Грузької. А взяли продавці з покупців за вищезгадану ділянку землі 4000 рублів сріблом усі сповна» [8, арк. 1-2]. А 1875 року колоністи німці просилися, не дивлячись на те, що жили на пашківському ґрунті, до громади с. Грузької [6, спр. 1450, арк. 24 зв.].

1867 роком датується перша письмова згадка в клірових відомостях Троїцької церкви села Великий Карашин щодо ще одного поселення: «У хуторі Мар'янівка купців другої гільдії 2 $\frac{1}{4}$ двори, 9 чоловіків, 10 жінок» [6, спр. 1498, арк. 4 зв.]. Але з інших джерел було відомо, що цю землю ще в 1863 році купила вдова купця другої гільдії з Мотовилівки Мар'яна Мегедь. На власних ділянках тоді оселилися Васильківські міщани чотири брати Мегеді: Максим, Прокіп, Михайло і Лука Демидови Мегеді [3, с. 9].

Досліджуючи книги відомостей щодо укладених купчих і виданих даних, нам пощастило простежити історію ділянки землі, на якій після 1863 року виник хутір Мар'янівка. Отже, ліс, що належав до містечка Бишева, маєтку поміщика Харлінського, і при публічному продажу цього маєтку залишився непроданим, за клопотанням кредиторів був описаний і призначений на продаж з публічних торгів.

Тож ліс із землею, що належали поміщику Францу Харлінському, були виставлені на продаж у присутствії Київського губернського управління на задоволення його боргів. Але охочих їх купити не виявилось. Після цього від кредиторів вимагався відгук, чи не бажає хтось залишити цей ліс собі. На це погодилася кредиторка Амалия Харлінська. Вона клопотала про видачу їй даної на цю ділянку в оціночній вартості 3000 рублів сріблом [7, спр. 398, арк. 32 зв.].

18 квітня 1860 року поміщиця Амалия Людвігова Харлінська продала відставному генерал-майору Петру Іванову Богушу ліс із землею в кількості 500 моргів (морг поля – міра землі, що дорівнювала 0,56 га) або 274 десятини 900 квадратних сажнів, що знаходилися при містечку Бишеві Київського повіту і губернії в суміжності з поселеннями Пашківкою, Грузькою, Карашином і Фасовою і дісталися їй згідно з рішенням Київського повітового суду, що відбувся 22 листопада 1857 року, і згідно з даною, виданою з Київської палати цивільного суду 8 лютого 1860 року. За цей ліс із землею Харлінська отримала від Богуша 3700 рублів сріблом усі одразу [7, спр. 398, арк. 108]. Відставний генерал-майор П. І. Богуш з 1857 року володів селом Мотовилівська Слобідка [4, с. 405]. Тож, цілком логічно, що він знайшов покупців для вищезначених лісу і землі в Київському повіті саме в мотовилівських землях. Подаємо запис про купівлю № 63 з «Перелікової відомості щодо укладених купчих і виданих даних, а також стягнених з них митах у 1863 році» у перекладі українською мовою повністю.

«Купча писана на папері за 10 рублів сріблом.

Року 1863-го, в 12-й день червня я, відставний генерал-майор Петро Іванов Богуш, продав Васильківським третьої гільдії купецьким синам Луці, Максиму, Михайлу і Прокопу Демидовим Мегедевим ліс із землею в кількості п'ятсот моргів, що складає 274 десятини 920 кв. сажнів, що знаходиться в Київській губернії і повіті при містечку Бишеві в суміжності з землями, що належать до поселень Пашківка, Грузька, Карашин і Фасова, який я отримав від поміщиці Амалиї Людвігової Харлінської за купчою 17 квітня 1860 року в Київській палаті цивільного суду укладеній. А взяв я, продавець Богуш, з покупців Мегедевих за той ліс із землею чотири тисячі рублів сріблом таким порядком – три тисячі п'ятсот рублів отримав готівкою, а інші п'ятсот рублів сріблом зобов'язані Мегедеві сплатити мені, Богушу, 20 липня цього 1863 року. Перед цим цей ліс із землею нікому іншому не проданий, не закладений, не відписаний і ні в яких кріпосних не укріплений під позовом, з миром і під заборонаю не перебуває. Про неутайку ціни маєтку, ст. 396 – т. V Статуту про пом. нам відомо.

До цієї купчої про те, що ліс із землею, що в ній значиться, проданий мною Васильківським 3-ї гільдії купецьким синам Луці, Максиму, Михайлу і Прокопу Демидовим

Мегедевим за чотири тисячі рублів сріблом і гроші, як значиться в самій купчій отримав, відставний генерал-майор Петро Іванів Богуш руку приклав.

До цієї купчої свідком був депутат дворянського зібрання Цеслав Нарцисів Каменський.

До цієї купчої свідком був і руку приклав колезький секретар Василь Георгіїв син Козловський.

До цієї купчої свідком був і руку приклав дворянин Альбін Іванів син Червінський.

Цю купчу писав переписувач справ, що приносяться, Теофіл Іванів Куницький.

Заборон немає. У Київській палаті цивільного суду у справах, що приносяться, писана і оригіналом у книгу записана. Здійснив наглядч Дідковський з цієї купчої мита: актова – 3 рублі, на публікацію – 3 рублі 3 копійки та кріпостські 160 рублів. Усього 166 рублів 3 копійки прийняв скарбник В. Келгос.

До цього запису того ж числа руку приклав і оригінальну купчу отримав генерал-майор Петро Іванів Богуш.

До цього запису того ж числа руку приклали і підписали Васильківські третьої гільдії купецькі сини Лука, Максим, Михайло і Прокоп Демидові Мегедєві, а за них неосвічених на особисте прохання розписався дворянин Маврикій Вікентіїв Ящев» [7, спр. 441, арк. 89 зв. – 90 зв.].

Таким чином, можна говорити про те, що власники хутора Мар'янівки почали освоювати придбані землі вже після 20 липня 1863 року. Зазначимо тільки, що згідно з законом від 9 лютого 1865 року була скасована третя купецька гільдія. Тому купці 3-ї гільдії Мегеді (в 1863 році) 1867-го уже належать до 2-ї гільдії. А місцеві літописи – клірові відомості наступних років допомагають дізнатися більше про процес будівництва і власників хутора. Так, 1868 року зазначається, що Мар'янівка – власність Васильківської купчихи Марії Мегедєвої [6, спр. 1500, арк. 4 зв.]. 1870 року власники добудували третє господарство, в Мар'янівці мешкало вже 12 чоловіків і 13 жінок [6, спр. 1502, арк. 4 зв.]. 1874 року Мегеді вперше записані не купцями, а міщанами [6, спр. 1506, арк. 22 зв.]. Схоже, у них уже не було коштів на викуп нового купецького свідоцтва.

Будівництво четвертого двору в Мар'янівці було розпочате 1872-го [6, спр. 1504, арк. 4 зв.], а завершене 1876 року. Тоді вперше поселення назване Мар'їним хутором: «У Мар'їному хуторі міщан 4 двори: 16 чоловіків, 16 жінок. Усього 32 особи. Хутір Мар'янівка належить міщанам Мегедям» [6, спр. 1509, арк. 20 зв.]. Дві назви паралельно вживалися до 1880 року, а в 1883-му поселення міщан-власників Мегедів мало вже 5 дворів та населення 42 особи [6, спр. 1301, арк. 22 зв.].

Список використаних джерел:

1. Букет Є. До проблеми датування населених пунктів на території сучасного Макарівського району Київської області / Є. Букет // Краєзнавство: науковий журнал. – 2016. – Ч. 3-4 (96-97). – 336 с.
2. Верменич Я. В. Міська історія України: проблеми початкового датування / Я. В. Верменич, В. І. Дмитрук, С. І. Архипова. – Київ : Інститут історії України НАН України, 2010. – 140 с.
3. Мар'янівка / за заг. ред. Є. В. Букета ; П. Л. Машовець, Г. Г. Оніщук. – Житомир : Євенок О. О., 2017. – 132 с.
4. Міста і села України. Київщина. – Кн. 2. – Київ, 2011. – 448 с.
5. Похилевич Л. І. Краєзнавчі праці / Л. І. Похилевич. – Біла Церква : О. Пшонківський, 2007. – XXVIII + 340 с.
6. ЦДІАК України. – Ф. 127. – Оп. 1011.
7. ЦДІАК України. – Ф. 486. – Оп. 5.
8. ЦДІАК України. – Ф. 486. – Оп. 13. – Спр. 11.
9. ЦДІАК України. – Ф. 707. – Оп. 35. – Спр. 383.

***Величко Л. М., Строкач І. І.,
м. Київ***

Популяризація та використання документів з історичного краєзнавства у відділі обслуговування користувачів Національної історичної бібліотеки України

Останнім часом зростає інтерес до минулого нашої країни в цілому та до історичних процесів, що відбувалися в її окремих регіонах і населених пунктах, тому Краєзнавчий рух, як явище громадсько-політичного, культурного та наукового життя, набуває все більшого значення. Невід'ємною частиною цього руху є краєзнавча діяльність бібліотек, котрі мають багатий досвід зі збору, збереження і популяризації краєзнавчих документних джерел і краєзнавчих матеріалів.

Національна історична бібліотека України спеціалізується на одному з напрямів краєзнавчих досліджень – історичному краєзнавстві. Тому працівники відділу обслуговування користувачів НІБУ докладають зусиль, щоб якнайкраще формувати, розвивати та задовольняти інформаційні потреби і читацькі запити з питань історичного краєзнавства.

Значною мірою цій роботі сприяють фонди відділу, які в основному складаються з документів історичної та краєзнавчої тематики. Це – краєзнавчі бібліографічні посібники, збірники документів, підручники, довідники, енциклопедії, фотоальбоми, путівники, карти, журнали та газети тощо.

У відділі зберігається багато документів з історії України, які є цінними джерелами з загального та історичного краєзнавства (твори Костомарова М., Багалія Д., Бантиш-Каменського Д., Яворницького Д., Закревського М., Берлінського М., Похилевича Л., Куліша П., Скальковського А., Єфименка П., Де Боплана Г. Л., Де ля Фліза Д. П. тощо), та документи, які містять сучасні дослідження з історії окремих регіонів, областей, міст, містечок, сіл і селищ нашої країни.

Важливою складовою фонду відділу є періодичні видання, в яких містяться матеріали краєзнавчого змісту, у тому числі – статті з історичного краєзнавства. Це – журнали «Київська старовина», «Краєзнавство», «Пам'ятки України», «Сіверянський літопис», «Український туризм», «Народознавчі зошити», «Народна творчість та етнографія» та ін.

Одним з основних напрямів роботи відділу є популяризація фонду, в першу чергу його краєзнавчої частини. З цією метою працівники відділу систематично організовують книжкові виставки, які демонструються як у традиційному вигляді, так і в електронному варіанті на сайті Бібліотеки.

Наприклад, постійно діють виставки нових надходжень до фонду документів з історії України, які можна переглянути в залі нових надходжень у відкритому доступі і на яких експонуються, головним чином, документи з історії міст і сіл України. Зокрема, у розділі виставки «Персоналії» представлені документи, що розповідають про генеалогічні дослідження та біографії видатних людей, які народились або жили в певному населеному пункті нашої країни.

Починаючи з серпня 2015 року, на сайті Бібліотеки і в залі нових надходжень експонується постійно діюча виставка «Історія Києва», що містить інформацію як про нові надходження документів, так і про видання минулих років.

Відповідно до плану роботи соціокультурної діяльності НІБУ працівники відділу обслуговування користувачів готують тематичні книжково-журнальні виставки до певних історичних дат і подій та до ювілеїв видатних історичних осіб. Ці виставки обов'язково вміщують історико-краєзнавчі документи (наприклад, виставки до роковин депортації кримськотатарського народу, трагедії Бабиного Яру, Чорнобильської трагедії).

Як правило, в електронному варіанті всі книжкові виставки містять фотографії обкладинок видань, їх короткий бібліографічний опис і анотацію, що сприяє

якнайповнішому розкриттю та популяризації фонду відділу (у тому числі його краєзнавчої частини) і роблять його максимально доступним і наближеним до користувачів.

У залі періодичних видань відділу обслуговування користувачів протягом тривалого часу постійно діє виставка «Це цікаво», яка привертає увагу до статей з різних періодичних видань, головним чином історико-краєзнавчого змісту, які висвітлюють цікаві факти з історії окремих населених пунктів України, замків, фортець, музеїв, храмів, будинків тощо.

Популяризації історико-краєзнавчих знань серед користувачів сприяє постійне розміщення частини фонду у відкритому доступі: довідників, енциклопедій з історії України, загального краєзнавства, історичного краєзнавства і т. ін., зокрема, 26-томна енциклопедія «Історія міст і сіл України».

У 2016-2017 роках з метою вивчення запитів користувачів Бібліотеки на документи з історико-краєзнавчої тематики у відділі обслуговування користувачів проводилось локальне наукове дослідження шляхом вивчення первинної бібліотечної документації – читацьких замовлень. До уваги брались запити на документи, які висвітлюють певні історичні події окремих регіонів, міст і сіл; історію вулиць, садиб, фабрик і заводів, навчальних закладів, наукових та культурних установ; пам'яток архітектури, археології, історії та культури окремих місцевостей України тощо. Було встановлено, що такі замовлення складали 39 відсотків від загальної кількості всіх замовлень користувачів. Серед замовлених періодичних видань краєзнавчі складали 24 відсотки.

Крім того, за вказаний період працівниками відділу було виконано 467 тематичних та фактографічних довідок, 253 з яких – історико-краєзнавчого змісту.

Результати досліджень свідчать і проте, що інформаційні потреби наших користувачів значною мірою спрямовані на: наукове дослідження історичних, археологічних, архітектурних, етнографічних, етнічних, мовних та інших особливостей окремих регіонів і населених пунктів нашої країни; вивчення життєвого шляху видатних людей, відомих і маловідомих, що проживали в них; поглиблення знань з історії малої батьківщини; пошук маловідомих фактів з історії України в цілому та окремих її регіонів.

Завдання Національної історичної бібліотеки України – якнайкраще задовольняти інформаційні потреби користувачів, надалі розкривати і популяризовувати краєзнавчі документи з фонду Бібліотеки.

**До питання ролі бібліотек у контексті дослідження
акварельного живопису України**

У сфері сучасного мистецтвознавства, пов'язаній з дослідженням традицій та новаторських тенденцій в акварельному живописі України, приходять на допомогу бібліотечні фонди, де зберігається не тільки література, а й інформація, документи з історії, етнографічні матеріали, спогади учасників і свідків історичних подій, накопичується база даних у вигляді альбомів, каталогів, аудіо- та відеозаписів. Прикладом таких видань є альбоми «Акварель радянських художників» та «Сучасна радянська акварель», а також каталоги виставок художників-акварелістів радянських років. Далі наводимо цитати (мовою оригіналу), що розкривають популярність та розвиток акварельного живопису, географію, масштабність всесоюзних і республіканських виставок та особливості того часу, що є важливими для подальшого наукового дослідження.

«В устойчивых традициях растут и акварелисты ряда братских республик – Украины, Прибалтики и других, сочетающие опыт художественного наследия с живым ощущением современности. Акварели у нас уделяется всё больше и больше внимания. Привлечённые богатством технических возможностей, свежестью красок, лиризмом и непосредственностью переживания, многие художники избирают акварель своей основной специальностью. Успех больших Всесоюзных выставок акварели, выставок республиканских и широкого показа работ акварелистов на различных выставках у нас и за рубежом свидетельствует о высоком эстетическом значении этого вида искусства, его большой роли в формировании художественного вкуса, широких возможностях перед ним открытых. В этом альбоме воспроизведены, главным образом, работы художников-акварелистов старшего поколения. Но много и успешно работают в технике акварели ... и совсем молодые художники. М. Холодовская 1977 г.» [1, с. 3].

«Уже не одно поколение художников, осваивая выразительные возможности этой техники, ведёт борьбу с её строптивостью и своенравностью. Трудная и сложная в освоении акварель не каждому открывает тайны постижения материала. Тем более обширен и велик круг её почитателей. Только на XI Всесоюзной выставке акварели (Москва 1981 год) участниками стали около 400 советских художников.

Разнообразны и широки возможности акварели. Введенная в обширный круг видов и жанров современного советского искусства, она в 70-е годы по праву заняла видное место в

творческой жизни многонационального коллектива художников страны. В. И. Володин 1983 г.» [2, с. 1].

«Давние национальные основы акварельной живописи сложились и в искусстве советской Украины, свидетельством чему являлись многочисленные выставки акварелистов:

1965 – Украинская республиканская выставка акварели (Киев); Отчётная выставка работ специализированной творческой группы акварелистов СССР (Седнев, Киев).

1969 – Первая республиканская выставка акварели (Киев).

1970 – Отчетная выставка специализированной творческой группы акварелистов СССР (Донецк).

1971 – Отчётная выставка произведений творческой группы акварелистов Украины (Николаев); Выставка акварелей художников западных областей Украины (Львов, Ивано-Франковск).

1972 – II Украинская республиканская выставка акварели (Киев).

1973 – Групповая выставка произведений украинских акварелистов (Москва).

1973-1975 – Передвижная выставка на основе III Всесоюзной выставки акварели (Ялта, Симферополь, Краматорск, Запорожье, Донецк, Торез, Николаев, Пермь, Орёл и др.).

1975 – III Украинская республиканская выставка акварели (Киев).

1975-1978 – Передвижная выставка на основе IV Всесоюзной выставки акварели (Ялта, Харьков, Орёл, Белгород, Грозный, Краснодар, Сочи, Батуми и др.).

1977 – IV Украинская республиканская выставка акварели (Львов); Отчётная выставка Всесоюзной творческой группы акварелистов, работавших в городах-героях Черноморья (Одесса, Керчь, Севастополь).

1978-1979 – Передвижная выставка на основе V Всесоюзной выставки акварели (Ялта, Николаев, Херсон, Новая Каховка, Белгород, Волгодонск, Астрахань, Липецк).

1979 – Первая областная выставка акварели художников Одессы (Одесса); Выставка произведений специализированной творческой группы акварелистов Союза художников СССР, посвящённая 40-летию воссоединения западно-украинских земель с Советской Украиной в составе союза СССР (Львов).

1981 – «Киеву – 1500»: Отчётная выставка работ специализированной группы художников-акварелистов Советского Союза (Киев)» [2, с. 254, 259].

Тому, незважаючи на те, що зараз все більших обертів набирає віртуальний світовий архів (Інтернет), часто саме традиційна бібліотека стає в пригоді мистецтвознавцю-пошуковцю, бо не всі бібліотечні фонди є оцифрованими. В архівних каталогах бібліотеки були знайдені важливі історичні джерела, які відкривають цікаві історичні віхи акварельного живопису в культурі України. І в котрий раз засвідчуємо, що бібліотеки є важливими

сховищами знань, скарбницями людських відкриттів, джерелами мудрості і надбанням культурної спадщини, накопиченої за минулі роки. Бібліотека – це надійна пам'ять людства, де зафіксовані його звершення і мрії, прозріння і помилки та є доступною теперішнім та майбутнім дослідникам.

Список використаних джерел:

1. Акварели советских художников : альбом. – Москва : Советский художник, 1977. – 39 с.
2. Володин В. И. Современная советская акварель : альбом. / В. И. Володин, Н. А. Володина. – Москва : Советский художник, 1983. – 259 с.

***Волошинська Н. О.,
м. Київ***

Зміни в Адміністративно-територіальному устрої України та їх відображення у довідково-пошуковому апараті Національної історичної бібліотеки України

Адміністративно-територіальний устрій України (АТУ) – це зумовлена географічними, історичними; економічними, соціальними, культурними та іншими чинниками внутрішня територіальна організація держави з розмежуванням її території на складові частини – адміністративно-територіальні одиниці, що дозволяє створити для всіх громадян України незалежно від місця їх проживання сприятливі умови для розвитку людського потенціалу; забезпечити необхідний рівень надання адміністративних, соціальних та інших послуг, відповідно до яких будуються системи державних органів влади і місцевого самоврядування¹.

Територіальна організація українських земель відбувалась упродовж багатьох століть, починаючи з часів Київської Русі. Адміністративно-територіальний устрій можна вбачати ще у поділі території на землі-князівства (Київська земля, Чернігівське князівство і таке ін.). За часів перебування України у складі Австро-Угорщини, Польщі, Румунії та Російської імперії, українські землі були інтегровані до адміністративно-територіальних систем цих держав. Основними адміністративно-територіальними одиницями поділу на українських землях були: волості, воєводства, повіти, полки, сотні, курені, комітати (жупи), дистрикти, губернії,

¹ Проект закону Про засади адміністративно-територіального устрою України. – Режим доступу: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/NT2638.html (останній перегляд: 17.10.2017)

провінції, намісництва, округи, райони, області². Після проголошення незалежності України у 1991 р. була сформована нинішня система адміністративно-територіального устрою нашої держави, що визначена у Розділі IX «Територіальний устрій України» Конституції України, де задекларовано основні засади його формування³. Порядок встановлення і зміни меж адміністративно-територіальних одиниць визначається законодавством України.

Пошук оптимальної системи адміністративно-територіального устрою України триває і в наші дні. За останні кілька років сталося багато значних змін в АТУ, цьому сприяли зміни у законодавстві, у т. ч. – у межах розпочатої в 2015 році Адміністративно-територіальної реформи в Україні, яка передбачає надання широких повноважень органам місцевого самоврядування і зміни адміністративно-територіального устрою:

- прийнято [Закон України «Про добровільне об'єднання територіальних громад»](#)⁴;
- Кабінетом Міністрів України затверджено «Методику формування спроможних територіальних громад»;
- Верховною Радою України прийнято Постанову [«Про попереднє схвалення законопроекту про внесення змін до Конституції України щодо децентралізації влади»](#)⁵, де визначено зміни окремих положень Конституції України у частині адміністративно-територіального устрою, зокрема зазначено, що територія України поділена на громади, саме **громада** є первинною одиницею у системі адміністративно-територіального устрою України;
- свої корективи в адміністративно-територіальний устрій внесли події 2014-2017 років на Сході України та у Криму і проведення антитерористичної операції у частині Донецької та Луганської областей. На території нашої держави з'явилися тимчасово окуповані території – частина території України, яка контролюється Російською Федерацією внаслідок анексії Криму, а також окремі райони Донецької та Луганської областей⁶;

² Верменич Я. В. Адміністративно-територіальний устрій українських земель [Електронний ресурс] // Енциклопедія історії України: Т. 1: А-В / редкол.: В. А. Смолій (голова) та ін. ; Інститут історії України НАН України. – Київ: Наукова думка, 2003. – 688 с.: іл. – Режим доступу: http://www.history.org.ua/?termin=Administrativny_podil (останній перегляд: 17.07.2017)

³ Конституція України. Закон від 28.06.1996 № 254к/96-ВР : Редакція від 30.09.2016, підстава [1401-19](#) / Верховна Рада України. Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80/page3> (останній перегляд: 17.07.2017)

⁴ Закон України від 5 лютого 2015 року № 157-VIII [«Про добровільне об'єднання територіальних громад»](#). – Режим доступу: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=55812 (останній перегляд: 17.07.2017)

⁵ [Про попереднє схвалення законопроекту про внесення змін до Конституції України щодо децентралізації влади](#). Проект Закону про внесення змін до Конституції України щодо децентралізації влади. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/656-19> (останній перегляд: 17.07.2017)

⁶ Закон України від 15 квітня 2014 року № 1207-VII [«Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України»](#). – <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1207-18> (останній перегляд: 17.07.2017)
Постанова Верховної Ради України від 17 березня 2015 року № 254-VIII [«Про визнання окремих районів, міст, селищ і сіл Донецької та Луганської областей тимчасово окупованими територіями»](#) Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/254-19> (останній перегляд: 17.07.2017)

- 9 квітня 2015 року Верховною Радою України прийнято так званий «декомунізаційний пакет законів»⁷, один з яких – № 317-VIII [«Про засудження комуністичного та націонал-соціалістичного \(нацистського\) тоталітарного режимів та заборону пропаганди їхньої символіки»](#) – передбачає зміну назв топонімів, що мають комуністичне походження, тобто перейменування великої кількості населених пунктів, а згодом – сільських, селищних, районних, міських, обласних рад. Упродовж 2016 року Верховною Радою України ухвалено 13 постанов, якими перейменовано 987 населених пунктів, зокрема, 32 міста, 58 смт, 897 селищ і сіл, а також 25 районів.

Саме ці процеси стали об'єктом уваги співробітників науково-методичного відділу Національної історичної бібліотеки України (далі – НІБУ), оскільки така кількість нової інформації потребує упорядкування. У багатьох сферах діяльності існує необхідність швидкого доступу до інформації про сучасну назву населеного пункту (після останнього перейменування), його статус чи підпорядкування. Сфера бібліотечної діяльності не є виключенням. Одним з напрямів обслуговування користувачів у сучасних бібліотеках є виготовлення власних інформаційно-аналітичних продуктів, доступних у віддаленому доступі. Тому працівниками відділу було запропоновано створити Базу даних (далі – БД; Ресурс) «Адміністративно-територіальний устрій України. Зміни і доповнення» як складову частину електронного довідково-пошукового апарату НІБУ. У Ресурсі передбачалося відображення інформації про поточні зміни в Адміністративно-територіальному устрої України такі, як: перейменування, зміна статусу, меж чи підпорядкування населених пунктів, а також утворення територіальних громад.

Проведено аналіз наявної інформації і розроблено Положення про БД «Адміністративно-територіальний устрій України. Зміни і доповнення» відділу історичного краєзнавства (тепер – науково-методичного відділу) Національної історичної бібліотеки України та – Інструкцію зі створення бібліографічного запису у цій БД.

Зазначимо, що відомості для створення записів у БД беруться лише з офіційних джерел (друкованих або електронних), таких як: «Відомості Верховної Ради України», «Офіційний вісник України», «Голос України», офіційний портал Верховної ради України, офіційні портали обласних рад народних депутатів, тощо. Допоки не опубліковано відповідну постанову чи рішення, інформація у БД не фіксується.

⁷ Закон України «Про засудження комуністичного та націонал-соціалістичного (нацистського) тоталітарних режимів в Україні та заборону пропаганди їхньої символіки». – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/317-19> (останній перегляд: 17.07.2017)

Щодо структури БД «Адміністративно-територіальний устрій України. Зміни і доповнення»:

- БД містить реєстраційні записи на **кожен** з населених пунктів, який зазнав змін в адміністративно-територіальному устрої. У цих записах зазначаються постанови і розпорядження органів влади, що містять інформацію про такі зміни (дата, номер, назва);
- запис структурований за полями бібліографічного опису у відповідності до формату UNIMARK, який використовується автоматизованою бібліотечно-інформаційною системою НІБУ.

Варто зауважити, що БД постійно поповнюється новою інформацією і на даний час можна прослідкувати історію адміністративних змін певного населеного пункту за останні кілька років. На сьогодні цей Ресурс містить близько 1400 записів, з них 1228 стосуються перейменувань населених пунктів, районів, міських, районних, сільських рад та змін їх статусу або підпорядкування.

Наведемо приклади з БД, у яких відображено зміну і назви, і статусу, і підпорядкування населених пунктів:

*[Про перейменування міста Артемівськ Донецької області на місто **Бахмут**] : Постанова Верховної Ради України «Про перейменування окремих населених пунктів та районів» від 4 лютого 2016 року № 984-VIII // Відомості Верховної Ради. – 2016. – № 9. – Ст. 96.*

Рубрики:

Артемівськ, місто -- Донецька область

Бахмут, місто -- Донецька область

*[Про перейменування Артемівського району Донецької області на **Бахмутський район**] : Постанова Верховної Ради України «Про перейменування окремих населених пунктів та районів» від 4 лютого 2016 року № 984-VIII // Відомості Верховної Ради. – 2016. – № 9. – Ст. 96.*

Рубрики:

Артемівський район -- Донецька область

Бахмутський район -- Донецька область

*[Про перейменування Артемівської міської ради Донецької області на **Бахмутську міську раду**] : Рішення Артемівської міської ради Донецької області від 23 березня 2016 року // Відомості Верховної Ради. – 2016. – № 27. – С. 23.*

Рубрики:

Бахмут, місто -- Артемівська міська рада -- Донецька область

Бахмут, місто -- **Бахмутська міська рада** -- Донецька область

*[Про зміну та затвердження нової межі **Бахмутського** району Донецької області] : Постанова Верховної Ради України «Про зміни в адміністративно-територіальному устрої Донецької області, зміну і встановлення меж міста **Горлівка** та **Бахмутського** району Донецької області» від 8 вересня 2016 року № 1520-VIII // Відомості Верховної Ради. – 2016. – № 39. – Ст. 621. – С. 41, 42.*

Зміст:

Додаток до Постанови Верховної Ради України від 8 вересня 2016 року № 1520-VIII. – С. 41

Рубрики:

***Горлівка**, місто -- Донецька область*

***Бахмутський** район -- Донецька область*

*[Про віднесення міста **Часів Яр** Бахмутської міської ради Донецької області до категорії міст районного значення Бахмутського району Донецької області] : Постанова Верховної Ради України № 1519-VIII від 8 вересня 2016 року // Відомості Верховної Ради. – 2016. – № 41. – Ст. 636. – С. 10, 11.*

Рубрики:

***Часів Яр**, місто -- Бахмутська міська рада -- Донецька область*

***Часів Яр**, місто -- **Бахмутський** район -- Донецька область*

*[Про віднесення міста **Соледар** Бахмутської міської ради Донецької області до категорії міст районного значення Бахмутського району Донецької області] : Постанова Верховної Ради України № 1519-VIII від 8 вересня 2016 року // Відомості Верховної Ради. – 2016. – № 41. – Ст. 636. – С. 10, 11.*

Рубрики:

***Соледар**, місто -- Бахмутська міська рада -- Донецька область*

***Соледар**, місто -- **Бахмутський** район -- Донецька область*

*[Про зміну та затвердження нової межі **Бахмутського** району Донецької області за рахунок передачі до його складу території міст **Соледар**, **Часів Яр**] : Постанова Верховної Ради України № 985-VIII від 4 лютого 2016 року // Відомості Верховної Ради. – 2016. – № 41. – Ст. 636. – С. 10, 11.*

Зміст:

Додаток: План умовної зовнішньої межі Бахмутського району Донецької області. – С. 11.

Рубрики:

***Соледар**, місто -- Бахмутський район -- Донецька область*

***Часів Яр**, місто -- Бахмутський район -- Донецька область*

***Бахмутський** район -- Донецька область*

Разом з тим, розпочато створення записів, що містять відомості про утворення територіальних громад. Добровільне об'єднання територіальних громад (ОТГ) не призводить до зміни статусу населених пунктів, але ОТГ – нова адміністративно-територіальна одиниця в Україні, адміністративним центром якої визначено місто (міська громада), селище міського типу (селищна громада) чи село (сільська громада). Загалом в Україні упродовж 2015-2017 років створено 413 об'єднаних територіальних громад, до складу яких увійшло 1971

колишня місцева рада. Такі дані вже частково (за надходженням) відображені у БД «Адміністративно-територіальний устрій України. Зміни і доповнення». Вони доповнюють вже існуючу інформацію, що стосувалась перейменування. При цьому, запис про ОТГ містить відомості про юридичні підстави її створення (дата, номер рішення відповідної ради). Одночасно у «Географічній рубриці» зазначаються усі населені пункти, які на даний час увійшли до цієї ОТГ, наприклад:

[Про утворення Бездрицької сільської територіальної громади Сумського району Сумської області] : Рішення Бездрицької та Токарівської сільських рад від 5 вересня 2016 року // Відомості Верховної Ради України. – 2016. – № 43. – С. 43.

Рубрики:

Бездрицька сільська територіальна громада -- Сумський район -- Сумська область

Бездрик, село -- Бездрицька сільська територіальна громада -- Сумський район -- Сумська область

Зацарне, село -- Бездрицька сільська територіальна громада -- Сумський район -- Сумська область

Токарі, село -- Бездрицька сільська територіальна громада -- Сумський район -- Сумська область

Червона Діброва, село -- Бездрицька сільська територіальна громада -- Сумський район -- Сумська область

***Анотація:** Бездрицьку сільську територіальну громаду Сумського району Сумської області утворено шляхом об'єднання Бездрицької та Токарівської сільських рад з адміністративним центром у селі Бездрик, включивши до її складу села Зацарне, Токарі, Червона Діброва.*

Далі наведено приклади записів, що дозволяють прослідкувати хронологію адміністративних змін певного населеного пункту та однойменної територіальної громади:

[Про утворення Єлізарівської сільської територіальної громади Солонянського району Дніпропетровської області] : Рішення Дніпропетровської обласної ради від 14 серпня 2015 року // Відомості Верховної Ради України. – 2016. – № 7. – С. 22.

Рубрики:

Єлізарове, село -- Єлізарівська сільська територіальна громада -- Солонянський район -- Дніпропетровська область -- у 2016 р. село перейменовано на Святовасилівку

Єлізарівська сільська територіальна громада -- Солонянський район -- Дніпропетровська область

Барвінок, село -- Єлізарівська сільська територіальна громада -- Солонянський район -- Дніпропетровська область

Голубинівка, село -- Єлізарівська сільська територіальна громада -- Солонянський район -- Дніпропетровська область...

*[Про перейменування села **Єлізарове** Солонянського району Дніпропетровської області на село **Святовасилівка**] : Постанова Верховної Ради України «Про перейменування окремих населених пунктів та районів» від 12 травня 2016 року № 1353-VIII // Відомості Верховної Ради. – 2016. – № 23. – Ст. 479.*

Рубрики:

Єлізарове, село -- Солонянський район -- Дніпропетровська область

Святовасилівка, село -- Солонянський район -- Дніпропетровська область

*[Про перейменування у Дніпропетровській області у Солонянському районі Єлізарівської сільської територіальної громади та Єлізарівської сільської ради на **Святовасилівську сільську територіальну громаду та Святовасилівську сільську раду**] : Рішення Єлізарівської сільської ради від 4 серпня 2016 року // Відомості Верховної Ради України. – 2016. – № 38 – С. 18.*

Рубрики:

Святовасилівська сільська територіальна громада -- Солонянський район -- Дніпропетровська область

Єлізарівська сільська територіальна громада – **дивись також Святовасилівська** сільська територіальна громада, Солонянський район Дніпропетровська область.

Варто відзначити, інформацію щодо зміни назви в АТУ відображають різні ресурси в мережі Інтернет. Зокрема, Міністерство регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України спільно з Державною службою з питань геодезії, картографії та кадастру створили ресурс «Геопортал адміністративно-територіального устрою України»⁸, де розміщено відомості щодо об'єднаних територіальних громад. Усі дані чітко структуровані за областями, районами, але відсутня можливість знайти населений пункт за назвою до останнього перейменування. БД «Адміністративно-територіальний устрій України. Зміни і доповнення» працює як повноцінна інформаційно-пошукова система з усіма можливостями і перевагами, зокрема, надає можливість пошуку і за новою, і за попередньою назвою населеного пункту. Наприклад, якщо ввести у пошукове поле БД *ключове слово* «Червоний», отримаємо 44 записи, які свідчать, що в Україні за 2015-2017 роки перейменовано саме таку кількість населених пунктів, у назві яких є це слово:

*...Про перейменування села **Червоний** Плугатар Широківського району Дніпропетровської області на село Плугатар...*

*...Про перейменування село **Червоний** Шлях Ніжинського району Чернігівської області на село Станція Лосинівська...*

*...Про перейменування села **Червоний** Агроном Березівського району Одеської області на село Вишневе...*

⁸ <http://atu.minregion.gov.ua/ua/home>

[Про перейменування села Червоний Лиман Покровського району Дніпропетровської області на село Добропасове] : Постанова Верховної Ради України «Про перейменування окремих населених пунктів та районів» від 19 травня 2016 року № 1377-VIII // Відомості Верховної Ради. – 2016. – № 24. – Ст. 497.

Рубрики:

Червоний Лиман, село -- Покровський район -- Дніпропетровська область

Добропасове, село -- Покровський район -- Дніпропетровська область.

[Про утворення Покровської селищної територіальної громади Покровського району Дніпропетровської області] : Рішення Покровської селищної, Андріївської і Олександрівської сільських рад від 9 вересня 2016 року // Відомості Верховної Ради України. – 2016. – № 51. – С. 75.

Рубрики:

Гай, село -- **Покровська селищна територіальна громада** -- Покровський район -- Дніпропетровська область

Герасимівка, село -- **Покровська селищна територіальна громада** -- Покровський район -- Дніпропетровська область

Добропасове, село -- **Покровська селищна територіальна громада** -- Покровський район -- Дніпропетровська область

Зелена Долина, село -- **Покровська селищна територіальна громада** -- Покровський район -- Дніпропетровська область...

Анотація: Покровську селищну територіальну громаду Покровського району Дніпропетровської області утворено шляхом об'єднання Покровської селищної, Андріївської і Олександрівської сільських рад з адміністративним центром у селищі міського типу Покровське із включенням до її складу сіл Андріївка, Богодарівка, Братське, Відрадне, Вільне, Вовче, Водяне, Гай, Гапоно-Мечетне, Герасимівка, Добропасове, Зелена Долина, Коломійці, Левадне, Нечаївка, Новоскелювате, Олександрівка, Олексіївка, Остапівське, Отрішки, Петриків, Писанці, Піщане, Радісне, Романки, Скотувате, Старокасянівське, Чорненкове, Тихе та Христофорівка.

Доступ до Ресурсу можливий з головної сторінки сайту НІБУ, де розташований логотип у вигляді мапи України з написом «Адміністративно-територіальний устрій України. Зміни і доповнення». «Клікнувши» на нього, переходимо до пошуку за географічною назвою, де, використовуючи словник та віртуальну клавіатуру, знаходимо необхідний населений пункт, район чи територіальну громаду.

Зростання обсягів соціальної інформації, у тому числі офіційної, потребує її обробки та створення нових інформаційних продуктів для задоволення запитів користувачів, надання якісних сучасних інформаційних послуг.

БД «Адміністративно-територіальний устрій України. Зміни і доповнення» є саме таким інформаційно-аналітичним продуктом; робота над його створенням триває.

Список використаних джерел:

1. Проект закону Про засади адміністративно-територіального устрою України. – Режим доступу: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/NT2638.html.
2. Верменич Я. В. Адміністративно-територіальний устрій українських земель [Електронний ресурс] // Енциклопедія історії України: Т. 1: А-В / редкол.: В. А. Смолій (голова) та ін. ; Інститут історії України НАН України. – Київ : Наукова думка, 2003. – 688 с.: іл. – Режим доступу: http://www.history.org.ua/?termin=Administratyvny_podil (останній перегляд: 17.07.2017).
3. Конституція України. Закон від 28.06.1996 № 254к/96-ВР : редакція від 30.09.2016, підстава 1401-19 / Верховна Рада України. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80/page3> (останній перегляд: 17.07.2017).
4. Закон України від 5 лютого 2015 року № 157-VIII [«Про добровільне об'єднання територіальних громад»](#). – Режим доступу: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=55812 (останній перегляд: 17.07.2017).
5. [Про попереднє схвалення законопроекту про внесення змін до Конституції України щодо децентралізації влади](#). Проект Закону про внесення змін до Конституції України щодо децентралізації влади. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/656-19> (останній перегляд: 17.07.2017).
6. Закон України від 15 квітня 2014 року № 1207-VII [«Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України»](#). – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1207-18> (останній перегляд: 17.07.2017); Постанова Верховної Ради України від 17 березня 2015 року № 254-VIII [«Про визнання окремих районів, міст, селищ і сіл Донецької та Луганської областей тимчасово окупованими територіями»](#). – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/254-19> (останній перегляд: 17.07.2017).
7. Закон України «Про засудження комуністичного та націонал-соціалістичного (нацистського) тоталітарних режимів в Україні та заборону пропаганди їхньої символіки». – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/317-19> (останній перегляд: 17.07.2017).
8. Геопортал адміністративно-територіального устрою України. – Режим доступу: <http://atu.minregion.gov.ua/ua/home> (останній перегляд: 17.07.2017).

Бібліографічні та історіографічні огляди на сторінках журналу «Краєзнавство»

Питання краєзнавчої бібліографії та історіографії були актуальні для розвитку краєзнавства в минулому, залишаються такими й сьогодні. Тому важливо простежити, як ця проблематика висвітлювалася і висвітлюється нині на шпальтах журналу «Краєзнавство», якому в цьому році виповнилося 90 років з часу заснування. Дослідження цієї тематики, окрім суто наукових інтересів, може поглибити розуміння науково-методологічних і організаційних проблем сучасного краєзнавства.

Засновник журналу «Краєзнавство» Український комітет краєзнавства (далі – УКК) питанням бібліографії приділяв значну увагу, розуміючи *«...всю вагу заведення систематичної краєзнавчої бібліографії на Україні, як вихідного пункту краєзнавчої роботи...»* [1]. Тому вже в першому числі журналу 1927 року було запроваджено для висвітлення цієї тематики окремий відділ «Бібліографія». УКК поставив перед товариствами й кореспондентами завдання розпочати бібліографічну роботу [2; 3, с. 94, 95]. Однак, попри певні зусилля, Український комітет краєзнавства й, відповідно, редколегія журналу широко розгорнути бібліографічну роботу, очевидно, не спромоглися. Так, у зазначений період у часописі цій тематиці присвячено лише декілька статей [4; 5; 6]. Як зазначалось у звіті УКК на 1 січня 1929 року – *«У справі методичного керування Комітетові досі не вдалося налагодити систематичної роботи методичних і бібліографічних комісій.... тільки поодинокі товариства почали цю роботу систематично»* [3, с. 92, 94].

З відродженням журналу «Краєзнавство» у 1993 році, на його сторінках була представлена й бібліографічна тематика. Так, у 1993-1994 рр. часопис під рубрикою «Краєзнавці» публікував «Біобібліографічний словник краєзнавців України» [7].

Низку публікацій з бібліографії (зокрема, і в рубриці «Книжкова полиця») [8] та історіографії [9] Харківщини вміщено у спецвипуску журналу «Краєзнавство» 1995 року, підготовленому творчим колективом Харківської обласної організації Всеукраїнської спілки краєзнавців і присвяченому 70-річчю Українського комітету краєзнавства. Рубрика «Книжкова полиця» була продовжена в наступних номерах журналу – за 1999 рік та у 2000-2001 роках – «На книжкову полицю».

З 1993 року започатковано рубрику «Літопис українського краєзнавства», яка існує в журналі донині й містить чимало статей історіографічного характеру, присвячених

переважно студіям розвитку краєзнавчого руху у 20-30-ті роки ХХ ст. та історіографічним аспектам низки регіонів України – Поділля, Волині, Донеччини, Полтавщині, Чернігово-Сіверщині, Криму. Історіографічні огляди час від часу траплялися і в таких рубриках: «Історія міст і сіл», «Краєзнавство в особах», «З краєзнавчої пошти» та ін.

З 2008 року, коли Спілка краєзнавців набула статусу національної творчої спілки, в журналі «Краєзнавство» започатковано рубрику «Огляди», що вміщує рецензії на окремі краєзнавчі праці, або ж, рідше, на кілька праць, присвячених певному краю чи населеному пункту.

Огляд публікацій у журналі «Краєзнавство» дозволяє стверджувати, що керівництво краєзнавчого руху, редколегія журналу в різні часи його існування приділяли бібліографічній та історіографічній тематиці певну увагу і вона посіла своє місце серед матеріалів часопису. Водночас, аналіз бібліографічних та історіографічних оглядів показує, що в останнє десятиліття значну частину цієї тематики складають рецензії на окремі праці, які розміщуються в рубриці «Огляди». Значно меншою є кількість узагальнюючих оглядів, які стосуються бібліографії та історіографії країв і населених пунктів, хоча ця тематика є пріоритетною для краєзнавства – воно в ідеалі передбачає комплексний підхід до вивчення територій (країв), міст і сіл. Важливість бібліографічного та історіографічного висвітлення цих питань зумовлена, з одного боку, необхідністю подальшої наукової розробки історії країв, населених пунктів, що має зрештою втілитися в «Енциклопедії міст і сіл України», з іншого – необхідністю популяризації краєзнавчої літератури, полегшення читачам ознайомлення з працями цієї тематики. І в цьому журнал може зіграти ще вагомішу роль, оскільки виходить не лише в паперовому, а й електронному вигляді.

Проведений аналіз свідчить також про те, що бібліографічні та історіографічні публікації зазначеної тематики в журнал подають науковці (в тому числі голови деяких регіональних організацій Національної спілки краєзнавців України (НСКУ) та працівники бібліотек. На нашу думку, керівництву НСКУ, редколегії журналу «Краєзнавство» на сучасному етапі потрібно приділяти більше уваги питанням узагальнюючої бібліографії та історіографії країв, населених пунктів, активізувати в цьому напрямі роботу регіональних організацій Спілки, активніше залучати бібліотечних працівників до висвітлення цієї тематики на сторінках часопису «Краєзнавство».

Список використаних джерел:

1. Козаченко А. Краєзнавча бібліографія / А. Козаченко // Краєзнавство. – 1927. – № 1. – С. 32.

2. Лист до краєзнавчих організацій про бібліографічну роботу // Краєзнавство. – 1928 – № 1. – С. 30.
3. Звіт Українського Комітету Краєзнавства // Краєзнавство. – 1928 – № 6-10. – С. 90-95.
4. Козаченко А. Бібліотека початкуючого краєзнавця / А. Козаченко // Краєзнавство. – 1927. – № 1. – С. 32-34.
5. Ялі С. До справи вивчення грецького населення на Україні / С. Ялі // Краєзнавство. – 1927. – № 2. – С. 30-32.
6. Зайцев Д. Бібліотека краєзнавця-натураліста / Д. Зайцев // Краєзнавство. – 1928. – № 6-10. – С. 83-87.
7. Біобібліографічний словник краєзнавців України // Краєзнавство. – 1993. – № 1. – С. 20-22 ; 1994. – № 1-2. – С. 17-19.
8. Ярошик В. Краєзнавча бібліографія Харківщини / В. Ярошик // Краєзнавство. – 1995. – № 1-4. – С. 9-12; Творчий доробок краєзнавців Харківщини // Там само. – С. 87; Бібліографічні покажчики та каталоги Харківської державної наукової бібліотеки ім. В. Короленка // Там само. – С. 88.
9. Краси́ков М. З історії вивчення Слобожанщини / М. Краси́ков // Краєзнавство. – 1995. – № 1-4. – С. 19-25.

**Горбань Г. В.,
м. Івано-Франківськ**

**Івано-Франківська обласна універсальна наукова бібліотека ім. І. Франка
та обласна організація Національної спілки краєзнавців України: грані співпраці**

Бібліотечні працівники України впродовж багатьох років активно займаються краєзнавчою діяльністю, адже саме вона збагачує загальнонаціональну історичну пам'ять, виховує населення у національно-патріотичному дусі, прищеплює любов до рідного краю. У цій роботі бібліотеки тісно співпрацюють з усіма зацікавленими організаціями, спілками, культурними та освітніми закладами, окремими краєзнавцями.

Особливо тісними склалися взаємини Івано-Франківської обласної універсальної наукової бібліотеки ім. І. Франка з місцевою організацією Національної спілки краєзнавців України (НСКУ). З ініціативи книгозбірні *проводиться чимало краєзнавчих заходів в обласному центрі*. Зокрема, працівники бібліотеки готують біобібліографічні покажчики до ювілеїв провідних краєзнавців, проводять презентації нових краєзнавчих видань, постійно

організують книжкові виставки доробку відомих дослідників краю в рамках щорічного циклу «Краєзнавство Івано-Франківщини в іменах».

Аналізуючи діяльність Івано-Франківської обласної організації Національної спілки краєзнавців за останні роки, слід відзначити вагомі та позитивні поступи в роботі краєзнавців. Вони видали біля 200 книг, провели низку семінарів і наукових конференцій, презентацій нових видань, багато просвітницьких заходів.

Сьогодні обласна організація Національної спілки краєзнавців України налічує 124 члени, серед яких є вчені, письменники, працівники культури і мистецтва, педагоги, лікарі, краєзнавці-аматори. З 2012 р. головою обласної організації НСКУ є М. Ю. Косило.

Щороку видається два числа регіонального науково-методичного альманаху «Краєзнавець Прикарпаття». Це – трибуна для дослідників регіону, де вміщуються наукові статті, історичні розвідки, нариси, публікації про поточну діяльність організації, окремих краєзнавців області тощо. У серії «Бібліотеки журналу «Краєзнавець Прикарпаття» друкуються книги та матеріали наукових конференцій.

Обласна організація НСКУ започаткувала і щороку нагороджує своїх членів преміями.

Обласна премія ім. Володимира Полека в галузі краєзнавства заснована 2010 року і присуджується щорічно окремим краєзнавцям, колективам краєзнавців або краєзнавчим організаціям і установам за вагомий внесок у справу вивчення, збереження і популяризації історико-культурної спадщини рідного краю Прикарпаття, особливий внесок у розвиток різних напрямів краєзнавчих досліджень. На 2017 рік є 24 лауреата цієї премії, серед яких – й окремі дослідники, й колективи та організації краєзнавців.

Обласна премія ОО НСКУ «Краща краєзнавча книжка року» присуджується з 2012 року у двох номінаціях: наукове дослідження та науково-популярне видання. За цей час кращими книгами у галузі краєзнавства визнано 19 видань, серед яких є монографії, краєзнавчі дослідження, нариси з історії як окремих населених пунктів, так і цілих регіонів.

У грудні 2015 р. на Пленумі правління ОО НСКУ прийнято рішення про заснування краєзнавчої премії ім. Євгена Паранюка для найстарших членів організації. Її першими лауреатами у 2016 р. стали: *П. Арсенич, Р. Коритко, Т. Фіголь*. Цього року нагороджені *Б. Гаврилів та С. Андрійшин*.

2015 рік був знаменний тим, що краєзнавці відзначали 90-річчя Національної спілки краєзнавців України та 100-річчя від дня народження *П. Т. Тронька*, Героя України, академіка НАН України, першого голови НСКУ. Цим подіям був присвячений 25-й випуск альманаху «Краєзнавець Прикарпаття». Делегація від Івано-Франківської області взяла участь в урочистих заходах та пленумі Національної спілки краєзнавців України.

У 2016 р. Івано-Франківська обласна організація НСКУ виступила співорганізатором Всеукраїнської наукової конференції «Іван Франко – видатний український націолог, письменник, громадський діяч» (з нагоди 160-річчя від дня народження і 100-річчя з дня смерті). На вшанування пам'яті Почесного голови Івано-Франківської обласної організації НСКУ В. В. Грабовецького була проведена Всеукраїнська наукова конференція – Перші Грабовецькі читання «Академік Володимир Грабовецький – вчений, громадський діяч», в якій брали участь і працівники обласної бібліотеки.

Співпрацю Івано-Франківської ОУНБ ім. І. Франка та Івано-Франківської обласної організації НСКУ у 2009-2016 рр. висвітлено у виданні «Прикарпатське краєзнавство в діяльності обласної універсальної наукової бібліотеки ім. І. Франка» [1]. Воно присвячене 25-річчю з часу заснування обласної організації НСКУ. У виданні представлені матеріали про організацію 23 книжкових виставок, проведення 30 презентацій нових краєзнавчих видань та 10 інших заходів краєзнавчої тематики: ювілейних творчих зустрічей з відомими дослідниками краю, історико-краєзнавчих лабораторій для студентів, участь у науково-практичних конференціях та ін.

Плідна співпраця з краєзнавцями області знаходить своє відображення і у підготовці бібліографічної продукції. Впродовж останнього року видано низку бібліографічних посібників. Це, зокрема, бібліографічний анотований покажчик «Історико-краєзнавчому об'єднанню «Моє місто» – 10 років» [2], який вийшов з нагоди 10-літнього ювілею з часу утворення об'єднання – лауреата обласної краєзнавчої премії імені В. Полека. У покажчику вміщено відомості про всіх членів об'єднання, інформація про 42 видання, що вийшли в серії «Моє місто», та книги, в яких члени об'єднання є упорядниками. Окремий розділ видання пропонує матеріал про співпрацю організації з ОУНБ ім. І. Франка, зокрема, презентації як книг з даної серії, так й інших видань членів об'єднання.

Видані також біобібліографічні покажчики краєзнавчого доробку академіка Івана Монолатія [3] та цьогорічного лауреата обласної премії ім. В. Полека – Івана Дробчука [4].

Неординарно пройшли презентації нових краєзнавчих видань спілчан у стінах обласної книгозбірні цього року. Відбулися зустрічі з нагоди виходу у світ двох видань, які були визнані кращими краєзнавчими книжками 2017 року: збірника *«Повстанський рух на Снятинщині»* та альбому із серії *«Українське мистецтво у старій листівці»* – *«Гуцульщина очима Сеньковського»*; знайомство з новими виданнями академіків В. Качкана та І. Монолатія. У зліт нащадків відомої галицької родини Кисілевських вилилося представлення репринтного перевидання пропам'ятної книги директора народної школи в с. Ільці біля Верховини Теофіля Окуневського, у якій свої автографи залишили світочі нашої історії та культури під час подорожей Карпатами у 1904-1932 рр.

Увесь цей спектр спільних заходів свідчить про активні взаємозв'язки Івано-Франківської ОУНБ ім. І. Франка з обласною організацією НСКУ, які сприяють вихованню національної самосвідомості наших краян, популяризації краєзнавчих надбань і невтомної праці дослідників місцевої історії.

Список використаних джерел:

1. Прикарпатське краєзнавство в діяльності обласної універсальної наукової бібліотеки ім. І. Франка / Івано-Франківська обл. універс. наук. б-ка ім. І. Франка ; ред. Г. Горбань ; відп. за вип. Л. Бабій. – Івано-Франківськ, 2016. – 52 с.
2. Історико-краєзнавчому об'єднанню «Мое місто» – 10 років / Івано-Франківська обл. універс. наук. б-ка ім. І. Франка ; уклад. Х. Шовкопляс ; ред. Г. Горбань ; відп. за вип. Л. Бабій. – Івано-Франківськ : Лілея-НВ, 2017. – 56 с.
3. Іван Монолатій – історик, політолог, краєзнавець : біобібліогр. анот. покажчик до 40-річчя від дня народж. акад. АН Вищої Школи України, доктора політичних наук, професора Прикарпат. нац. ун-ту ім. В. Стефаника / Івано-Франківська обл. універс. наук. б-ка ім. І. Франка ; уклад. Х. Шовкопляс ; ред. Г. Горбань ; вступ. ст. В. Перевізника ; відп. за вип. Л. Бабій. – Івано-Франківськ : Лілея-НВ, 2016. – 104 с.
4. Іван Драбчук: краєзнавчі та літературно-мистецькі здобутки : до 50-річчя від дня народження : біобібліогр. анот. покажчик / Івано-Франківська обл. універс. наук. б-ка ім. І. Франка ; уклад. В. Дволітка ; вступ. ст. І. Ковалю. – Івано-Франківськ : ЯРИНА, 2016. – 72 с.

***Гула Є. П., Мазніченко О. В., Осадча А. М.,
м. Київ***

Інноваційні технології у бібліотеках і музеях ЄС на початку XXI століття

У XXI столітті інновації перестали бути предметом одних лише наукових пошуків і стали побутовим і звичним чинником. Високі технології усе більше проникають не тільки в ділову сферу, але й у культурний простір. Одним із центрів нововведень у розвитку бібліотечних і музейних установ являються країни ЄС. Загалом Євросоюз є одним із провідних світових інноваторів. Із усіх “хай-тек”-лідерів світу досвід інноваційного розвитку соціально-культурної сфери ЄС представляє для нашої країни найбільший інтерес через практичну ідентичність історичних і культурних особливостей ЄС і України у порівнянні з іншими провідними інноваторами, такими як США або Японія.

Проведений порівняльний аналіз дозволив виділити дві основні моделі інноваційного

розвитку соціально-культурної сфери в країнах ЄС – “німецька” (провідні представники – Німеччина й Данія), що характеризується високим рівнем централізації, постійною державною підтримкою науково-дослідних заходів, розвиненістю науково-промислової кластеризації й високою інтеграцією вищої освіти у прикладні промислові розробки; і “скандинавська” (провідні представники – Фінляндія й Швеція), що характеризується ставкою на переважно приватно-комерційні інвестиції в інноваційну діяльність і високим рівнем розвитку приватно-комерційного венчурного фінансування. У повній мірі це стосується також функціонування й інноваційного розвитку бібліотек і музеїв.

Серед найбільш інноваційних бібліотечних установ в Європі слід назвати, насамперед, Філологічну бібліотеку Вільного університету в Берліні. Відкрита в 2005 році бібліотека – це практично вільний простір з великою кількістю книг, які можна просто брати з полиць і читати. Конструкція бібліотеки також дуже привертає увагу: будинок фактично порожній усередині, а поверховість створюється чотирма ярусами хвилеподібних галерей. Площа бібліотеки становить понад 6000 кв. м., увесь фонд у розмірі 700000 книг розміщений на стелажах відкритого доступу, а навколо стелажів на галереях розташовано 600 читацьких місць, у тому числі місця для роботи людей з обмеженими можливостями. На кожному поверсі є точки для сканування книг.

На особливу увагу також заслуговує Датська бібліотека Hjørring Central Library, яка розмістилася прямо у шоппінг-моллі за назвою Метрополь. За словами дизайнерів зі студії Rosan Bosch, які працювали над створенням проекту, Hjørring Central Library є інноваційною версією бібліотеки майбутнього з акцентом на взаємодію між людьми, обмін досвідом і знаннями. Тут влаштована не тільки доросла бібліотека, але й дитяча, яку з легкістю можна назвати дитячим куточком, а не бібліотекою, оскільки діти вчаться і грають одночасно.

У 2015 році в одному із заводських районів Магдебурга (Німеччина) була створена так звана відкрита бібліотека – Open Air Library. Тут на вулиці під одним дахом знаходяться публічна бібліотека, парк, сцена й кафе. Інновація була сформована самими жителями міста, оскільки у даному районі не було належної освітньої й соціально-культурної інфраструктури. Згодом група професійних архітекторів KARO Architekten взялася побудувати для цих жителів справжню бібліотеку. В результаті був сформований відкритий простір, де налічується 20000 книг.

Досить оригінальною та інноваційною установою є бібліотека Aberdeen у Шотландії. Складний дев'ятиповерховий будинок являється бібліотекою Університету Aberdeen (місто Абердин, Шотландія), в якій є все необхідне для спокійної й комфортної роботи з аналоговою інформацією – книги у вільному доступі, Інтернет, сканери, власне кафе. Новий корпус, спроектований і побудований студією Schmidt Hammer Lassen, відкрився у 2012 році.

Архіви бібліотеки нараховують близько 250000 книг і рукописів.

Важливо відзначити, що інновація у бібліотечній справі – це не лише досконала сучасна зовнішня форма закладу, але й створення принципово нових зразків діяльності, які виходять за межі регламентованих норм, що виводить професійну діяльність на цілком новий якісний рівень.

Інноваційна діяльність може бути спрямована як на одержання нового бібліотечно-інформаційного продукту, так і на впровадження нових ефективних технологій роботи. Інновація у бібліотеці присутня практично за всіма напрямками її діяльності, у тому числі в масовій роботі, яка передбачає сукупність методів і форм організації обслуговування одночасно великої кількості читачів або певної групи користувачів. До основних інноваційних форм масової роботи відносяться: наочні (книжкові виставки, перегляди, рекламна діяльність); усні (огляди, тематичні вечори, диспути тощо); комплексні (день відкритих дверей, тиждень (декада) книги, ток-шоу тощо).

З інновацій у масовій бібліотечній роботі останніх років можна виділити інтерактивні методи. Практика показує, що знання, запропоновані людині у готовому вигляді, засвоюються на 50-60%, а те, у чому вона бере безпосередню участь – на 90%. Саме інтерактивні методи допомагають не тільки сформувати у відвідувачів бібліотеки певний набір знань, але й активізувати їхнє прагнення до самоосвіти, реалізації своїх здібностей, пробуджують ініціативу, загострюють емоційне сприйняття, дозволяють активно використовувати творчий потенціал, надають бібліотечним заходам живий, неформальний характер, розширюють кругозір і активізують пізнавальні інтереси учасників.

Музеї, як і бібліотеки, також намагаються слідувати прогресу. Для тих, хто любить мистецтво, але не має можливості багато подорожувати, давно існують віртуальні тури по музеях різних країн. Модний тренд – поєднувати мистецтво з атракціоном – довго викликав критичні відгуки музейних фахівців усього світу. Однак мультимедійні технології, які ще кілька років назад як дослідний зразок проходили випробування лише на тимчасових виставках, сьогодні усе більше використовуються у постійних експозиціях.

Говорячи про інноватику в музеях Євросоюзу, доцільно насамперед згадати про Велику Британію. Зокрема, Національний музей сланцю в Уельсі почав використовувати новий сервіс на базі технології iBeacon, що дозволяє місцевим жителям викладати інформацію про культурні визначні пам'ятки рідного краю. Якщо експеримент пройде вдало, то карта Уельсу наповниться новими “маячками” з унікальними відомостями від місцевих мешканців.

Загальновідомим є Британський музей у Лондоні. Цей заклад перетворив щорічну акцію “Ніч у музеї” у захоплюючу віртуальну гру. В 2014 році будь-який бажаючий міг

завантажити на GooglePlay або AppleStore спеціальний додаток “Таємниця гробниці” і спробувати пройти заданий маршрут, відповівши на низку питань. Переможцві випав унікальний шанс провести реальну ніч серед мумій у Єгипетському залі музею.

Тим часом шведський Музей Середземномор'я в Стокгольмі використовує 3D-технології для “оживлення” єгипетських мумій, які зазнали томографічного сканування й відображені на спеціальному інтерактивному столі. Деталізована цифрова модель дозволяє відвідувачам пошарово вивчати вміст саркофага й анатомію мумії.

Музей історії польських євреїв у Варшаві використовує комп'ютерні технології для реалізації ефекту повного занурення у традиції й побут єврейського народу. Аудіо- й відеоряд дозволяє відвідувачам опинитися у таверні, синагозі, школі, побачити з вікна віртуального трамвая панораму міста й вулиці минулого сторіччя, почути мову та національну музику східноєвропейських євреїв.

Датський національний морський музей у Хельсингері дозволив своїм відвідувачам поринути в морську безодню. 11 проєкторів створюють гігантську панорамну проєкцію, завдяки чому й формується відчуття реального знаходження у відкритому океані.

У музеях Греції й Франції діє проєкт, розроблений (за фінансової підтримки Європейської комісії) компанією CHESSE. Після заповнення спеціальної онлайн-анкети програма надає клієнтові профіль і формує для нього індивідуальний маршрут, який корегується під час відвідування музею. Після виходу з музею відвідувач одержує фото або відео свого відвідування. Крім того, кожний бажаючий може розмістити свій культпохід на сайті музею й зробити його репост у соцмережах.

Музей природничих наук MUSE в італійському місті Тренто має спеціальний мультимедіа-тоннель із відеопроєкціями та об'ємним звуком. Тунель створює відвідувачам ілюзію польоту над Альпами й спускає по сніжній трасі. Ще однією новинкою є інтерактивний глобус – копія Землі, як вона виглядає з космосу. Спеціальна програма у режимі онлайн відтворює рух атмосферних мас, океанів і континентів, зміну клімату й багато чого іншого.

У згаданих та інших державах ЄС фінансований Європейським Союзом проєкт “Mesch” пропонує відвідувачам музеїв можливість взаємодії з експонатами за допомогою “розумних” предметів. Наприклад, “смарт”-лупа дозволяє максимально наблизити твір мистецтва й розглянути його у найдрібніших подробицях. “Розумна” книга може бути використана під час подорожі до парка-садиби або по місцях бойової слави: за допомогою спеціальної закладки, яку необхідно розмістити на значку визначної пам'ятки, відвідувач почує розповідь про неї з підвішеного поруч репродуктора, замаскованого під звичайний ліхтар.

Визнаючи видатні досягнення музеїв країн ЄС у впровадженні технічних “ноу-хау”, слід водночас відзначити, що музей, який активно використовує мультимедіа-технології, не завжди виявляється задоволений результатами цього вибору. В основному негативний ефект формується через помилки, які виникають із не зовсім вірного сценарію застосування мультимедіа, через сприйняття технологічних засобів як самоцілі, а не як інструмента.

Серед основних помилок, що мають місце при технологічній модернізації музею, можна виділити наступні:

- придбання музеєм розрізненого устаткування без зручної системи управління;
- приділення недостатньої уваги контенту, тобто наповненню;
- візуальна дисгармонія з експозицією, непов'язаність інтерактивних мультимедійних інсталяцій із загальним художнім задумом експозиції.

Тільки при подоланні цих помилок технології можуть справді сприяти реалізації поставлених музеєм завдань. Безумовно, важливим також є дотримання інших необхідних умов конкретної експозиції: вік основної аудиторії, середня кількість відвідувачів, просторові можливості залів.

Отже, на відміну від нашої країни, де державні бібліотечні й музейні установи фінансуються за залишковим принципом, що ускладнює їх інноваційний розвиток, у державах ЄС бібліотеки і музеї власне є центрами культурних нововведень.

Список використаних джерел:

1. Бачинська Н. А. Бібліотекознавство / Н. А. Бачинська, Г. В. Салата. – Київ : Медінформ, 2016. – 241 с.
2. Бачинська Н. А. Національні бібліотеки світу / Н. А. Бачинська, Г. В. Салата. – Київ : Медінформ, 2016. – 232 с.
3. Бойко-Гагарін А. С. Музейний маркетинг / А. С. Бойко-Гагарін; Нац. музей історії України. – Київ : НАКККіМ, 2016. – 67 с.
4. Вербицька П. В. Музей як комунікативний та освітній простір / П. В. Вербицька, Р. Е. Пасічник. – Львів : Видавництво Львівської політехніки, 2017. – 232 с.
5. Лобузін І. Цифрові бібліотечні проекти: технологічні рішення та управління життєвим циклом колекцій : монографія / І. Лобузін. – Київ, 2016. – 216 с.
6. Правове регулювання використання зображень у електронних бібліотеках за законодавством України : монографія. – Одеса : Юридична література, 2017. – 70 с.
7. Саух В. М. Проектування відкритих інформаційних систем: профілі електронних бібліотек / В. М. Саух. – Черкаси : Маклаут, 2008. – 296 с.
8. Сурмач О. І. Музейна справа / О. І. Сурмач ; Львів. нац. ун-т ім. Івана Франка. –

Львів : ЛНУ ім. Івана Франка, 2014. – 271 с.

9. Яковец Ю. В. Эпохальные инновации XXI в. / Ю. В. Яковец. – М. : Экономика, 2004. – 444 с.

10. Яковец І. О. Художній музей ХХІ століття : монографія / І. О. Яковець. – Черкаси : Вовчок Ольга [вид.], 2016. – 463 с.

*Демиденко Н. М.,
м. Суми*

**Про деякі особливості системи середньої освіти у другій половині ХІХ ст.
на прикладі Глухівської прогімназії
(через призму спогадів Миколи Прокоповича Василенка (1866-1935 рр.))**

*« Хто пише для себе, той пише для Бога...»
(Юрій Царик)*

У сучасній історіографії одним із напрямів дослідження є історія життя людини. Причому, об'єктом дослідження є людина не лише в контексті ідеологічної чи класової боротьби, як це було в радянській історіографії, а й у спектрі повсякденного життя. Для об'єктивного аналізу подій того чи іншого історичного процесу є важливими подробиці, враження та спостереження окремої людини. Серед низки історичних джерел значну перевагу мають мемуари, адже в них часто зберігається інформація, якої немає і не може бути в інших видах джерел.

Мемуари, як історичні джерела, мають внутрішній поділ за жанрами: спогади, автобіографія, щоденник, листи (епістолярна спадщина). Наприклад, визначними історичними пам'ятками доби національно-визвольних змагань є щоденники В. Винниченка, Є. Чикаленка; спогади П. Скоропадського; автобіографія М. Грушевського та ін. Деякі автори, неупереджено висвітлюючи різні події і постаті, заповідали опублікувати свої листи та щоденники лише по їх смерті (Є. Чикаленко, В. Липинський).

Надзвичайно цінним краєзнавчим джерелом є мемуари відомого громадського та державного діяча, міністра освіти і мистецтв доби Гетьманату, історика, правознавця, другого президента Української академії наук, уродженця села Есмань Глухівського повіту (тепер Сумської області) Миколи Прокоповича Василенка. Вперше мемуари були опубліковані у 2008 році.

Датувати свої записи М. П. Василенко почав з 25 червня 1924 року. Писав спогади російською мовою. У 1988 році часопис «Український історик» розпочав їх друкувати в

українському перекладі. Але з невідомих причин у 1990 році подальша публікація їх була призупинена. У повному обсязі мемуари були опубліковані мовою оригіналу до 90-річчя Національної академії наук України.

Беручи до уваги обмеженість обсягу нашої публікації, зупинимось на спогадах М. Василенка про його дитячі роки та період навчання у Глухівській прогімназії. Дані спогади він занотує у серпні-жовтні 1924 року на двадцяти чотирьох сторінках рукописного тексту і вони ввійдуть до другого розділу мемуарів. Насамперед, зазначимо про часті цитування в даній публікації російською мовою. Цей вибір є свідомим, бо цитування мовою оригіналу дає можливість дотримуватись делікатності у авторських інтерпретаціях.

Розпочинаючи виклад про дитячі враження, автор згадує родинні історії, сімейні традиції, що передавались від батьків до дітей: «В нашей деревенской жизни было много таинственного, традиционного... Накануне Рождества из кухни в дом переносили кутью не иначе как в вывороченном тулупе. Делал это наш работник Трофим Селезин, который при этом квоктал, как курица... Кутья и узвар ставились в углу на сене» [1, с.27].

Зі спогадів М. Василенка дізнаємося, наприклад, цікаві деталі про справжні причини пожежі у Глухові 1875 року: «2 июня одна из обывательниц, дом которой стоял возле городского сада, начала варить варенье. Был сплошной ветер. Загорелись сначала щепки, затем галерея...» [1, с.59]. Виявляється, проста побутова обставина стала початком величезної пожежі, яка знищила одну із кращих частин Глухова.

М. Василенко, вказуючи про чималу кількість магазинів (лавок) у Глухові, зазначає, що у 1870-1880 роках вони чомусь були завжди закритими. Лише пізніше зрозуміє, що причиною занепаду торгівлі у Глухові було будівництво залізниці, яка «обійшла» місто Глухів [1, с.59].

Описуючи роки навчання у Глухівській прогімназії, автор зазначає, що для гімназистів, які приїздили на навчання до Глухова, пропонувалися квартири для тимчасового проживання: «...квартира в 20 рублей в месяц с завтраком, обедом, ужином, а также репетитором считалась уже дорогой...» [1, с. 65]. Гімназистів там майже щоденно відвідували директор або класні керівники. Після кожної перевірки вони занотовували свої зауваження у спеціальному зошиті.

За словами М. Василенка, заняття в гімназії розпочиналися з молитви. У великій актовій залі «законовчитель» читав і пояснював уривки із Євангелія. М. Василенко скептично зауважує, що подібна загальна молитва ні в кого «не пробуждала никаких религиозных чувств» [1, с.79].

Директора Глухівської прогімназії М. Ф. Лазаренка, який мав прізвище «хам», автор мемуарів характеризує як справжнього чиновника-формаліста, котрий створював важку

атмосферу як для учнів, так і для вчителів гімназії: «...в служебное время учителя всегда чувствовали над собой тяжелую руку и зоркий глаз директора» [1, с.80]. Багато педагогів звільнялися, не витримавши подібного.

Під особливо пильним контролем перебували гімназисти не лише за місцем проживання, а й під час дозвілля. Микола Василенко зазначає у спогадах: «На лодках кататься мы не могли, вечеров посещать нельзя было, с гимназистками встречаться и вести знакомства тоже...». Також існувало багато заборон щодо зовнішнього вигляду гімназистів. Наприклад, «остро стоящие волосы нередко тоже были предметом нападения директора...» [1, с. 81].

Негативну реакцію як учнів, так і їх батьків викликала заборона в гімназії на вишиті сорочки, котрі зазвичай оздоблювались узорами на комірцях та рукавах. На адресу любителів українських вишиванок звучали погрози, що «их обрежут насильно» [1, с. 81].

Критикуючи педагогічну систему Глухівської гімназії, в той же час М. Василенко відзначає високі моральні якості своїх вчителів. Особливо – директора М. Ф. Лазаренка, якому були властиві непідкупність, прагнення допомогти дітям із бідних сімей, відсутність кар'єризму. Так, у мемуарах наводиться епізод відвідин Глухівської прогімназії посадовцем високого рангу, «попечителем ученого округа» генералом П. А. Антоновичем. Ніяких спеціальних приготувань до приїзду високого гостя у класах не проводилось, директор тримався спокійно, з гідністю. «Ученики это видели и оценивали, конечно, в пользу своего директора» – згадував М. Василенко [1, с. 83].

Процес навчання в Глухівській прогімназії, як і в усій Росії, був організований згідно з «Толстовской» системою освіти. Та насправді були впроваджені лише її загальні принципи. Микола Василенко із сумом констатує, що в навчальному закладі панувала атмосфера «очень тяжелая и крайне неблагоприятная для духовного и всестороннего развития для учеников... Гимназия обращалась в какую-то тюрьму, из которой хотелось поскорее вырваться» [1, с. 82].

Пізніше, навчаючись у Дерптському університеті, який був заснований у 1805 році, М. Василенко відзначав, що університет мав повну автономію. Викладачі університету були лояльними і толерантними у відношенні до студентства. Серед студентів було багато євреїв, бо тут для них не існувало квоти, як в інших університетах. Статут Дерптського університету вигідно відрізнявся від Статутів російських університетів своїм демократизмом.

Отже, спогади Миколи Василенка, які висвітлюють маловідомі для широкого загалу факти, вирізняються щирістю і відкритістю, мають стати предметом подальших наукових досліджень. Головну цінність своїх мемуарів автор визначив у листі до Н. Полонської: «Я совершенно отшел от мысли, что я пишу для кого-то, что мои записки кому-то нужны.

Они нужны мне главным образом, исключительно мне... Для кого-то это будет скучно, но для меня это интересно. Главное, что это правдиво...» [1, с. 3].

За доброю науковою традицією висловлюю щиру подяку у сприянні підготовки матеріалів даної публікації співробітникам відділу краєзнавчої літератури та бібліографії Сумської обласної універсальної наукової бібліотеки, справжнім подвижникам бібліотечної справи.

Список використаних джерел:

1. Василенко М. П. Вибрані твори : у 3 т. Т. 3: Спогади. Щоденники. Листування / М. П. Василенко ; Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України; Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського НАН України; упоряд.: І. Б. Усенко та ін. – Київ : Юридична думка; 2008. – 720 с.

***Дікунова О. А.,
м. Кривий Ріг***

Система краєзнавчих електронних бібліографічних ресурсів бібліотеки Криворізького державного педагогічного університету

На сучасному етапі розвитку історичної україністики помітно посилився інтерес дослідників до минулого свого краю. З цього погляду актуалізується місце і роль історичного краєзнавства. Саме крізь призму минувшини місцевого краю краще зрозуміти своєрідність поступу регіональних і, навіть, загальнонаціональних процесів на українських теренах. З кожним роком динаміка історико-краєзнавчих досліджень істотно змінюється. Суттєво розширюється перелік проблемних питань, які стають об'єктами історико-краєзнавчих студій. Це органічно пов'язано з підвищенням суспільної уваги до історії окремих регіонів, до вивчення так званої «малої батьківщини».

Бібліотечне краєзнавство є одним із пріоритетних напрямів бібліотечної науки та практики, що сьогодні потребує вироблення нових методологічних підходів, пов'язаних зі зміною соціальної ролі бібліотеки в суспільстві, всебічним використанням інформаційно-комунікаційних технологій, змінами потреб в інформації краєзнавчого змісту. Центрами краєзнавчої бібліографії є, як правило, обласні універсальні наукові бібліотеки, але у процес виробництва і розповсюдження краєзнавчих бібліографічних ресурсів долучаються й бібліотеки регіональних вищих навчальних закладів.

Теоретичні засади формування краєзнавчих бібліографічних ресурсів розкрито в наукових дослідженнях Н. Кушнарєнко, О. Мамонтова, І. Мілясєвич, В. Петрикової та ін. Практичний досвід створення краєзнавчої електронної бібліографічної продукції університетськими бібліотеками викладено в статтях І. Белоус, О. Боровик, О. Шкири та ін.

Створення та популяризація краєзнавчих ресурсів, продуктів і послуг є одним із важливих завдань діяльності бібліотек ВНЗ у напрямку підвищення якості інформаційно-бібліографічного сервісу та задоволення краєзнавчих потреб користувачів. Упровадження в практику краєзнавчої роботи використання Інтернету сприяє інтеграції краєзнавчих ресурсів, організації швидкого доступу до них, популяризації електронних продуктів.

Дослідження з історичного краєзнавства Придніпров'я, зокрема Криворіжжя, які пройшли всі етапи суперечливого історичного шляху України, мають достатній науковий потенціал і потребують глибокого вивчення. З цього погляду, важливим напрямом діяльності є поширення регіонально-історичних знань серед студентської молоді, стимулювання наукового краєзнавчого пошуку, адже, саме на дослідженні «малої батьківщини» ґрунтуються патріотичні почуття і формується національна самосвідомість.

Процес активного впровадження комп'ютерних технологій у бібліотеці Криворізького державного педагогічного університету наповнює новим змістом і змінює форми традиційної краєзнавчої діяльності, сприяючи значимості електронних ресурсів з краєзнавства.

На веб-сайті бібліотеки представлено краєзнавчі електронні бібліографічні ресурси у вигляді: електронних бібліографічних посібників (повні тексти власних бібліографічних продуктів – покажчиків і списків літератури); віртуальних виставок-презентацій; буктрейлерів; бібліографічних оглядів краєзнавчих видань: <http://kdpu.edu.ua/biblioteka/diialnist/kraieznavcha-diialnist.html>

Рекомендаційний бібліографічний покажчик «Моє славетне Криворіжжя» створено з метою привернути увагу до дослідження історії міста, проблем сьогодення Кривбасу, активізувати культурно-історичні традиції, спрямувати наукові краєзнавчі дослідження на розв'язання соціально-економічних, екологічних, культурно-мистецьких та освітніх питань.

У рекомендаційному бібліографічному покажчику *«Видатні постаті науки та культури Придніпров'я»* представлено матеріали про життя й діяльність відомих знакових особистостей Дніпропетровщини й Криворіжжя – визначних учених, культурних діячів, письменників, художників, музикантів.

До відзначення 100-річчя подій Української революції створено *рекомендаційний бібліографічний покажчик «Україна в революційну добу. До 100-річчя подій Української революції 1917–1921 рр.»*. Один із розділів покажчика присвячено Катеринославщині в роки Української революції.

Презентовано видання про діяльність громадсько-політичних і військових діячів краю доби Української національно-демократичної революції:

<https://drive.google.com/file/d/0B1Ugk1fhA47Hd0Q3ONhJV1ILVEE/view>

До 85-річчя заснування Криворізького державного педагогічного університету підготовлено *бібліографічний покажчик «Освітньо-інтелектуальний центр Дніпропетровщини»*, в якому представлено друковані джерела та електронні ресурси з історії вишу від інституту професійної освіти до потужного університету, становлення й розвитку факультетів, кафедр, наукових шкіл, вивчення науково-педагогічної спадщини відомих учених: <https://drive.google.com/file/d/0B1Ugk1fhA47HT2o0TDEyjdzaUE/view>

Бібліотекою започатковано видання *біобібліографічних покажчиків*, присвячених діяльності на ниві освіти і науки провідних учених вишу, відомих в Україні та за її межами науковців (*серія «Пам'яті професорів Криворізького педагогічного»* і *серія «Вчені-ювіляри Криворізького педагогічного»*): <http://kdpu.edu.ua/biblioteka/resursy/bibliohrafichna-produktsiia/bibliohrafichni-pokazhchyky/1098-biobibliohrafichni-pokazhchyky.html>

На веб-сайті бібліотеки представлено *бібліографічні списки* краєзнавчої тематики, підготовлені фахівцями бібліотеки: «90 років з любов'ю про місто і людей» (до ювілею заснування міської криворізької газети «Червоний гірник»); «Екологія Криворіжжя»; «Металургійний район – флагман наукового та промислового Кривбасу»; *віртуальні виставки-презентації*: «Поети Криворіжжя» (твори відомих майстрів словесного мистецтва краю Л. Баранової, А. Греса, В. Гриценка, І. Доленник, М. Кабіра, Г. Туренка); «Слова Господні мають силу» (творчий доробок письменника і видавця, лауреата Національної премії ім. Т. Шевченка Григорія Гусейнова, званого краєзнавця, дослідника літературного й культурного минулого Дніпропетровщини й Криворіжжя).

Започатковано створення *буктрейлерів* як нової форми рекламування видань краєзнавчої тематики. На сайті бібліотеки представлено буктрейлери до книг Григорія Гусейнова «Одіссея Шкіпера і Чугайстра» і «Добридень, «Кур'єре Кривбасу» (двадцятилітня історія українського часопису в листах читачів і авторів).

На веб-сайті бібліотеки в «Архіві виконаних довідок» у розділі «Краєзнавство» представлено списки літератури (*виконані довідки краєзнавчого характеру*) на замовлення користувачів. У списки включено джерела з фонду бібліотеки та електронні ресурси відкритого доступу: <http://kdpu.edu.ua/biblioteka/posluhy/virtualna-bibliohrafichna-dovidka/896-virtualna-bibliohrafichna-dovidka.html>

З метою забезпечення доступності до краєзнавчих інформаційних ресурсів на веб-сайті бібліотеки також представлено: електронні (повнотекстові) версії видань з історичного краєзнавства; краєзнавчі Інтернет-ресурси (посилання на сайти, блоги, проекти, присвячені

історії та культурі Криворіжжя й Придніпровського регіону):
<http://kdpu.edu.ua/biblioteka/diialnist/kraieznavcha-diialnist/kraieznavchi-internet-resursy.html>

Фахівці бібліотеки проводять заходи з популяризації краєзнавчих знань серед студентів і викладачів: краєзнавчі читання, презентації та обговорення книг, зустрічі з краєзнавцями, вченими, письменниками, митцями краю; організовують інформаційний супровід різноманітних краєзнавчих заходів (книжкові виставки, тематичні та інформаційні перегляди, огляди, презентації бібліографічних видань). Про такі культурно-просвітницькі заходи повідомляється у детальних звітах про краєзнавчу діяльність на веб-сайті бібліотеки.

Таким чином, електронне середовище дає змогу досягти одночасної презентації краєзнавчих знань (документів, інформації про край) і результатів краєзнавчої діяльності бібліотеки, тобто розкрити їх системно. Усі краєзнавчі електронні ресурси бібліотек створюють систему та пов'язані взаємними посиланнями.

Отже, бібліотека Криворізького державного педагогічного університету, виробляючи власні електронні інформаційно-бібліографічні ресурси, створює свої унікальні сторінки в електронному бібліографічному краєзнавчому репертуарі регіону, України, світу.

*Дмитрук В. І.,
м. Київ*

Ювілей наукового журналу «Краєзнавство» в суспільно-інформаційному просторі

2017 року виповнюється 90 років журналу «Краєзнавство». Історія часопису бере витоки з 1925 р., що ознаменувався важливою подією для розвитку краєзнавчого руху в Україні – Всеукраїнською конференцією з краєзнавства, яка відбулася 28-31 травня 1925 року. в Харкові. З цією датою пов'язане й відзначення вперше з 2017 р. Всеукраїнського дня краєзнавства.

90-річному ювілею журналу Національна спілка краєзнавців України (НСКУ, Спілка) та її обласні організації присвятили й запланували провести впродовж року низку наукових і культурно-просвітницьких заходів. Крім того, відповідне питання обговорювалося на двох щогорічних засіданнях Президії Спілки (16 лютого, 29 травня 2017 р.). 12 липня 2017 р. у конференц-залі Інституту історії України НАН України відбулося засідання Правління НСКУ, присвячене 90-річчю наукового журналу «Краєзнавство». На ньому голова НСКУ, член-кореспондент НАН України О. П. Реєнт у присутності керівників більшості обласних організацій Спілки, відомих краєзнавців, учених, громадських діячів, представників ЗМІ виголосив доповідь «Журнал «Краєзнавство»: історія та сучасні напрями діяльності».

Історія та сучасні реалії журналу «Краєзнавство» неодноразово ставали предметом розмов на радіо та телебаченні. Зокрема, перший заступник головного редактора журналу «Краєзнавство» О. Г. Бажан 7 квітня 2017 р. взяв участь у програмі «Ранок на каналі «Культура», присвяченій 90-річчю журналу та сучасним краєзнавчим дослідженням на його сторінках. 6 травня 2017 р. за участю заступника голови НСКУ Р. В. Маньковської та першого заступника головного редактора журналу «Краєзнавство» О. Г. Бажана відбулася трансляція програми «Літопис. Відлуння епох» на телеканалі «Глас», присвяченої 90-річчю журналу «Краєзнавство».

За підтримки Переяслав-Хмельницького державного педагогічного університету імені Григорія Сковороди видано працю «Національна спілка краєзнавців України в інформаційному просторі. До 90-річчя журналу «Краєзнавство». У виданні зібрано публікації засобів масової інформації, що висвітлюють діяльність НСКУ. Зокрема, у книзі вміщено документи, інтерв'ю, матеріали прес- та веб-конференцій, які проводила Національна спілка краєзнавців України, а також найважливіші публікації 2008-2015 рр., у яких репрезентовано Спілку широкому загалу, розкрито актуальні питання розвитку українського краєзнавства в перших десятиліттях ХХІ століття та внесок краєзнавців у збереження і популяризацію історико-культурної спадщини України.

Тематичні круглі столи, презентації, виставки з ініціативи обласних організацій НСКУ проводяться в ряді вищих навчальних закладів, бібліотек, музеїв України. Необхідно виокремити активну діяльність Донецької обласної організації НСКУ в проведенні заходів до 90-річчя журналу «Краєзнавство». Зокрема, 17 червня 2017 р. у Маріупольському краєзнавчому музеї відбулося засідання круглого столу за темою: «Актуальні питання історії України на сторінках журналу «Краєзнавство»; 27 червня 2017 р. у Центральній бібліотеці м. Слов'янська відбувся круглий стіл за темою: «Актуальні питання історії Слобідського краю на сторінках журналу «Краєзнавство» за присутності краєзнавців міст Слов'янська, Краматорська, Дружківки; у травні-червні 2017 р. у читальній залі Наукової бібліотеки Донбаського державного педагогічного університету (м. Слов'янськ) організовано виставку журналів «Краєзнавство».

У результаті проведення круглих столів їх учасники схвально оцінили концепцію журналу «Краєзнавство», висловили слова подяки редакції журналу та керівництву НСКУ за високий рівень видання цього друкованого органу. Крім того, запропоновано редакції журналу більше уваги приділяти проблемам історії та культури Сходу України, більше давати матеріалу з питань сучасного стану на Донеччині та Луганщині, дослідникам рідного краю зі Сходу України активніше долучатися до комплектування журналу, подавати свої матеріали з історії та культури свого краю.

90-річчю журналу присвячено Четверту Чернігівську обласну історико-краєзнавчу конференцію учнівської молоді (18 жовтня 2017 р.).

У Тернопільському краєзнавчому музеї до 90-річчя журналу «Краєзнавство» організовано виставки і презентації авторських видань членів Національної спілки краєзнавців України з краєзнавчої тематики за 2017 рік.

Керівництво Національної спілки краєзнавців України, безсумнівно, підтримало проведення 2 листопада 2017 р. традиційно в Національній історичній бібліотеці України Всеукраїнської науково-практичної конференції «Бібліотечне краєзнавство у культурному просторі України» у рамках Четвертих краєзнавчих читань, присвячених пам'яті українського державного і громадського діяча, вченого-історика, академіка НАН України Петра Тимофійовича Тронька, на пленарному та секційних засіданнях якої обговорюватимуться питання до 90-річчя наукового журналу «Краєзнавство». За результатами конференції буде видано збірник доповідей і повідомлень.

Схвальних відгуків заслуговує ініціатива Національної історичної бібліотеки України спільно з Президією НСКУ підготувати і видати бібліографічний покажчик змісту журналу «Краєзнавство».

Низка запланованих ювілейних заходів також ще чекає своєї реалізації. Зокрема, черговий номер журналу «Краєзнавство» за 2017 рік планується присвятити ювілею. З ініціативи Харківської обласної організації НСКУ заплановано видання буклету: «Журнал «Краєзнавство» (до 90-річчя заснування)». Одеська обласна організація НСКУ спільно зі Студентським науковим товариством Одеського національного університету імені І. І. Мечникова планують організувати круглий стіл за темою: «Журнал «Краєзнавство» і розвиток регіональних краєзнавчих досліджень». 8 грудня 2017 р. Сумська обласна організація НСКУ планує провести презентацію публікацій членів обласної організації у межах Програми економічного і соціального розвитку Сумської області та презентацію журналу «Краєзнавство».

У грудні 2017 р. на базі Навчально-наукового інституту історії, етнології та правознавства імені О. М. Лазаревського Чернігівського національного педагогічного університету імені Т. Г. Шевченка буде проведено круглий стіл за темою: «Журнал «Краєзнавство» і розвиток історико-краєзнавчих студій на Чернігівщині».

Окремим напрямом відзначення 90-річчя журналу «Краєзнавство» стала діяльність щодо посилення рівня його присутності у веб-просторі.

2012 року, у 85-літній ювілей журналу, Національна спілка краєзнавців України та громадська організація «Вікімедіа Україна» уклали «Меморандум про співпрацю», за яким Спілка зобов'язалася «дозволити використовувати інформацію, розміщену на сайті НСКУ та

сайтах її регіональних підрозділів за умовами ліцензії». Цього ж року видано диск pdf-версій усіх номерів журналу за 1927-2011 роки.

На офіційному сайті, фейсбук-сторінці Національної спілки краєзнавців України, сайтах обласних організацій НСКУ створено сторінки, присвячені журналу «Краєзнавство», та регулярно висвітлюється поточна інформація про ювілейні заходи.

*Дмитрук С. А.,
м. Київ*

Теоретична складова використання інноваційних методів у бібліотечному краєзнавстві

У сучасному інформаційному соціумі з'являється багато нових нестандартних форм діяльності бібліотек, покликаних сприяти поширенню книги та читання в суспільстві. Деякі з інноваційних і креативних форм розвитку бібліотечної справи набувають популярності в сучасних бібліотечних установах, найцікавіші та найсучасніші серед них можна презентувати та впроваджувати в бібліотечному краєзнавстві.

«Бібліоніч» – соціально-культурна акція нового формату. Акція проводиться у вечірній і/або нічний час. У дитячих бібліотеках акція проходить до 21:00-22:00 у рамках спеціального проекту **«Бібліосутінки»**. Ключовий напрям акції – популяризація краєзнавчої книги, пошук нових форм її поширення. Це час, коли відбуваються чудеса та перетворення. Для участі в акції необхідно запросити в партнери книгарні, музеї, картинні галереї та інші установи культури, а у спонсори – комерційні організації.

Буккросинг (від англ. – «переміщення книги»). Суть буккросингу: людина, прочитавши книгу, залишає її в людному місці. Цю книгу знаходить і читає інша людина; прочитавши, вона робить те ж саме і так далі. Принцип такий: «прочитав – віддай іншому». Кожен може внести свій вклад у процес буккросингу – принести прочитану книгу в бібліотеку, щоб звідси вона розпочала захоплюючу мандрівку, знаходячи нових читачів.

Лібмоб. В основі акції – бліцопитування мешканців населеного пункту про дорогу до бібліотеки. Хто знає дорогу до бібліотеки, отримує смайлик, а хто не знає – календарик з адресою бібліотеки й контактною інформацією. Весела акція-гра, безсумнівно, підвищує імідж бібліотеки.

«Підвішена книга». Суть акції – популяризація читання. Будь-який читач може «підвісити» на тиждень свою найулюбленішу книгу, зі своєю рецензією (думкою, емоціями). Тривалість акції визначається бібліотекою. За результатами акції можна скласти іменні рекомендаційні списки улюблених краєзнавчих книг активних учасників, а також створити

рейтинг найпопулярніших краєзнавчих книг вашої бібліотеки. На початку акції «підвісити» книгу може будь-який читач, під час акції відзначатимуться тільки найактивніші читачі. Ведеться список книг-учасниць акції. На саму книгу ставиться стікер-відмітка «Підвішена книга». Додатково фіксується видача акційних книг, а також черга з бажаючих на її прочитання. Передбачувані результати:

1. Активізація читання, збільшення книговидачі абонементів.
2. Створення читацьких рейтингів кращих краєзнавчих книг.
3. Створення рейтингів кращих читачів.
4. Проведення творчого конкурсу за краєзнавчою книгою, яку найбільше читають.

Флешмоб (від англ. flash mob – «миттєвий натовп») – заздалегідь спланована масова акція, в якій велика група людей раптово з'являється в громадському місці. Упродовж декількох хвилин люди виконують заздалегідь обумовлені дії і так само швидко розходяться. Захід має ефект несподіванки і спрямований на те, щоб викликати у випадкових перехожих здивування і зацікавленість. Наприклад: учасники флешмобу в одязі з символікою бібліотеки з'являються несподівано в певному багатолюдному місці, одночасно відкривають принесені з собою краєзнавчі книги та читають уголос упродовж декількох хвилин і так само несподівано одночасно розходяться.

Бенефіс читача. У перекладі з французької «бенефіс» означає виставу на честь одного або декількох її учасників. У бібліотеці це – комплексний захід, спрямований на зміцнення авторитету кращих читачів; вміщує в собі знайомство з біографією читача, його книжковими вподобаннями, з виставкою книг із домашньої бібліотеки і т. ін. Необхідно показати роль краєзнавчої книги в його долі, в становленні особистості, в оволодінні знаннями. Супроводжує бенефіс книжкова виставка «Мої улюблені краєзнавчі книги».

Бібліокафе (або книжкове кафе) – ігровий варіант інформаційної роботи з читачами. Вивіска – в стилі ретро, бібліотекарі – метрдотель і офіціантка; в меню – «Краєзнавчі новини свіжі» з газет і журналів та ін. «Меню» кожна бібліотека встановлює відповідно до смаків своїх читачів і періодично оновлюється.

Бібліомарафон – це комплекс заходів (акції, презентації, конкурси і т. ін.), що популяризують краєзнавчі фонди бібліотек із певної теми, ювілейної дати, з виявлення кращих читачів.

Бібліоперформанс (від англ. performance – «уявлення, спектакль») – це форма сучасного мистецтва, де складова твору – дії художника або групи в певному місці та в певний час. Він поєднує можливості образотворчого мистецтва й театру. Наприклад, у проведенні заходу беруть участь читачі, одягнені в костюми історичних героїв, створивши

тим самим бібліотечний перфоманс. Інші читачі за описом вгадують кожного героя, відповідаючи на запитання історичної вікторини.

Бібліотечний бульвар – захід, що проводиться на вулиці з метою реклами краєзнавчої книги та читання про відповідну вулицю, пам'ятні місця на ній або постать, життя і діяльність якої пов'язані з цією вулицею.

Бібліофреш – (від англ. fresh – «свіжий») – бібліографічний огляд краєзнавчих новинок.

Квест (від англ. quest – «пошук, предмет пошуку») – інтерактивна пригодницька гра, учасники якої переміщуються по пунктах, знаходять і виконують завдання в рамках загального сценарію, це ігровий маршрут, кожен із пунктів якого приховує в собі загадку або перешкоду, котрі гравцям необхідно вирішити або подолати.

Краєзнавчий ярмарок – комплекс невеликих, але різнопланових заходів, які відбуваються одночасно. Це можуть бути вікторини, конкурси, зустрічі з цікавими людьми, рольові ігри, розіграші призів тощо.

Флешбук – презентація або знайомство з цікавими краєзнавчими книгами за допомогою цитат, ілюстрацій та іншої інформації про книгу.

Таким чином, інноваційні та креативні методи працюють на розвиток бібліотечної справи, поширення зацікавленості в читанні краєзнавчих книг і взаємодії суспільства, книги та окремої людини.

*Дніпренко В. І.,
м. Київ*

Нормативні вимоги та правила складання бібліографічного опису документів у національних стандартах

Бібліографічний опис документів є одним із найважливіших видів аналітико-синтетичної обробки науково-технічної інформації.

У національному термінологічному стандарті ДСТУ 7448:2013 «Бібліотечно-інформаційна діяльність» подається таке визначення терміна «бібліографічний опис»: «Сукупність бібліографічних відомостей про документ, його складову частину чи групу документів, які подають за певними правилами для ідентифікації документа та загальної характеристики». Бібліографічний опис є основною або елементарною характеристикою документа, оскільки він містить відомості, необхідні для його характеристики. По суті, він є бібліографічною моделлю елементів із попередньо визначеною пунктуацією.

Складання бібліографічного опису передбачає використання нормативних вимог та правил подання бібліографічних даних про окремий документ або його частину чи групу документів.

З метою уніфікації при складанні бібліографічного опису в Україні у сфері бібліотечно-інформаційної справи використовуються наступні національні стандарти:

- З 1 липня 2007 р. набув чинності новий національний стандарт ДСТУ ГОСТ 7.1:2006 «Бібліографічний запис. Бібліографічний опис. Загальні вимоги та правила складання». Даний стандарт подає загальні вимоги і правила складання бібліографічного опису документа, його частини чи групи документів, набір областей та елементів бібліографічного опису, послідовність їхнього розміщення, наповнення і спосіб подання елементів застосування приписаної пунктуації та скорочення. Вимоги стандарту розповсюджуються на опис документів, що складають бібліотеки, органи науково-технічної інформації, центри національної бібліографії, видавці, інші бібліографічні установи.

- З 1 квітня 2008 р. введений в дію ДСТУ ГОСТ 7.80:2007 «Бібліографічний запис. Заголовок. Загальні вимоги та правила складання». Цей стандарт установлює загальні вимоги до заголовку бібліографічного запису і правил його складання: набір відомостей, послідовність їх наведення, застосування розділових знаків.

У 2009 р. в Україні національним органом стандартизації були затверджені два національних стандарти стосовно застосування скорочення заголовків і слів у заголовках публікацій і скорочення слів і словосполук, поданих іноземними європейськими мовами, а саме:

- 1 липня 2009 р. набув чинності ДСТУ 6095:2009 «Правила скорочення заголовків і слів у заголовках публікацій»;

- з 1 квітня 2010 р. введений в дію ДСТУ 7093:2009 «Бібліографічний запис. Скорочення слів і словосполук, поданих іноземними європейськими мовами». Ці два стандарти є гармонізованими за ступенем відповідності як модифіковані.

Дані стандарти визначають правила скорочень у бібліографічному описі документів для інформаційно-пошукових систем, інформаційних видань, а також для прикнижкових і пристатейних списків літератури і бібліографічних посилань; правила застосування скорочень; список скорочень слів (словосполук), які найчастіше зустрічаються в бібліографічному описі, і умови їх застосування.

Нормативні документи передбачають скорочення слів, які використовують латинську, кириличну і грецьку абетку.

У 2013 р. на заміну ДСТУ 3582-87 «Інформація та документація. Скорочення слів в українській мові у бібліографічному описі. Загальні вимоги та правила» з метою уточнення

принципів скорочення українських слів у бібліографічному описі, уніфікації вживання скорочень нової термінології, регламентації правил вживання скорочень українських слів, а також їхнього застосування Книжковою палатою України був розроблений новий стандарт ДСТУ 3582:2013 «Інформація та документація. Бібліографічний опис. Скорочення слів і словосполучень українською мовою. Загальні вимоги та правила» (набув чинності 2014-01-01), який містить значний реєстр української лексики, що підлягає скороченню у бібліографічному описі.

22 червня 2015 р. державним підприємством «Український науково-дослідний навчальний центр проблем стандартизації, сертифікації і якості» прийнято та надано чинності з 1 липня 2016 р. ДСТУ 8302:2015 «Бібліографічні посилання. Загальні положення та правила складання», розробником якого є також Книжкова палата України. У ньому встановлені основні види бібліографічних посилань, загальні положення щодо їхнього складу і структури, а також правила складання та розміщування в документах бібліографічних посилань, що є частиною довідкового апарату документа, яку наводять у формі бібліографічного опису. У стандарті окремо подано особливості складання бібліографічних посилань на електронні ресурси та архівні документи.

ДСТУ ГОСТ 7.1:2006 і ДСТУ ГОСТ 7.80:2007 за ступенем відповідності в Україні є ідентичними міждержавним стандартам ГОСТ 7.1-2003 і ГОСТ 7.80-2000 з аналогічними назвами, які відповідають назвам національних стандартів. На сьогодні в Україні прийнято рішення про скасування чинності міждержавних стандартів (ГОСТів) (у тому числі ДСТУ ГОСТ, ідентичних ГОСТам). А також існує тенденція до гармонізації національних нормативних документів (стандартів та змін до них з міжнародними та європейськими), тому виникає потреба переглянути і внести зміни до стандартів стосовно правил бібліографічного опису, розроблених Міжнародною федерацією бібліотечних асоціацій і установ для створення уніфікованого бібліографічного опису, що охоплюють друковані інформаційні ресурси будь-якого виду у відповідності до Міжнародного стандарту бібліографічного опису ISBD.

**Проблематика розвитку українських міст в другій половині
XIX – на початку XX ст. на сторінках журналу «Краєзнавство»**

Вивчення минулого та сьогодення населених пунктів, зокрема міст, їх політичного, економічного та культурного розвитку є одним із напрямів діяльності Національної спілки краєзнавців України, яка є засновником та видавцем журналу «Краєзнавство». Попри перерву впродовж 1930-1992 рр. в історії друкованого органу на сторінках його 99 випусків накопичено значний масив наукових досліджень. 90-річний ювілей цього видання обумовлює актуальність вивчення ступеню і форм репрезентації окремих тематичних напрямів, зокрема розвитку українських міст пореформеного періоду.

У цьому контексті перший період історії журналу «Краєзнавство» (1927-1930 рр.) характеризується низьким рівнем зацікавленості дослідників до вказаної проблематики, присутністю відповідного фактологічного матеріалу лише у формі окремих оглядових частин у статтях ширшого спрямування. Серед подібних публікацій доцільно згадати «Чинбарство м. Новомосковська» І. Савяка; «Вірмени в Кам'янці», «Євреї в Кам'янці» та «Кам'янець на Поділлі» В. Гериновича; «Кустарне креселочне виробництво в Малині на Коростенщині» Я. Якуши [1-4]. Як бачимо, лише м. Кам'янець-Подільський неодноразово ставав об'єктом вивчення. Натомість на той час на чільному місці знаходилося село, його продуктивні сили і пошук шляхів підвищення ефективності їх практичного використання. Варто констатувати, що дослідники кінця 1920-х років визнавали цю проблему. В цілісному вигляді її аналіз присутній у статті М. Криворотченка «Місто і краєзнавство» [6]. Автор констатував, що «такі питання, як: значення міста в процесі заселення краю, історія розвитку міста, значення його як культурного, економічного, виробничого, адміністративно-організаційного осередку, його сучасний стан і перспективи розвитку» мають стати частиною програми діяльності кожної краєзнавчої організації [6, с. 3]. Втім, аналіз змісту всіх випусків за 1927-1930 рр. засвідчує, що вказані напрями не набули пріоритетного значення для наукового вивчення.

Ситуація суттєво змінилася після відродження журналу «Краєзнавство» у 1993 р. За минулі 24 роки не лише містам як таким, а й окремим аспектам їх соціально-економічного, політичного та культурного розвитку в другій половині XIX – на початку XX ст. було присвячено низку статей. Йдеться про дослідження, авторами яких є М. Москалець (Ремісниками славилася Сміле // Краєзнавство. – 1994. – № 1-4); С. Кулінська (З історії розвитку музейної справи у Києві (друга половина XIX ст.) // Краєзнавство. – 2000 – № 1-2);

Б. Год та О. Єрмак (Вода для Полтави: до 100-річчя міського водоканалу // Краєзнавство. – 2000. – № 1-2); Т. Коломієць (Становлення вищої жіночої освіти в Харкові на початку XX століття // Краєзнавство. – 2003. – № 1-4); О. Іванюк (Етнічний склад міського населення Київської губернії за матеріалами переписних документів Російської імперії 1897 року // Краєзнавство. – 2008. – № 1-4); Є. Молочко (Вивчення, популяризація та охорона пам'яток історії та культури Севастополя: екскурсійна діяльність у другій половині XIX – на початку XX століття // Краєзнавство. – 2010. – № 1-2); О. Бонь (Київ початку XX століття у спогадах Зінаїди Тулуб // Краєзнавство. – 2010. – № 1-2); Д. Аверіна-Лугова (Явища антикультури як елемент заповнення сфери дозвілля городян Криму наприкінці XIX – на початку XX століття // Краєзнавство. – 2010. – № 3); Л. Федорова (З історії музеїв Києва XIX – початку XX ст. // Краєзнавство. – 2011. – № 11); О. Жам (Парові борошномельні млини Бродських в місті Києві 2-ї половини XIX ст. // Краєзнавство. – 2011. – № 11); О. Черемісін (Історичні умови організації місцевим самоврядуванням Херсона медичної допомоги населенню в кінці XVIII – початку XX століть // Краєзнавство. – 2011. – № 2); А. Острянка та Л. Аскерова (Чернігів у XIX – на початку XX ст.: формування міського середовища // Краєзнавство. – 2012. – № 3); С. Архипова (Київське передмістя Солом'янка наприкінці XIX – на початку XX ст. // Краєзнавство. – 2013. – № 4) та ін.

Цей перелік далеко не є вичерпним, однак він засвідчує зростання з року в рік інтересу краєзнавців до фахового вивчення історії українських міст модерного періоду. Крім перерахованого, в якості самостійного предмету дослідження постали: музейна справа та наукові товариства, університетська освіта, окремі пам'ятки культури, відомі діячі українського національного руху (життя яких було пов'язане, перш за все, з окремими містами), історична пам'ять населення тощо. Наприклад, «дослідження історії фінансів українських міст у краєзнавчих дослідженнях дає можливість зрозуміти, як функціонувала система забезпечення життєдіяльності міста у широкому аспекті», «простежити діяльність різних установ, їх економічний стан, процес нагромадження фінансових ресурсів та ступінь ефективності їх використання з метою отримання вигод населеного пункту» [7, с 26].

Різноманіття спектру дослідницьких інтересів дозволяє поглянути на українське місто другої половини XIX – початку XX ст. як складну систему комунікації та соціальної взаємодії. При цьому першочергова увага приділялася губернським центрам – Києву, Харкову, Одесі, Катеринославу та ін., зважаючи на їх домінуючий адміністративно-управлінський та соціально-економічний статус. Зустрічаються на шпальтах журналу «Краєзнавство» й студії, присвячені містам, які «не стали індустріальним центром», адже промислова складова їх інфраструктури «практично не змінилася впродовж століття, а у життєдіяльності городян околиць збереглися яскраво виражені ознаки сільського способу

існування» [8, с. 15]. Окремо варто вказати на необхідність посилення вивчення минулого міст Галичини, Буковини та Закарпаття.

Загалом, завдяки публікаціям у журналі «Краєзнавство» (не лише, але в тому числі) останніх 25 років образ міста пореформеного періоду еволюціонував із суто центру робітничого та революційного руху, де існували безкінечні проблеми соціально-економічного характеру (як це було властиво для оцінок радянської історіографії) у провідний центр модернізаційних процесів, який поступово трансформувався на шляху до задоволення наростаючих потреб його жителів шляхом вдосконалення інфраструктури, розвитку органів місцевого самоврядування і т. ін. Якнайкращою демонстрацією зміни теоретичних підходів є наступний висновок статті, де висвітлюється історія Слов'янська: «урбанізація, викликана промисловим піднесенням ХІХ – початку ХХ ст. ... стала важливою складовою тогочасних трансформацій, а, разом з тим, і їх своєрідним рушієм. Урбанізаційні процеси означали підвищення ролі міста у житті суспільства, адже, саме з ним були пов'язані основні досягнення цивілізації. Усе більших трансформацій зазнавав спосіб життя міщан модерного міста, а це, в свою чергу, детермінувало зміни в їх поведінці, програмувало певний менталітет» [9, с. 64].

Список використаних джерел:

1. Сав'як І. Чинбарство м. Новомосковська / І. Сав'як // Краєзнавство. – 1927. – № 2. – С. 21-26.
2. Геринович В. Вірмени в Кам'янці / В. Геринович // Краєзнавство. – 1928. – № 1. – С. 20-25.
3. Геринович В. Євреї в Кам'янці / В. Геринович // Краєзнавство. – 1929. – № 3-10. – С. 44-48.
4. Геринович В. Кам'янець на Поділлі / В. Геринович // Краєзнавство. – 1930. – № 1-5. – С. 8-19.
5. Якуша Я. Кустарне креселочне виробництво в Малині на Коростенщині / Я. Якуша // Краєзнавство. – 1928. – № 6-10. – С. 45-49.
6. Криворотченко М. Місто і краєзнавство / М. Криворотченко // Краєзнавство. – 1928. – № 4. – С. 1-4.
7. Студінський В. Фінанси українських міст: методологічні питання історико-краєзнавчого дослідження / В. Студінський // Краєзнавство. – 2012. – № 4. – С. 23-27.
8. Острянка А. Чернігів у ХІХ – на початку ХХ ст.: формування міського середовища / А. Острянка, Л. Аскерова // Краєзнавство. – 2012. – № 3. – С. 5-19.

9. Закірова С. Особливості урбанізаційного процесу в Україні у XIX – на початку XX століття (на прикладі м. Слов'янська Харківської губернії) / С. Закірова // Краєзнавство. – 2016. – № 1-2. – С. 59-66.

*Дрончак К. В.,
м. Київ*

Правові проблеми доступу до бібліотечно-інформаційних ресурсів в умовах електронного середовища

Формування бібліотечного соціального інституту на якісно нових організаційних, управлінських, технічних та технологічних засадах (забезпечення споживача інформацією за допомогою локальних, міжрегіональних і міжнародних (глобальних) мереж комунікації; дистанційний доступ до національних і закордонних баз даних; взаємодія з автоматизованими інформаційними системами) призводить до необхідності першочергового вирішення правових питань його функціонування та істотного поновлення інструментарію правового регулювання всіх сторін цієї діяльності.

Електронна бібліотека є сукупністю інформаційних видань, баз даних (БД) та інших електронних продуктів, об'єднаних єдиним електронним каталогом і функціонуючих на основі технологічних та технічних засобів, що забезпечують доступ до цих інформаційних ресурсів, а також є учасником правовідносин і всі свої завдання повинна вирішувати в чітко визначеному правовому полі.

До головних завдань електронної бібліотеки можна віднести:

- створення і ведення каталогів електронних продуктів і:
- забезпечення:
 - вільного доступу до них з боку користувача;
 - збереження електронних версій на всіх можливих видах носіїв;
 - технічної і технологічної підтримки доступу до будь-яких електронних матеріалів, незалежно від платежів і форматів.

Правове регулювання діяльності електронної бібліотеки як різновидного і просторово розподіленого середовища повинне здійснюватись на декількох рівнях:

- правового регулювання діяльності електронної бібліотеки як соціального інституту;
- правового регулювання процесів створення і використання електронних продуктів та послуг;

- забезпечення прав громадян на інформацію, інтелектуальну власність (результати творчої праці), прав користувачів електронних продуктів та послуг [2, с. 167-169].

Сайт, на якому функціонує електронна бібліотека (ЕБ), також потребує визнання його статусу та забезпечення належного правового захисту. Інтернет-сайт ЕБ може бути прирівняний до збірки творів літератури, науки і мистецтва або бази даних. У цьому випадку підбір та оригінальна структура розташування творів на сайті бібліотеки охоронятиметься відповідно до Ст. 19 Закону про авторське право на захист створених нею баз даних та інших об'єктів інтелектуальної власності. Незважаючи на те, що теоретично авторське право на ЕБ виникає в момент її створення, для надійності подальшого захисту бібліотеки її власнику варто зареєструвати:

- ЕБ як комп'ютерну програму або БД;
- найменування ЕБ як назву засобу масової інформації;
- найменування ЕБ як фірмове найменування при створенні юридичної особи [1, с. 46].

Постановою Кабінету Міністрів України від 17 серпня 2011 р. № 956 було затверджено Державну цільову національно-культурну програму створення єдиної інформаційної бібліотечної системи «Бібліотека-XXI» (далі – Програма). Метою Програми є підвищення ефективності використання і забезпечення доступу до документів, які зберігаються в бібліотеках. Для цього Програмою передбачається розроблення та вдосконалення відповідної законодавчої бази до 2013 р. У Програмі визначено, що розроблення й вдосконалення відповідної законодавчої бази має відбуватися з урахуванням уже існуючого науково-методичного підґрунтя теорії та технології створення й діяльності електронних бібліотек [3, с. 250-251].

Найбільшу проблему на шляху формування фондів ЕБ становлять обмеження, передбачені вітчизняним авторським правом. Незначна кількість випадків, коли твір може вільно відтворюватися, необхідність одержання згоди автора і виплати йому винагороди при використанні його твору, складності з пошуком і виявленням авторів, твори яких власник ЕБ має намір включити до своїх фондів – усе це істотно звужує можливості для формування електронних бібліотек, у яких містилися б численні твори різних авторів, і, водночас, не порушували б українського законодавства.

Згідно з українським законодавством, можливість розміщення на сайті бібліотеки творів залежить від ступеня їхнього захисту авторським правом. Таким чином, вільно розміщувати в ЕБ можна:

- об'єкти авторського права, на які закінчився термін охорони. Водночас, щодо цих об'єктів авторського права, обов'язковим є дотримання прав автора на ім'я, на цілісність твору, а також права авторства;

- об'єкти, що не охороняються авторським правом. До цієї категорії належать: повідомлення про події та факти, що мають характер звичайної прес-інформації; твори народної творчості; державні символи і знаки (прапори, герби, ордени, грошові знаки та ін.); розклади телепередач та руху транспорту тощо [1, с. 46-47].

Основні права автора на оприлюднення, відтворення розповсюдження БД (а також творів науки, літератури, мистецтва) реалізуються через укладання авторських договірних відносин. Закон регулює відносини між автором і роботодавцем по створенню БД, встановлює порядок передачі майнових прав автора іншим особам.

Отже, основною умовою функціонування електронних бібліотек є чітке правове регулювання їх діяльності.

Список використаних джерел:

1. Афанасьєва К. О. Правові аспекти функціонування електронних бібліотек / К. О. Афанасьєва // Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія. – 2008. – № 2 – С. 45-49.
2. Давидова І. О. На шляху до електронної бібліотеки / І. О. Давидова // Вісник Харківської державної академії культури: зб. наук. праць. – Харків, 2001. – Вип. 6. – 304 с.
3. Семесько В. Питання реформування бібліотечного законодавства [стосовно електронних бібліотек] / В. Семесько // Наукові праці Національної бібліотеки України ім. В. І. Вернадського. – Київ, 2012. – Вип. 33. – С. 250-256.

***Ємчук О. І.,
м. Київ***

Використання бібліотечних фондів архівних установ в історико-краєзнавчих дослідженнях

Тема інформаційного потенціалу бібліотечних фондів обласних та місцевих архівів, які зберігають цінні краєзнавчі видання, на даний час мало досліджена.

За своїм призначенням бібліотечні фонди архівних установ використовуються як складові допоміжного науково-довідкового апарату або довідково-інформаційного фонду архіву. Практика роботи бібліотек в архівах вимагає більш конкретизованих та уніфікованих

нормативних засад комплектування та користування ними, а також дієвої взаємодії з науковими бібліотеками.

У Правилах роботи архівних установ України достатньо уваги приділено питанням обліку бібліотечного фонду архіву та друкованих видань у складі архівних фондів, проте, бракує інструкцій по роботі з бібліотекою архіву, якою користуються як відвідувачі, так й працівники архівних установ [1, с. 68-69].

Поштовхом для порушення даної теми стало широке обговорення архівістами проекту нової редакції «Порядку користування документами Національного архівного фонду України, що належать державі, територіальним громадам» [2].

У пункті 1 розділу II діючої редакції цього Порядку зазначено, що користувачі можуть користуватися виданнями, що зберігаються у довідково-інформаційному фонді архіву та відповідно до пункту 10 користувачам у день замовлення видаються друковані видання, примірники описів, що зберігаються безпосередньо в читальних залах архівів.

Нові зміни до цього Порядку торкаються важливої теми комплектування бібліотеки архіву. Так, у підпункті 7 пункту 15 розділу II проекту нової редакції Порядку серед обов'язків користувачів документів НАФ передбачено надавати архівам бібліографічну інформацію про видання (або один екземпляр видання), у якому використано інформацію архівних документів. На жаль, ця норма не передбачає обов'язковість надання одного примірника видання архіву, за документами якого дослідник підготував своє дослідження.

Повертаючись до складу та змісту фондів бібліотек обласних та місцевих архівних установ, варто зазначити, що більшість з них містять важливі джерела для краєзнавчих досліджень: різноманітні путівники та покажчики, енциклопедії, словники, довідники, календарі, адресні та пам'ятні книги, географічні карти, атласи, бібліографічні посібники з питань краєзнавства.

Наприклад, Державний архів Сумської області може пишатися своєю бібліотекою, яка налічує 17047 одиниць зберігання за період 1788-2013 рр. У бібліотеці зберігається література з історії Сумщини, статистичні збірники, різна енциклопедична література, довідники з адміністративно-територіального поділу за 1926-1993 рр., періодичні видання, а також видання нацистської окупаційної влади.

Важко переоцінити роль та значення державних архівів міста Києва та Київської області у краєзнавчих та києвознавчих дослідженнях. Склад та зміст бібліотечного фонду цих архівних установ відрізняється широким тематичним та хронологічним діапазоном, зокрема, бібліотека Державного архіву міста Києва налічує понад дві тисячі видань та систематизована за такими рубриками: Історико-методична література, Архівна справа, Історія науки, Історія Києва, Історія міст і сіл України, Історія СРСР, Українське

державотворення, Краєзнавство, Друга Світова війна, Релігія, Художня література, Філософія, Юридична література, Ілюстровані альбоми та ін.

Бібліотечним фондом Державного архіву міста Києва користувалися відомі вчені, історики, киевознавці, наприклад: Віталій Ковалинський, Марія Кадомська, Марина Виноградова, Тетяна Скибицька, Олена Мокроусова, Віталій Татарчук, Валентин Кобзар, Сергій Вакулішин, Сергій Вировий, Сергій Біленький та багато інших. Значна кількість подарункових видань цього фонду надійшла від авторів досліджень, проведених в архіві, наприклад, від знаного киевознавця Михайла Кальницького – книги із серії «Киевские истории»: «Гимназии и гимназисты» (2014 р.), «Зодчество и зодчие» (2012 р.) та ін.; від авторів Миколи та Ніни Покотило – книга «Позняки і позняківці» (2013 р.) тощо.

Архівіст, киевознавець Сергій Юрійович Карамаш, який багато років опікувався формуванням та зберіганням бібліотечного фонду архіву, започаткував видання збірника наукових праць «Київ: Скарбниця документальної пам'яті» [2].

Аналіз тематики досліджень відвідувачів архіву та користувачів бібліотеки свідчить про зростання інтересу до діяльності відомих діячів науки і культури Києва. На допомогу дослідникам підготовлено та опубліковано загальний огляд особових фондів Державного архіву міста Києва, у складі яких зберігаються друковані видання, журнали, газетні статті фондоутворювачів [3].

Більшість архівних установ має типові проблеми: недостатнє фінансування, нестача приміщень, труднощі впровадження комп'ютерних технологій тощо. Водночас вирішення проблеми надання одного екземпляра видання, у якому використано інформацію архівних документів, значно поліпшить рівень комплектування архівних бібліотек.

Удосконалення нормативно-методичного забезпечення роботи бібліотек архівних установ та комплексне вивчення складу і змісту бібліотечних фондів сприятиме їх ефективному використанню в історико-краєзнавчих дослідженнях.

Список використаних джерел:

1. Правила роботи архівних установ України / Укр. наук.-дослід. ін-т архів. справи та документознавства; упоряд.: Л. А. Кисельова, Ю. А. Прилепішева, Т. П. Прись, С. В. Сельченкова; за заг. ред. Н. М. Хрислової. – Київ, 2013. – 243 с.

2. Порядок користування документами Національного архівного фонду України, що належать державі, територіальним громадам, затверджений наказом Міністерства юстиції України (із змінами) від 19 листопада 2013 № 2438/5, зареєстрований в Міністерстві юстиції України 21 листопада 2013 р. за № 1983/24515. – (проект нової редакції – режим доступу: http://www.archives.gov.ua/Problems/Poryadok_korystuvannya.pdf. – Заголовок з екрана.).

3. Київ: «Скарбниця документальної пам'яті»: зб. наук. пр. / за ред. С. Ю. Карамаша. – Вип. 1. – Київ: Видавництво ТОВ «КММ», 2006. – 124 с.

4. Ємчук О. І. Джерельно-інформаційний потенціал особових фондів Державного архіву м. Києва / О. І. Ємчук // Архіви України. – 2016. – № 3-4. – С. 162-173.

Ісаєнко О. О.,

м. Київ

Медіакультурна тематика навчальних дисциплін – важлива складова освіти і професії майбутніх бібліотекарів

Система підготовки фахівців з бібліотечно-інформаційної та архівної справи у вищих навчальних закладах України за останні десятиліття зазнала значних змін. Розвиток інформаційно-комунікативної сфери; стрімке зростання інформаційних ресурсів, доступних онлайн; змістове розширення функціонального наповнення діяльності бібліотек, архівів та інших закладів культури, наукових установ зумовили кардинальний перегляд навчального процесу, навчальних програм та дисциплін, що нині викладаються на кафедрі бібліотекознавства та інформології Інституту журналістики Київського університету імені Бориса Грінченка.

Зокрема, віднедавна студентам, які навчаються за напрямом підготовки 6.020102 «Книгознавство, бібліотекознавство і бібліографія» читаються такі дисципліни як «Медіаспоживання» та «Медіакультура та інтелектуальна свобода».

Метою даних дисциплін є засвоєння теоретико-методологічних основ і практичних аспектів формування та розвитку культури медіа-споживання, основ медіа-психології, набуття медіа-освітніх знань, формування та становлення медіа-грамотності, отримання знань із загальної теорії постсучасності та концепції медіа-культури, які можуть бути застосовані для розуміння та аналізу форм актуальної культури, для рефлексії про власний досвід, пов'язаний зі споживанням, творчою інтерпретацією, переосмисленням/переструктуруванням медіа-текстів та медіа-продуктів, а також опанування основних засад діяльності бібліотек, архівів та інформаційних установ щодо забезпечення інтелектуальної свободи як атрибуту демократії та доступності до інформації.

Одними з основних завдань при викладанні даних дисциплін є:

- розглянути основні проблеми культури і соціального життя з точки зору задіяних засобів і технологій комунікації; оволодіти відповідною термінологією, орієнтуватися в

просторі сучасних медіа, розуміти їх значення для професійної діяльності з обраної спеціальності і для повсякденного життя;

- уміти аргументувати свою точку зору в процесі розгляду проблем культури, давати оцінку соціальним і культурним наслідкам використання різних медіа;

- отримати навички аналізу історії культури як історії способів трансляції, консервації та інтерпретації повідомлень (історії комунікативних практик і взаємодій);

- мати уявлення про основні етапи розвитку наукової думки у сфері історії й теорії медіа: про те, що складає предметну область media studies, про відповідні напрями, школи, концепції та розділи історичного і культурологічного знання; про сучасні технології і механізми комунікації; про типи суспільств і соціально-економічних систем з точки зору медіа-культури;

- сформувати у студентів систематичні уявлення про методологію формування і розвитку усвідомленого медіа-споживання, теорії та практики медіа-освіти;

- сформувати наукові уявлення про значення індивідуальних, вікових та соціально-психологічних факторів в освоєнні культури споживання інформації;

- виробити вміння щодо здійснення цілеспрямованого розвитку культури медіа-споживання;

- виробити усвідомлено-критичне ставлення до сучасного медіа-простору, що дозволить студентам формувати власну стратегію медіа-споживання;

- оволодіти знаннями щодо сутності концепції інтелектуальної свободи та ролі бібліотек у її реалізації;

- поглибити знання про функції бібліотек, архівів та інформаційних установ і доступність до інформації в умовах переходу до суспільства знань;

- розширити уявлення про бібліотечно-інформаційну політику держави з огляду на забезпечення інтелектуальної свободи громадян;

- зорієнтуватися у проблемі протидії цензурі в діяльності бібліотек, архівів та інформаційних установ.

Опанування дисциплін «Медіаспоживання» та «Медіакультура та інтелектуальна свобода» дозволяє отримати такі програмні результати освітньо-професійної програми підготовки студентів, як здатність:

- і готовність до розуміння значення гуманістичних цінностей для збереження і розвитку цивілізації; вдосконалення і розвитку суспільства на принципах гуманізму, свободи і демократії;

- і готовність до розуміння сучасних концепцій картини світу на основі сформованого світогляду, оволодіння досягненнями природничих та суспільних наук, культурології;

- і готовність до володіння культурою наукового мислення, узагальненням, аналізом і синтезом фактів і теоретичних положень;
- і готовність до розуміння сутності і значення інформації в розвитку сучасного інформаційного суспільства, усвідомлення небезпеки і загрози, що виникають в цьому процесі, дотримання основних вимог інформаційної безпеки;
- до вміння використовувати концептуальні знання, набуті у процесі навчання на рівні новітніх досягнень для розв'язання складних проблем та вирішення практичних завдань у професійній діяльності;
- використовувати знання з теорій і практики інформаційних комунікацій, новітніх медіа-комунікативних технологій, сучасних технологій формування та використання інформаційних потоків різного типу;
- продемонструвати уміння здійснювати пошук, обробку та аналіз інформації з різних джерел;
- формулювати задачу, для її вирішення використовувати потрібну інформацію та методологію для досягнення обґрунтованих висновків;
- продемонструвати знання з теорії інформації та комунікації;
- до вміння формувати та досліджувати інформаційні потоки в сучасному соціально-культурному просторі;
- аналізувати документні ресурси (потоки і масиви), світовий ринок інформаційних продуктів і послуг;
- використовувати інформаційні ресурси в організації науково-дослідної діяльності;
- до фахового використання ІКТ;
- до вміння роботи з новітніми інфокомунікаційними платформами (соціальними мережами, блогосферою тощо);
- до вміння застосовувати у професійній діяльності технології Веб 2.0, інформаційні технології, необхідні для дослідження соціуму та наукових комунікацій, сучасні технології веб-аналітики та соціології Інтернету.

***Карпунь О. Ф.,
м. Васильків, Київська обл.***

З історії села Конела Перстень Ольгерди

У 1967 році житель села Конела Жашківського району Черкаської області Пасіченко Пимон Іванович, працюючи на городі, знайшов перстень. Через внучку Караванську Марію Андріївну він передав його у школу для краєзнавчого куточка.

Мій батько, Карпунь Федір Пилипович (1922-1997 рр.) – директор школи села Конела з 1957 р. по 1962 р., вчитель історії і географії, організатор позакласної роботи, член районної літературної студії «Гірський Тікич», краєзнавець – поїхав з цією знахідкою до Києва, до фахівців і отримав їх висновок: срібний перстень – виріб часів Київської Русі і носила його знать жіночої статі. Постало питання: як перстень потрапив на Черкащину?

Щоб отримати відповідь, Федір Пилипович звернувся до працівників Державної історичної бібліотеки УРСР та Інституту історії Академії наук УРСР.

Згідно з «Іпатівським літописом» [1, с. 49], сучасна Конела – то давня Куніль, місто Чорних Клобуків; що підтверджує і П. В. Голубовський [2, с.145, 146].

І дізнався про це батько в Національній історичній бібліотеці України!

Саме сюди, в древню Куніль, сучасну Конелу, в 6658 році (у 1150 році нового літочислення) приїжджав Великий Київський князь Ізяслав II Мстиславич (внук Володимира Мономаха) за допомогою до Чорних Клобуків (об'єднана назва степових, войовничих племен, що носили чорні шапки) у боротьбі за Київ проти князя Суздальського Григорія Володимировича (Юрія Долгорукого). Н. С. Арцибашев називав Чорних Клобуків Черкасами. [3, с. 139].

Історики М. С. Арцибашев, М. М. Ткаченко, польський історик О. В. Яблоновський також пов'язують розташування Кунілі на території сучасної Конели.

У реляції, написаній у Жашкові [4, с. 27] (доповідна, звіт), від 1655 року після Дрижипільської битви, також згадується Кунель-Конела, а як містечко Коневая [5, с. 295] згадується в актах Переяславської Ради. На підставі цього була думка в батька про те, що назва села походить від слова «кінь», російською «конь».

На картах Боплана [6] Конела позначена як Kaniola. Історик, краєзнавець з міста Жашкова Горошко Степан Іларіонович переклав як Коршунівка, на зразок інших сіл району: Соколівка, Тетерівка, Сорокотяга, Вороне, Шуляки. (Kania – польською мовою – коршун) [4, с 24].

На картах іспанців братів Блау, що видані в Амстердамі в 1670 році, на підставі карт інженера і картографа Гійома Левасера де Боплана, Конела позначена як Kamola [6]. Співставивши дві назви: Kaniola і Kamola, розуміємо, що брати Блау, ймовірно, припустились помилки: замість *ni* надрукували *m*.

Десятиліттями батько досліджував історію рідного краю. Де б він не був, завжди знаходив час попрацювати в бібліотеці, відвідати музей і книгарню. Проаналізувавши праці П. В. Голубовського, М. С. Арцибашева, Г. П. Бевза, Ф. М. Шабульдо, М. П. Барсова, Н. Д. Полонської-Василенко, М. С. Грушевського та інших істориків, батько вирішив написати низку повістей за загальною назвою «Шлях крізь віки». Першою була повість «Перстень Ольгерди». Батько вважав, що перстень належав дочці Ізяслава – Ольгерді. Подаю уривок з повісті.

«А КУНІЛЬ? Слово не складне. Кун – по-русинському людина. А Куніль – гарне місце, завидне місце. Ми ж розуміємо так: місце, якому всі заздять. Дійсно, все тут є: ліси з їх дарами, ріки з їх багатством, луки і степи для випасу і посівів; дорога з Києва до греків проходить через Куніль» [7, с.185-187].

У літературі зустрічаються різні назви села: Куніль, Куниля, Коневая, Канела, Kunel, Kaniola, Kamola. А ще більше існує поглядів як розшифрувати назву Конела. Так, краєзнавці з Конело-Попівки і Конело-Хуторів розшифровують як: «материнське послання»; краєзнавець С. Р. Захарченко – «місце для ночівлі»; письменник і краєзнавець з Гурзуфа О. М. Ахаєв – «глина-вода»; І. О. Варченко, керівник експедиції АН УРСР, кандидат філологічних наук, – «кориця». Наводимо ще слова з коренем *Кун*: Плата (данина) за

законом Куна. Кун – викуп від кровної помсти за вбивство (у тюрків і кавказців). Кун – людина, хлопець, самець, сонце. Куни – назва древніх тюркських племен. Гривня кун – ¼ гривні (51 грам срібла). Гривня у XII столітті важила 204 грами срібла. Куна – грошова одиниця Хорватії. Кунак – друг, товариш, побратим, гість, приятель. Села: Куна і Кунка розташовані в Гайсинському районі Вінницької області, а річка Куна – у Львівській області та Росії: у Псковській і Мурманській областях. Куна – звір, помісь тура і оленя. Шкіра з чорної куноньки прирівнювалася до грошової одиниці.

Конела – материнське село. Від нього пішли: села Безпечна; Загайполе або Загальпіль → Юстин → Юстин Град → Юстинград (об'єднано з Соколівкою), Конельська Цимерманівка → Циберманівка → Іванівка; Попівка → Конело-Попівка; Хутори → Конело-Хутори.

Невідомо, чи був батько знайомий з археологом, доктором філологічних наук Л. Є. Махновцем і його книгою – перекладом на сучасну мову «Літопису руського»; карта Київської Русі (на якій зазначене село) була надрукована в 1989 році у видавництві «Дніпро». Видавництво «Картографія України» надрукувало цю карту тільки в 2014 році.

У 90-х роках у школі, на жаль, було знищено кімнату Бойової Слави, а з нею – і всі матеріали краєзнавчого куточка.

У 1993 році батько під акт (підпис, печатка) здав у краєзнавчий музей м. Жашкова 10 канцелярських зошитів, де понад 30 років вів літопис історії села та школи; туди ж віддав і віддруковану повість «Перстень Ольгерди» і сам перстень.

У 2010 році я ознайомився з цими записами, що дало змогу відновити багато подій і фактів. Примірник повісті також зберігся, а перстень – канув у Лету, пропав. І все ж таки саме перстень надихнув краєзнавців на дослідження історії місцевості, в якій він був знайдений. Історія села Конела твориться, вивчення його історії триває.

Список використаних джерел:

1. Полное собрание русских летописей. Т. 2: Ипатьевская летопись. – СПб, 1843. – 377 с.
2. Голубовский П. В. Печенеги, торки и половцы до нашествия татар : монография / П. В. Голубовский – Киев, 1884.
3. Арцыбашев Н. С. Повествование о России. Т. 1 / Н. С. Арцыбашев. – Москва, 1838.
4. Горошко С. І. Жашківщина: історія в долях учителів і учнів / С. І. Горошко. – Умань, 2004.

5. Акты, относящиеся к истории Южной и Западной России. Т. 10: Переговоры об условиях соединения Малороссии с Великою Россиею 1653-1654. – СПб. : Изд. археографич. комиссии, 1878. – (Архив Южной и Западной России)

6. Ляскоронский В. Г. Гильом Левассер-де-Боплан и его историко-географические труды относительно Южной России. 1. Описание Украины. 2. Карты Украины / В. Г. Ляскоронский – Киев: Тип. И. И. Чоколова, 1901. – VII, 44, 37 с. : карты [№ 1, № 4, № 5].

7. Хрестоматія педагогічного краєзнавства : навчальний посібник: у 2 кн. Кн. 2 / за заг. ред. Н. С. Побірченко. – Умань, 2012.

*Качан Н. А.,
м. Київ*

Соціальна роль читання в сучасних умовах

В умовах формування нової безнаціональної картини світу вкрай важливим є питання збереження національної культури та самоідентифікації українців у глобальному інформаційному просторі. Це питання досліджувала український науковець В. Медведєва. Автор наголошує на необхідності забезпечення органічного входження української книги в європейський та світовий освітній простір і на проблемі формування в Україні національної системи вищої книгознавчої освіти, адже саме ця система має обґрунтувати стратегію розвитку української книги, а відповідно, і державної політики у цій галузі. Науковець вважає, що найголовнішим є той факт, що українська книга має сприяти утвердженню пріоритету книжкової культури як суспільної цінності, забезпечити розв'язання в державі однієї із суттєвих проблем – формування громадянськості та національної свідомості. Одним з важливих напрямів наукової книгознавчої діяльності в Україні має стати вивчення, аналіз і популяризація досвіду закордонних книгознавців. При цьому маємо оцінювати його критично в контексті українських культурно-історичних реалій, відкидаючи неприйнятне, розвивати власне бачення української книги, її витоків.

У своїй дисертаційній праці «Формування інтересу читачів-підлітків до української художньої літератури для дітей» Медведєва Валентина Миколаївна на основі соціологічного бібліотекознавчого дослідження вводить в науковий обіг фактичний матеріал по проблемі залучення підлітків до читання.

Кандидат історичних наук І. В. Тимошенко у своїй дисертації досліджує історію становлення та розвитку основних напрямів і етапів вивчення складу читачів публічних бібліотек України та змісту їх читання у 1900-1930-ті рр. На основі аналізу джерельної бази

та історіографії уперше здійснено історико-бібліотекознавчу реконструкцію процесу розгортання діяльності бібліотек і науково-дослідних закладів з вивчення читацького контингенту. Визначено, що основними напрямками вивчення читачів публічних бібліотек були публічно-інформативний (характеризувався оприлюдненням у періодичних виданнях проблем змісту й особливостей читання з метою формування громадської думки на користь і доступність читання для всіх верств населення) і бібліотечно-соціологічний (утворився на основі інтеграції анкетно-структурного й бібліотечно-статистичного напрямів). Висвітлено діяльність українських бібліотекознавців щодо формування терміносистеми, обґрунтування теоретичних засад і апробації методів вивчення читачів.

Що ж до стану сучасних досліджень у галузі історії дитячих бібліотек України, то корисними є роботи М. Зніщенка.

Зокрема, простежуючи історію бібліотечної діяльності культурно-просвітницьких товариств з обслуговування дитячого населення у західноукраїнському регіоні, М. Зніщенко характеризує це як явище у культурному житті, а дитячу бібліотеку – як культурно-просвітній заклад. Як осередки національної та світової культури розглядає дитячі бібліотеки Г. Погребняк, висвітлюючи основні етапи їх розвитку у довоєнний період. Таке висвітлення питань формування бібліотечної мережі, напрямів бібліотечного обслуговування дітей суттєво доповнюють культурологічний підхід при оцінці проблем, які є предметом даного дослідження.

Дисертаційна праця Дяченко Н. С. присвячена проблемі формування системи рекомендаційних бібліографічних посібників для дітей в Україні. У дисертації розроблена система рекомендаційних бібліографічних посібників для дітей, визначені умови її розробки; висвітлені результати аналізу рекомендаційних бібліографічних посібників, методика бібліографування літератури для дітей різних вікових груп; запропоновані ефективні прийоми бібліографування, висока ефективність яких підтверджена практикою.

У дисертації Матвійчук О. Є. «Діяльність шкільних бібліотек по забезпеченню інформаційних потреб старшокласників» досліджено процес забезпечення інформаційних потреб учнів старших класів засобами шкільної бібліотеки. Проаналізовано погляди вчених на роль бібліотеки навчального закладу як центру задоволення потреб в інформації, здійснено аналіз теоретичних праць з питань функціонування бібліотеки загальноосвітнього навчального закладу (шкільний бібліотечно-інформаційний центр, бібліотека-медіатека), розглянуто теоретико-методологічні засади вивчення і задоволення інформаційних потреб, досліджено їх зміст і структуру, проаналізовано інформаційно-комунікативну діяльність учнів старших класів. Визначено специфіку діяльності бібліотекарів шкільних бібліотек,

запропоновано модель підвищення їх кваліфікації в умовах післядипломної освіти, розкрито складові їх професійної компетентності.

Розроблено й обґрунтовано модель діяльності шкільної бібліотеки з ефективного забезпечення інформаційних потреб старшокласників, структурними елементами якої є: дослідження потреб учнів в інформації, комплектування фонду, підвищення професійної компетентності шкільного бібліотекаря, формування бібліотечно-інформаційних умінь старшокласників.

Закордонний досвід довідково-інформаційної діяльності в електронному середовищі проаналізовано у праці «Довідково-бібліографічна діяльність наукових бібліотек Національної академії наук України: становлення та розвиток» Т. Добко. Науковцем окреслено перспективу розвитку довідково-бібліографічної діяльності в умовах невинного зростання обсягів інформаційних ресурсів.

Цінною, з огляду на перспективу впровадження закордонного досвіду з бібліотечної підтримки читання, є дисертаційна робота О. М. Пашкова «Автоматизація бібліотек: історико-бібліотекознавчий аспект».

Автором досліджено тенденції розвитку автоматизації бібліотек у різних країнах світу та обґрунтовано можливості використання закордонного досвіду для вдосконалення автоматизації книгозбірень України.

Науковець стверджує, що за умови врахування позитивного закордонного досвіду, а також культурних, політичних і соціально-економічних особливостей нашої держави, Україна зможе оминати неефективні напрями, які приводять в глухий кут.

У дисертації Шуляк С. О. «Педагогічні умови сприяння становленню особистості молодших школярів засобами ігрової діяльності в дитячій бібліотеці» досліджено процеси сприяння становленню особистості молодших школярів засобами ігрової діяльності в дитячих бібліотеках. Уточнено зміст і структуру понять «особистість», «становлення особистості» на основі наукових теорій особистості. Визначено зміст і структурні компоненти процесу становлення особистості молодших школярів. Запропоновано педагогічні умови сприяння становленню особистості молодших школярів засобами ігрової діяльності. Експериментально підтверджено ефективність запропонованих педагогічних умов сприяння становленню особистості молодших школярів засобами ігрової діяльності шляхом впровадження у процес бібліотечно-інформаційного обслуговування читачів дитячих бібліотек авторської програми «Дитяча гра в сучасній бібліотеці». Якісні та кількісні показники педагогічного експерименту підтвердили їх ефективність, доцільність їх впровадження в бібліотечно-інформаційне обслуговування читачів дитячих бібліотек.

Простежити особливості трансформації книги у культурному просторі країни допомагає дослідження Л. Дубровіної та О. Онищенка «Бібліотечна справа в Україні наприкінці XIX – у 10-х роках XX ст.: стан і основні напрями дослідження». Авторами розглянуто не лише види та типи книгозбірень, правові засади бібліотечної справи, професійну освіту, створення громадських організацій, а й міжнародне співробітництво, що полягає у активізації діяльності національно-культурних організацій української діаспори, посиленні міжбібліотечних контактів і особистого спілкування бібліотекарів України із зарубіжжям. У дослідженні встановлено, що вітчизняні бібліотеки – активні учасники міжнародного книгообміну та обміну спеціалістами, досвідом формування українознавчих збірок; провідні бібліотеки сприяють формуванню українознавчих фондів національних і академічних бібліотек. І сьогодні розгортається співробітництво із закордонними організаціями в Україні.

За концепцією О. Онищенка, у XXI ст. бібліотеки України мають увійти «як інфополіси – науково-дослідні, інформаційні, бібліотечні, видавничі й культурно-освітні комплекси з розвиненою інфраструктурою формування й аналітико-синтетичного опрацювання документних потоків для інформаційного забезпечення науки, виробництва, освіти й культури».

*Кисельова В. П.,
м. Київ*

**Розвиток бібліотечного краєзнавства в сучасний період
(на основі аналізу потоку видань та публікацій за 2007-2016 рр.)**

Моніторинг науково-теоретичних та практичних результатів, напрацьованих у галузі бібліотечного краєзнавства є однією з головних функцій науково-методичного відділу Національної історичної бібліотеки України (далі – НІБУ, Бібліотека). Для реалізації цієї функції фахівцями відділу постійно здійснюється аналіз галузевих видань з метою виявлення та відбору відповідної інформації у проблемно-орієнтовану базу даних «Теорія, методика і практика бібліотечного краєзнавства», розміщену на сайті Бібліотеки. На цій основі кожні 10 років видається однойменний бібліографічний посібник [1], що дозволяє отримати цілісне уявлення про розвиток бібліотечного краєзнавства як специфічної сфери професійної бібліотечної діяльності.

Мета даного повідомлення – на основі аналізу змісту бібліографічного покажчика «Теорія, методика і практика бібліотечного краєзнавства» [2], який вийшов друком у поточному році, показати зміни та основні тенденції в інформаційно-бібліографічному

забезпеченні розвитку головних підсистем бібліотечного краєзнавства та краєзнавчої бібліотечної практики в сучасний період.

Джерелами виявлення документів для названого посібника слугували видання органів державної реєстраційної бібліографії, веб-сайти та електронні каталоги бібліотек, поточні та ретроспективні бібліографічні покажчики; міжвідомчі наукові збірники, серійні та продовжувані видання, фахові часописи – як вітчизняні, так і зарубіжні. У поодиноких випадках, з огляду на інформаційну цінність окремих документів, наведені описи їх електронних версій з посиланням на джерело у відкритому доступі.

Структура покажчика майже не змінилася:

I розділ – «Загальні питання краєзнавчої бібліотечної діяльності» – містить кілька підрозділів: офіційні документи, загальні праці, історія бібліотечного краєзнавства, організаційно-методичні питання краєзнавчої роботи, науково-дослідна та інноваційна діяльність, підготовка кадрів.

II розділ – «Краєзнавчі фонди» – вміщує матеріали про комплектування, організацію та використання краєзнавчих фондів.

У **III розділі – «Краєзнавчий довідково-бібліографічний апарат»** – зібрано матеріали про класифікацію краєзнавчих документів, краєзнавчі каталоги та бази даних.

IV розділ – «Краєзнавча бібліографія» – складається з підрозділів про історію, теорію та методику підготовки різних видів краєзнавчої бібліографії. Окремо виділені персоналії бібліографів-краєзнавців.

V розділ – «Обслуговування користувачів бібліотек з краєзнавства» – присвячений публікаціям про практику краєзнавчого інформаційно-бібліографічного обслуговування та досвід популяризації краєзнавчих знань. У підрозділах цього розділу інформацію згруповано за типами бібліотек, про які йдеться у відображених публікаціях – наукові, міські та сільські, бібліотеки для дітей та юнацтва тощо; виокремлено також інформаційний масив про досвід зарубіжних бібліотек.

Детальний аналіз змісту бібліографічного покажчика «Теорія, методика і практика бібліотечного краєзнавства» в аспекті висвітлення головних напрямів краєзнавчої бібліотечної діяльності у порівнянні з попереднім десятиріччям свідчить про значне збільшення публікацій про історію бібліотечного краєзнавства в регіонах, зокрема, історію регіональних та інших бібліотек. Як і раніше, святкування ювілейних дат є поштовхом до вивчення невідомих сторінок історії книгозбірень краю та написання літописів цих установ.

Удвічі більше, ніж у 1997-2006 рр., вийшло методичних матеріалів з організації краєзнавчої роботи: рекомендацій, консультацій, порад тощо. Активно висвітлювалися результати науково-дослідної роботи та впровадження інноваційних технологій у галузі

бібліотечного краєзнавства, а також питання підготовки кадрів та підвищення їх кваліфікації: кількість таких видань і публікацій теж подвоїлася.

Разом з цим, аналіз другого розділу показника засвідчив зменшення кількості публікацій про формування і використання краєзнавчих фондів та місцевого друку, тобто, надалі цей напрям потребує більшої уваги теоретиків і практиків бібліотечного краєзнавства.

Логічним є те, що у розділі «Краєзнавчий довідково-бібліографічний апарат» найбільше бібліографічних записів згруповано у підрубриці «Електронні бази даних», оскільки саме цей напрям активно розвивався в останні роки, адже краєзнавчі бази даних поступово витісняють традиційні карткові каталоги.

Розділ «Краєзнавча бібліографія» загалом налічує понад 170 видань і публікацій, близько третини з яких присвячена історії краєзнавчої бібліографії. Майже подвоїлась, у порівнянні з попереднім десятиріччям, кількість публікацій з теоретичних питань краєзнавчої бібліографії, однак, удвічі менше зареєстровано матеріалів з методики підготовки бібліографічних видань. У структурі системи краєзнавчих бібліографічних посібників найбільша увага приділялася біобібліографії та метабібліографічним посібникам: у відповідних підрозділах кількість позицій теж зросла в 2,5-3 рази.

Значним за обсягом є розділ про практику краєзнавчого інформаційно-бібліографічного обслуговування користувачів та досвід популяризації краєзнавчих знань, причому, у декілька разів більше, ніж у попередньому виданні, зареєстровано повідомлень про роботу публічних та спеціальних бібліотек.

Іменний показник дозволяє простежити авторську активність фахівців. Найбільше публікацій з різних питань краєзнавчої бібліотечної діяльності належить працівникам НІБУ – О. В. Михайловій, С. І. Смілянець, І. В. Чеховській та ін., а також науковцям, які досліджували актуальні проблеми бібліотечного краєзнавства, підготували відповідні підручники – Н. М. Кушнарєнко, Н. К. Литвиненко, І. В. Мілясевич. Чимало публікацій і у працівників бібліотек, які послідовно займаються краєзнавчою роботою впродовж багатьох років. Як правило, це директори книгозбірень або керівники краєзнавчих та методичних підрозділів: В. С. Білоус (Бібліотека Вінницького державного педагогічного університету ім. Михайла Коцюбинського), М. П. Зніщенко (Київська обласна бібліотека для дітей), І. Я. Каганова (Чернігівська ОУНБ ім. В. Г. Короленка), Т. Макарова та М. С. Охріменко (Кіровоградська ОУНБ ім. Д. І. Чижевського), Н. І. Морозова (Вінницька ОУНБ ім. К. А. Тімірязєва), Н. І. Полянська (Харківська державна наукова бібліотека ім. В. Г. Короленка), А. А. Понагайба (Волинська ОУНБ ім. Олени Пчілки), Л. І. Саєнко (Одеська ННБ) та ін.

Аналіз географічного показника показав, що висвітлювався досвід краєзнавчої роботи бібліотек з усіх регіонів – Волині, Прикарпаття, Півдня України, Харківщини,

Чернігівщини і т. д. Слід також відзначити публікаторську активність фахівців публічних бібліотек з Городенківщини та Коломийщини (Івано-Франківська обл.), м. Маріуполя (Донеччина), Дунаєвеччини (Хмельницька обл.) та ін.

Певна частина публікацій висвітлює напрацювання зарубіжних колег. Це, переважно, наукові видання та статті з фахової преси.

Підсумовуючи, слід зазначити, що в період 2007-2016 рр. відбулися кількісні та якісні зміни в інформаційному потоці з бібліотечного краєзнавства:

- ✓ по-перше, спостерігається зростання цього потоку, про що свідчить збільшення обсягу останнього випуску названого посібника на третину: у попередньому зареєстровано близько семисот видань і публікацій, а нинішній показник налічує понад 1000 позицій;

- ✓ по-друге, у нинішньому випуску зареєстровані важливі офіційні документи, які були необхідні для вдосконалення організаційно-нормативної бази краєзнавчої бібліотечної діяльності. Це, зокрема, «Проект Положення про краєзнавчу діяльність державних і комунальних бібліотек» та «Звіт...» про проведення його громадського обговорення на сайті Міністерства культури України, а також пропозиції до проекту Державної програми розвитку краєзнавства на період до 2025 р.;

- ✓ по-третє, відчутно зросла увага наукової спільноти до проблем бібліотечного краєзнавства: в останнє десятиріччя захищено низку дисертаційних робіт актуальної тематики (М. М. Кузнецова, Н. К. Литвиненко, С. А. Патрикей), видані підручники, які затверджені Міністерством освіти і науки України (Н. М. Кушнарєнко, І. В. Мілясєвич), робочі програми відповідних навчальних дисциплін у вищих навчальних закладах країни;

- ✓ по-четверте, відзначається позитивна динаміка у потоці видань і публікацій про інновації у краєзнавчій роботі вітчизняних бібліотек. Цьому сприяли чисельні краєзнавчі форуми – міжнародні, всеукраїнські та регіональні наукові та науково-практичні конференції, читання, семінари тощо, у збірниках матеріалів яких узагальнювалися теоретичні напрацювання науковців та практичний досвід популяризації краєзнавства в бібліотеках різних типів. Простежується пряма залежність між проведенням подібних заходів та публікаційною активністю фахівців. Загалом, щорічна кількість видань та публікацій з бібліотечного краєзнавства в останнє десятиріччя коливалася в межах 85-130 назв.

Таким чином, проведений аналіз засвідчує перевагу позитивних тенденцій в інформаційно-бібліографічному забезпеченні розвитку головних підсистем бібліотечного краєзнавства та краєзнавчої бібліотечної практики в сучасний період.

Список використаних джерел:

1. Теорія, методика і практика бібліотечного краєзнавства : бібліогр. покажчик (1987-1996) / Держ. іст. б-ка України ; підгот.: В. П. Кисельова, З. Х. Мусіна. – Київ, 1997. – 61 с.; Теорія, методика і практика бібліотечного краєзнавства : бібліогр. покажч. (1997-2006) / Держ. іст. б-ка України ; уклад.: В. П. Кисельова, Т. С. Кудласевич, С. І. Смілянець; ред. О. В. Михайлова. – Київ, 2007. – 125 с.
2. Теорія, методика і практика бібліотечного краєзнавства : бібліогр. покажч. (2007-2016) / Нац. іст. б-ка України ; упоряд.: В. П. Кисельова, Т. С. Кудласевич; ред. О. В. Михайлова. – Київ : НАККиМ, 2017. – 192 с.

***Кобижча Н. І.,
м. Київ***

Фонди бібліотек України в умовах інтелектуальної свободи та свободи доступу до інформації

Значущість бібліотечних фондів і вільного доступу до інформації, зосередженої в бібліотеках, особливо зросла в період активних суспільних перетворень, пов'язаних не лише з тенденціями самовизначення, самоствердження в умовах державності, а й з кардинальними змінами геополітичними (балансом сил у світі, розпадом біполярної моделі міжнародних відносин, зміною системи взаємодії держав як суб'єктів та ін.).

У доповіді зроблено спробу осмислити проблему фондів бібліотек України як основного компонента функціонування бібліотечної системи, як важливого механізму міжкультурної комунікації та збереження культурних цінностей, що характеризується сьогодні новими соціальними трансформаціями, новою культурною реальністю, яка на думку багатьох учених розглядається як спосіб буття в умовах інформаційного суспільства, а отже, в умовах інтелектуальної свободи та свободи доступу до інформації.

Методологічною основою дослідження є загальнотеоретичні методи дослідження: аналіз та синтез, хронологічний, системний, порівняльний, абстрактно-логічний, які дозволили дослідити особливості функціонування фондів бібліотек України в умовах інтелектуальної свободи та свободи доступу до інформації.

Проблема трансформації бібліотеки до нового українського соціуму на підґрунті різних складових свободи доступу до інформації розкривається в працях українських учених-бібліотекознавців І. Давидової, О. Воскобойнікової-Гузевої, В. Горового, М. Сенченка, М. Слободяника, Л. Петрової, Т. Новальської, Г. Шемаєвої, А. Соляник, Л. Мухи, Н.

Кушнаренко, В. Пашкової, М. Низового, В. Маркової, В. Ільганаєвої, Т. Павлуши, Г. Новікової, М. Лозовика, Г. Юхимця, М. Васильченка, Т. Гранчак, І. Бондаренко, Ю. Горбаня, А. Мураховського та ін. Вони засвідчують не лише актуалізацію проблеми гуманістичної місії бібліотеки як соціального інституту, а й формування нової парадигми її розвитку як учасника інформаційного ринку, який базується на знаннях, а отже, на інформації і свободі доступу до неї.

Доступ до інформації, зосередженої в бібліотеках, виявив як загальні, так і специфічні особливості її формування та використання і потребує сьогодні формування нової моделі, побудованої на розумінні пріоритетів національної ідентичності, питань національної безпеки, перебудови економіки, науки, освіти, культури, мистецтва, нових вимірах міжкультурної комунікації. Зрозуміло, що такою моделлю формування фондів бібліотек України є ідеологія інтелектуальної свободи і доступу до інформації без цензурування, які мають на меті інтеграцію як в європейський, так і світовий інформаційний простір.

Якщо модель фондів бібліотек України, сформованих за умов тоталітарної держави, ґрунтувалась на розумінні бібліотеки та інформації як галузі соціокультурної сфери, то нова модель у національному просторі має ґрунтуватись на кардинально інших складових. Виділимо серед них такі: відкритість глобального суспільства; вільне переміщення інформації в сучасній концепції «світу без меж»; чинник економічного характеру, зокрема, конкурентоспроможності на ринку праці як самої бібліотеки, так і її інтелектуальних продуктів, інформації; національної безпеки; конкурування у системі суспільних цінностей, освіти, інтелектуальних ресурсів, а не лише товарів та послуг. Характерною особливістю радянського інформаційного простору бібліотеки, її фондів, їх моделі було те, що в кінцевому результаті вільного доступу до джерел інформації не було [4, с.133-135].

Децентралізація, лібералізація, забезпечення якості й отримання відповідних знань, рівність можливостей і шансів для доступу до фондів (а отже, до інформації) висувають нові вимоги до філософії функціонування бібліотечної системи в інформаційно-технологічну епоху. У науковому дискурсі саме параметри фондів України (як кількісні, так і якісні, їхній духовний потенціал) стали відправною домінантою в наукових пошуках українських дослідників.

На жаль, державна підтримка українського книговидавництва (зокрема, випуск книжок за програмою «Українська книга») ще не є результативною і не відповідає національним інтересам України. Адже, наклад книг у вищезгаданій програмі в 1-2 тисячі примірників аж ніяк не спрямований на оновлення інформаційного простору, складовою якого є фонди бібліотек України.

Якщо виходити з того, що кожна культура повинна мати свою перспективу, то і фонди бібліотек, які визначили європейський шлях розвитку, мають бути проукраїнськими, мовоцентричними, переорієнтуватися на загальнолюдські цінності. Цю думку ми підтверджуємо статистичними даними книговидавання у деяких країнах модерної Європи, яке є мовно- та літературноцентричним (мається на увазі, що художня література у книговиданні посідає основне місце).

Далі наводяться порівняльні параметри випуску друкованої продукції за 2015 рік в Україні, які свідчать, що державна політика книговидавання щодо бібліотек і поповнення їх фондів є все ще дискримінаційною і порушує конституційні права на забезпечення доступу до історії, знань, правди національного відродження, а отже, формування національної свідомості українців [2].

За роки незалежності в Україні закладено основи нової бібліотечної політики, пріоритетами якої є забезпечення прав людини на свободу слова та інформацію, гарантування вільного і рівноправного доступу до інформації.

Рівний доступ до інформації знань і культурного надбання визначено пріоритетом діяльності бібліотек і знайшло детальне обґрунтування в «Стратегії розвитку бібліотечної справи в Україні до 2025 року «Якісні зміни бібліотек для забезпечення сталого розвитку України» [8].

Аналіз теоретичних, емпіричних та організаційних проблем розвитку фондів бібліотек України в національному вимірі свідчить як про досягнення в цьому напрямі, так і про проблеми. До досягнень *теоретичних*, безперечно, слід віднести: звільнення від ідеологічної цензури; свободу доступу до фондів і інформації; відхід від монотеоретичної, ідеологічно детермінованої методології і вивчення проблематики фондів у контексті доступу інформації до поліметодології, поліпарадигмальності національно зорієнтованих теорій, що враховують національну культурно-історичну, інституціональну специфіку і традиції; входження у міжнародні практично-організаційні та дослідницькі проекти; захисти кандидатських та докторських дисертацій з цього напрямку; обговорення актуальної проблематики фондів на всеукраїнських та міжнародних конференціях; підготовка публікацій у профільних фахових виданнях; адаптація і опанування теоретичного, методологічного та інструментального досвіду західного аналізу з метою використання для осмислення трансформаційних процесів фондорозвитку української бібліотечної галузі; технологізація (комп'ютеризація) досліджень спричинили трансформацію і нові виміри комунікації вчених, практиків, якісно новий доступ до інформації і знань; урізноманітнення та значна трансформація змістових домінант поняттєвого апарату (про що свідчать не лише галузеві словники, а й тлумачні та ін.), що розширило входження у світовий науковий та практичний дискурс.

В *емпіричному вимірі* важливими стали: систематичне проведення емпіричних досліджень; створення баз та архівів даних; розробка, вдосконалення дослідницьких методів та інструментарію.

В *організаційно-методичному* плані такими ознаками є: утворення дослідницьких колективів; структурне оновлення бібліотечних установ, які формують фонди і вивчають фондову проблематику; оновлення змісту дисциплін навчальних закладів різного рівня акредитації; наукові видання (монографії індивідуальні і колективні); підготовка підручників, посібників; процес інституалізації у формі та рамках національних і міжнародних громадських, професійних об'єднань (асоціацій, спілок) тощо.

В умовах глобалізаційних та інтеграційних процесів, впровадження нових інформаційно-комунікаційних технологій, створення кардинально нових умов для інформаційного оновлення, доступності інформації фонди бібліотек України розглядаються не лише як інформаційний ресурс, а й стратегічний ресурс держави з новою філософією життя, реалізації прав громадян на вільний доступ до інформації.

Висновки. Проблема вбачається вкрай актуальною і має широкий спектр аспектів, які потребують як наукового, законодавчого вирішення, так і реалізації практичних заходів, що пов'язані з актуалізацією фондів бібліотек України у вимірі національних пріоритетів. Яскравими прикладами практичних кроків у цьому напрямі є: відкриття Національної бібліотекою України ім. В. І. Вернадського НАН України вільного доступу до дисертаційних досліджень; впровадження для класифікації документів і, власне, організації інформації в установах та організаціях України Універсальної десятикової класифікації (УДК) як міжнародної класифікаційної системи з ліцензійним правом її адаптації до специфіки документних ресурсів і потреб інформаційних установ держави (про що зазначено в постанові Кабінету Міністрів України № 177 від 23.03.2017 р.), а також розширює можливості інтеграції її документно-інформаційного потенціалу зі світовим.

Бібліотечно-інформаційна сфера нагально потребує залучення профільних державних інституцій, бібліотекознавців, науковців-інформаціологів, видавців, бібліотечної спільноти до створення організаційних, нормативно-правових та культурологічних умов для перетворення вітчизняної видавничої справи на культурну індустрію європейського зразка, формування в Україні єдиного книжкового ринку, забезпечення за допомогою вітчизняної книги вільного доступу громадян до всіх сфер сучасних знань. Це стане підґрунтям формування нової філософії документозабезпечення бібліотек в умовах цивілізаційних викликів, здійснення реальної державної політики та її актуалізації у вимірі національних пріоритетів; широкого запровадження, реструктуризації та актуалізації національно-культурних державних цільових програм, пов'язаних з популяризацією української книги і читання в Україні.

Стали очевидними потреби прискорення результативної гармонізації та адаптації національного бібліотечно-інформаційного законодавства до міжнародного; підсилення державного контролю за розробкою підзаконних актів, нормативно-правової бази формування та функціонування національного інформаційного простору; інноваційних підходів у самій системі підготовки кадрів для бібліотек та установ, які створюють бібліографічну продукцію; подальшого вдосконалення фондознавчої складової вищої бібліотечно-інформаційної освіти в Україні.

Список використаних джерел:

1. Афонін О. В. Українська книга в контексті світового книговидання / О. В. Афонін, М. І. Сенченко. – Київ : Кн. палата України, 2009. – 277 с.
2. Випуск видавничої продукції в Україні в 2015 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.ukrbook.net/statistika/statistika_2015_1_kv.htm. – Назва з екрана.
3. Домаранська А. Соціокультурний вимір соціальної стратифікації українського суспільства / А. Домаранська // Соціологія : теорія, методи, маркетинг. – 2015. – № 2. – С. 52-69.
4. Каракоз О. О. Цензура в публічних бібліотеках України, 1917-1939 рр.: монографія / О. О. Каракоз – Київ : Ліра-К, 2015. – 180 с.
5. Сенченко М. Світове книговидання і випуск творів друку в Україні / М. Сенченко // Вісн. Кн. палати. – 2003. – № 4. – С.3.
6. Статут державної установи «Український інститут книги» [Електронний ресурс] : затв. наказом М-ва культури України 30 груд. 2016 р., № 1276 – Режим доступу: http://195.78.68.75/mcu/control/uk/publish/article?art_id=24_5224945&cat_id=245224937
7. Стратегічний план ІФЛА, 2016 – 2021 [рр.] [Електронний ресурс]: прийнято Правлінням ІФЛА, грудень 2015 р. / перекл. з англ. Кн. палати України. – Режим доступу: www.ukrbook.net/ifla.pdf – Назва з екрана.
8. Стратегія розвитку бібліотечної справи в Україні до 2025 року «Якісні зміни бібліотек задля забезпечення сталого розвитку України»: проект [Електронний ресурс] // Ліга. Закон: Главный правовой портал Украины. – Режим доступу : http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/NT1592.html. – Назва з екрана.

*Кужельна О. В.,
м. Шостка, Сумська обл.*

**«Злети» та «падіння» краєзнавства Шосткинщини⁹
1920-х – початку 1930-х років**

У 20-ті роки ХХ сторіччя краєзнавчий рух в Україні набув масового характеру. 1922 року у складі ВУАН (зараз – Національна Академія наук України) почала діяти Комісія краєзнавства, дещо пізніше був створений Український комітет краєзнавства (УКК). [2, с. 280] 1927 року УКК почав випускати журнал «Краєзнавство», який став своєрідним методичним посібником для всіх, хто цікавився та займався краєзнавчою роботою.

На початку 1920-х років виникла мережа різноманітних громадських організацій, які займалися вивченням місцевої історії. В багатьох населених пунктах України були створені комітети охорони пам'ятників мистецтва і старовини (КОМПІСи), краєзнавчі організації.

До роботи в КОМПІСах залучалися історики, археологи, архітектори, працівники музеїв та архівів. З метою збереження пам'яток старовини та мистецтва в повіті відряджалися інструктори губернських комітетів. Завдяки проведеній ними організаційній роботі в повітові міста вдавалося звозити предмети старовини і таким чином поповнювати колекції вже існуючих музеїв та започатковувати нові культурно-освітні заклади (у Новгород-Сіверському, Воронежі) [3, с. 93].

Найактивніша пам'яткоохоронна робота у середині 1920-х років була розгорнута у Конотопському, Ніжинському окружних музеях та Шостенському [нині – Шосткинському], Новгород-Сіверському та Глухівському районних музеях [3, с. 95].

Шосткинський УКОПС у своєму звіті за I півріччя 1921 року повідомляв до губернського комітету, що здійснив поїздки до містечка Ямпіль, де були оглянуті три кургани, складений реєстр стародруків, літописів, судових документів, духових заповітів і купчих 1729-1760 рр. У містечку Воронежі члени Шосткинського УКОПСу перевірили, як

⁹ Перш, ніж вести розмову про розвиток краєзнавства на Шосткинщині, необхідно визначитися з «територіальною» ознакою. Справа у тому, що на той час межі Шосткинського повіту не співпадали з сучасними межами Шосткинського району. Наприклад, ряд населених пунктів сучасної північної частини району у «дорадянський» період належав до Новгород-Сіверського повіту, а південної – до Кролевецького повіту. Місто Шостка, селище Вороніж і навколишні села територіально відносилися до Глухівського повіту. У 1920 році до складу Шосткинського повіту відійшли волості: Івотська (з Новгород-Сіверського повіту); Клишківська та Чапліївська – з Кролевецького; Локітська, Ямпільська та с. Вороніж – з Глухівського. Пізніше, у 1924 році з Новгород-Сіверського, Кролевецького, Глухівського повітів було створено Новгород-Сіверський округ. У жовтні 1925 року Шосткинський район увійшов до складу Глухівського округу. 15 жовтня 1932 року було створено Чернігівську область, до складу якої, зокрема, увійшов Шосткинський район. З 1939 року м. Шостка та Шосткинський район перебувають у складі Сумської області. [1, с. 252, 254, 257, 258]

зберігаються майже десяток справ та книг колишньої Воронізької міської ратуші, датовані 1850 роком, оглянули літописи двох церков. Була обстежена старовинна церква у с. Паліївка (що на той час відносилася до Шосткинського повіту) та церковна бібліотека, в якій зберігалися стародруки та метричні книги, найстаріша з яких датована 1714 роком [3, с. 97].

У 1920-1921 рр. Шосткинський УКОПС проводить перші дослідження Гамаліївського (Харлампієва) монастиря [3, с. 97].

У м. Шостка місцева організація займається, зокрема, вивченням історії міста. Так, одним із членів місцевого УКОПСу Верховцем після вивчення документів Шостенського порохового заводу за період з 1803 по 1843 рр. була зроблена спроба написати історію порохового заводу та м. Шостки. Рукопис був наданий автором для рецензії до міського УПОЛТОСу [3, с. 98].

Не залишалися поза увагою комітетів охорони пам'яток мистецтва та старовини і малі містечка та села. Через своїх представників у повітових та районних інспектурах народної освіти вони намагалися скласти реєстри поза-музейних пам'яток [3, с. 98].

Значну роботу проводив Воронізький краєзнавчий гурток, який очолював П. Бугославський. Наприкінці 1920-х років цей гурток існував, за словами його очільника, «при музеї краєзнавства, який, не маючи змоги (з економічних та інших об'єктивних причин), існувати самостійно, об'єднується з Педагогічним музеєм 7-річної школи» [4, с. 66]. До складу гуртка входило 32 члени (переважно вчителі місцевої школи) [5, с. 26].

Воронізьким краєзнавчим гуртком проводилися практично-дослідна робота, читалися доповіді на засіданнях гуртка. Так, на протязі 1926/1927 року відбулося 8 засідань гуртка, на яких, зокрема, були заслухані наступні доповіді: «Організація краєзнавчої роботи в школах Шостенського району», «Краєзнавча робота Воронізької 7-літки», «Враження від подорожі на Мурман члена гуртка І. С. Абрамова», «Роля Воронізького Краєзнавчого Гуртка, як районного краєзнавчого центра» та ін. [5, с. 26].

Деякі доповіді краєзнавців були присвячені вивченню життя та творчості видатного земляка Пантелеймона Куліша: «Нові матеріали до біографії П. Куліша», «Місто Вороніж в творах П. Куліша» [5, с. 26].

Воронізькі краєзнавці проводили географічні обстеження рідного краю. Ними було проведено обстеження: «торфовиськ в околицях м. Вороніжа», «вапняків на х. Пирошино», «каменярень на хут. Курдюмівка», «місцевих колгоспів (артелі) «Світ» на х. Гуковому й Томанівської трудової артелі», «вичення ґрунтів околиць Вороніжа» [5, с. 26]. Збирали члени гуртка колекцію місцевої кераміки, вивчали місцевий фольклор [5, с. 26].

Членами Воронізького краєзнавчого гуртка були і люди, на перший погляд, зовсім не причасні до краєзнавства. Це – колгоспник Макаренко Д. Є. (1862-1940 рр.) та залізничник Польовик Я. С. (? – 1932 рр.). Давид Єрофійович Макаренко ніколи не навчався у школі, але

був глибоким знавцем місцевих казок та побутових оповідань. Його бесіди в гуртку викликали великий інтерес [6, с. 3]. Яків Сергійович Польовик у 1920-х роках записував у Воронежі пісні та казки. Він мав гарні музичні здібності. Польовик Я. С. передчасно помер у 1932 році, повністю не розкривши свого таланту [6, с. 3].

Члени Воронізького гуртка допомагали комісії Київського інституту прикладної мінералогії (яка працювала в Воронежі влітку 1929 року) у проведенні досліджень місцевих корисних копалин, за що отримали подяку начальника геологорозвідувальної партії Г. Тесленка [4, с. 66].

Масштабні археологічні розвідки на території Сіверщини проводили науковці. Так, 1925 р. Музей (кабінет) антропології та етнології в особі нештатного співробітника і фактичного керівника підвідділу передісторії М. Я. Рудинського розпочав активні польові дослідження на території Чернігівщини. 1925 року Рудинський здійснив дві «екскурсії». Перша, що відбулася у травні-червні, мала на меті дослідити узбережжя Десни в межах колишнього Новгород-Сіверського та Кролевецького районів. Друга «екскурсія» відбулася у вересні 1925 року за маршрутом Київ – Івот – Пирогівка – Новгород-Сіверський – Лісконоги – Гремяч – Камінь – Лісконоги – Смяч – Новгород-Сіверський – Київ. Результатами розвідок стало, зокрема, відкриття епіпалеолітичної культури біля сіл Кудлаївка та Лушники над Десною та картографування близько 30 археологічних пам'яток регіон. [7, с. 434].

На початку 1930-х років, коли влада взяла курс на згортання в Україні процесів національного відродження, вітчизняні краєзнавці були піддані масовим політичним репресіям, більшість краєзнавчих товариств ліквідовані [2, с. 280]. Припинив своє існування журнал «Краєзнавство», а його редактора Михайла Криворотченка постановою судової трійки при ДПУ УСРР від 9.04.1934 року було засуджено до 5 років [8, с. 3]. Репресії торкнулися навіть дописувачів журналу.

У травні 1934 року було заарештовано завідуючого Новгород-Сіверським музеєм С. Гапеева, звинуваченого у приховуванні свого минулого (участь у «білому русі») та «вихолощення класової суті в роботі музею». З посади були звільнені науковий працівник та доглядач музею. За приховування «контрреволюційної літератури» було звільнено з посади завідуючого Путивльським музеєм Шарапова [9, с. 340].

Був заарештований та відправлений до Чернігова член Шосткинського УКОПІСу Верховець. При перегляді його рукопису з історії Шостенського порохового заводу «з'ясувалось – при гарному початку, поганий кінець». І як могло бути інакше, бо у своєму дослідженні автор описував «благодійництво попів та генералів»(!) [3, с. 98], що було зовсім неприпустимим у державі, де влада повинна була належати робітникам і селянам.

Зазнав репресій і Іван Спиридонович Абрамов. Видатний вчений, етнограф, фольклорист, археолог, літературознавець, краєзнавець Абрамов І. С. (20. 06. 1874 – 03. 05. 1960 рр.) народився в містечку Вороніж (на той час Глухівського повіту Чернігівської губернії). Освіту здобував у сільськогосподарській школі при Трудовому братстві М. М. Неплюєва, Глухівському учительському інституті. 1903 року він закінчив археологічний інститут; займався викладацькою діяльністю. Вчений був членом Археологічного (з 1909 р.) та Географічного товариств (з 1914 р.); у 1920-ті роки працював у Центральному бюро краєзнавства, співпрацював у журналі «Краєзнавство» [10, с. 2].

Багато років Абрамов працював у Державному літературному музеї, директором якого був В. Д. Бонч-Бруєвич. Іван Абрамов – автор багатьох статей з питань археології та етнографії. Написана у 1925 році спільно з Дзенс-Литовським книга «Познание местного края», стала своєрідним навчальним посібником для краєзнавців. До речі, в цій книзі Абрамов наводить чимало фактів з історії Сіверщини та свого рідного містечка Вороніж [11, с. 59, 63, 64]. Іван Абрамов був двічі підданий репресіям: вперше був заарештований у 1931 році, вдруге – у 1933 р.

У листівці від 15 червня 1931 року до Бонч-Бруєвича Іван Абрамов писав: «В настоящее время я выслан в Котлас (Северн[ый] край на три года (за распрост[ранение] краеведч[еской] литературы¹⁰)» [12, с. 528].

У наступному листі від 29 серпня 1931 року Абрамов пише: «...Вы были свидетелем моей совершенно безупречной общественной работы, как до 17-го года, так и при советской власти. Если бы я ограничивался только учительством в городской школе, можно думать, меня бы не трогали; но на свою беду ... я интересовался наукой, интересовался литературой; сам писал; но я не написал ни одной строчки, к которой можно бы придраться, не сказал ни одного предосудительного слова в своих многочисленных лекциях и докладах...». [12, с. 529] З яким щемом звучать його наступні слова: «Разве советской власти не нужны культурные работники, вышедшие из самых беднейших слоев и работавшие все время только для советской власти?» [12, с. 530].

Завдяки клопотанню Бонч-Бруєвича справу Абрамова було переглянуто і через півроку краєзнавець повернувся із заслання, але, на превеликий жаль, не надовго. У вересні 1933 року Іван Абрамов був знову заарештований – цього разу по справі «Ленинградского научного общества по изучению украинского языка и литературы». Він був звинувачений в українському націоналізмі. Абрамова вислали до Тобольську, де він перебував у засланні до 1937 року [12, с. 530, 531].

¹⁰ курсив – автора статті

Подальше життя Івана Спиридоновича було пов'язане з рідним Воронежем. Тут він вчителював, писав краєзнавчі статті, які публікувалися у місцевій газеті «Зоря». Але до широкої наукової діяльності він так і не повернувся. На останок наведемо цитату з книги «Познание местного края», співавтором якої є Іван Абрамов: «Дела гибнут – слова остаются!» [11, с. 141]. Велика епістолярна та краєзнавча спадщина великого дослідника, безперечно, потребує подальшого вивчення та популяризації.

Список використаних джерел:

1. З історії адміністративно-територіального поділу Сумської області від перших державних утворень до незалежної України // Державний архів Сумської області : путівник / авт.-упоряд.: Л. Покидченко та ін. – Суми, 2002. – С. 244-260.
2. Кот С. І. Краєзнавство // Енциклопедія історії України: у 10 т. – Київ, 2008. – С. 280-281.
3. Дмитренко Н. Пам'яткоохоронна робота окружних музеїв Чернігівщини у 20-х роках ХХ сторіччя / Н. Дмитренко // Сіверянський літопис. – 2006. – № 4. – С. 92-100.
4. Богуславський [П.] Глухівщина. (З краєзнавчого життя) / [П.] Богуславський // Краєзнавство. – 1930. – № 1-5. – С. 66.
5. П. Б. [Богуславський П.] Глухівська округа : життя краєзнавчих організацій / П. Б. [П. Богуславський] // Краєзнавство. – 1928. – № 1. – С. 26.
6. Абрамов І. С. Воронізькі краєзнавці / І. С. Абрамов // Зоря. – 1959. – 20 вересня.
7. Яненко А. С. Діяльність Музею (кабінету) антропології та етнології ім. Хв. Вовка та археологічні дослідження на Чернігівщині / А. Яненко // Сіверщина в історії України: збірник наукових праць – Київ-Глухів, 2011. – Вип. 3. – С. 432-437.
8. Данилюк Ю. Біля початків журналу / Ю. Данилюк, О. Юренко // Краєзнавство. – 1993. – № 1. – С. 3.
9. Дмитренко Н. М. Політика денаціоналізації культурного життя України: місцеві музеї Північного Лівобережжя – співучасник чи жертва? (кінець 20-х – 30-ті рр. ХХ ст.) / Н. М. Дмитренко // Сіверщина в історії України: збірник наукових праць. – Київ-Глухів, 2010. – Вип. 3. – С. 336-342.
10. Терлецький В. Абрамов Іван Спиридонович / В. Терлецький // Сумщина в іменах: енциклопедичний довідник. – Суми, 2004. – С. 2.
11. Дзенс-Литовский А. И. Познание местного края / А. И. Дзенс-Литовский, И. С. Абрамов. – Ленинград, 1925. – 156 с.

12. Матханова Н. П. В. Д. Бонч-Бруевич и «академическое дело»: помощь репрессированным историкам / Н. П. Матханова. – Режим доступа : library.isu.ru/ru/resources/e-library/conf_works_ISU/Sib.../Sib39/pd – С. 529.

Кучеренко С. В.,

м. Одеса

Участь бібліотек у проекті Благодійного Фонду імені Івана та Юрія Лип «Дороги пам'яті»

Липознавчий рух, що виник у 1946 р. в діаспорі та у 1989 р. продовжився в Україні, розвинувся з одної праці Лева Биковського [1] до діяльності двох осередків (львівсько-яворівського та одесько-ізмаїльського), які займаються дослідженням, актуалізацією та популяризацією творчої спадщини та життєвого шляху двох українських лікарів, письменників, публіцистів, культурних, громадських і політичних діячів – Івана Липи (1865 – 1923 рр.) та Юрія Липи (1900 – 1944 рр.) [2].

Щоб підняти вивчення біографій і творчості батька і сина Лип на новий всеукраїнський рівень, виникла ідея проекту «Дороги пам'яті». Її ініціатори поставили мету пройти тими дорогами, якими пройшли своє життя Іван і Юрій Липи, щоб краще зрозуміти та глибше усвідомити феномен цих двох великих українців та їх значення у духовному житті, вихованні та лікуванні нації. Згідно з цим проектом Липівські зустрічі-читання мали перетворитися на виїзну конференцією у різних містах, пов'язаних з Липами.

Кам'янець-Подільський був першим містом, в якому відгукнулися на пропозицію Фонду. Іван Липа перебував у «тимчасовій столиці» разом з українським урядом, брав участь у роботі Всеукраїнської Національної Ради, а до того ще сприяв організації українського університету в цьому історичному місті. Юрій Липа був студентом-правником цього університету, редактором студентського часопису, також написав вірш «Кам'янець» і новелу «Кам'янець столичний». Саме в стінах Кам'янець-Подільського національного університету імені І. Огієнка 5 травня 2010 р. ректор цього закладу О. Завальнюк розпочав П'яті Липівські читання доповіддю «Кам'янець-Подільський університет в житті Івана та Юрія Лип (1919–1920 рр.)». У зустрічі брали участь науковці Кам'янця, Одеси, Ізмаїла, Тирасполя, Дрогобича, Вінниці, Києва, Сімферополя, Запоріжжя [3].

Через два роки на прохання активістів Фонду дав свою згоду **Львів**. У Львові Іван і Марія Липи вчилися на курсах українознавства. Обидва Липи друкувалися у багатьох львівських виданнях.

Юрій Липа познайомився з майбутньою дружиною. Львівське українське лікарське товариство і Львівське товариство емігрантів з Великої України платили стипендію Юрію на навчання по смерті його заслуженого батька. Ю. Липа часто приїжджав до міста у літературних і видавничих справах. У Львові мешкала Галина Липа-Захаряевич після загибелі чоловіка. Тут живуть нащадки.

Шості Липівські читання відбулися 4-5 травня 2012 р. у Львівській обласній бібліотеці для юнацтва (директор Ярослав Коцур). Під час конференції працювала виставка «Родина Лип в Одесі, Україні, за кордоном», створена і представлена одеським колекціонером Т. Максим'юком. Тоді в роботі міждисциплінарного семінару брали участь науковці Львова, Одеси, Києва, Кам'янця та Варшави [4]. Так уперше до проекту долучилася бібліотека як співорганізатор.

Треба зазначити, що саме бібліотека колись стояла біля витоків Благодійного Фонду (БФ) імені Івана та Юрія Лип. Він був створений у 1999 р. працівниками Одеської дитячої бібліотеки № 8. Тоді ж бібліотека отримала ім'я батька і сина Лип. З часом, на хвилі українофобії одеська міська влада це ім'я скасувала. Тепер бібліотека є Центром виховання національної самосвідомості та патріотизму, але офіційно почесне іменування їй досі не повернуто. Сподіваємося, що це повернення станеться.

Сьомі Липівські читання були заплановані в Києві, але через війну на Донбасі конференцію було перенесено. Вона відбулася 15 листопада 2014 р. **в Одесі** (2014 р.) як і перші чотири. Одесити приймали гостей з Ізмаїла, Львова та Києва [5]. На Одещині, зокрема, і в Одесі жив і працював Іван Липа, був комісаром за часів УНР та лікарським інспектором міста за Гетьманату. Юрій Липа закінчив Одеську гімназію № 4, вступив на юридичний факультет Новоросійського (Одеського) університету. Батько і син реалізовували в Одесі свою літературну, редакційну, видавничу та організаційну діяльність.

Восьмі Липівські читання були **в Києві та Каневі** за участі науковців Одеси, Ізмаїла, Києва, Канева, Львова, Дрогобича, Тернополя, Житомира, а також Кракова й Варшави. (2016 р.). [6] До Києва прибув Іван Липа після призначення його міністром управління культів уряду УНР; Юрій Липа написав есей про столицю – «Київ, вічне місто». У Каневі на могилі Тараса Шевченка було створено «Братерство Тарасівців» і чотири його засновники (М. Базькевич, М. Байздренко, В. Боровик, і в тому числі І. Липа) присяглися віддати життя справі визволення українського народу.

За цей час у Благодійного Фонду Лип з'явилися бібліотеки-партнери – Яворівська центральна районна бібліотека, якій у 2015 р. надане ім'я Юрія Липи та Винниківська районна бібліотека, яка невдовзі отримає ім'я Івана Липи. Адже у м. Винниках на Львівщині Іван Липа працював останні роки життя, помер і був похований. Так само Юрій Липа

останній рік жив у м. Яворів, працював шкільним і сільським лікарем, вивчав історію краю, збирав народні рецепти, вів медичні курси, опікувався пораненими повстанцями. Його було заарештовано на присілку Іваники і страчено у с. Шутова. Похований Ю. Липа в Бунові.

Наразі ведеться підготовка до Дев'ятих Липівських читань (2018 р.), які відбудуться у **Полтаві**. На Полтавщині у с. Мачухи лікарявав Іван Липа. Полтавська земля дала Україні Юрія Липу – він народився у с. Старі Санжари. Представники БФ Лип вже налагодили зв'язки з місцевими бібліотеками – районною, сільською та шкільними.

На завершення слід додати, що Одеський Благодійний Фонд декілька років тому отримав Львівського побратима – у 2013 р. виник Благодійний Фонд «Призначення» імені Юрія Липи. Обидва фонди формують свої бібліотеки з творів Івана і Юрія Лип і публікацій про них та допомагають бібліотекам-партнерам, мають упорядковану бібліографію [7, 8], продовжуване видання творів [9] і навіть серію «Бібліотека» [10-14].

Висновок. На прикладі проекту БФ Лип «Дороги пам'яті» було розглянуто доцільність співпраці громадської організації з бібліотеками як взаємовигідне організаційне та інформаційне партнерство у популяризації імен Великих Українців, в якому бібліотеки створюють простір для розвитку історичного та літературного краєзнавства.

Список використаних джерел:

1. Биковський Л. Апостол новітнього українства: спогади про Юрія Липу / Л. Биковський. – Київ–[Майнц-Кастель] : [Український Морський Інститут], 1946. – 9 с.
2. Стамбол І. І. Іван та Юрій Липи. Тарасівець і Чорноморець / І. І. Стамбол, С. В. Кучеренко. – Харків : Фоліо, 2016. – 121 с.
3. П'яті Липівські читання: матеріали Всеукр. наук. конф. [5-6. 05. 2012 р.] // Наукові праці Кам'янець-Подільського національного університету ім. І. Огієнка: Філолог. науки. – Кам'янець-Подільський : Потапов, 2010. – Вип. 21. – С. 3-110.
4. Шості Липівські читання: матеріали Всеукр. наук. конф. [м. Львів, 4-5. 05. 2012 р.] / упоряд. Г. Дольник – Київ : Українська Видавнича Спілка ім. Ю. Липи, 2012. – 168 с.
5. Сьомі Липівські читання: матеріали Всеукр. наук. конф. [м. Одеса, 15. 11. 2014 р.] / упоряд. Г. Дольник – Київ : Українська Видавнича Спілка ім. Ю. Липи, 2015. – 305 с.
6. Восьмі Липівські читання: матеріали Всеукр. наук. конф. [м. Київ, 22. 04. 2016 р.] – Київ : Українська Видавнича Спілка ім. Ю. Липи, 2016. – 234 с.
7. «Три брати» Юрія Липи (1900-1944): біобібліогр. дослідж. творч. спадщини // Липа Ю. І. Твори [У 10 т.]. – Додатковий том в 6-ти кн. / уклад., автор передмови, статей і післямови С. Кучеренко ; ред. Д. Сапіга. – Львів : Каменяр, 2017. – Кн. 1. – 300 с.

8. Голоси довкола: бібліогр. дослідж. публікацій про життєвий шлях і творчу спадщину Юрія Липи // Липа Ю. І. Твори [У 10 т.]. – Додатковий том в 6-ти кн. / уклад., автор передмови, статей і післямови С. Кучеренко ; ред. Д. Сапіга. – Львів : Каменяр, 2018. – Кн. 2. (підгот. до друку).

9. Липа Ю. І. Твори: [у 10 т., Т.1-5] / Ю. І. Липа. – Львів : Каменяр, 2005-2015.

Т. 1. Поетичні твори. – 2005. – 543 с.

Т.2: Проза. Нотатник.. – 2006. – 357 с.

Т. 3: Козаки в Московії: іст. роман – 2009. – 279 с.

Т. 4: Бій за українську літературу. Київ, вічне місто: есеї. – 2012. – 280 с.

Т. 5: Призначення України – 2015. – 501 с.

10. Липа Ю. Вірую: вибрані вірші / Ю. Липа ; післяслово М. Комариці. – Львів : Каменяр, 2013. – 116 с. – (Б-ка БФ «Призначення» ім. Юрія Липи; ч. 1.) – Перевид. за збіркою 1938 р.

11. Липа Ю. Світлість: вірші / Ю. Липа ; післяслово М. Ільницького. – Львів : Каменяр, 2014. – 49 с. – (Б-ка БФ, ч. 4). – Перевид. за збіркою 1925 р.

12. Липа Ю. Суворість: вірші / Ю. Липа ; післяслово М. Крупача. – Львів : Каменяр, 2014. – 49 с. – (Б-ка БФ, ч. 5). – Перевид. за збіркою 1931 р.

13. Липа І. Вірші / І. Липа ; вступ. слово І. Стамбола ; упоряд. С. Кучеренко. – Львів : Каменяр, 2015. – 35 с. – (Б-ка БФ, ч. 8).

14. Липа І. Тринадцять притч / І. Липа ; післяслово Т. Мейзерської. – Львів : Каменяр, 2015. – 69 с. – (Б-ка БФ, ч. 9).

*Маєр Т. Г.,
м. Київ*

Основні положення Концепції розробки нового сайту Національної історичної бібліотеки України (НІБУ)

Бурхливе зростання інформаційно-телекомунікаційних технологій (ІТТ) є одним з головних трендів у сучасному світі. В той же час, сфера культури є найважливішим джерелом мультимедійного контенту, нових електронних продуктів і послуг для громадян.

У зв'язку з розвитком ІТТ фахівці установ культури переосмислюють роль цих установ у суспільстві, шукають нові способи реалізації одного з головних завдань – надання доступу до культурної спадщини, здійснення конституційного права громадян на інформацію.

Необхідність розробки нової Концепції сайту НІБУ (далі – Бібліотеки) обумовлена динамічними процесами розвитку комп'ютерних технологій, швидким старінням програмного забезпечення, яке розробляється для публікації електронних інформаційних ресурсів в глобальній мережі Інтернет.

Ця Концепція є певною системою ідей і положень, що визначають стратегічні і тактичні цілі розвитку сучасної наукової бібліотеки як, перш за все, пам'яткоохоронної установи, яка об'єднує функції інформаційно-телекомунікаційного центру і бібліотеки-депозитарію, яка надає в режимі он-лайн максимально повний перелік послуг дослідникам в науковій та освітній сферах.

Концепція сайту також визначає сумісність технології його створення з готовими програмними рішеннями і прості методи оновлення контенту, доступні неспеціалістам в галузі програмування.

Сайт Бібліотеки (веб-ресурс) – це web-вузол у мережі Інтернет за адресою <http://www.nibu.kiev.ua/>, на який поширюється дія Концепції. Сайт є візитною карткою установи і йому присвоюється статус офіційного інформаційного ресурсу Бібліотеки.

Розвиток і оновлення веб-ресурсу є повноцінним напрямом діяльності, яка обов'язково повинна бути вбудована в загальну систему бібліотечного обслуговування та управління інформаційними ресурсами Бібліотеки.

Користувачем (відвідувачем сайту) є будь-яка особа, котра здійснює до нього доступ через мережу Інтернет.

Дана Концепція регламентує правила функціонування сайту і його використання користувачами.

Базовий технічний аудит і перевірка показників дозволяють визначити «вік» сайту і основні ключові технічні моменти, що впливають на показники.

Перший сайт НІБУ був створений мовою розмітки гіпертексту html і введений у дію в червні 2008 року (www.dibu.kiev.ua). У 2011 році сайт оновлено на основі PHP-скриптової мови програмування загального призначення, що інтенсивно застосовується для розробки веб-додатків. У 2012 році був змінений домен (www.nibu.kiev.ua), на який було перенесено постійний контент сайту. Для запобігання тимчасової втрати цільової аудиторії впродовж декількох місяців використовувалася переадресація зі старого домену на новий.

Оновлений веб-додаток працював під керуванням CMS Joomla, був інтегрований з електронним каталогом АБІС Бібліотеки, вміщував модулі аутентифікації попереднього замовлення документів, глобальний пошук (спочатку за матеріалами сайту, а потім – за базою даних (БД) електронного каталогу), гіпертекстовий зв'язок з електронною бібліотекою.

Згідно з новою Концепцією сайту, передбачається поетапний перехід на новий сайт із застосуванням технічних прийомів, що мають мінімізувати зниження статистичних показників НІБУ.

Новий сайт Бібліотеки створюється з інформаційною метою і покликаний реалізувати потенціал нових інформаційних технологій у бібліотечній науково-дослідній сфері.

Мета сайту: втілення інформатизації шляхом розвитку єдиного інформаційного простору НІБУ, інтеграція Бібліотеки в світовий інформаційний простір, задоволення сучасних запитів з історичної проблематики та суміжних історичних дисциплін для науково-дослідної, освітньої і краєзнавчої спільноти.

Завдання сайту:

- забезпечення цілодобового он-лайн доступу до електронних ресурсів НІБУ;
- оптимізація процесу використання телекомунікаційних технологій у бібліотечній роботі;
- введення у науковий обіг і популяризація джерел з історії та суміжних історичних дисциплін, генеалогічних та краєзнавчих документів;
- впровадження сучасних бібліотечних віртуальних сервісів у практику роботи НІБУ;
- забезпечення відкритості діяльності Бібліотеки як науково-дослідної установи і закладу охорони національної історико-культурної спадщини, її електронних інформаційних ресурсів.

Функції сайту:

- надання максимуму інформації про Бібліотеку користувачам;
- надання цілодобового он-лайн доступу до всіх електронних ресурсів Бібліотеки;
- забезпечення зворотного зв'язку з користувачами;
- є офіційним представництвом Бібліотеки в Мережі і відображає актуальні зміни в роботі НІБУ.

Цільова аудиторія сайту:

- користувачі бібліотеки: вчені, дослідники, краєзнавці, літератори, журналісти, студенти та учні, всі інші категорії населення, які цікавляться історією, краєзнавством і культурою;
- бібліотекарі;
- фахівці установ культури і охорони національної історико-культурної спадщини.

Зміст сайту:

- втілення принципу акумуляції традиційних бібліотечних сервісів у режимі віддаленого доступу.

Бібліографічні сервіси, що постійно актуалізуються:

- рекомендаційна тематична інформація з використанням різноформатного візуального ряду: тематичні колекції електронної бібліотеки, віртуальні виставки та фотозвіти, мультимедійні матеріали, доступ до інформаційних ресурсів у рамках окремих проектів НІБУ, тощо;

- анотовані веббіографічні списки, каталоги та БД;

- матеріали щодо корпоративної діяльності бібліотек;

Сайт має функціонувати на базі системи управління контентом та складовими частинами веб-ресурсу.

Складові нового веб-ресурсу:

- впровадження модуля віддаленого замовлення літератури;

- розробка нового інтерактивного модуля: можливість проголосувати за оцифрування документа (в разі відсутності електронної копії);

- створення зворотного зв'язку з користувачами у вигляді форми з вибором теми звернення;

- розробка єдиного формату статистики і одноразової авторизації;

- навігація по сайту здійснюється за допомогою меню, доступного в модулях із двох сторін і у верхній частині основного шаблону та кнопок навігації;

- передбачається наявність рядка історії подорожі сторінками сайту; кнопки повернення при публікації тексту великого обсягу, кнопки приховування продовження великого тексту «підкатом».

- розробка шаблонів основних модулів сайту;

- інтерактивний модуль «Консультація чергових бібліографів» – приєднати до майданчиків НІБУ в соціальних мережах на постійній основі та поєднати з сайтом гіперпосиланням.

Для створення і збереження лідируючих позицій НІБУ в галузі розвитку інформаційних технологій та бібліотечних сервісів Бібліотеці необхідно виконати наступні дії:

- створити новий портал Бібліотеки, який передбачає систему управління контентом та цифровими колекціями і відповідає сучасним вимогам до інформаційних електронних ресурсів;

- розвивати цифрові моделі комплектування (книги, періодика, бази даних);

- брати участь у формуванні електронного фонду НІБУ відповідно до власного профілю комплектування;

- продовжити системну роботу зі створення власних електронних колекцій та удосконалення їх репрезентації;
- оптимізувати роботу: ЕДД (електронної доставки документів), модуля реєстрації/авторизації на сайті Бібліотеки;
- налагодити співпрацю з бібліотечною спільнотою в галузі оцифрування і використання фонду;
- відкривати віртуальні читальні зали найцікавіших міжнародних бібліотек для доступу до їх повнотекстових цифрових колекцій.

PR Бібліотеки:

традиційні методи:

- розміщення інформації про сайт у ЗМІ, листівках, друкованих та електронних каталогах;
- формування блоку: Інформація про Бібліотеку (адреса, час роботи, правила запису і користування, склад фонду, сервіси і послуги (безкоштовні і платні); структуру (відділи, що працюють безпосередньо з читачем); клуби та творчі колективи; анонси заходів та новини; контактна інформація;
- відображення кращих сторінок історії Бібліотеки у різних телекомунікаційних форматах;
- розміщення на сайті «Правил користування Бібліотекою», презентацій окремих структурних підрозділів та напрямів діяльності;
- постійна актуалізація інформації щодо: нових надходжень документів до фонду НІБУ; наукових розвідок та досліджень, що здійснюють співробітники Бібліотеки; науково-бібліографічних і біобібліографічних видань та інформаційних продуктів, створених Бібліотекою; новин оцифрування, тощо;

специфічні методи «просування» веб-ресурсу:

- наявність метаданих на сторінках веб-ресурсу: «Заголовок документа» (Title), теги «Ключові слова» (Keywords) і «Опис» (Description). Опис основних сторінок сайту у вихідному коді з дотриманням формату Dublin Core;
- реєстрація сайту у списках і каталогах Мережі;
- лічильник відвідувань сайту, що фіксує статистику з рейтингових каталогів.

Технічні особливості сайту:

- технічне завдання (ТЗ) орієнтує на створення сучасного динамічного сайту, призначеного для інформування про роботу Бібліотеки, надання постійного он-лайн доступу до електронних інформаційних ресурсів НІБУ;

- дизайн і програмний код сайту розробляється професійним програмістом на основі інтеграції CMS із електронним каталогом АБІС, що використовується в НІБУ, та Електронною бібліотекою «Історична спадщина України».

Дизайн сайту, згідно з ТЗ, відповідатиме наступним *принципам*:

- стилістична єдність;
- відповідність кольорів і логотипу;
- використання максимум трьох-чотирьох кольорів сайту;
- контрастні кольори для тексту і фону;
- текст форматується заголовними і рядковими буквами;
- вирівнювання тексту, переважно, по лівому краю;
- текст великого обсягу розміщувати з відокремленням абзаців порожнім простором;
- представляти графічні об'єкти у зменшеному розмірі;
- забезпечувати графіки та малюнки альтернативними підписами;
- не перенавантажувати сайт анімацією.

Нова Концепція сайту має усунути деяку різноманітність сервісів, відсутність єдиного формату статистики та авторизації. Всі національні тенденції повинні повністю відповідати світовим і найважливіша з них – створення єдиного вікна доступу.

Інтерфейс модулів має бути виконаний в єдиному стилі з інтерфейсом ядра системи і забезпечувати можливість прозорого переміщення «адміністратора» між модулями системи, використання однакових процедур управління та навігаційних елементів для виконання однотипних операцій.

У відповідних розділах визначені функції Адміністрації сайту та правила його використання.

Етапи створення сайту:

2017 р. – організаційний етап (розробка, розгляд і затвердження Концепції сайту; формування груп контенту, майбутніх рубрик, збір інформації), вирішення питань технічного забезпечення (хостинг, сервер і т. ін.), розробка та апробація моделі сайту.

2018 р., I півріччя – розробка нового дизайну сайту з урахуванням вимог оптимізації (сучасний вигляд, «дружня» система адміністрування сайту); тестування і редагування спеціалізованих блоків: «Електронний каталог», «Імідж-каталог», «Вебліографічний путівник по краєзнавчих БД», Електронна бібліотека «Історична спадщина України», Зведений інтегрований ресурс з краєзнавства «Історія міст і сіл України». Первинне наповнення.

2018 р., II півріччя – запуск нового сайту; наповнення ключових (основних) блоків; ведення «блоку новин», навчання персоналу (майстер-класи); організація модулів:

авторизації, замовлення літератури, ЕДД, зворотного зв'язку на сайті; розробка і наповнення спеціалізованих блоків: створення корисних посилань для користувачів, огляд досягнень, сторінки з історії Бібліотеки, бібліотечна документація.

Очікувані результати втілення Концепції.

Результатом реалізації Концепції має стати:

- значне збільшення аудиторних показників роботи Бібліотеки;
- збільшення відвідуваності й індексу цитування сайту;
- збереження традицій Бібліотеки, її основних цінностей і традиційних бібліотечних функцій: комплектування за профілем, доступність, збереження фонду, інформаційне обслуговування;
- створення привабливого віртуального простору з уніфікованим зручним інтерфейсом.
- оформлення сторінок веб-ресурсу відповідно до вимог ергономіки та web-дизайну;
- розвиток віртуальних сервісів та послуг, телекомунікаційних технологій та електронних ресурсів НІБУ;
- надання доступу до всіх електронних інформаційних ресурсів Бібліотеки.

Малиш О. М.,

м. Суми

Українська революція і визначні особистості краю: відзначення Року Української революції у бібліотеках Сумщини

У березні 2017 року виповнилося 100 років від початку Української революції 1917-1921 років – одного із найважливіших і найскладніших періодів в історії українського народу ХХ століття. Ця доба була вершиною національно-визвольної боротьби, відродження української нації, адже, під час української революції 1917-1921 років у всіх регіонах країни розвивався національний рух, створювалися та діяли українські органи влади, політичні партії та громадські інституції, відроджувалася українська культура. Українська демократична революція стала переломним моментом вітчизняної історії, спадкоємицею державницьких традицій. Сформована під час революції ідея державної незалежності, визначила подальший перебіг історичного процесу в Україні. Сьогодні наша держава, захищаючи територіальну цілісність і суверенітет від російської агресії, продовжує боротьбу за незалежність, розпочату 100 років тому.

З метою вшанування боротьби за незалежність України, а також в рамках проголошеного Указом Президента України 2017-го року «Роком Української революції 1917-1921 рр.», бібліотечні заклади міста Суми і Сумської області ставлять перед собою завдання гідно відзначити 100-річчя та формувати у молоді високу патріотичну свідомість, почуття любові до України, зробити її частиною певного пантеону і розуміння героїзму українців.

Бібліотеки Сумщини долучилися до відзначення цієї події низкою цікавих заходів, серед традиційних – оформлення книжкових виставок та переглядів літератури з показом документальних фільмів, що розкривають значення тих подій як для регіону, так і для України в цілому; зокрема, провели й історичний етюд «Україна у вогні революції 1917-1921 рр.»; патріотичні години «Українська Народна Республіка, як втілення ідеї незалежності України» і «Так гартувалася державність». Лекцію *«Історія бойових дій українців з більшовиками на залізничній гілці Конотоп-Бахмач-Крути в січні 1918 року»* для мешканців міста Конотоп прочитав голова благодійного фонду «Героїка» Павло Подобєд.

Великого резонансу набула презентація книги земляка, історика, краєзнавця, архівіста, громадського діяча *Геннадія Івануценка «Сумчани в боротьбі за волю»*, присвячена видатним особистостям, котрі прославили рідний край, серед яких є учасники революції. Користувачі декількох бібліотек через Skype спілкувалися з автором книги, який знаходився у Центрі досліджень Визвольного руху в Лондоні.

Зі зброєю в руках боронили незалежність України у 1917-1921 роках наші земляки. Трагічні події Перших визвольних змагань не минули Конотопський повіт Чернігівської губернії (тепер Сумська обл.), що став ареною кривавих боїв вояків армії УНР під синьо-жовтим прапором проти «білого» і «червоного» ворога. На честь цих подій 17 березня 2017 року Конотопською центральною міською бібліотекою імені С. І. Пономарьова біля пам'ятного знаку борцям за волю України проведені урочистості з нагоди 100-річчя початку Української революції та створення Української Центральної Ради (УЦР).

Історичне минуле, сьогодення України як суверенної держави безпосередньо пов'язано з життям та діяльністю сотень видатних високоосвічених особистостей, які зробили неоціненний внесок у розвиток як власного народу, нації, держави, так і світової культури. Серед активних державотворців цієї доби чимало уродженців Сумщини, які проявили себе під час революції в різних сферах суспільного життя, в тому числі, брали участь у діяльності головного органу влади – Української Центральної Ради. Серед них були представники влади, міністри, заступники міністрів і керівники управлінь. Для широкої популяризації літератури про життя і діяльність постатей доби української революції в Сумській обласній універсальній науковій бібліотеці відбулася серія різнопланових заходів.

З метою увічнення пам'яті людей, які творили історію рідного краю, у Сумській ОУНБ відбулася науково-краєзнавча конференція *«Актуальні питання історії, культури, етнографії Сумщини»*. Присутні науковці, краєзнавці, працівники бібліотек, музеїв, різних організацій міста мали змогу ознайомитися з діяльністю мало відомого на Батьківщині нашого земляка Василя Филоновича – військового і громадсько-політичного діяча, генерал-хорунжого, військового міністра УНР в екзилі. Про його військову діяльність розповів Валерій Власенко, кандидат історичних наук, доцент СумДУ, член Національної спілки краєзнавців України.

Початок Української революції пов'язаний зі створенням Центральної Ради на чолі з Михайлом Грушевським, яка за короткий час перетворилася з представницького органу українського громадського руху на повноцінний парламент Української Народної Республіки. В рамках святкування 150-ї річниці від дня народження Михайла Грушевського – визначного історика, соціолога, публіциста, письменника, організатора української науки, громадсько-політичного і державного діяча, засновника Української Народної Республіки та напередодні 100-річчя Української революції відбулися наукові «краєзнавчі діалоги» *«Сумчани в колі Михайла Грушевського»*. Мета цього заходу – окреслити коло науковців і митців-уродженців Сумщини, з якими листувався вчений, зокрема, щодо історії краю та розбудови української незалежної держави. Михайло Сергійович, як голова УЦР, залучив уродженців Сумщини до розбудови українських державних інституцій та виготовлення державних символів. Вагоме місце серед керівництва Центральної Ради посідав уродженець м. Суми Павло Іванович Зайцев, який у добу Української революції стає директором канцелярії Генерального Секретаріату (Міністерства) освіти УНР, пізніше очолював культурно-освітню службу Армії УНР. [1, с. 13]. Членами спеціальної комісії з розробки герба України стали, крім згаданого уже Павла Зайцева, наші земляки: Георгій Нарбут, Василь і Георгій Кричевські.

Заступником військового міністра УНР був Олександр Греков. У підготовці текстів універсалів УЦР брали участь уродженець м. Глухова, член УЦР, її секретаріату та Малої ради УЦР Євген Онацький; Іван Мірний із с. Самоїївка на Краснопільщині, який виконував обов'язки Генерального писаря.

Знайомство молоді з видатними державотворцями, імена яких увічнено в назвах вулиць м. Суми, відбувалось в рамках циклу заходів *«Історія України в назвах вулиць рідного міста»*. Підготовлена інформація на сайт ОУНБ *«Нові назви вулиць нашого міста»*, вміщує матеріали про учасників подій Української революції 1917-1921 рр. – земляків, на честь яких названі вулиці, провулки м. Суми (Івана Литвиненка, Василя Филоновича, генерала Олександра Грекова) та інших видатних діячів цієї пори: полковника Петра Болбочана, Миколи Міхновського, діяльність якого пов'язана з нашим краєм.

Звідки взяли нові назви вулиць нашого міста, хто ці люди, іменами яких вони названі? На ці та інші запитання і намагалися дати відповідь учасники тематичного вечора *«Історія вулиць – в особах: М. Міхновський»*, присвяченого першому автору ідеї незалежності України, і проведеного для кадетів державного ліцею-інтернату з посиленою військово-фізичною підготовкою – «Кадетський корпус» імені І. Г. Харитоненка. З цією непересічною особистістю, організатором українського війська та першим ідеологом самостійності України, автором брошури «Самостійна Україна», яка є найвидатнішим твором, що спричинив потужний вплив на становлення, розвиток та формування українського націоналізму, учасників вечора також ознайомив і перегляд відеоролика «Поборники Незалежності України». Зустріч завершило жваве обговорення поглядів та ідей видатного діяча, що не втратили своєї сили і сьогодні, взятих на озброєння не одним поколінням українців.

З метою вшанування традицій боротьби за незалежність і соборність України, військової доблесті захисників рідної землі, визнання історичного значення подій, пов'язаних з визвольною боротьбою початку ХХ століття та утвердженням української державності, працівники Сумської ОУНБ підготували історичний хроноскоп «Українська Центральна Рада – революційний парламент», з матеріалами якого можна ознайомитися на сайті Бібліотеки і в мережі Інтернет за адресами: <http://www.ounb.sumy.ua/> та <https://www.youtube.com/watch?v=TNaDL4dHuEo>

Українська революція – надто багатовимірне історичне явище, щоб висвітлити всі надзвичайно складні та суперечливі аспекти, але саме досвід державотворення самостійної соборної України відіграв вирішальну роль у подальшій визвольній боротьбі українців. За словами Євгена Чикаленка: *«Як би не скінчилась ситуація [для] України, а національно за цих три роки український народ виріс незрівнянно більше, як за триста років неволі»* [2, с. 145].

Наше минуле багате не лише на героїчні події, але й на визначних людей – ушанованих і невідомих, біографії яких є окрасою сумського краю, джерелом натхнення для сучасників. З цією метою підготовлено рекомендаційні матеріали на допомогу шкільній програмі «Українська Народна Республіка і наш край», перший випуск яких присвячено 100-річчю Української революції, періоду Центральної Ради та участі у її діяльності уродженців Сумщини.

У подальших планах – презентація серії видань, котрі вийшли під грифом Сумської обласної організації Національної спілки краєзнавців України, серед яких – видання, присвячені подіям Української революції та її особистостям. Це такі видання, як:

«Українська революція 1917-1920 рр. у листівках та газетах : із фондів Державного архіву Сумської області»; «Українське відродження 1917-1920 рр. на Сумщині».

Продовженням популяризації подій революції через особистості краян, їхню роль у розбудові новоствореної Української держави стане вихід випусків рекомендаційних видань, присвячених військовій славі Сумщини та повстанському руху України, в основі яких будуть краєзнавчі розвідки істориків, науковців, краєзнавців.

Підводячи підсумок всьому зазначеному, можна констатувати, що важливим елементом процесу українського державотворення наприкінці ХХ – на початку ХХІ століття є переосмислення громадськістю ключових моментів вітчизняної історії, зокрема Української революції 1917-1921 рр., а це, в свою чергу, неможливо без вивчення і встановлення історичної правди.

Таким чином, завдяки наполегливій та самовідданій праці краєзнавців, бібліотекарів ім'я кожного з героїв Перших визвольних змагань залишиться навіки вкарбованим в історію нашої держави.

Список використаних джерел:

1. Українське відродження 1917-1920 рр. на Сумщині / Сумська обл. орг. Нац. спілки краєзнавців України ; Держ. архів Сумської обл. – Суми : Мрія, 2016. – С. 13.
2. Чикаленко Є. Щоденник 1919-1920 / Є. Чикаленко. – Київ ; Нью-Йорк, 2005. – С. 145.
3. Власенко В. Військовий міністр УНР в екзилі – сум'янин / В. Власенко // Актуальні питання історії, культури та етнографії Сумщини : матеріали наук.-практ. конф. (18 черв. 2014 р.) / Сумська обл. універс. наук. б-ка. – Суми, 2014. – С. 1-10.
4. Сумчани в колі Грушевського : тези доповідей та повідомлень наукових краєзнавчих діалогів, присвячених 150-річчю від дня народження М. С. Грушевського (1866–1934) / Сумська обл. універс. наук. б-ка. – Суми, 2016. – 42 с.

***Малюк О. Ю.,
м. Старобільськ, Луганська обл.***

Історія та сучасний стан бібліотеки Луганського національного університету імені Тараса Шевченка

Бібліотеки вищих навчальних закладів, їх організаційна структура, місце та роль у суспільстві стали об'єктом пильної уваги багатьох вітчизняних дослідників:

С. Галактіонові, І. Бургер, Т. Комаровської, Г. Кудряшові, В. Маркової та ін.

Сьогодні залишаються актуальними питання участі бібліотек у формуванні інформаційної культури студентів.

«Інформаційна культура – рівень знань, що дозволяє людині вільно орієнтуватися в інформаційному просторі, брати участь у його формуванні і сприяти інформаційній взаємодії» [2, с. 59]. «Інформаційна культура – сукупність інформаційних можливостей, що доступні фахівцям в будь-якій сфері діяльності в момент розвитку цивілізації» [4, с. 3].

Сучасне світове співтовариство прямує до відкритого інформаційного простору, що передбачає відсутність будь-яких перешкод в отриманні інформації. Цей процес супроводжується змінами в усіх сферах людської діяльності, бібліотечна справа – не виняток. Бібліотеки переосмислюють свою роль у сьогоdnішньому суспільстві, виконуючи водночас свої традиційні функції [1, с. 94-105].

Питання ролі бібліотеки в освітньому процесі, у формуванні інформаційної культури студентів вирішуються й у бібліотеці Луганського національного університету імені Тараса Шевченка.

Бібліотека була створена одночасно з ДІНО – Донецьким інститутом народної освіти в 1921 році. Її фонд складав 3190 екземплярів. До вересня 2014 р. фонд бібліотеки нараховував 630 тисяч примірників книг. Користувалося бібліотекою понад 16 тисяч читачів. Щорічна кількість книговидач – понад мільйон документів на рік.

Приміщення бібліотеки було розташоване у 2-му навчальному корпусі університету, у новій прибудові, спорудженій спеціально для бібліотеки із врахуванням специфіки роботи. Обслуговували читачів на абонементі й у читальній залі. Крім того, бібліотека мала електронну читальну залу.

Подана інформація свідчить про те, що бібліотека ЛНУ імені Тараса Шевченка була найбільшою бібліотекою м. Луганська.

Однак, у зв'язку з тимчасовою окупацією основної фонд бібліотеки був втрачений. Зараз ведеться робота щодо його поновлення. У цьому допомагають колеги з усієї України, які надають електронні варіанти книг, підручників, посібників. Вищі навчальні заклади України не залишаються байдужими й надсилають друковані варіанти підручників, посібників та ін.

Сьогодні наукова бібліотека ЛНУ працює на території Старобільського факультету.

Бібліотека є універсальною, багатогалузевою. Найповніше представлений фонд педагогічної літератури, а також літератури галузевого напрямку факультетів та спеціальностей: філологічного, фізико-математичного, природничого, історичного, економічного та ін.

Репозиторій Луганського національного університету імені Тараса Шевченка – це відкритий електронний архів матеріалів наукового та навчально-методичного призначення, створених ученими, викладачами, співробітниками та студентами університету.

Репозиторій створено з метою забезпечення вільного доступу до освітніх матеріалів та результатів наукових досліджень, підвищення рівня цитування публікацій учених університету.

Сьогодні помітна тенденція використання нових форм взаємодії, отримання всього комплексу сучасних інформаційних послуг, і бібліотека ЛНУ імені Тараса Шевченка, незважаючи на всі труднощі, намагається надавати їх.

Посилення когнітивної складової бібліотечно-інформаційного забезпечення та формування інформаційного потенціалу бібліотеки ВНЗ сприяє формуванню наукового світогляду, досконалих навичок практичного застосування набутих знань, збільшує питому вагу забезпечення різноманітних інформаційних потреб студентів, як висококваліфікованих кадрів [3, с. 90].

Інформаційне суспільство розвивається досить швидкими темпами, а тому постійно будуть зростати вимоги до ІК фахівця будь-якої галузі, оскільки ІК фахівця найчастіше трактується як «сукупність загальноосвітніх і вузькоспеціальних знань, умінь і навичок роботи з інформацією, необхідних йому для якісного виконання своїх професійних обов'язків» [5, с. 31-34].

Отже, не дивлячись на певні труднощі та проблеми, наукова бібліотека ЛНУ імені Тараса Шевченка крокує в ногу з часом; бере активну участь у професійному становленні студентів; виховує інформаційну культуру; формує навички пошуку інформації; організовує доступ до необхідних інформаційних ресурсів; забезпечує навчальний та науковий процес відповідно до європейських освітніх стандартів.

Список використаних джерел:

1. Беззуб І. Бібліотека вищого навчального закладу у формуванні інформаційної культури студента / І. Беззуб // Наукові праці Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського. – 2012. – Вип. 33. – С. 94-105.
2. Нечипоренко Л. С. Особистісна культура як умова формування творчої індивідуальності / Л. С. Нечипоренко ; за ред. С. О. Сисоєвої та О. Г. Романовського. – Харків : ХДПУ, 2000. – С. 59.
3. Пасмор Н. П. Бібліотечно-інформаційне забезпечення самостійної роботи студентів : монографія / Н. П. Пасмор. – Київ : Кондор, 2006. – 114 с.

4. Семенюк Э. Л. Информационная культура общества и прогресс информатики / Э. Л. Семенюк // Научно-техническая информация. Сер. 1. – 1994. – № 7. – 12 с.

5. Шестоपालук О. В. Використання інформаційних технологій в підготовці сучасного вчителя / О. В. Шестоपालук // Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців : збірник наукових праць. – Київ ; Вінниця : Вінниця, 2006. – Вип. 9. – С. 1-392.

Маньковська Р. В.,

м. Київ

Бібліотеки-музеї в Україні у контексті міжнародного досвіду

На початку ХХІ ст. формування духовно-ціннісних орієнтирів у суспільстві відбувається під впливом соціокультурних процесів, в яких бібліотекам і музеям відводиться особлива роль. Новітнє бачення бібліотеки і музею як соціокультурних інститутів актуалізувало сутнісний зміст цих закладів, значно розширило їхні потенційні можливості, в умовах розвитку новітніх технологій модернізувало формат діяльності. Сучасні підходи до цих суспільних інститутів, які виконують спільні функції зі збереження історичної пам'яті та національної ідентичності, впливають на формування національної свідомості, вони помітно видозмінили і урізноманітнили їхні традиційні форми, зокрема, виділилися бібліотеки-музеї. Поява нових синтетичних типів є результатом інтеграційних процесів у галузі культури, яка трансформується під впливом інформаційно-комунікаційних технологій та змушена реагувати на інтелектуальний запит сучасної людини.

Відзначимо, що процес взаємопроникнення бібліотек і музеїв має давню історію (більшість музейних збірок вміщують у собі книжкові колекції, особливо – меморіальні заклади): відомі бібліотеки світу виникли з музейних зібрань, наприклад, Британська бібліотека, а створенню окремих музеїв сприяли бібліотечні фонди [6, с. 27-29]. Тому закономірним видається той факт, що в результаті поєднання книжкової та експозиційної діяльності з'являються бібліотеки-музеї, музеї-бібліотеки. Не зупиняючись на специфіці музейної бібліотеки, підкреслимо роль музейної експозиції в бібліотеці, що розширює статус бібліотечної установи, поглиблює її зміст.

У міжнародному культурному просторі діє значна кількість закладів із офіційним статусом бібліотека-музей, що дає змогу широкому колу читачів доторкнутися до унікальних перлин світового інтелектуального надбання. У Ріккардіанській бібліотеці-музеї у Флоренції, заснованій в 1600 р., зберігається, зокрема, копія «Природної історії» Плінія, видана у Х ст.,

а також автограф рукопису «Історії Флоренції» Нікколо Макіавеллі. Бібліотека Беатуса Ренануса в Ельзасі, яка є єдиною повністю збереженою бібліотекою епохи Відродження, в 2011 р. занесена до списку ЮНЕСКО «Пам'ять світу». У відділі Музею Ізраїлю в Єрусалимі – Храмі книги – зберігаються манускрипти Біблії, так звані Кумранські сувої Мертвого моря, Халебський кодекс. У бібліотеці-музеї Честера Бітті в Дубліні (Ірландія), заснованій у 1950 р.), представлена колекція античних та середньовічних рукописів. Бодмерська бібліотека-музей в Колоні біля Женеви нараховує понад 150 тисяч одиниць зберігання, серед яких не лише рідкісні рукописи, книги, але й картини, скульптури та інші цінні речі. У фондах бібліотеки-музею князів Чарторийських у Кракові зберігаються видання з X до XX ст. Одну з найбільших бібліотек світу (понад 150 млн. одиниць зберігання) було засновано у 1753 р. при Британському музеї на основі бібліотеки сера Ганса Слоуна, де зберігаються найдавніша друкована книга у світі «Діамантова сутра» та єдиний у світі рукопис епосу Беовульф [3]. У США діють 13 президентських бібліотек-музеїв, перша з них була заснована у грудні 1938 р. з ініціативи президента США Ф. Рузвельта про побудову президентської бібліотеки-архіву. Історичні матеріали передаються державі, що гарантує їх збереження і забезпечує доступ до них американських громадян [5, с. 68-78]. Гантінгтонська бібліотека-музей у Сан-Маріно (Каліфорнія), окрім близько 6,5 млн. манускриптів, 1 млн. рідкісних книг, зберігає твори мистецтва, пропонує відвідати тематичні ботанічні сади. Міжнародний досвід діяльності бібліотек-музеїв переконує у важливості такого специфічного напрямку бібліотечної діяльності, як представлення своїх колекцій громадськості, до яких входять не лише книжкові раритети, але й твори мистецтва, особисті речі власників зібрань.

В українській традиції значні книжкові фонди накопичувалися і зберігалися в церковних, наукових та музейних осередках. Наприклад, у 1893 р. в Житомирі при Волинському єпархіальному давньосховищі був заснований музей українських старожитностей з досить значною колекцією рукописів, стародруків, предметів релігійного вжитку, меморіальних речей і автографів відомих історичних осіб, творів сакрального живопису [12, с. 610]. Унікальні скарби книжкової культури українського народу зібрані в Музеї книги та друкарства України, Національному музеї літератури України. У філіалі останнього – літературно-меморіальному музеї-квартирі М. Бажана, відкритого у 2004 р., представлені побутові речі, документи, матеріали, мистецька колекція та бібліотека письменника (близько 12 тис. одиниць зберігання). Меморіальна бібліотека є своєрідним архівом особистості, зміст якої розкриває духовний світ людини [7, с. 81]. Фонд наукової бібліотеки Дніпропетровського національного історичного музею ім. Д. Яворницького становить понад 30 тис. книг, журналів, газет. Рідкісний фонд нараховує майже 6 тис. одиниць і охоплює книги та періодику XVIII – 1940-і рр. XX ст. [10].

Сучасні виклики щодо популяризації інформаційних ресурсів серед користувачів спонукали фахівців бібліотек використовувати нові, в тому числі і музейні форми роботи. Постійні виставки книжкових раритетів діють у Національній історичній бібліотеці України – єдиної в державі спеціалізованої бібліотеки з питань історії, суміжних історичних дисциплін та історичного краєзнавства. Заснована у 1939 р. на основі бібліотеки митрополита Флавіана, книжкових фондів Анतिрелігійного та Історичного музеїв, Бібліотека налічує понад 750 тис. примірників, зокрема унікальні палеотипи, колекції книг кириличного друку XVI-XVII ст., книг гражданського друку XVIII-XIX ст.: рідкісний рукопис «Помяник» Києво-Печерської лаври (йому майже 500 років), книги Ціцерона «Про природу богів» (Венеція, 1523 р.), І. Федорова «Новый завет с Псалтырью» (1580 р.), «Библия» (1581 р.), «Анфологiон» (1619 р.), прижиттєві видання «Енеїди» І. Котляревського (1808 р.) [11].

Національні, державні, обласні, спеціалізовані бібліотеки України володіють унікальними колекціями книг, які через виставкову діяльність знайомлять з ними своїх користувачів. Все більшого поширення отримує практика музейної роботи – започаткування музейних куточків, кімнат. Наприклад, з 2012 р. при бібліотеці № 2 для дітей Тернопільської міської ЦБС на основі приватних колекцій письменників та літературознавців краю відкрито музей «Літературне Тернопілля», в якому висвітлюється літературний процес Поділля від найдавніших часів до сьогодення. У бібліотеці-музеї діють стаціонарні виставки, проводяться екскурсії, уроки літератури, презентації та творчі вечори [2].

Активними прибічниками формату бібліотека-музей стають університетські бібліотеки. У Музеї рідкісної книги Наукової бібліотеки Одеського національного університету (музей засновано у 1979 р.) разом із тринадцятьма іменними колекціями нараховується майже 100 тис. видань. Серед шедеврів вітчизняного книгодрукування – славетна «Острозька Біблія» Івана Федорова, «Ключ разумения священникам законним (монахам) й светским» (1659 р.) Іоаннікія Галятівського, «Синопис» (1678 р.) Інокентія Гізеля [9].

У 1985 р. було створено Музей рідкісної книги в бібліотеці ім. академіка М. О. Лавровського Ніжинського державного університету ім. Миколи Гоголя, однієї з найстаріших бібліотек вищих навчальних закладів України, заснованої 1820 р. як фундаментальна (професорська) бібліотека Гімназії вищих наук князя О. А. Безбородька. У музеї експонується 3500 унікальних книг (фонди нараховують 11 тис. одиниць зберігання), серед яких – європейські палеотипи (видання першої половини XVI ст.), рідкісні примірники видань творів давньогрецьких авторів: Платона (1513 р., 1517 р.), «Іліада» та «Одіссея» Гомера (1544 р., 1743 р.), «Енеїда» Вергілія (1567 р.), прижиттєві видання видатних європейських мислителів, митрополита Петра Могили, архієпископа Лазаря Барановича та

інші, книги з автографами видатних діячів науки та культури. Постійно діє виставка, присвячена життю та творчості українського релігійно-духовного діяча митрополита Стефана Яворського, який подарував місту власну унікальну книгозбірню. Музей поступово стає діючим науково-дослідницьким центром [8].

На базі освітянської книгозбірні Вінницького державного педагогічного університету ім. Михайла Коцюбинського діє виставково-музейна зала раритетних книг, серед яких «Статут Великого князівства Литовського», перекладений із польської мови та виданий в 1811 р. Оглядова екскурсія залом, яку проводять бібліотекарі, включає теми з історії книгодрукування в Україні та створення бібліотеки університету. Окрім виставково-експозиційної діяльності, працівники залучають електронні ресурси [4].

У бібліотеці Переяслав-Хмельницького державного педагогічного університету імені Григорія Сковороди з 2009 р. відкрито Музей-архів родини Юрія і Дарини Блохіних, а також створено музейний куточок «Простір особистості», де представлені особовий архів, меморіальні матеріали та речі видатного музейника, Героя України Михайла Сікорського [1]. Формування інформаційного простору з бібліотечною, музейною та архівною складовими можна розглядати як новий формат: бібліотека-музей-архів, що також має перспективи для розвитку. Як бачимо, бібліотеки вищих навчальних закладів, відповідаючи запитам професорсько-викладацької та студентської аудиторій, розширили поле діяльності з метою популяризації книжкових колекцій та залучення широкого загалу до книгозбірень.

Останнім часом в Україні бібліотеки-музеї отримали поширення на місцевому рівні. Такі заклади розглядаються як поліфункціональні осередки, де зберігаються бібліотечні фонди і представлені музейні предмети, проводиться інформаційна, просвітницька і дослідна робота. У Хмельницькій області діє 48 бібліотек-музеїв, у яких розгорнуто історико-краєзнавчі, етнографічні, літературні, мистецькі експозиції. Перша бібліотека-музей (історико-етнографічний напрям) була створена в 1990 році у с. Вітківці Кам'янець-Подільського району. У рамках розробленої програми «Бібліотеки-музеї Деражнянщини на період 2006-2010 років» створено дев'ять закладів, які пропонують новий формат інформаційного обслуговування населення [13, с. 21-24].

Поява установ нового формату надає можливість удосконалити соціокультурну роботу з місцевою громадою, акумулювати та інтегрувати регіональні ресурси бібліотек, музеїв, архівів, підвищити статус сільських бібліотек. Водночас постала низка проблем, що потребують вирішення: визначення статусу бібліотек-музеїв, критеріїв віднесення закладів до такого типу, законодавче впровадження в цій площині регулятивної нормативної бази, фахова спеціалізація бібліотекарів [13, с. 25-26].

Активізація музейної діяльності книгозбірень є результатом закономірного розвитку бібліотечних закладів у сучасних умовах культурної інтеграції, що поглиблює зміст і урізноманітнює їхні функціональні можливості. У бібліотеці-музеї книга виступає і музейним експонатом, і складовою бібліотечного фонду.

На початку XXI ст. соціокультурні інститути модернізують свою діяльність, і поширення нового типу закладу – бібліотеки-музею засвідчує перспективи розвитку бібліотечної галузі, яка, запроваджуючи сучасні формати діяльності, значно збільшує доступ користувачів до національної та світової культурної спадщини, поживляє процес культурної самореалізації особистості. Українські бібліотеки володіють унікальним інтелектуальним надбанням, яке, з огляду на формування з 2005 р. бібліотекою Конгресу США та ЮНЕСКО Світової цифрової бібліотеки, найближчим часом доєднається до культурної пам'яті людства. Нині формат діяльності бібліотека-музей є далекоюсяжним напрямом у співдіяльності книгозбірні та суспільства.

Список використаних джерел:

1. Бібліотека ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди». URL: <http://library.phdpu.edu.ua/index.php/about-us/istoriia-biblioteky.html>
2. Бібліотека-музей «Літературне Тернопілля» // Бібліотека № 2 для дітей Тернопільської міської ЦБС. URL: <http://librarymuseum.blogspot.com/>
3. Бібліотеки-музеї // URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%9A%D0%B0>
4. Білоус В. С. Форми і методи музейної роботи в бібліотечній практиці освітянської книгозбірні / В. С. Білоус // Міжнародна науково-практична конференція «Бібліотеки вищих навчальних закладів: досвід та перспективи» 11-13 жовтня 2016 р. – Київ, 2016. URL: http://www.library.univ.kiev.ua/ukr/for_lib/konf-2016-1.php3
5. Кушєрський А. Президентські бібліотеки у світовому інформаційному просторі (на прикладі США) / А. Кушєрський // Наукові праці Національної бібліотеки України ім. В. І. Вернадського. – 2010. – Вип. 27. – С. 68-78.
6. Матлина С. Г. В какую сторону направлен вектор обновления? / С. Г. Матлина // Библиотека. – 2000. – № 9. – С. 27-29.
7. Матлина С. Г. Мемориальная библиотека: парадокс или закономерность? (Постановка проблемы) / С. Г. Матлина // Библиотека в контексте истории: материалы 4-й междунар. науч. конф., г. Москва, 24-26 окт. 2001 г. – М., 2001. – С. 81.
8. Музей рідкісної книги // Бібліотека ім. академіка М. О. Лавровського Ніжинського державного університету ім. Миколи Гоголя. URL: <https://library.ndu.edu.ua/index.php/2015->

9. Музей рідкісної книги Наукової бібліотеки Одеського національного університету.
URL: <http://onu.edu.ua/uk/culture/museums/rarebook>

10. Наукова бібліотека музею // Дніпропетровський національний історичний музей ім. Д. Яворницького. URL: <http://museum.dp.ua/library.html>

11. Національна історична бібліотека України. URL: <http://nibu.kiev.ua/>

12. Піскова Е. М. Волинське єпархіальне давньосховище / Е. М. Піскова // Енциклопедія історії України: Т. 1: А-В / редкол.: В. А. Смолій (голова) та ін. ; Інститут історії України НАН України. – Київ : Наукова думка, 2003. – С. 610.

13. Соколов В. Створення, організація та функціонування бібліотек-музеїв: проблеми і досягнення / В. Соколов // Вісник Книжкової палати. – 2015. – № 5. – С. 21-26.

*Марченко О. І.,
м. Київ*

**Взаємоповага, підтримка, взаємодія:
(співпраця Національної історичної бібліотеки України
з Національним Києво-Печерським історико-культурним заповідником)**

Так сталося, що Історична бібліотека України розпочала свою діяльність на теренах Києво-Печерської лаври. 1939 р. постановою уряду УРСР Музейне містечко (так називалася тоді територія Верхньої Лаври) було реорганізоване і на його базі утворено три установи: «Культурно-історичний заповідник Києво-Печерська Лавра», «Антирелігійний музей» і «Державна історична бібліотека України» [1, с. 59]. Отже, з самого початку доля пов'язала ці заклади культури і в подальшому вони просто не могли не співпрацювати.

Але не будемо заглиблюватися в історію. У цьому повідомленні описані ті події, свідком, а здебільшого й учасником яких була я сама.

Багаторічна та багатогранна співпраця Національної історичної бібліотеки України (надалі – НІБ України) та Національного Києво-Печерського історико-культурного заповідника (надалі – НКПКЗ; Заповідник) керується принципами, які винесені у заголовок цього повідомлення.

Щорічно від свого започаткування науково-дослідний відділ стародруків, цінних та рідкісних видань (надалі – НДВ СЦРВ) бере участь (книжкова виставка та виступ-огляд видань НІБ України) у міжнародних наукових конференціях – «Могилянських читаннях» [2]

та «Несторівських студіях» [3], які проводить НКПІКЗ. А також у читальних залах НІБ України проводяться засідання секцій цих конференцій.

Не оминають фахівці НІБ України й інші заходи Заповідника. Так, у 2016-2017 рр. на базі НІБ України відбувся ряд лекцій-екскурсій для студентів Київської Духовної Академії за лаврською проблематикою, зокрема, за темами: «Києво-Печерський патерик: історія формування збірника» та «Печерські святі». Читала ці лекції співробітник НКПІКЗ, кандидат богослов'я І. В. Жиленко, а співробітниками нашого НДВ СЦРВ були представлені документи, що зберігаються у НІБ України за темами занять.

НІБ України регулярно презентує різноманітні як за тематикою, так і за видами та формами книжкові виставки. Серед них є такі, як наприклад: виставки «Тарас Шевченко – художник» та «Вінок Кобзареві – мовами народів світу», які демонструвалися в 2016 р. у Лаврській дзвіниці і були частиною спільного культурно-мистецького заходу «Кобзарю, знов до тебе я приходжу...!» [4]. Але здебільшого, це виставки, присвячені історії Лаври та Заповідника, що демонструються у читальному залі НДВ СЦРВ, а також виставки, які розкривають теми конференцій, що відбуваються у Заповіднику.

Окрім того, деякі унікальні документи демонструються як частина великих експозицій, організованих НКПІКЗ. Так, у 2015 р. для спільної виставки «Друковано в Святой Великой Лавре Киевопечерской» (до 400-ліття лаврської друкарні) було підібрано 15 рідкісних видань, 13 з яких – стародруки, а наразі в експозиції «Князі Острозькі: європейський вимір української історії» широкий загаль відвідувачів зможе побачити рукописний «Поменник», «Острозьку Біблію» та інші раритети з фонду НІБ України [5].

Наша Бібліотека не тільки зберігає книги, а й робить усе, щоб кожна з них знайшла своїх вдячних читачів. Цьому сприяють довідки, консультації, каталоги, покажчики. Надзвичайно популярним та затребуваним став, виданий спільно (за кошти Заповідника і укладений мною) у 2006 р., науково-допоміжний бібліографічний покажчик «Матеріали до бібліографії Києво-Печерської лаври» [6]. Тут зібрано друковані джерела з історії Лаври за всі роки її існування, а окремий великий розділ присвячено Заповіднику.

Фахівці НКПІКЗ, як і співробітники НІБ України, бережуть і цінують книгу. Саме тому в рамках благодійного проекту «Збережи українську історію в українській книзі» НІБ України звернулася до Центру наукової реставрації та експертизи НКПІКЗ з проханням здійснити реставраційні роботи унікальної пам'ятки – «Поменника» XV ст. Співробітники відділу стародруків, цінних та рідкісних видань НІБ України щиро вдячні фахівцям Центру за високоякісне виконання безкоштовної реставрації, виготовлення страхової цифрової копії та футляру для збереження рукописної книги. Під час святкування 70-річного ювілею Бібліотеки (2009 р.) відреставрований «Поменник» був повернений до НІБ України.

Ще одним цікавим напрямом співпраці за останні роки було створення короткометражних науково-популярних фільмів для каналу «Глас» – «Агапіт. Стріла заздрощів», «Князь-інок. Микола Святоша» [7] та інших. При написанні сценаріїв співробітник відділу розвитку музейної справи Заповідника А. В. Горовий звертався до фахівців НІБ України, бо історичні події, змальовані у цих фільмах, необхідно було підтвердити документально. Саме тут якнайкраще прислужився багатющий фонд нашої Бібліотеки.

Мабуть, неможливо і недоцільно перераховувати менш суттєві, але так необхідні форми нашої співпраці, такі як: різноманітні проекти НІБ України для популяризації книг, надрукованих у Києво-Печерській лаврі, та документів про неї; тематичні, фактографічні, уточнюючі довідки та консультації, екскурсії; а також те, що при написанні наукових робіт та монографій співробітники наукової частини НКПІКЗ використовували фонд НІБ України тощо.

Варто лише зазначити, що саме співпраця цих двох, територіально пов'язаних між собою, закладів культури збагачує і підсилює ефективність роботи на ниві просвітництва, надає можливість найповніше представити та донести до користувачів як бібліотечні, так і музейні фонди.

Список використаних джерел:

1. Селівачова Н. С. Перші кроки Державної історичної бібліотеки / Н. С. Селівачова // Державній історичній бібліотеці – 60 : ювіл. зб. – Київ, 1999. – С. 59-62.
2. Могилянські читання : зб. наук. пр. / Нац. Києво-Печер. іст.-культ. заповідник. – Київ, 1995-2016.
3. Несторівські студії : матеріали Міжнар. наук. конф. / Нац. Києво-Печер. іст.-культ. заповідник. – Київ, 2005-2015.
4. «Тарас Шевченко – художник» : [інформ. про кн. виставки] : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.nibu.kiev.ua/index.php?option=com_content&task=view&id=1350&Itemid=1671. – Назва з екрана.
5. Князі Острозькі: європейський вимір української історії: [інформ. про виставку] : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.kplavra.kiev.ua/ua/2017-Vystavka-Kniazi-Ostroz%27ki-evropejs%27kyj-vymir-ukr>. – Назва з екрана.
6. Матеріали до бібліографії Києво-Печерської лаври: наук.-допом. бібліогр. покажч. [Текст] / Києво-Печер. іст.-культ. заповідник, Держ. іст. б-ка України ; упоряд. О. І. Марченко. – Київ, 2006. – 356 с.

7. «Князь-інок. Микола Святоша» : [наук.-попул. фільм] : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : https://glas.org.ua/projects/holylife/Inok_Svyatoscha.html. – Назва з екрана.

Медведєва В. М.,

м. Київ

Антологія як форма репрезентації книгознавчої школи Київського національного університету культури і мистецтв

Якщо виходити з того, що книга є соціокультурним феноменом, а світ книги – книга світом людини, то її різноманіття спричиняє й потребу в антропокнигознавчих вимірах.

Книгознавча антологія, як об'єкт дослідження, є інструментом (механізмом) осмислення сучасних пошуків і особливостей самого книгознавчого процесу, явищ і постатей в новій культурній реальності, які не завжди потрапляли в поле зору дослідників; розуміння (неформальне) як самої природи книгознавства, так і природи формування наукової школи; різноманіття тематичне в наукових пошуках; усвідомлення науковцями необхідності осмислення як минулого, так і паростків нового. Власне, цей перелік можна продовжувати.

З точки зору логіки поняття «антологізація» як абстракція в гуманітарному пізнанні включається в простір досліджень різних аспектів антропології. З орієнтацією в кінці ХХ – поч. ХХІ ст. на інноваційні форми, нові культурні практики, програми, проекти антологія є саме такою, а її змістові домінанти стають особливо актуальними в часи суспільних змін, проникнення у всі сфери життя людей процесу модернізації, що супроводжується рефлексією і намаганням ревізії як сталих, традиційних форм інтелектуальної діяльності, так і проявів духовного в контексті людського існування.

Обстоюючи потребу антологізації книгознавчого процесу, слід послатися на такий досвід в літературній діяльності, який має не лише багатолітню практику, а й у вимірі такого жанру – чинник, який допомагає осмислювати літературну творчість, популяризувати різні постаті, напрями, школи тощо. Той факт, що маємо захищене О. Галетою дисертаційне дослідження, що присвячене дослідженню літературної антології як метажанру й антологізації, як процесу формування культурної пам'яті, свідчить як про актуальність, так і про затребуваність її для творення традицій в українському книгознавстві також.

Публічність книги, бібліотеки, самого книгознавця в силу специфіки його професійної діяльності, зокрема і науково-педагогічної, засобом антологізації сприяє ширшому

суспільному оприлюдненню результатів його наукових пошуків, що у своїй основі спричиняється і до його публічної ідентифікації.

Нинішня книгознавча еліта, безумовно, в силу своїх можливостей (інтелектуальних, матеріальних, соціальної захищеності та ін.), здійснює наукові дослідження, займається науково-педагогічною діяльністю, громадською роботою у вкрай несприятливих умовах.

Саме тому дослідження книгознавця, засобом якої стала антологія, дало змогу поглянути на філософію його буття (і науково-творчий портрет це яскраво ілюструє), етичні виміри діяльності. Це добре простежується не лише обраними книгознавцями дослідницькими темами, а й їх експертною роботою, громадською діяльністю задля відстоювання книги і бібліотеки, гуманістичний сенс яких є незаперечним та ін.

Постає питання зовсім не риторичне: чому еліта книгознавча, як і вся загалом, не виконує функцію «інтегратора суспільства» (за Е. Тофлером), в даному разі не інтегрує всередині самої книгознавчої спільноти. До певної міри цьому є пояснення: з одного боку – сучасна українська еліта вихована в умовах радянського режиму, який породжував певну ментальність та стереотипи поведінки; з іншого – державна політика щодо науки та культури стала, швидше за все, формою, а не чітко визначеними змістовними домінантами.

Не має потреби стверджувати, що певна інертність, пасивність як еліти, так і книгознавчих інститутів, також не завжди сприяє розв'язанню протиріч між минулим етапом розвитку українського суспільства і свідомою, цілеспрямованою не лише його трансформацією, а й модернізацією. До цього слід додати й той факт, що ми ще на шляху становлення громадянського суспільства, а отже, і громадської думки щодо ролі книги і бібліотеки в розвитку. Маємо сьогодні лише добрі прояви громадських настроїв, які Українська бібліотечна асоціація та інші достатньо наступально та інтелектуально намагаються донести як до суспільства, так і до політиків значимість книги і читання. До того ж, стали такими відчутними прояви корпоративізму. Достатньо красномовним і на майбутнє повчальним став факт обговорення «Стратегії розвитку бібліотечної справи в Україні до 2025 р.», що затверджена Кабінетом Міністрів України 23 березня 2016 р. З одного боку, фахівці-практики позитивно оцінюють цей документ, з іншого – науковці системи НАН України оцінили його як такий, що не відповідає реаліям інноваційного розвитку науки.

Творення науки про книгу не супроводжувалось творенням антропології науки про книгу. Як відомо, ще Руссо висував гіпотезу про людину природи. Отже, процес підготовки антології дав поштовх роздумам про ідентифікацію особистості книгознавця як людини культури творення науки про книгу. Як відомо, категорія «особистість» замінила панівну вже багато років у науковій свідомості категорію «темперамент». І сьогодні вже ніхто не

заперечує, що особистість є створюваною, формованою і, до того ж, змінюваною, динамічною, що еволюціонує в своїх поглядах, відносинах тощо.

Значимість і важливість антропологічних вимірів у розвитку книгознавства, безумовно, позначиться на цілісності самого книгознавства. Саме тому представлені в антології тексти розглядаються як книгознавчі свідчення доби – друга половина XX – поч. XXI ст.; а науковці – як представники книгознавчої еліти, яка закладала підвалини нової парадигми книгознавства і гуманістичну ідіому його. У цій групі творців нової доби і пошуку нової парадигми – представники різних поколінь, серед них: А. Чачко, С. Кулешов, Т. Горбаченко, Т. Ківшар, Г. Ковальчук, Т. Новальська, Т. Долбенко, В. Загуменна, В. Пашкова, М. Тимошик, М. Слободяник, В. Бабич, М. Геращенко та ін., які пов'язали життєву долю з книгою та книгознавством у всіх її антропологічних вимірах.

У текстах цього покоління прослідковуються новий час і простір інтелектуальної свободи; внутрішня потреба осмислення цінностей, відхід від їх ідеологізації заради уникнення релятивних істин та маніпуляції свідомістю; отримання нового знання, заради творення нової якості життя. Знання, які можемо винести з їх прочитання, є також важливими, оскільки це має стати уроком, певною пересторогою. Це яскраво ілюструють тексти М. Тимошика, а також, введені ним у науковий обіг імена та факти, не лише заради отримання нового знання, а і реконструкції історичної пам'яті. Також у вимірі аксіології та книгознавчої антропології все ж позитивні послання у цих текстах стверджують головну тезу – цінність людської особистості, її гідності та моральні імперативи. Незаперечною аксіомою є спілкування цих людей у часі, який об'єднав їх, та їхні думки, творчі пошуки, дискусії, без котрих *неможливе розуміння національних вимірів розвитку науки про книгу як феномену культуротворення*. Також маємо винятковий сплав життєвого та наукового-педагогічного досвіду, книгознавчої рефлексії, що в поєднанні можуть слугувати інтелектуальним інструментом осмислення цивілізаційних викликів доби; гуманітарної кризи українського суспільства, духовні виміри якого не можливі без книги, бібліотеки та інформації.

Список використаних джерел:

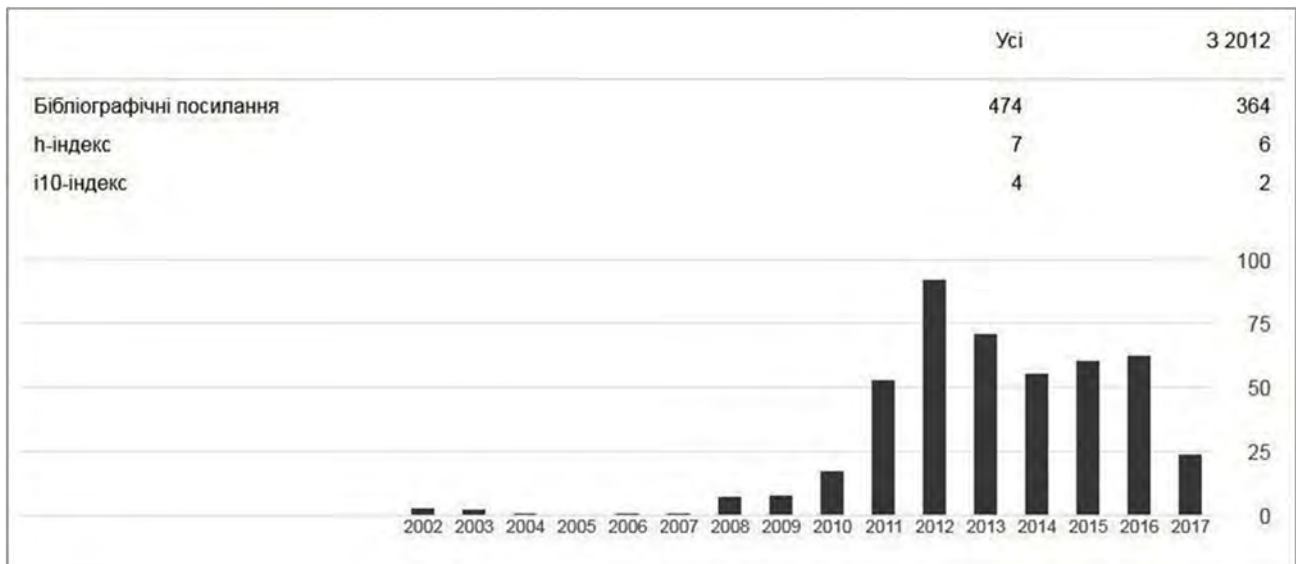
1. Книгознавча школа: антологія / уклад. В. М. Медведєва. – Київ : Ліра-К, 2016. – 644

с.

Сучасні бібліометричні рейтинги та профілі журналу «Краєзнавство»

Інформаційна епоха диктує необхідність якнайбільш оперативного оприлюднення результатів наукових досліджень серед широкого загалу. Сучасні можливості Інтернету дозволяють їх розповсюджувати без «прив'язки» до часопросторових параметрів і, таким чином, забезпечувати діалог не лише у закритому фаховому середовищі, а й демонструвати ці напрацювання громадськості. Це має особливу актуальність для гуманітарних наук, зокрема історико-краєзнавчих студій.

Серед фахових видань України, в яких публікуються результати наукових досліджень цього напрямку лідируюче місце посідає журнал «Краєзнавство», історія якого налічує 90 років. На сьогоднішній день всі 99 випусків видання розміщено в Інтернеті на різних веб-ресурсах, зокрема: Національної спілки краєзнавців України [1], Інституту історії України НАН України [2], «Вікісховищі» [3] та ін. Крім того, з окремими номерами журналу можна ознайомитися на сайтах Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського [4] (розділ «Наукова періодика України»), Наукової електронної бібліотеки НАН України [5], електронної бібліотеки «Чтиво» [6] тощо.

Окремим напрямом відзначення Національною спілкою краєзнавців України 90-річчя видання стала діяльність щодо посилення рівня його присутності у веб-просторі, підвищення наукового статусу. З цією метою нещодавно було створено окремий бібліометричний профіль журналу «Краєзнавство» в системі Google Академія. На початок жовтня 2017 р. до

нього включено майже 700 статей, статистика цитування яких налічувала 474 рази (в тому числі 364 рази, починаючи з 2012 р.). Індекс Гірша (або h-індекс; Хірша) періодичного видання складає 7 (за період із 2012 р. – 6); i10-індекс – 4 (з 2012 р. – 2) [7].

Ці показники не дозволяють на даний момент часопису «Краєзнавство» увійти до ТОП-100 українських журналів, індексованих системою Google Академія, однак, це цілком реально в декількарічній перспективі. Після останнього оновлення (12.09.2017 р.) рейтингу наукових періодичних видань, що мають бібліометричні профілі, який розміщено на порталі «Бібліометрика української науки», «Краєзнавство» перебуває на 246 місці. Ці дані є застарілими, адже вони фіксують занижений індекс Гірша – 6. Натомість об'єктивна позиція «Краєзнавства» – №№ 185-224, де розташовуються журнали з вищим на одну позицію індексом Гірша. Для порівняння, серед фахових видань, де публікуються історичні дослідження, нижчі показники за вказаним раніше параметром мають: «Гілея: науковий вісник», «Українська наука: минуле, сучасне, майбутнє», «Схід» та «Східний світ», (h-індекс – 6); дещо вищі – «Україна-Європа-Світ. Міжнародний збірник наукових праць» (h-індекс – 8). Втім, варто враховувати, що більшість журналів є міждисциплінарними. Натомість видання суто історичного профілю мають значно менший індекс цитування, серед них: «Інтелігенція і влада», «Гуманітарний часопис», «Історія науки і біографістика», «Регіональна історія України», «Емінак», «Наддніпрянська Україна: історичні процеси, події, постаті», «Придніпров'я: історико-краєзнавчі дослідження» (h-індекс – від 2 до 5) [8]. Доцільно зауважити, що велика кількість вітчизняних журналів, на жаль, ще не мають власних бібліометричних профілів у системі Google Академія. Серед них – і флагман історичної науки в Україні – «Український історичний журнал».

Найбільш цитовані статті журналу «Краєзнавство» (за даними системи Google Scholar)			
Назва статті	Автор(и)	Рік, номер	Σ цитувань
Про об'єкт і предмет вивчення національного краєзнавства	Я. Жупанський, В. Круль	1994, № 1/2	17
Музеологія як наукова галузь: сучасний дискурс та проблема теоретичного інтегрування	Р. Маньковська	2009, № 3/4	14
Історія повсякденності як провідний напрям української історіографії	О. Удод	2010, № 3	14
Головні етапи розвитку історичного краєзнавства на Чернігово-Сіверщині	О. Коваленко	2000, № 1/2	10
«Нова жінка»: унормовані образи жінки-суспільниці і жінки-трудівниці в радянській літературі України 1920-1930-х років	О. Лабур	2010, № 3	9
Державні завдання краєзнавства	О. Яната	1928, № 1	9
Родовід українського краєзнавства	П. Тронько	1993, № 1	8

Краєзнавство як складова навчально-виховного процесу	П. Тронько	2011, № 3	7
Історичне краєзнавство як складова національної освіти: теоретичний аспект	О. Кашаба	2010, № 1/2	7
Катеринославські дворяни в культурно-просвітницькому процесі у другій половині XIX – на початку XX ст.	І. Кочергін	2009, № 1/2	7
Д. І. Дорошенко: 75 днів у Кам'янці-Подільському	О. Завальнюк	2001, № 1	7

Таким чином, бібліометричні показники журналу «Краєзнавство» засвідчують його досить високий рейтинг серед періодичних видань аналогічного тематичного спрямування та авторитет у наукових колах. У таких умовах важливим залишається збереження та подальше підвищення наукового і професійного рівня статей, створення окремого сайту видання, а також включення до низки інших провідних міжнародних наукометричних баз даних.

Список використаних джерел:

1. Журнал «Краєзнавство» // Національна спілка краєзнавців України. – Режим доступу: http://nsku.org.ua/?page_id=5603.
2. Краєзнавство: науковий журнал // Інститут історії України НАН України. – Режим доступу: <http://resource.history.org.ua/ejournal/EJ0000023>.
3. Krajeznavstvo // Wikimedia Commons. – Режим доступу: <https://commons.wikimedia.org/wiki/Category:Krajeznavstvo>.
4. Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського. – Режим доступу: <http://nbuv.gov.ua/>.
5. Краєзнавство // Наукова електронна бібліотека НАН України. – Режим доступу: <http://dspace.nbuv.gov.ua/handle/123456789/5779>.
6. Краєзнавство // Електронна бібліотека «Чтиво». – Режим доступу: <http://chtyvo.org.ua/authors/Kraieznavstvo>.
7. Краєзнавство: науковий журнал // Google Scholar. – Режим доступу: <https://scholar.google.com.ua/citations?user=sQmy2fUAAAAJ&hl=uk>.
8. Рейтинг наукових періодичних видань, що мають бібліометричні профілі // Бібліометрика української науки. – Режим доступу: http://nbuviap.gov.ua/bpnu/index.php?page_sites=journals.

**Бібліотечно-інформаційне обслуговування археологів в Україні:
постановка проблеми**

Одним із важливих завдань бібліотек є бібліотечно-інформаційне забезпечення археологів в Україні. Археологія – це візитна картка кожної окремо взятої країни. Вона виникла, як більшість відомих нині класичних наук у ХІХ ст. Пройшовши складний і тернистий шлях розвитку на українських теренах, археологія на сьогодні стала однією з найпрогресивніших і найпопулярніших в суспільстві гуманітарних наук. Це відображається у постійному накопиченні нових матеріалів і введенні їх до наукового обігу шляхом публікацій статей і монографій. Популярність археології в суспільстві простежується у втягненні все більшої і більшої кількості мас населення до експедиційно-польової, камерально-лабораторної та науково-дослідницької археологічної діяльності. Кожного року в археологію приходять представники молодих поколінь.

Рівень розвитку саме археологічної науки для кожної держави є доволі важливим, оскільки ця гуманітарна галузь займається питаннями найдавнішої історії людства, досліджує витoki сучасних країн з давніми традиціями державотворення. Крім того, археологічна наука робить свій внесок в ідеологічну складову держави, суспільства, впливаючи на формування у громадян естетичних вподобань, почуття патріотизму, гордості за свою батьківщину та її минуле.

Вивчення бібліотечно-інформаційного забезпечення археологічної науки дозволить зробити значний внесок у розвиток бібліотекознавства в цілому. Це може проявитися у розробці методичних рекомендацій щодо поліпшення функціонування бібліотек, зокрема, запровадження інноваційних технологій у їхній науково-дослідній, просвітницькій, комерційній діяльності, у напрямках накопичення, збереження та інформаційного обслуговування користувачів з проблем археологічної науки. Окрім того, виявлення і вирішення цілого ряду проблем бібліотечно-інформаційного забезпечення допоможе підвищити рівень розвитку археологічної науки зокрема.

Проблемами бібліотечно-інформаційного забезпечення різних галузей науки, народного господарства і форм суспільно-політичної діяльності займалися різні дослідники у сфері бібліотекознавства, проте й досі у вітчизняній науці не існує комплексного

дослідження, яке б стосувалося бібліотечно-інформаційного обслуговування археологічної науки в Україні.

Так, наприклад, відомий вітчизняний бібліограф Л. О. Черепуха здійснила комплексний аналіз бібліотечно-бібліографічного забезпечення вчителів історії [1, с. 1].

Вітчизняна дослідниця О. В. Васюк розглядала інформаційно-бібліографічне забезпечення юристів в умовах формування правової держави [2, с. 4].

Відомий вітчизняний бібліотекознавець О. А. Андрющенко ґрунтовно і систематично вивчав систему бібліотечно-інформаційного забезпечення галузі фізичної культури і спорту в Україні [3, с. 1].

Українська вчена Л. С. Северин, бібліотекознавець і педагог, написала ряд праць про систему бібліотечно-інформаційного забезпечення органів місцевого самоврядування [4, с. 1].

Проблемами бібліотечно-інформаційного забезпечення медичної галузі, зокрема сімейних лікарів, займалася дослідниця-бібліотекознавець Т. Проценко. Нею було написано дисертацію і кілька статей у фахових наукових виданнях [5, с. 1].

Напрямок інформаційно-аналітичної діяльності бібліотек у забезпеченні владних структур широко представлено у працях вітчизняної дослідниці-бібліотекознавця В. Е. Пальчук [6, с. 3].

Проблеми бібліотечно-інформаційного забезпечення правової науки в Україні у своїх працях вистрілювала відома вітчизняна дослідниця-бібліотекознавець Ю. В. Пасмор [7, с. 1].

Питаннями інноваційної діяльності вітчизняних сільськогосподарських бібліотек займався директор Національної наукової сільськогосподарської бібліотеки НААН України, член-кореспондент НААН України – Віктор Вергунов [8, с. 3].

Цей перелік можна було б продовжувати, проте, і наведені праці репрезентують достатньо широку палітру напрямів, присвячених проблемам бібліотечно-інформаційного забезпечення різних галузей науки, народного господарства і форм суспільно-політичної.

Отже, як випливає з огляду літератури, у вітчизняному бібліотекознавстві розвивається напрям досліджень, пов'язаних з бібліотечно-інформаційним забезпеченням тієї чи іншої галузі науки чи сфери народного господарства. Переважна більшість дослідників цього напрямку схилиються до думки про необхідність впровадження і використання новітніх технологій в інформаційному забезпеченні науковців, студентів, фахівців.

Проте, й досі у вітчизняній науці немає бодай невеликої праці, присвяченої бібліотечно-інформаційному забезпеченню археологічної науки в Україні, в той час, як потреби фахівців-археологів в інформаційному забезпеченні суттєво відрізняються від

потреб спеціалістів інших галузей. Це зумовлюється тим, що археологи займаються як теоретичними дослідженнями, пов'язаними з реконструкцією найдавнішої історії, так і практичними, польовими, пов'язаними з пам'яткоохоронною роботою по відношенню до археологічної спадщини нашої країни. В обох випадках виникає необхідність специфічних потреб в інформаційному забезпеченні.

Тому на сьогоднішній день назріла потреба у ретельному вивченні й осмисленні рівня бібліотечно-інформаційного забезпечення археологічної науки в Україні, усвідомленні його специфіки саме в галузі археології, виявленні проблем та пошуку шляхів їх вирішення у традиційних та інноваційних формах діяльності бібліотек археологічного спрямування.

Список використаних джерел:

1. Черепуха Л. О. Регіональна система бібліотечно-бібліографічного забезпечення вчителів історії (80-90-ті рр.) : дис. ... канд. іст. наук: 07.00.08 / Л. О. Черепуха ; Центр. наук. б-ка ім. В. І. Вернадського Нац. акад. наук України. – Київ, 1996. – 183 с.
2. Васюк О. В. Інформаційно-бібліографічне забезпечення юристів в умовах формування правової держави: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 07.00.08 / О. В. Васюк ; Київ. нац. ун-т культури і мистецтв. – Київ, 2003. – 20 с.
3. Андрющенко О. А. Система бібліотечно-інформаційного забезпечення галузі фізичної культури і спорту в Україні: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 07.00.08 / О. А. Андрющенко ; Харків. держ. акад. культури. – Харків, 2003. – 20 с.
4. Северин Л. С. Система бібліотечно-інформаційного забезпечення органів місцевого самоврядування в Україні: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 07.00.08 / Л. С. Северин ; Харків. держ. акад. культури. – Харків, 2005. – 24 с.
5. Проценко Т. В. Система бібліотечно-інформаційного супроводу професійної діяльності сімейних лікарів в Україні : автореф. дис. ... канд. наук із соціальних комунікацій: 27.00.03 / Т. В. Проценко ; Харків. держ. акад. культури. – Харків, 2010. – 21 с.
6. Пальчук В. Е. Інформаційно-аналітична діяльність бібліотек у забезпеченні владних структур України (90-ті роки XX – початок XXI ст.) : автореф. дис. ... канд. наук із соціальних комунікацій: 27.00.03 / В. Е. Пальчук ; Центр. наук. б-ка ім. В. І. Вернадського Нац. акад. наук України. – Київ, 2011. – 23 с.
7. Пасмор Ю. В. Бібліотечно-інформаційне забезпечення правової науки в Україні: напрями консолідації : автореф. дис. ... канд. наук із соціальних комунікацій: 27.00.03 / Ю. В. Пасмор. – Харків, 2011. – 20 с. (Харківська державна академія культури, дата захисту: 04.07.11).

8. Вергунов В. Інноваційна діяльність – запорука успішного розвитку вітчизняних наукових сільськогосподарських бібліотек / В. Вергунов // Бібліотечний вісник. – Київ, 2014. – № 1. – С. 3 – 7.

*Мусіна З. Х., Литвин О. В.,
м. Київ*

Джерельна складова бази даних «Історія України» періоду Української революції 1917–1921 років

Вивчення історії ґрунтується на джерелах, перш за все писемних, серед яких виділяють: «документальні (актові, діловодні, статистичні документи), оповідні (літописи, публіцистика), джерела особового походження (спогади, листи, щоденники, автобіографії та інше), періодичну пресу» [5, с. 117].

База даних (БД) «Історія України», яка формується в Національній історичній бібліотеці України (НІБУ) з 2009 року, нараховує понад **38 тис.** бібліографічних записів (БЗ), серед яких певний відсоток складають джерела. Вона є основою для однойменних друкованих науково-допоміжних бібліографічних покажчиків [6]. Наповнення БД здійснюється згідно зі «Схемою...», розробленою вченими Інституту історії України Національної академії наук України, яка відображає історію нашої держави від найдавніших часів до сьогодення.

Мета повідомлення – аналітичний огляд джерельної складової тематико-хронологічного розділу БД «Історія України», де йдеться про події Української революції 1917–1921 років, її видова характеристика.

Указом Президента України 2017 рік проголошено Роком Української революції 1917–1921 років [1, 2]. Сто років тому Україна вступила в новітню добу своєї історії – демократично-революційні події дали поштовх національно-визвольному руху і боротьбі за відродження української державності.

БД «Історія України» містить понад сто бібліографічних описів опублікованих джерел, серед яких найбільший відсоток складають документи і спогади.

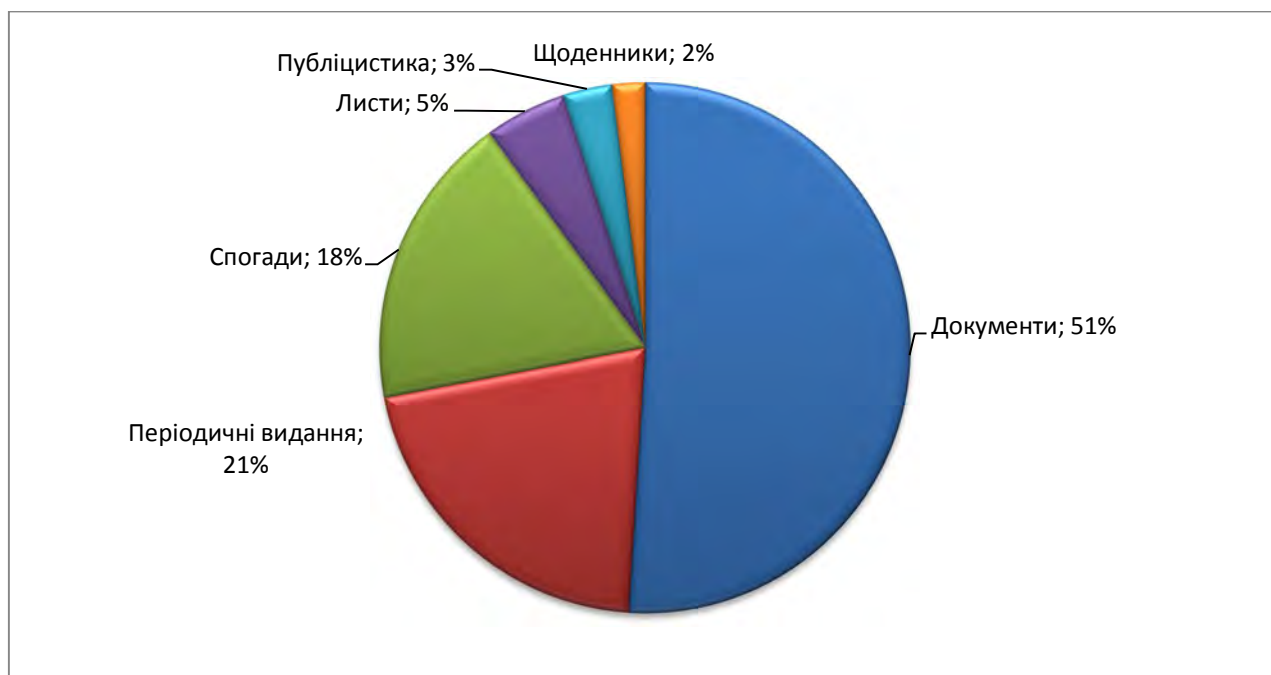
Як видно з діаграми, 57% з усіх публікацій – документи. Подаємо деякі з них, які висвітлюють перший період розвитку Української революції, а саме створення Центральної Ради та проголошення Української Народної Республіки: *Східне Поділля в добу Центральної Ради та Гетьманату П. Скоропадського (березень 1917 – грудень 1918 р.) : зб. док. та матеріалів (2008 р.)*; *Історія української дипломатії: перші кроки на міжнародній арені (1917–1924 рр.) : док. і матеріали (2010 р.)*; *Український з'їзд у Чернігові (8–10 червня 1917 р.) : матеріали та коментарі (2012 р.)*; *Бій під Крутами в національній пам'яті : зб. док. і матеріалів (2013 р.)*.

Джерела особового походження, у більшості своїй, представлені спогадами (31%), серед яких: *Шкільник М. Україна у боротьбі за державність в 1917–1921 роках : спогади і роздуми (2016 р.)*; *Монкевич Б. Похід Болбочана на Крим : спогади сотника УНР та його бойових побратимів (2014 р.)*; *Так творилося українське військо : 10 спогадів учасників Визвольної війни 1917–1921 років (2008 р.)*; *Героїка трагедії Крут [спогади] (2008 р.)*.

Окремої уваги заслуговує унікальне мемуарне джерело «Скоропадський П. Спогади. Кінець 1917 – грудень 1918 р.» (2016 р.). Звертаючись до майбутніх дослідників цих подій, автор сподівається що, «Может быть, будущим историкам революции мои записки пригодятся. Прошу их верить, что все мною записанное будет верно, т. е. что я буду заносить так, как мне казалось положение в данное время, а там правильно ли я мыслил или неправильно, в этом поможет разобраться будущее» [7, с. 13].

Вітчизняні історики проводять археографічні дослідження, спрямовані на пошук, виявлення, систематизацію, опрацювання та публікацію документальних матеріалів. У БД

«Історія України» рубрика «огляд джерел» періоду Української революції 1917–1921 років містить понад дві сотні публікацій, які за видовим принципом представлені таким чином:

Як видно з діаграми, історики найчастіше вдаються до вивчення саме документальних джерел. Цінним джерелом дослідження є законодавчі документи доби Української революції 1917–1921 років, які у БД представлені такими публікаціями: *Гусєв В. Закон Центральної Ради «Про персонально-національну автономію»: передумови прийняття, історія, уроки (2007 р.); Бевз Т. Українська революція через призму чотирьох Універсалів (2007 р.); Чорний Д. Законодавча і виконавча влади в Конституції УНР: проблеми оцінки документа (2010 р.).*

Крім законодавчих актів, БД «Історія України» містить публікації про інші різновиди актових джерел, зокрема: збірник *Кудлай О. Українська Центральна Рада. Протоколи II–IV сесій. Документи. (Квітень–жовтень 1917 р.) (2015 р.),* студії *Нікольченко Ю. Інформаційний простір України у добу національно-демократичної революції 1917–1920 років: аналіз актових джерел (2011 р.)* та *Єловських У. Положення про обмін військовополоненими та інтернованими у попередніх проектах і остаточному варіанті українсько-німецького додаткового договору як джерело з історії українсько-німецьких переговорів у Бресті-Литовському (січень–лютий 1918 р.) (2009 р.).*

Важливим джерелом для вивчення тогочасних подій є періодичні видання, які у БД «Історія України» складають 21%. Варто звернути увагу на такі розвідки: *Костик Ю. Часопис «Відродження» як джерело дослідження внутрішньої і зовнішньої політики Української Народної Республіки 1918 р. (2012 р.); Рудий Г. Київська періодична преса 1917–*

1918 рр. як джерело з історії Української Центральної Ради (2014 р.); Бондар В. Діяльність Одеської міської думи у березні – серпні 1917 р. (за матеріалами газети «Одесский листок») (2014 р.).

Подіям Української революції 1917–1921 років присвячена значна кількість мемуарної літератури. Зокрема, у БД «Історія України» період створення Центральної Ради і проголошення УНР висвітлюється у наступних дослідженнях: *Отземко О. Лютий 1917 р. за мемуарами діячів і сучасників Української революції (2013 р.); Пархоменко В. Військова політика Української Центральної Ради: очима її сучасників (2011 р.); Пархоменко В. Мемуаристика про діяльність Української Центральної Ради у червні–листопаді 1917 р. (2011 р.).*

Поширеним джерелом особового походження є листування. Епістолярна спадщина періоду Української революції у БД представлена такими публікаціями: *Пиріг Р. Джерела з історії Української революції 1917–1921 років: матеріали особового походження (2011 р.); Єловських У. Листування між українськими органами влади і німецьким дипломатичним представництвом на Україні як джерело з історії україно-німецьких відносин доби Центральної Ради (2012 р.); Старовойтенко І. Джерела до історії Української революції: листи Сергія Єфремова до Євгена Чикаленка. 1917 рік (2009 р.).*

Підсумовуючи, автори дійшли висновку, що у БД «Історія України» розділ, присвячений Українській революції 1917–1921 років, потребує доповнення документальним матеріалом. Варто звернути увагу на незначну кількість джерел особового походження, а саме листів, щоденників, автобіографій. Що стосується мемуарної літератури, то тут справа виглядає краще, але відсутні «Спомини» Михайла Грушевського, а саме: друга частина, присвячена Центральній Раді, яка, між іншим, останній раз публікувалася в журналі «Київ» у 1989 р. [4]. Те саме можна сказати й про перший том «Щоденника» Володимира Винниченка, який був виданий в Едмонтоні – Нью-Йорку у 1980 р. [3].

Сподіваємось, що у зв'язку з відзначенням 100-річчя подій Української революції 1917–1921 років, з'являться нові дослідження мемуарних та епістолярних джерел, будуть опубліковані досі невідомі документи і матеріали про цей звитяжний період вітчизняної історії, а їх бібліографічні описи знайдуть відображення у БД «Історія України».

Список використаних джерел:

1. Україна. Президент (2014- ; Порошенко П. О.). Про заходи з відзначення 100-річчя подій Української революції 1917-1921 років : указ від 22 січня 2016 року № 17/2016 // Офіційний вісник України. – 2016. – № 8. – С. 11-14. – Ст. 366.

2. Україна. Кабінет Міністрів. Про затвердження плану заходів з відзначення 100-річчя подій Української революції 1917–1921 років та вшанування пам'яті її учасників на період до 2021 року : розпорядження від 26 жовтня 2016 року № 777-р // Урядовий кур'єр. – 2016. – 10 листоп. (№ 211). – С. 14-15.

3. Винниченко В. Щоденник. Т. 1 : 1911–1920 / В. Винниченко ; ред., вступ. ст. і приміт. В. Костюка ; Канад. Ін-т Укр. Студій, Комісія УВАН у США. – Едмонтон ; Нью-Йорк, 1980. – 500 с.

4. Грушевський М. Спомини / М. Грушевський // Київ. – 1989. – № 8-11.

5. Історичне джерелознавство : підручник / Я. С. Калакура, І. Н. Войцехівська, С. Ф. Павленко та ін. – Київ : Либідь, 2003. – 488 с.

6. Історія України : наук.-допом. бібліогр. покажчик [за 2008-2015 рр.] / Нац. іст. б-ка України. – Київ, 2011-2017.

7. Скоропадський П. Спогади. Кінець 1917 – грудень 1918 / П. Скоропадський ; упоряд. І. Гирич. – Київ : Наш формат, 2016. – 480 с.

*Новальська Т. В.,
м. Київ*

Модернізація навчальних дисциплін відповідно комплексної інтегрованої спеціальності 029 «Інформаційна, бібліотечна, архівна справа»

Запровадження з 1 вересня 2015 року нової комплексної спеціальності 029 «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа» підготовки фахівців у галузі 02 «Культура і мистецтво», підґрунтям якої стало прийняття Закону України «Про вищу освіту» № 1556-VII-1 від 01.07.2014 року (Остання редакція 09 грудня 2015 р.) [1] та постанови Кабінету міністрів України № 226 від 29.04.2015 р. «Про затвердження переліку галузей знань і спеціальностей, за якими здійснюється підготовка здобувачів вищої освіти» [2], вимагає модернізації та удосконалення як навчальних планів та програм в цілому, так і кожної навчальної дисципліни, зокрема.

Однією з дисциплін, що входить до системи бібліотекознавчих, є «Бібліотечно-інформаційне обслуговування» (БІО), котра тісно пов'язана як з дисциплінами бібліотекознавчого, книгознавчого та бібліографознавчого циклів, так і з такими науками, як інформатика, педагогіка, психологія, соціологія тощо.

БІО було запроваджено у навчальні плани в перші роки формування вищої та середньо-спеціальної бібліотечної освіти, що датується серединою 20-х років XX ст. Назва

дисципліни в навчальних планах неодноразово змінювалась, а саме: «Керівництво читанням», «Методика роботи з читачами», «Робота з читачами», «Обслуговування читачів», «Бібліотечно-інформаційне обслуговування», поряд з якими вивчалася специфіка обслуговування в дитячих та наукових бібліотеках. Розробку та викладання дисциплін здійснювали декілька поколінь відомих бібліотекознавців. Слід зауважити, що змінювалась не лише назва, значно переосмислювався та наповнювався зміст дисципліни. Так, якщо в 70-80-ті роки ХХ ст. керівництво читанням було покладено в основу обслуговування читачів як система бібліотечно-бібліографічної дії на зміст і характер читання, на вибір сприйняття та оцінку друкованих видань читачами, з метою комуністичного виховання радянських людей, то в 90-ті роки удосконалюються методологічні підходи до викладання під впливом суспільних перетворень, плюралізму думок, інтелектуальної свободи, відкритого доступу до інформації знову оновлюється структура і зміст дисципліни.

Студентам викладаються теми, які в попередні роки не розглядались, а саме: технологія бібліотечного обслуговування, організація бібліотечного середовища, запровадження новітніх продуктів та послуг, популяризація інформаційних ресурсів, проблеми бібліотечного спілкування, реклама бібліотеки, тощо. На початку ХХІ століття зміст курсу доповнюється новою проблематикою, пов'язаною із запровадженням новітніх інформаційних та Інтернет-технологій, його навігаційно-пошукових можливостей та просторово-часових параметрів.

Аналіз когнітивної складової засвідчує суттєві трансформаційні зміни у проблематиці тем бібліотечно-інформаційного обслуговування, які викладаються у ВНЗ. На сучасному етапі, розроблена нами навчальна дисципліна, вміщує чотири модулі. При вивченні першого – студенти знайомляться з теоретичними засадами курсу, а саме: визначають його мету, зміст, завдання; аналізують розвиток терміносистеми, та теорію інформаційних потреб користувачів; опановують методи їх дослідження. Вивчаючи другий модуль, здобувають знання щодо структури, організації та технології бібліотечно-інформаційного обслуговування, зокрема, про: структуру підрозділів БІО в різних типах бібліотек; організаційні засади їх функціонування; технологічні процеси та сучасні інноваційні технології обслуговування. При вивченні третього модулю ознайомлюються з формами і методами задоволення інформаційних потреб користувачів; вивчають особливості інформаційних послуг, методику організації популяризації інформаційних ресурсів бібліотек, форми індивідуальної та масової роботи, організацію сервісу для користувачів з обмеженими фізичними можливостями, тощо. Четвертий модуль розкриває соціально-психологічні засади БІО. Студенти засвоюють: знання з бібліотечного спілкування, його

функції та вимоги до успішної реалізації; взаємодію бібліотекаря і користувача, а також етику бібліотечного обслуговування.

Враховуючи трансформаційні процеси в підготовці інформаційно-бібліотечного фахівця, спираючись на кращий європейський досвід підготовки фахівців інформаційного профілю у відповідності до нової комплексної спеціальності, пропонуємо ввести до переліку інваріантної частини циклу професійних та практичних дисциплін у навчальний план підготовки бакалавра за спеціальністю, поряд з такими дисциплінами, як «Бібліотекознавство», «Бібліографознавство», «Архівознавство», «Організація інформаційно-аналітичної діяльності» – «Інформаційний сервіс». У варіативну частину освітньої програми бакалавра спеціалізації «Бібліотечно-інформаційна діяльність» до переліку професійно-орієнтованих навчальних дисциплін пропонуємо долучити «Бібліотечно-інформаційний сервіс». При цьому актуальним буде збереження спадкоємності змісту цих дисциплін та уникнення їх дублювання. Так, при вивченні дисципліни «Інформаційний сервіс», що буде спрямована на набуття студентами єдиних компетентностей, слід зосередити увагу на значимості єдиного підходу до обслуговування, що здійснюється в бібліотеках, архівах, музеях, службах НТІ та інших інформаційних установах. Це обслуговування розглядається як інформаційний сервіс. Пропонуємо теми, що будуть формувати знання, вміння, навички, пов'язані з інформаційним обслуговуванням у різних сферах діяльності, зокрема, з правовим забезпеченням доступу до інформації; видовою структурою інформаційного сервісу; особливостями специфіки обслуговування користувачів у різних документно-інформаційних установах; теорії інформаційних потреб користувачів та методами їх вивчення; використання інноваційних технологій у доступі до інформації тощо. При засвоєнні дисципліни «Бібліотечно-інформаційне обслуговування» важливо зробити наголос на специфіці обслуговування в бібліотеках різних типів та видів, а саме: національних, спеціальних, публічних тощо.

Кінцевою метою в оволодінні знаннями студентами з перерахованих дисциплін буде засвоєння ними теорії інформаційного сервісу, яка характеризується як цілісна система, як діяльність по задоволенню інформаційних послуг, як феномен культури і комунікації, як механізм доступу користувачів до інформації та розповсюдження знань.

Список використаних джерел:

1. Закон України Про вищу освіту : прийнятий 1 лип. 2014 року № 1556-VII // Урядовий кур'єр. – 2014. – № 146. – 13 серп.
2. Постанова Кабінету міністрів України Про затвердження переліку галузей знань і спеціальностей, за якими здійснюється підготовка здобувачів вищої освіти : прийнята 29

квітня 2015 року № 266. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/law/show/266-2015-%DO%BF/> – Назва з екрана.

*Она О. В.,
сmt Каланчак Херсонська обл.*

Роль бібліотечного краєзнавства в науково-дослідницькій роботі школярів

Необхідність формування нових ціннісних орієнтацій, нових ціннісних ідеалів, ціннісного світогляду людини, яка житиме і працюватиме у XXI столітті в Україні – незалежній європейській державі, наразі набуває актуального значення. Ціннісні орієнтації поєднуюватимуть творчість, оригінальні ідеї з народними традиціями і культурою [2].

Ціннісне ставлення особистості до суспільства і держави виявляється у таких якостях, як правосвідомість, політична культура та культура міжетнічних стосунків [4].

Від підготовленості, цільових установок українських школярів залежить загальна освіта, добробут країни і всіх майбутніх поколінь [3].

Українське краєзнавство має глибокі коріння і давні традиції, започатковані ще за часів Київської Русі легендарними літописцями. Вагомий і безцінний внесок у розвиток краєзнавства та його виховний вплив на формування національної свідомості зробили визначні майстри художнього слова Т. Шевченко, Г. Сковорода, І. Франко та ін.

Однак, питання ролі бібліотечного краєзнавства в межах науково-дослідницької діяльності мало досліджене. Тому головна **мета** цього повідомлення – розкрити актуальність бібліотечного краєзнавства для науково-дослідницької роботи школярів ЗОШ I-II ст. № 2 селища міського типу Каланчак Херсонської області.

Головною умовою сьогодні є збереження спадкоємності поколінь, розвиток національної культури, виховання дбайливого ставлення до історичної та культурної спадщини нашої країни. В реалізації національної самосвідомості та історичної пам'яті українського народу вагомим чинником виступає краєзнавство, вивчення рідного краю, яке виконує відповідні науково-пізнавальні та виховні функції [3].

Форми бібліотечної краєзнавчої роботи є дуже різноманітні. Основні її форми в рамках науко-дослідницької роботи в нашій школі наступні: екскурсія; краєзнавча гурткова робота; краєзнавча гра.

Необхідним, цікавим, актуальним, доступним у різні пори року та для всіх вікових категорій компонентом краєзнавчої роботи є **екскурсія**. Ми практикуємо проведення історичних, природничих та виробничих екскурсій. Метою історичної екскурсії є збір даних

про: історію рідного краю, розвиток економіки і культури, місця бойової та трудової слави, визначних людей. До історичних екскурсій можна віднести і культурно-мистецькі екскурсії, під час яких діти відвідують творчі майстерні місцевих художників, різноманітні виставки, музеї.

Учні нашої школи є частими відвідувачами місцевого краєзнавчого музею, музею козацтва, де відбуваються зустрічі з цікавими людьми, місцевими митцями.

Однією з ефективних форм є поєднання краєзнавства та туризму. **Туристсько-краєзнавчу роботу** з першопочатків її становлення розглядали як важливий чинник пізнання сучасного і минулого народу. Водночас вона виступає ефективним засобом формування почуттів патріотизму, національної гідності й самоповаги, загальнолюдських ідеалів, бажання бути корисним для суспільства, виховання бережливого ставлення до природи, любові до рідної мови й історії тощо [1].

Краєзнавство у поєднанні з гуртковою роботою сприяє дотриманню важливого принципу педагогіки: «від близького до далекого, від не відомого до відомого». **Краєзнавча гурткова робота** – могутній засіб патріотичного, національного, морального та трудового виховання учнівської молоді. Так, діяльність гуртка «Географи-краєзнавці» Каланчацького ДЮЦ на базі нашої школи дає можливість школярам детальніше вивчати всі компоненти природи нашої місцевості у взаємозв'язку. Економічні дослідження спрямовані на вивчення промисловості, сільського господарства, транспорту, окремо взятого підприємства району. Під час занять належна увага приділяється темам: «Охорона природи», «Топоніміка та мікротопоніміка». Під час походів та екскурсій гуртківці мають можливість організувати постійні та тривалі спостереження за географічними об'єктами, явищами і процесами, зібрати цінний краєзнавчий матеріал. Юні краєзнавці готують реферати та наукові роботи під керівництвом педагогів. Захист таких робіт проводиться на засіданнях шкільного наукового товариства «Ерудит», а далі – захист на науковій конференції членів Малої академії наук, яка відбувається в січні. За підсумками конференції кращі дослідницькі роботи пропонуються на обласний конкурс-захист. Такими роботами стали: «Демографічна ситуація Каланчацького району», «Дослідження стану річки Каланчак», «Топонімічна карта Каланчацького району».

Форми проведення заходів в позаурочній діяльності є різні, але гра в житті дитини посідає особливе місце. Саме **краєзнавча гра** сприяє згуртуванню дитячого колективу, виявленню прихованих можливостей і здібностей дітей. Кожен учасник, включаючись у дію, отримує можливість поповнити багаж знань з регіональної історії, географії, народознавства, екології. Вже три роки ми проводимо загальношкільні ігри з краєзнавства: «Херсонщина – мій рідний край», «Сторінками Червоної книги Херсонщини», еколого-краєзнавчий турнір

«Моя Мала Батьківщина». До участі запрошуються учні 5-11 класів. Завдання для кожної вікової групи диференційовані і носять природо-відповідний характер [3].

Таким чином, використання бібліотечного краєзнавчого матеріалу при вивченні будь-якого предмета, в позакласній роботі сприяє вирішенню завдань гуманітаризації освіти. Насамперед, краєзнавство допомагає учням сформувати національний характер, зрозуміти особливості нації, її душу. Широке залучення дослідників до вивчення рідної землі розвиває у них кращі якості дослідника та патріота свого краю, а отже – України в цілому.

Список використаних джерел:

1. Уривалкін О. М. Історичне краєзнавство : навч. посібник для студентів / О. М. Уривалкін. – Ніжин, 2002. – 157 с.
2. Васьківська Г. О. Формування ціннісно-сміслових орієнтацій учнів старшої школи засобами змісту сучасного підручника / Г. О. Васьківська, С. В. Косянчук // Проблеми сучасного підручника: зб. наук. праць. – Київ: Пед. думка, 2011. – Вип. 11. – С. 107-120.
3. Она О. В. Краєзнавство як ресурс національно-патріотичного виховання / О. В. Она // Таврійський вісник освіти : наук.-метод. журн. / Херсон. акад. неперервної освіти. – Херсон, 2017. – № 1. – 30 с.
4. Програма виховання дітей та учнівської молоді в Україні [Електронний ресурс] / [авт. кол.: І. Д. Бех, Т. Ф. Алексеєнко, Г. О. Балл та ін.] / Ін-т проблем виховання НАПН України. – Режим доступу: <http://ipv.org.ua/home/39-2010-06-08-18-03-21.html?showall>

***Осіпня Н. В.,
м. Дніпро***

Вчені-геологи та гірники України XIX – початку XX століття:

біографістика, біобібліографія

Сьогодні, коли зросло значення історико-культурного надбання нашої держави й посилилася необхідність вивчення історичного розвитку регіонів України, краєзнавство покликано відродити ідею національного самозбереження і сприяти вивченню цінності рідного краю. Залучення до суспільного обігу маловідомої інформації про регіональні документальні джерела є актуальним завданням бібліотечного краєзнавства.

Історія розвитку знань з геології та гірництва в Україні пов'язана з науковою діяльністю відомих учених-геологів та гірників XIX – початку XX століття. Це – професори університетів: Харківського (Н. Д. Борисяк, І. Ф. Леваковський, О. В. Гуров, П. П.

П'ятницький), Київського (К. М. Феофілактів, П. Я. Армашевський, М. І. Андрусов, В. Є. Тарасенко, П. А. Тутковський, В. І. Лучицький), Новоросійського (М. А. Головкінський, І. Ф. Синцов, В. Д. Ласкарев, Р. А. Прендель). Величезну роль у становленні геології та гірництва внесли вчені Катеринославського вищого гірничого училища (з 1912 р. – Катеринославського гірничого інституту) М. Й. Лебедєв, Л. Л. Іванов, П. М. Леонтовський, О. М. Терпигорєв, В. О. Гуськов, М. М. Федоров, Й. І. Танатар, М. М. Протодьяконов.

Історіографія вивчення наукової, педагогічної і просвітницько-громадської діяльності вчених-геологів та гірників України ХІХ – початку ХХ століття накопичила певний досвід і джерельний матеріал, але відсутнє повне і комплексне дослідження цього питання.

Сьогодні в Україні набувають широкого розвитку біографічні, біобібліографічні та просопографічні дослідження, які представлені монографіями, біобібліографією, науково-довідковими та енциклопедичними виданнями, статтями у фахових і різноманітних журналах, тезами та доповідями на міжнародних і всеукраїнських наукових конференціях. Біографістика геологів та гірників вищих навчальних закладів України ХІХ – початку ХХ століття наведена у низці монографій В. І. Онопрієнка про відомих вчених-геологів П. А. Тутковського, В. І. Лучицького, В. М. і П. М. Чирвинських, М. І. Андрусова [1]. Надзвичайно цікавими є монографічні дослідження відомого історика-краєзнавця Г. К. Швидько щодо життя й наукової діяльності Й. І. Танатара та історика І. Ф. Шарова стосовно М. І. Андрусова й П. А. Тутковського. Привертає увагу науково-довідкове видання «Геология в Одесском университете: времена и пространства : (очерки истории кафедры общей и морской геологии)». Автори – викладачі Одеського національного університету (ОНУ) імені І. І. Мечникова Є. П. Ларченков, О. П. Кравчук та А. О. Кравчук. У книзі висвітлено діяльність геологів, що заклали основи знань з геології Північного Причорномор'я та Криму (І. Ф. Синцов, М. О. Головкінський, Р. А. Прендель, В. Д. Ласкарев та інші). Цінність видання – у наведених фотографіях того часу, особистих листах та інших раніше невідомих документальних матеріалах. Автором історико-краєзнавчого нарису про П. А. Тутковського був відомий учений і визначний краєзнавець М. Ю. Костриця [2]. Слід зазначити, що ця праця зробила значний внесок у розвиток регіонального бібліотечного краєзнавства і є чудовим біобібліографічним довідником. В статтях В. В. Бокотей, М. І. Макаренка, М. Ю. Костриці, Г. К. Швидько, П. О. Чернобая, І. М. Єлінова подані розвідки науково-педагогічної діяльності вчених-геологів та гірників України ХІХ – початку ХХ століття.

Стисло розглянемо діяльність бібліотек щодо створення низки біобібліографічних показників та довідників. У 2001 році Науково-технічною бібліотекою Національного гірничого університету (м. Дніпро) була заснована серія «Біобібліографія вчених». До 130-річного ювілею від дня народження відомого вченого і активного діяча у маркшейдерській

справі, основоположника гірничої геометрії і геомеханіки П. М. Леонтовського випущено біобібліографічний покажчик, в якому зібрана вся наукова спадщина вченого-педагога і невтомного дослідника [3]. Наукова бібліотека ОНУ ім. І. І. Мечникова створила фундаментальний чотиритомний бібліографічний довідник «Професори Одеського (Новоросійського) університету», в якому вміщено основні відомості про науково-педагогічну та громадську діяльність і професорів-геологів. Наприкінці статей наводився список найважливіших праць вчених-геологів. У 2016 році НБ ОНУ імені І. І. Мечникова випустила науковий довідник «Золоті імена Одеського національного університету», в якому було наведено близько 100 всесвітньо відомих професорів і випускників університету [4]. Серед них – і видатні вчені-геологи: М. І. Андрусов, М. О. Головкінський, А. М. Криштофович, І. Ф. Синцов, Г. І. Танфільєв. Одеська національна наукова бібліотека видала бібліографічний довідник «Вчені вузів Одеси. Природничі науки», де представлена інформація про вчених-геологів середини XIX – початку XX століття [5]. Це видання Українською бібліотечною асоціацією відзначено в номінації «Бібліографічний посібник року» [6]. Центральна наукова бібліотека Харківського національного університету ім. В. Н. Каразіна видала бібліографічний покажчик «Издания типографии Харьковского университета в фондах ЦНБ». Значний відсоток видань (1861-1917 рр.) присвячено геологічним наукам.

Поточне інформування у поширенні знань з історії рідного краю, популяризації імен діячів науки та культури, які пов'язані із Дніпропетровщиною, здійснює упродовж багатьох років Дніпропетровська обласна універсальна наукова бібліотека імені Первоучителів слов'янських Кирила і Мефодія завдяки методико-бібліографічному покажчику «Мое Придніпров'я. Календар пам'ятних дат Дніпропетровської області», який надає довідки, нариси та бібліографічні джерела і до ювілеїв відомих гірників та геологів Придніпров'я [7]. Автори цих публікацій – відомі вчені-історики, краєзнавці, викладачі Національного гірничого університету. Одеська національна наукова бібліотека у щорічному покажчику «Природа і природні ресурси Північного Причорномор'я» наводила детальні відомості до ювілеїв вчених-геологів професорів Одеського (Новоросійського) університету. Волинська обласна універсальна національна бібліотека імені Олени Пчілки у «Календарі знаменних та пам'ятних дат на Волині на 2008 рік» представила розгалужену статтю про видатного геолога П. А. Тутковського і різноманітну бібліографію (праці вченого, література про нього).

Набуває поширення інформація про вчених-геологів та гірників на веб-сайтах різних бібліотек. Наприклад, веб-сайт «Історична Волинь» дає цінні відомості щодо вчених-геологів, які зробили вагомий внесок у геологічні дослідження Волині та Полісся.

Отже, висока інформаційно-бібліографічна культура працівників бібліотек та їх прагнення до популяризації вітчизняних досягнень у галузі регіональних і краєзнавчих досліджень є тим фундаментом, на якому став можливим подальший розвиток бібліотечного краєзнавства.

Список використаних джерел:

1. Оноприенко В. И. Николай Иванович Андрусов : 1861-1924 / В. И. Оноприенко. – 2-е изд., доп., перераб. – Киев : Информ.-аналит. агентство, 2013. – 314 с.
2. Костриця М. Ю. Найкращий знавець неорганічної природи України П. А. Тутковський : іст.-краєзнав. нарис / М. Ю. Костриця ; Житомир. наук.-краєзнав. т-во дослідників Волині. – Житомир : В. Б. Котвицький, 2008. – 40 с. – (Вчені Житомирщини; вип. 7).
3. П. М. Леонтовський : біобібліографічний покажчик. – Дніпропетровськ : РВК НГА України, 2001. – 13 с.
4. Золоті імена Одеського національного університету імені І. І. Мечникова (1865-2015) : наук. довідник / Одеський нац. ун-т ім. І. І. Мечникова, Наук. б-ка ; наук. ред., авт. вступ. ст. І. М. Коваль ; упоряд.: М.О. Подрезова, В. В. Самодурова ; бібліогр. ред. А. П. Бахчиванжи. – 2-ге вид., перероб. і доповн. – Одеса : ОНУ, 2016. – 206 с.
5. Вчені вузів Одеси : біобібліогр. довід. Вип. 1: Природничі науки. 1865-1945, ч. 1: Геологи. Географи. – Одеса, 1994. – 94 с.
6. Загуменна В. Почесна відзнака Української бібліотечної асоціації «Бібліографічний посібник року» : [про довід. «Вчені вузів Одеси»] / В. Загуменна // Вісник Книжкової палати. – 1997. – № 7. – С. 11-12.
7. Швидько Г. Основоположник науки про збагачення корисних копалин (Професор Володимир Олександрович Гуськов) / Г. Швидько // Моє Придніпров'я. Календар пам'ятних дат Дніпропетровської області на 2009 рік : бібліогр. видання / упоряд. І. Голуб. – Дніпропетровськ: ДОУНБ, 2008. – С. 137-139.

*Петриченко К. В.,
м. Київ*

**Події Української революції (1917-1921 рр.) у періодичних виданнях (спогадах)
Відділу зарубіжної україніки Національної бібліотеки України ім. В. І. Вернадського**

9 вересня 1991 р. у Національній бібліотеці імені В. І. Вернадського (далі – НБУВ) було відкрито читальний зал зарубіжної україніки. До липня 1992 р. такий підрозділ існував у статусі сектору при Відділі обслуговування читачів гуманітарного профілю, потім отримав статус відділу (далі ВЗУ – відділ зарубіжної україніки). Його призначенням стало накопичення і вивчення інформації про творчий доробок вчених, культурних і громадських діячів, наукових осередків, вищих навчальних закладів, бібліотек, що діють поза межами України та займаються видавничою діяльністю [25, с. 43].

Основою фонду ВЗУ стала література колишнього відділу спецзбереження літератури (спецфонд), в якому за часів СРСР зберігалися вилучені з загального обігу видання, що не підтримували офіційної ідеології і мали так званий «буржуазно-націоналістичний» характер. З 1991 р. фонд складався з двох частин: видань зарубіжної україніки і з фонду праць репресованих (а з початку 1990-х рр. реабілітованих) авторів. Однак, при переміщенні ВЗУ у 2003 р. з головного корпусу до приміщення Філії бібліотеки № 1 по вул. Володимирській 62, колекція реабілітованої літератури залишилася в головному її корпусі. Тому у сучасному ВЗУ зберігається власне екстеріоріка – видання зарубіжної україніки.

На липень 2016 р. фонд ВЗУ становив 34520 документів, з них книжкових видань – 16508 одиниць зберігання (од. зб.), а періодики – 18012 од. зб. Періодика фонду – це перш за все журнали, що видавалися у діаспорі – 13899 од. зб., а також зібрання Служби безпеки України – 1339 од. зб. та 2774 од. зб. із колекції Українського Народного Дому в Торонто (Канаді) [4, с. 21]. Газети діаспори традиційно зберігаються у газетному фонді НБУВ. Відомо, що періодичні видання ВЗУ налічують 467 назв. До них входять журнали, видані як у діаспорі, так і в Україні впродовж 20-90-х років ХХ ст. Вагоме місце у них займають спогади, присвячені подіям Української революції 1917-1921 рр. Серед використаних у статті журналів слід виокремити такі: «Вільна Україна» (Нью-Йорк), «Вісті комбатанта» (Торонто), «Визвольний шлях» (Лондон), «Історичний календар-альманах Червоної Калини» (Львів), «За державність» (Варшава), «Листи до приятелів» (Нью-Йорк), «Літературно-науковий вісник» (Львів), «Літопис Червоної Калини» (Львів), «Наша культура» (Варшава),

«Наше слово» (Мюнхен-Лондон), «Розбудова нації» (Прага), «Самостійна Україна» (Чикаго), «Сучасність» (Мюнхен), «Табор» (Каліш), «Хліборобська Україна» (Відень) та ін.

Спогади можна поділити за періодами існування державних утворень, що діяли під час Української революції: Українська Центральна Рада, Українська Держава Гетьмана Павла Скоропадського, Директорія Української Народної Республіки. Окремо слід виділити існування Західноукраїнської Народної Республіки.

До загальних статей, що стосувалися усього періоду Української революції, можна віднести спогади Василюка П. [6], Думіна О. [12], Занько-Занькевича І. [15], Коваленка Ю. [17], Кравчука А. [18] та ін. У них висвітлювалися події як за кілька років, так і за весь період українських визвольних змагань, давалась оцінка розбудови української державності на місцевому рівні.

Чимало різноманітних спогадів залишили суспільно-політичні, військові та культурні діячі епохи стосовно періоду діяльності Української Центральної Ради (УЦР). Вони стосувалися різноманітних питань: військової організації [3; 5; 26]; відгуків революції у різних регіонах України [10; 11]; організації кооперативного руху [20]; розвитку театральної справи [8] тощо.

Значну роль у мемуарах було відведено останнім дням існування УЦР [16], передумовам і приходу до влади Гетьмана Павла Скоропадського [13; 24]. У спогадах збереглося відображення очевидцями подій 1918 р. в Україні [1; 14]. Однією з найяскравіших культурних подій було відкриття Українського державного університету в Кам'янці-Подільському [23].

Період Директорії відзначено у часописах та журналах ВЗУ надзвичайно великою увагою до постаті Головного Отамана Армії УНР Симона Петлюри: це – і спогади про його приїзд, і зустрічі з ним, і в'їзд його до Кам'янця-Подільського [7; 19; 22] тощо.

Щодо існування Західноукраїнської Республіки, то велике значення у періодиці у зв'язку з цією тематикою відводилося листопадовому перевороту [2] та боям за Львів [21], а також діяльності та ролі Січових стрільців у подіях Української революції [9].

Отже, у фонді ВЗУ зберігається великий масив періодичних видань 20-90-х рр. ХХ ст., що містить чимало спогадів, присвячених різним подіям і особистостям Української революції 1917-1921 рр. Їх значення залишається до сьогодення та потребує всебічного та об'єктивного дослідження науковців сучасної епохи.

Список використаних джерел:

1. Агоронянц А. Листи з України: Боротьба за Київ : [спогади] / А. Агоронянц // Визвольний лях. – Лондон, 1959. – № 12. – С. 1377-1380.

2. Андрієвський Д. 1 Листопад : [спогади] / Д. Андрієвський // Розбудова нації. – Прага, 1932. – № 11/12. – С. 273-276.
3. Андрух І. Січові Стрільці у корпусі генерала Натіїва : (зі споминів) / І. Андрух // Літопис Червоної Калини. – Львів, 1930. – № 4. – С. 5-8; № 5. – С. 15-17.
4. Антонюк Т. Д. Відділ зарубіжної україніки Національної бібліотеки імені В. І. Вернадського: пріоритети діяльності та перспективи розвитку / Т. Д. Антонюк // Бібліотечний вісник. – 2006. – С. 20-27.
5. Бутович М. Зі споминів сірожупанника / М. Бутович // За державність: матеріали до історії війська українського. – Варшава, 1938. – Збірник 9. – С. 9-17.
6. Василюк П. Катеринославські події [1917-1919 рр.] / П. Василюк // Наше слово. – Мюнхен ; Лондон, 1973. – № 3. – С. 77-88.
7. Вінницький С. Спомини про приїзд Головного Отамана війська УНР до міста Ямполь на Поділля в травні 1920 р. / С. Вінницький // Табор. – Варшава, 1927. – № 3. – С. 18-20.
8. Гірняк Й. Театр – моя школа [1917-1918 рр.] / Й. Гірняк // Листи до приятелів. – Нью-Йорк ; Торонто, 1966. – Кн. 3/4. – С. 22-33.
9. Гриневич Я. Стрільці на сцені / Я Гриневич // Літопис Червоної Калини. – Львів, 1936. – № 9. – С. 4-6.
10. Гришко Г. 1917 рік. в Одесі : (спомини з часів визвольних змагань) / Г. Гришко // Розбудова нації. – Прага, 1930. – № 5/6. – С. 128-135; № 7/8. – С. 178-187; № 9/10. – С. 237-245; № 11/12. – С. 281-292.
11. Дуда М. Відгуки революції на Слобожанщині в 1917 р. : [спогади] / М. Дуда // Історичний календар-альманах Червоної Калини на 1937 рік. – Львів, 1936. – С. 151-154.
12. Думін О. Уривки споминів з 1917-1920 рр. / О. Думін // Історичний календар-альманах Червоної Калини на 1934 р. – Львів, 1933. – С. 52-55.
13. Єрошевич П. Спогади з часів гетьмана Павла Скоропадського на Україні і повстання народу українського проти влади гетьмана та німців-окупантів / П. Єрошевич // Табор. – Каліш, 1928. – №. 9. – С. 57-80; № 10. – С. 75-83.
14. Залеський О. В Україні 1918 року / О. В. Залеський // Вісті комбатанта. – Торонто, 1980. – № 1. – С. 74-82.
15. Занько-Занькевич І. Короткий перегляд моїх переживань під час визвольної війни України в 1918-1920 роках / І. Занько-Занькевич // Визвольний шлях. – Лондон, 1978. – Кн. 4. – С. 395-406.
16. Ільницький А. Розгін німцями Центральної Ради : (спогад) / А. Ільницький // Вільна Україна. – Нью-Йорк, 1966. – № 52. – С. 24-28.

17. Коваленко Ю. В боротьбі за Українську державу : [спогади, 1917-1921 рр.] / Ю. Коваленко // Самостійна Україна. – Чикаго ; Детройт, 1982. – № 10/12. – С. 27-38; 1983. – № 1/3. – С. 31-34.
18. Кравчук А. Спогади з визвольних змагань / А. Кравчук // Вісті комбатанта. – Торонто, 1980. – № 2. – С. 76-82.
19. Кушніренко М. Зустріч з Головним Отаманом / М. Кушніренко // Сучасність. – Мюнхен, 1978. – № 5. – С. 110-122.
20. Мартос Б. Українська державність і кооперація : (спогади про 1917-1918 рр.) / Б. Мартос // Вільна Україна. – Нью-Йорк, 1970. – № 62. – с. 45-51.
21. Мінчак М. Листопадовий переворот і бої за Львів / М. Мінчак // Вісті комбатанта. – Торонто, 1969. – № 5. – С. 16-19.
22. Огієнко І. Урочистий в'їзд С. Петлюри до Кам'янця-Подільського 1 травня 1920 р. : уривок споминів / І. Огієнко // Наша культура. – Львів, 1936. – Кн. 5. – С. 321-331.
23. Приходько В. Постанова Українського державного університету в Кам'янці на Поділлі : спомини / В. Приходько // Наша культура. – Варшава, 1935. – Кн. 5. – С. 305-316; Кн. 6. – С. 364-378; Кн. 7. – С. 439-444; Кн. 9. – С. 572-581; 1936. – Кн. 1. – С. 34-42, Кн. 2. – С. 115-126.
24. Скоропадський П. Від початку 1918-го року до проголошення Гетьманства : уривок зі «Споминів» / П. Скоропадський // Хліборобська Україна. – Відень, 1924-1925. – № 5. – С. 31-92.
25. Супронюк О. Відділ зарубіжної україніки НБУВ (1991-2011): історія, здобутки, завдання / О. Супронюк // Бібліотечний вісник. – 2012. – № 2. – С. 43-51.
26. Юртик Г. Другий Всеукраїнський військовий з'їзд. Перший універсал : (зі споминів) / Г. Юртик // Літературно-науковий вісник. – Львів, 1923. – Кн. 3. – С. 228-234; Кн. 4. – С. 306-314.

*Плахтій А. М.,
м. Київ*

Бібліотеки як пункти доступу громадян до послуг електронного урядування

Одним з головних пріоритетів України є прагнення побудувати, орієнтоване на інтереси людей, відкрите для всіх і спрямоване на розвиток, інформаційне суспільство, в якому кожен міг би створювати і накопичувати інформацію та знання, мати до них вільний доступ, користуватися і обмінюватися ними, щоб надати можливість кожній людині повною

мірою реалізувати свій потенціал, сприяючи суспільному і особистому розвитку та підвищуючи якість життя.

Електронне урядування є одним із інструментів розвитку інформаційного суспільства, впровадження якого сприятиме створенню умов для відкритого і прозорого державного управління [3].

Світова і вітчизняна практика демонструє, що бібліотеки, інтегруючись у мережеве середовище; використовуючи його інструментарій для надання сучасних послуг користувачам і водночас еволюціонуючи в інформаційні центри, інфополіси; урізноманітнюючи та збагачуючи форми й методи реалізації своєї інформаційної функції, відіграють важливу роль у забезпеченні права громадян на вільний доступ до офіційної, правової, будь-якої іншої інформації та встановленні електронної інформаційної взаємодії громадян із владою.

Нині в Україні успішно реалізується Ініціатива «Публічні бібліотеки – мости до електронного урядування». Вона є частиною Національного плану дій у рамках «Партнерства «Відкритий уряд», затвердженого розпорядженням Кабінету Міністрів України від 05.04.2012 року № 220-р і реалізується за підтримки Ради міжнародних наукових досліджень та обмінів (IREX) у рамках програми «Бібліоміст».

Також Українська бібліотечна асоціація (УБА) спільно з Програмою сприяння Парламенту II (ПСП II) за підтримки Агентства США з міжнародного розвитку (ПБАЮ) з 2009 р. реалізує проект «Інформація органів влади для громадян у бібліотеці: пошук, доступ, консультування». Його завданнями є:

- розширення участі громадян у законотворчому процесі;
- використання ресурсів і потенціалу бібліотек для реалізації концепцій електронного урядування;
- налагодження чіткої комунікаційної системи в середовищі «влада – громада».

У межах проекту було розроблено концепцію створення Пунктів доступу громадян до офіційної інформації в бібліотеках та об'єднання їх у Всеукраїнську мережу. Пункти доступу громадян до офіційної інформації (ПДГ) – це інформаційні Центри, відкриті в бібліотеках України, де громадяни мають можливість отримати тексти документів та іншу інформацію органів державної влади й управління різних рівнів (центрального та місцевого), у т. ч. розміщену у мережі Інтернет, довідки та консультації соціально-правового характеру, дізнатись, яким чином можна долучитись до електронного урядування та впливати на законодавчий процес тощо [2, с. 3]. До послуг користувачів бібліотеки також пропонують

друковані та повнотекстові електронні видання, що надходять від ПСП II, тематичні бібліографічні та вебліографічні списки й добірки, підготовлені фахівцями бібліотек і т. ін.

Так, Миколаївська область є яскравим прикладом роботи бібліотек на теренах формування міцних партнерських стосунків з обласною та міською владою для того, щоб зробити офіційну інформацію більш доступною для населення. Миколаївська обласна універсальна наукова бібліотека на своєму веб-сайті дає посилання на офіційні веб-сайти і надає відвідувачам професійну допомогу з пошуку інформації.

Також ця бібліотека ініціювала міцне партнерство з обласною державною адміністрацією, щоб вона надавала інформацію про роботу обласної влади. Бібліотека запустила в 2011 році обласний портал www.regportal.mk.ua, який містить календар культурних подій, економічну статистику області, туристичну інформацію, форум та пряме посилання на сайт обласної адміністрації.

На порталі зареєстровано з початку його роботи майже 460000 відвідувань з понад 50000 звернень на місяць. Бібліотека також ініціювала сервіс, в якому використовується програма Frontline SMS для SMS-оповіщення зацікавлених клієнтів про [наступні сесії обласної ради](#), їх порядок денний, а також про результати сесій. Крім використання технологій для інформування громадськості про роботу влади, бібліотека організує зустрічі державних чиновників і громадськості за темами трудового і пенсійного законодавства і використовує портал, щоб розповісти про результати зустрічі тим, хто не зміг бути присутнім [1].

Незважаючи на значний масив праць стосовно комунікаційних аспектів функціонування соціального інституту бібліотеки, його адаптації до умов електронного середовища, проблема інформаційно-комунікаційного забезпечення бібліотеками електронного урядування в Україні до сьогодні не стала предметом комплексного наукового аналізу. Такий стан речей пояснюється тим, що дана проблема постала в українській науці та практичній діяльності порівняно недавно.

В Україні по цій тематиці захищено три кандидатських дисертації. У дисертації О. Ємельяненко «Електронний уряд: інноваційні підходи до політики і управління в інформаційному суспільстві» обґрунтовано те, що ідея електронного уряду уможливорює політичну участь громадян у новому аспекті, а саме здійснення впливу на політичне життя країни, на державну владу за допомогою Інтернету через політично орієнтовані сайти та портали.

У дисертації А. Серенок «Механізми взаємодії органів влади з громадянами в системі електронного уряду» з'ясовано сутність понять «електронний уряд» та «електронне урядування». Визначено основні види взаємодії влади та суспільства в електронному уряді.

Запропоновано класифікацію механізмів взаємодії органів влади та громадян у електронному уряді на основі взаємопов'язаних механізмів електронної демократії та механізмів надання електронних державних послуг.

Слід відзначити дисертацію Солодова В. В. «Електронний уряд як інструмент трансформації державного керування», захищену по політичних науках у 2007 р. Мета даної дисертаційної роботи – розробка теоретичної моделі, що розкриває особливості впровадження технологій і механізмів електронного уряду в системі державного керування.

Попри те, що О. Ємельяненко, А. Серенок і В. Солодов досліджують основні напрями й форми політико-комунікативної взаємодії уряду з громадянським суспільством, забезпечення цієї взаємодії за допомогою публічних бібліотек не розглядається, оскільки це не передбачалось метою дослідження. Тому актуальність та необхідність подальших досліджень у цьому напрямі є беззаперечними.

Сьогодні бібліотеки мають усі можливості ставати активними учасниками розбудови інформаційної інфраструктури електронного урядування, долучатися до процесу розробки та впровадження форм інформаційно-комунікативної взаємодії органів державної влади та громадян. Можна стверджувати, що саме бібліотечні установи як важливі соціальні інструменти у справі вирішення стратегічних завдань розвитку правової держави і демократичного суспільства на основі створення цілісного інформаційного простору та його інтеграції в світовий забезпечать умови вільного доступу до інформації.

Список використаних джерел:

1. Влада – бібліотека – громада: приєднуємося до електронного урядування : практичний посібник для бібліотек з надання послуг електронного урядування / Центр. б-ка ім. М. Л. Кропивницького ЦБС для дорослих м. Миколаєва ; уклад.: Г. М. Гич, Т. О. Михайловська, О. М. Некипелова, А. Є. Цуканова. – Миколаїв : Швець В. Д., 2013. – 120 с.

2. Звіт про діяльність Мережі пунктів доступу громадян до офіційної інформації у 2009-2012 рр. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://govinfo.library.files.wordpress.com/2012/12/report_caps_2013.pdf

3. Про схвалення Концепції розвитку електронного урядування в Україні: розпорядження Кабінету Міністрів України від 13 грудня 2010 р. № 2250-р. – Режим доступу: www.rada.gov.ua.

**Пошуковий інтерфейс краєзнавчої бази даних «Історія міст і сіл України»
на сайті Національної історичної бібліотеки України**

Одним із пріоритетних напрямів регіональної політики України в галузі культури завжди було збереження національно-культурної та історичної спадщини. Національна історична бібліотека України (далі – НІБУ, Бібліотека) забезпечує наукову спільноту вичерпною бібліографічною і фактографічною інформацією з історії нашої держави з метою заповнення інформаційних лакун [1].

Після виходу в світ видання «Історії міст і сіл УРСР» і утворення в Бібліотеці «Зведеної картотеки матеріалів з історії міст і сіл УРСР» [2], в рамках проекту «Історична спадщина України – світовий доступ в електронному форматі» у 2012 році виникла необхідність створення інтегрованого краєзнавчого електронного ресурсу «Історія міст і сіл України» (далі – Ресурс, БД) [3], який є продовженням багаторічної історико-краєзнавчої та науково-дослідної роботи НІБУ. Одним із важливих завдань Ресурсу є можливість розширення доступу до документних джерел НІБУ за рахунок електронної бази даних, де акумулюється інформація краєзнавчої тематики, що постійно поповнюється опрацьованими краєзнавчими документами. Робота у БД «Історія міст і сіл України» полегшує пошук необхідної інформації науковцям, дослідникам та всім, хто цікавиться історією свого краю.

Метою даної статті є розкриття можливостей інформаційно-пошукового потенціалу бази даних «Історія міст і сіл України» на сайті Національної історичної бібліотеки України.

Зазначимо, що краєзнавчі документи, які вносяться до БД, розкривають різні історичні відомості про конкретний населений пункт: соціально-економічні, культурні, релігійні події, об'єкти історико-культурної спадщини та природні об'єкти, персоналії видатних осіб, життя яких пов'язане з краєм тощо. Для успішної реалізації створення даного Ресурсу фахівцями науково-методичного відділу Бібліотеки були розроблені методичні рекомендації з ефективного та якісного виявлення, відбору та опрацювання науково-бібліографічного опису різних видів документів, що містять інформацію краєзнавчого змісту. Зроблено акцент, що обов'язковою умовою формування Ресурсу є відображення конкретних географічних найменувань, назв установ і організацій, які стосуються населених пунктів на території України [4] та наповнення БД здійснюється лише достовірною інформацією, перевіреною за сучасним адміністративно-територіальним устроєм України

(АТУ), спираючись лише на офіційні джерела. Тому при створенні бібліографічного запису фахівці нерідко проводять дослідницьку роботу.

Для більш змістовного наповнення БД «Історії міст і сіл України» працівниками Бібліотеки опрацьовується джерельна база не тільки НІБУ, а й інших бібліотечних закладів України за умови, що документ має важливий краєзнавчий аспект. У цьому випадку бібліографічний запис у Ресурсі відрізняється тим, що не вказано шифр зберігання документа, а у полі «утримувач документа» зазначається назва установи, в якій зберігається документ, що є важливим для користувачів Бібліотеки та заощаджує їхній час у пошуковій роботі.

Доступ до Ресурсу «Історія міст і сіл України» розміщено на головній сторінці сайту НІБУ, який має окремий банер у вигляді карти України [5]. Візуальне виокремлення Ресурсу дає змогу користувачам швидко перейти на його пошуковий інтерфейс та знайти інформацію про документи з історії населених пунктів України. На даний час БД «Історія міст і сіл України» налічує понад 11200 бібліографічних записів (станом на 26.09.2017 р.).

Для ефективнішого пошуку необхідних документів та уникнення інформаційного «шуму» додається «алгоритм пошуку в електронному краєзнавчому ресурсі «Історія міст і сіл України», де зазначаються основні принципи та критерії пошуку матеріалів краєзнавчого змісту [6].

Пошук інформації у БД може бути здійснений за такими елементами бібліографічного опису документа (та за допомогою таких словників):

- географічна назва;
- ключові слова;
- назва документа; за автором, укладачем, упорядником (прізвище одного з них);
- колективний автор; персоналія (особа);
- персоналія (об'єкт, колектив);
- місце видання;
- видавництво;
- рік видання.

Наявність таких пошукових можливостей значно розширює потенціал тематичного пошуку.

Для якіснішого відбору при пошуку саме у полі «географічна назва» є можливість використання віртуальної клавіатури та словників, це дає змогу звести інформаційний «шум» до мінімуму.

Розглянемо пошуковий механізм Ресурсу за різними аспектами (критеріями) на прикладах.

Пошук за географічною назвою.

Здійснення пошуку за географічною назвою є одним із основних пошукових критеріїв у БД «Історія міст і сіл України», який відображає конкретні географічні найменування населених пунктів тільки за АТУ. Якщо назва населеного пункту в джерелі застаріла або його вже не існує, це обов'язково вказується в географічній рубриці бібліографічного запису з додатковим посиланням на сучасну назву «дивись також». Наприклад, Дніпропетровськ, місто – дивись також Дніпро, місто.

Населені пункти, які перейменовані відповідно до Закону України «Про засудження комуністичного та націонал-соціалістичного (нацистського) тоталітарного режимів та заборону пропаганди їхньої символіки» [7], у БД можна відшукати і за старою, і за новою назвою, наприклад, смт Першотравневе Березнівського р-ну Рівненської обл., за сучасним АТУ – с. Моквин. З різних причин багато населених пунктів зникає з карти України, наприклад, село Лука-Врублівецька Кам'янець-Подільського району Хмельницького області було затоплене водоймою Дністровської ГАЕС, така інформація теж зазначається у Ресурсі.

Унікальним параметром даного краєзнавчого Ресурсу є те, що в поле «географічна назва» вводиться інформація про історичну місцевість, яка є важливою для вивчення історії населеного пункту, наприклад: «Старе Місто – історична місцевість, [нині в межах міста Вінниця]».

Звертаємо увагу, що при пошуку в краєзнавчому ресурсі «Історія міст і сіл України» краще користуватись словником!, це дасть змогу забезпечити швидкий та якісний пошук краєзнавчої інформації. Наведемо приклад: пошук за географічною назвою «Чернігів». Якщо не використовувати пошуковий словник, у БД виходить 987 документів (станом на 26.09.17 р.), зауважимо, що наявна кількість документів значно менша, тому що вибірка включає не лише географічний аспект (місто Чернігів), а й документи, в яких є початок слова (запиту) *Чернігів* з інших зон бібліографічного запису: місце видання «Чернігів», записи в яких є Чернігівська область, район або населений пункт, який починається на «Чернігів» (Приклад 1).

Приклад 1.

Єременко, М.: Рідний край [селище міського типу **Чернігівка** Запорізька область] / М. Єременко. – Токмак : Газета «Наше місто Токмак», 2017. – 36 с.: фот.

При цьому, якщо застосувати словник, у пошуковому Ресурсі на географічну складову «місто Чернігів» виходить 262 записи (станом на 26.09.17 р.).

Пошук за ключовими словами.

Пошук здійснюється за ключовим словом, що формується з усіх полів бібліографічного опису. Тобто, якщо необхідно знайти інформацію «Бій під Крутами», потрібно через словник у пошуковому полі «ключові слова» відзначити «Бій» або «Крути» чи в географічній рубриці вказати назву населеного пункту (с. Крути), а в ключових словах – «пошукове слово». Зауважимо, що пошук за цим параметром є недосконалим, тому що при створенні запиту мусимо використовувати додаткові пошукові поля для уточнення запиту. І, навіть, тоді пошук у Ресурсі не виключає інформаційного «шуму» та не забезпечує знаходження всіх документів за зазначеними параметрами.

Пошук за назвою документа або статті.

Цей варіант пошуку дозволяє знаходити інформацію, виходячи з назви документа, або з назви джерела, в якому опублікована стаття, в аналітичному записі. При цьому можна шукати не лише за початком назви, але й за окремими словами, що входять до змісту документа. У словнику навпроти пошукового вікна можна знайти назву документа та «клікнути» на неї, наприклад: «Сіверянський літопис». На даний запит БД «Історія міст і сіл України» показує (станом на 26.09.17 р.) 21 документ. Також до результату пошуку входить не лише основна назва документа, а й її частина, яка міститься у змісті документа, якщо такий зазначений у даному записі. Наприклад, на запит «Городище» виходять записи, в назві яких не фігурує дане слово, але, розгортаючи закладку **зміст**, можна знайти назву – «Городище і поселення».

Пошук за автором, укладачем, упорядником (прізвище одного з них).

Для пошуку статті окремого автора (укладача, упорядника) необхідно знайти його прізвище та ініціали у словнику або зазначити у відповідному пошуковому полі. Якщо пошуковий термін (наприклад: Головка) представлений тільки прізвищем (без ініціалів), то в цьому випадку будуть знайдені статті всіх авторів з таким прізвищем, але з різними ініціалами, наприклад: Головка Л. А, Головка О. Б., Головка І. В. У результаті пошуку за автором, Головка Л. А. виходить 17 документів (станом на 26.09.17 р.), тому важливо конкретизувати запит.

Пошук за колективним автором.

Ресурс «Історія міст і сіл» дозволяє здійснювати пошук за колективним автором, де подаються відомості про установи, організації, які долучалися до створення документа,

наприклад: «Житомирський обласний краєзнавчий музей», у цьому випадку загальна кількість знайдених записів – 45, або: «Вінницький державний педагогічний університет ім. М. Коцюбинського» – 24 (станом на 26.09.17 р.)

Пошук за персоналією особи.

У краєзнавчій БД можна здійснювати пошук за персоналією особи, про яку згадується в документі. У самому Ресурсі в полі «персоналія» обов'язково додаються короткі відомості про особу, необхідні для її ідентифікації: прізвище, ініціали (з розширенням), роки життя, псевдонім, сфера діяльності тощо. На разі, БД вміщує понад 1400 персоналій видатних осіб.

Пошук за персоналією (об'єкта, колективу).

Важливим є те, що пошук за персоналією (об'єкта, колективу) можна виконувати не лише за сучасною назвою, а й за попередньою, якщо в джерелі йдеться саме про тогочасну назву колективу. Наприклад, Ніжинський державний університет імені Миколи Гоголя – сучасна назва навчального закладу, а Історико-філологічний інститут князя Безбородька – попередня назва. У БД у «закладці» «Персоналії (об'єкта, колективу)» першою зазначається сучасна назва організації, другою – попередня (застаріла).

Для уточнення запиту Ресурс містить ще такі поля, як: **місце видання, видавництво, рік видання**. Ці параметри дають можливість фільтрувати, звужувати та уточнювати необхідний пошуковий запит і надавати потрібну інформацію щодо документів із зазначеними даними.

Використання **розширеного пошуку** у Ресурсі додатково надає можливість формувати пошукові запити за декількома параметрами одночасно та сортувати результати пошуку. У такий спосіб «пошукові поля» необхідно заповнювати самостійно, тобто, не використовувати словники, наприклад, здійснення пошуку за такими полями:

- географічна назва – місто Бориспіль;
- персоналія (особа) – Володимир Мономах;
- персоналія (суб'єкт, колектив) – Летська Божниця;
- місце видання – Біла Церква;
- рік видання – 2016 (було знайдено 2 записи станом на 26.09.17 р.).

Таким чином, представлення краєзнавчого електронного ресурсу «Історія міст і сіл України» на сайті НІБУ, постійне його оновлення обробленою інформацією з джерельної бази Бібліотеки та редагування є вагомим внеском у забезпечення користувачів швидким і зручним доступом до інформації про історію міст і сіл України. Фахівці науково-

методичного відділу разом з відділом телекомунікаційних технологій та електронних ресурсів НІБУ працюють над удосконаленням пошуку у краєзнавчій БД «Історія міст і сіл України».

Словник термінів та скорочень:

Інтерфейс (від англ. Interface – поверхня розділу, перегородка) – сукупність засобів, методів і правил взаємодії (управління, контролю) між елементами системи.

Пошукова система, певна база даних – онлайн-служба (апаратно-програмний комплекс з веб-інтерфейсом), що надає можливість пошуку інформації в Інтернеті.

База даних (БД) – це масив інформації, організований особливим чином для забезпечення більш легкого доступу, управління та оновлення.

НІБУ, Бібліотека – Національна історична бібліотека України.

Ресурс, база даних (БД) – Ресурс «Історія міст і сіл України».

АТУ – Адміністративно-територіальним устрій України.

Список використаних джерел:

1. Концепція розвитку Національної історичної бібліотеки України на період до 2020 року [Електронний ресурс]. – Назва з екрана. Режим доступу: // на сайті НІБУ http://www.nibu.kiev.ua/index.php?option=com_content&task=view&id=1443&Itemid=2029

2. Імідж-каталог Картотека матеріалів з історії міст і сіл України [Електронний ресурс]. – Назва з екрана. Режим доступу: // на сайті НІБУ http://www.nibu.kiev.ua/index.php?option=com_imagemap

3. Чеховська І. База даних з історії міст і сіл України: вчора, сьогодні, завтра / І. Чеховська // Краєзнавство. – 2012. – № 4. – С. 27-31.

4. Науково-методичні рекомендації з виявлення, відбору та опрацювання краєзнавчих документів для бази даних «Історія міст і сіл України» / Національна історична бібліотека України ; підгот.: Н. О. Волошинська, О. В. Михайлова, В. П. Кисельова ; ред.: І. В. Чеховська, Т. С. Кудласевич ; відпов. за вип. А. В. Скорохатова. – Київ, 2016. – 75 с.

5. Національна історична бібліотека України [Електронний ресурс]. – Назва з екрана. Режим доступу: // сайт НІБУ <http://www.nibu.kiev.ua/>

6. Пошук у Краєзнавчому електронному мультиресурсі «Історія міст і сіл України» [Електронний ресурс]. – Назва з екрана. Режим доступу. // на сайті НІБУ http://www.nibu.kiev.ua/index.php?option=com_irbis&Itemid=2012

7. Закон України [«Про засудження комуністичного та націонал-соціалістичного \(нацистського\) тоталітарного режимів та заборону пропаганди їхньої символіки»](#)

[Електронний ресурс]. – Назва з екрана. Режим доступу: // офіційний веб-портал Верховної Ради України <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/317-19>

Поліщук М. А.,

м. Київ

Інформаційно-бібліографічне забезпечення історико-краєзнавчих досліджень з вивчення історії населених пунктів

Національна історична бібліотека України (далі – НІБУ, Бібліотека) – єдина в державі спеціалізована бібліотека з питань історії та історичного краєзнавства, а також методичний центр для обласних універсальних наукових бібліотек у галузі історико-краєзнавчої діяльності та наукової бібліографії з історії України. У 1960-х роках саме Національна історична бібліотека (на той час – Державна історична бібліотека УРСР) спільно з Інститутом історії України АН УРСР (нині – НАН України) з метою бібліотечно-бібліографічного забезпечення підготовки видання «Історії міст і сіл УРСР» розробила методичні рекомендації для обласних бібліотек зі створення відповідної бібліографічної бази. Результатом такої співпраці стало створення в Бібліотеці «Зведеної картотеки матеріалів з історії міст і сіл УРСР» (далі – Картотека), що містила бібліографічні описи друкованих документів краєзнавчого змісту [1]. Після виходу в світ вже згаданого видання, Картотека функціонувала як унікальна інформаційно-пошукова система з історії населених пунктів України. Нині вона є основою для науково-дослідної роботи істориків та краєзнавців. Слід зауважити, що у 2011 році в рамках проекту «Історична спадщина України – світовий доступ в електронному форматі» Картотеку було відскановано та представлено на Головній сторінці сайту Бібліотеки як Імідж-каталог [2].

У 2012 році розпочато формування електронної версії Картотеки, згодом – створення краєзнавчого електронного ресурсу «Історія міст і сіл України» (далі – Ресурс) з метою концентрації краєзнавчої інформації у базі даних (далі – БД), що мало б забезпечити оперативний пошук необхідних документів та сприяти реалізації історичних розвідок, генеалогічних, етимологічних, культурологічних, пам'яткознавчих та інших досліджень користувачів Бібліотеки. Започаткування саме в Історичній книгозбірні такого Ресурсу стало логічним продовженням роботи, розпочатої у 60-х роках ХХ ст. [3].

Разом з цим, на основі аналізу сучасного стану діяльності Бібліотеки підготовлено «Концепцію розвитку Національної історичної бібліотеки України на період до 2020 року»

(далі – Концепція). Вона визначає мету, пріоритетні завдання та принципи діяльності Книгозбірні, а також стратегічні напрями, механізми їх реалізації та очікувані результати.

Головною метою реалізації Концепції має стати утвердження модернізації НІБУ і на цій основі – подальші якісні зміни у формуванні інформаційно-культурного простору та обслуговуванні користувачів; збереженні і водночас доступності документно-джерельної бази Бібліотеки. Нині у «Путівнику по краєзнавчих веб-ресурсах бібліотек України» (далі – Путівник) на сайті НІБУ організовано широкий доступ до краєзнавчих ресурсів України, а у довідковому апараті сформовано тематичні бази даних «Історія України», «Історія міст і сіл України». Однак, попереднє дослідження контенту електронного довідкового апарату Бібліотеки на прикладі Київської області, (у якій відсутня обласна універсальна наукова бібліотека), показало не лише інформаційні лакуни та необхідність розширення Путівника, а й потребу у проведенні спеціального наукового аналізу сучасної джерельної бази з історії міст і сіл Київщини, що дозволить суттєво удосконалити інформаційно-бібліографічне забезпечення історико-краєзнавчих досліджень з даної тематики [4].

На сьогоднішній день мережа Інтернет є незмінним джерелом пошуку необхідної інформації, та все ж таки, електронні ресурси поширюються на основі принципів свободи інформації, тобто, розмістити неперевірені або перекручені історичні факти чи концепції може будь-хто, тож велике значення мають достовірні відомості, їх бібліографічне підґрунтя, яке створене на основі аналітичного опрацювання та узагальнення результатів обстеження документів з ретроспективної частини фонду НІБУ, зокрема тих розділів, які містять документи з історії населених пунктів Київської області. При цьому, насамперед, здійснюється пошук за географічною ознакою «Київська область», «Київська губернія» тощо [5].

Мета даного дослідження – на основі аналізу друкованих джерел, які містять краєзнавчі матеріали про інформацію населених пунктів Київщини, створити рекомендований перелік бібліографічних описів документів для подальшого заповнення інформаційних лакун з історії населених пунктів Київської області у БД «Історія міст і сіл України».

Об’єктом дослідження є ретроспективна частина фонду Національної історичної бібліотеки України, зокрема у: «Відділі довідково-бібліографічної та науково-інформаційної роботи» (ДБ), «Науково-дослідному відділі стародрукованих, цінних та рідкісних видань» (НДВ СЦРВ), «Відділі обслуговування користувачів» (ОК), «Відділі організації і зберігання фонду» (КХ).

Завдяки тому, що БД «Історія міст і сіл України» у НІБУ започаткована у 2012 році, перегляд джерел з фонду НІБУ здійснюється за попередні роки, хронологічні рамки яких необмежені.

Київська область офіційно існує зі своїми нинішніми адміністративно-територіальними межами з 27 лютого 1932 року. На сьогоднішній день ця область налічує 25 районів, які складаються з **1182** населених пунктів, в тому числі:

- **56** міського типу, з них:
 - 26 міст, у тому числі:
 - ❖ 13 обласного
 - та
 - ❖ 13 районного значень
 - та 30 селищ міського типу;
- а **1126** населених пунктів складають села та селища.

Також потрібно відмітити, що адміністративний центр області – місто Київ, до адміністративного устрою Київської області не входить і в дослідженні не враховується.

Важливим фактором для відбору документів до краєзнавчої БД є історична, культурна та етнографічна цінність наявної у документі інформації, тобто, відомості науково-дослідницького й прикладного характеру, що розкривають соціально-економічне, історико-культурне, політичне, релігійне життя міст і сіл України в різні історичні періоди. Саме відомості про функціонування у конкретному населеному пункті державних інституцій; наукових, медичних, культурних, освітніх установ і товариств; промислових або сільськогосподарських об'єктів тощо є цінним джерелом інформації для створення та доповнення записів у БД [6].

Фахівцями науково-методичного відділу підготовлено рекомендації, які містять обґрунтування методики виявлення, відбору, опису різних видів документів краєзнавчого змісту. Вже проаналізовано, за якими параметрами відбувається пошук необхідних документів і визначено основні критерії їх відбору для внесення до БД [6]. Фахівці відділу використовують різні сучасні методи для збору, збереження та передачі документів, які слугуватимуть подальшому достовірному дослідженню історії і сьогодення краю. Головним критерієм для формування бібліографічного запису в Ресурсі є конкретизація географічної складової, тобто, якщо у документі йдеться про певний об'єкт, установу чи персону, має бути не лише змістовна «прив'язка» до певного населеного пункту, а й можливість чіткого визначення адміністративно-територіальних параметрів: область, район тощо. Іноді для встановлення таких відомостей фахівці використовують різні допоміжні джерела:

енциклопедії, довідники, карти; здійснюють пошук інформації в мережі Інтернет, адже, населені пункти можуть змінювати назву або адміністративне підпорядкування [6].

Розглянемо на прикладі деяких джерел, чому саме їх необхідно внести до електронної бази даних «Історія міст і сіл України».

Відскановані версії джерел розміщено на сайті НІБУ: <http://www.nibu.kiev.ua/> [7]

1.

Довідна книга «Уся Київщина» на 1928 рік: рік видання третій. – Київ : Пролетарська Правда, 1928. - [634] с.

(У цьому виданні вказані деякі вже нині неіснуючі районні центри (Київської округи), до складу яких входили населені пункти, територіальні координати та назви яких змінено згідно з сучасним АТУ; де відображено: 21 райцентр із ≈ 100 назв населених пунктів, у яких йдеться про:

- кількісний склад населення за національністю;
- промисловість;
- навчальні заклади;
- будинки культури та бібліотечні установи;
- ведення сільського господарства в тому чи іншому населеному пункті району).

2.

Список поселень Київщини / Виконавчий комітет Київської губерніяльної ради робітничих, селянських та червоноармійських депутатів. – Київ : Вісник Київ. губвиконкому, 1924. – XIX, 2, 154 с.

(У даному довіднику відображено: міста, села, хутори, урочища, які раніше входили в межі Київщини та існували як окремі населені пункти. Деякі села були навіть районними центрами, які згідно з сучасним АТУ зникли або змінили свою назву чи адміністративні координати.

У таблицях вказані дані перепису населення кожного населеного пункту за 1923 рік).

Проаналізувавши це джерело, ми не можемо і його лишити поза увагою, адже, можливо для деяких користувачів саме ця інформація вміщує в собі дійсно важливі та необхідні дані про той чи інший населений пункт.

3.

Памятная книжка Киевского учебного округа на 1912/13 учебный год. Ч. 1. Ч. 2 / Управления Учебного Округа. – Киев : И. Н. Кушнерев и К°, 1913. – [740] с.
--

(У даному джерелі йдеться про Київську навчальну округу [як навчально-адміністративну одиницю, що об'єднувала навчальні заклади Київської, Подільської, Волинської, Чернігівської та Полтавської губерній], де зазначені деякі населені пункти

зокрема Київської губернії, що існують і нині або, згідно з сучасним АТУ, зникли чи змінили свою назву, адміністративні координати).

ще можна виокремити різні путівники, які залишено поза увагою, це такі як:

4.	Золоте сузір'я Київщини : путівник / Київська обласна туристична агенція ; авт.-упоряд. С. В. Васильонук. – Київ : Вид-во Європ. ун-ту, 2008. – 262 с. + 30 с. іл. – (Київщина туристична). – Укр. та англ. мовами.
5.	Київщина туристична : путівник / ред. В. Г. Романчишин. – Київ : Світ успіху, 2009. – 462 с.: фот.

У цих двох путівниках відображено населені пункти Київської області, де йдеться про археологічні, історичні, етнографічні, архітектурно-мистецькі пам'ятки, природні парки та заповідники, давні храми та ін.

Ці джерела також рекомендовано для доповнення інформаційних лакун у БД «Історія міст і сіл України».

Варто зазначити: є такі джерела, які не беруться до уваги, бо вважається, що вони не стосуються історії краю, хоча в цих виданнях йдеться, наприклад, про діяльність керівників промислових підприємств й підприємницьких структур, їхні досягнення в розвитку економіки краю. Розглядаються ці джерела не лише з точки зору біографістики, а й звертаємо увагу на те, що вони несуть в собі інформацію про різні підприємства, заводи, фабрики і т. ін.; аграрний сектор (інформація про різні території, площі, які займають ті чи інші земельні угіддя); охорону здоров'я (йдеться про медичні установи); освіту (різні навчальні заклади), культуру, духовне життя (звичаї, обряди, храми, церкви...), а також про професійні успіхи людей, в тому чи іншому населеному пункті, що є важливим для краєзнавства,

це такі видання, як:

6.	Ділова Київщина : кращі представники / авт.-упоряд. Г. І. Захарченко. – Київ : Галактика-С, 2009. – 202 с.: кольор. іл, портр., фот. кольор. – Укр. та англ. мовами.
7.	Ділова Київщина : до 75-річчя утворення Київської області / авт.-упоряд. Г. Захарченко. – Київ : Галактика-С, 2007. - 251 с. – Укр. та англ. мовами.

Увесь процес частини дослідження вміщено у діаграмі «**Таблиця 1: Друковані джерела матеріалів про населені пункти Київської області**».

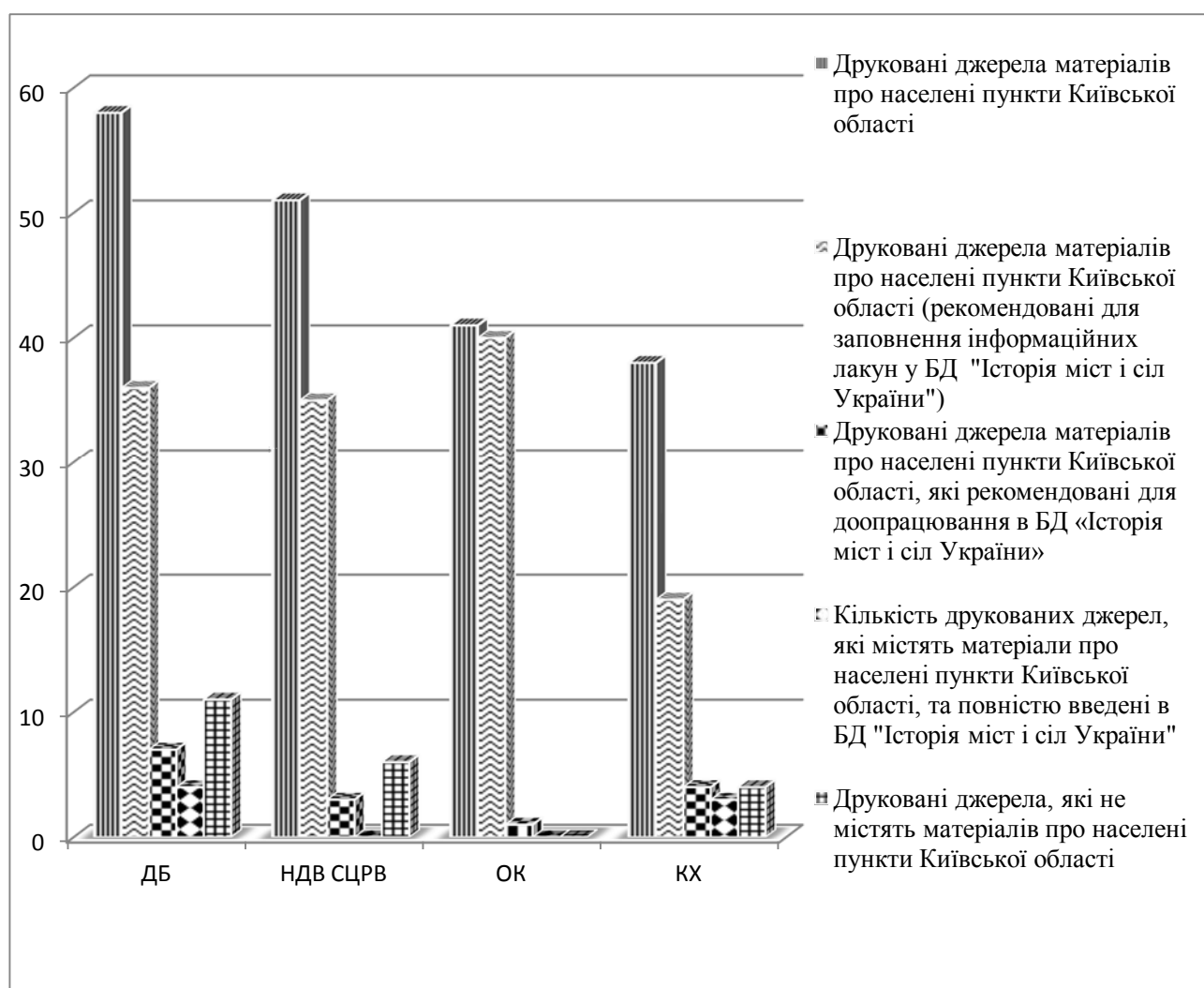
У цій діаграмі відображено кількість переглянутих та проаналізованих джерел із фонду деяких структурних підрозділів Бібліотеки і висвітлено за такими критеріями:

- друковані джерела матеріалів про населені пункти Київської області, які:
- рекомендовано для заповнення інформаційних лакун у БД «Історія міст і сіл України»;
- рекомендовано для доопрацювання в БД «Історія міст і сіл України»;
- повністю введені в БД «Історія міст і сіл України»;
- не містять матеріалів про населені пункти Київської області;

По завершенню перегляду змісту документів та анотацій до відповідних джерел, фахівцями науково-методичного відділу НІБУ здійснюватиметься відбір видань до Переліку бібліографічних даних документів, рекомендованих для заповнення інформаційних лакун з історії населених пунктів Київської області у БД «Історія міст і сіл України» [4].

Діаграма 1.

Друковані джерела матеріалів про населені пункти Київської області

ДБ – Відділ довідково-бібліографічної та науково-інформаційної роботи;

НДВ СЦРВ – Науково-дослідний відділ стародрукованих, цінних та рідкісних видань;

ОК – Відділ обслуговування користувачів;

КХ – Відділ організації і зберігання фонду.

Список використаних джерел:

1. Чеховська І. База даних з історії міст і сіл України: вчора, сьогодні, завтра / І. Чеховська // Краєзнавство. – 2012. – № 4. – С. 27-31. – Режим доступу: http://resource.history.org.ua/publ/kraj_2012_4_27
2. Імідж-каталог Картотека матеріалів з історії міст і сіл України [Електронний ресурс]. – Назва з екрана. Режим доступу: // на сайті НІБУ http://www.nibu.kiev.ua/index.php?option=com_imagemap
3. Науково-методичні рекомендації з виявлення, відбору та опрацювання краєзнавчих документів для бази даних «Історія міст і сіл України» / Національна історична бібліотека України ; підгот.: Н. О. Волошінська, О. В. Михайлова, В. П. Кисельова ; ред.: І. В. Чеховська, Т. С. Кудласевич; відпов. за вип. А. В. Скорохатова. – Київ, 2016. – 75 с.
4. Краєзнавча робота в бібліотеках України : інформ. бюлетень. Вип. 27 / Національна історична бібліотека України ; підгот.: В. П. Кисельова, О. В. Михайлова ; ред.: Т. С. Кудласевич, І. В. Чеховська. – Київ, 2016. – 134 с.
5. Сучасні електронні джерела краєзнавчої інформації як основа для доповнення інтегрованого ресурсу з історії міст і сіл України (на прикладі Київської області) : методика дослідження / Національна історична бібліотека України ; В. П. Кисельова, О. В. Михайлова. – Київ, 2017.
6. Волошінська Н. О. Документи з історії Києва у краєзнавчому ресурсі «Історія міст і сіл України» на сайті Національної історичної бібліотеки України / Н. О. Волошінська, І. В. Чеховська // Другі києвознавчі читання. Історія та етнокультура. До 100-річчя Української революції 1917-1921 рр. : зб. матеріалів міжнар. наук.-практ. конф. (м. Київ, 29 берез. 2017 р.). – Київ, 2017. – С. 45-50.
7. Національна історична бібліотека України [Електронний ресурс]. – Назва з екрана. Режим доступу: // на сайті НІБУ <http://www.nibu.kiev.ua/>

**Харківська державна наукова бібліотека імені В. Г. Короленка
як база виробничої практики студентів спеціальності
029 «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа»**

Упродовж десятків років Харківська державна наукова бібліотека (ХДНБ) ім. В. Г. Короленка є базою проходження виробничої практики студентів Харківської державної академії культури (ХДАК), Харківського вищого коледжу мистецтв (ХВКМ), інших навчальних закладів.

Виробнича практика студентів є складовою частиною основної навчальної програми фахової бібліотечно-бібліографічної освіти, що має на меті закріплення та поглиблення теоретичних знань, здобутих студентами під час навчання, набуття необхідних умінь, навичок та досвіду практичної роботи з обраної спеціальності. Практичні заняття здійснюються відповідно до програми курсу і дають можливість студентам безпосередньо брати участь у виконанні різних видів бібліотечно-бібліографічної роботи. За підсумками практики можна робити висновки про готовність студентів до подальшої професійної діяльності, оцінити якість практичних знань та рівень володіння професійними вміннями і навичками.

У відділі «Україніка» ім. Т. Г. Шевченка, як правило, студенти проходять практику з такого важливого напрямку роботи бібліотеки, як краєзнавча діяльність. Для четвертокурсників ХДАК щороку упродовж квітня проводяться щотижневі одноденні практичні заняття. Практиканти знайомляться зі складом, формуванням, організацією, використанням краєзнавчого фонду, краєзнавчим довідково-пошуковим апаратом, довідково-бібліографічною роботою тощо. Студенти беруть участь у виконанні всіх процесів, що на час практики проводяться співробітниками відділу. Слід зазначити, що більшість із них працює старанно, відповідально. Багаторічне спостереження за роботою практикантів дозволяє зауважити, що ті студенти, які у ХДАК продовжують фахове навчання по закінченні відповідного середнього професійного закладу, активніші та досвідченіші. Їм сміливо можна доручати виконання складних письмових бібліографічних довідок, відбір краєзнавчих матеріалів для каталогу «Харківщина», формування бібліографічних записів у АІБС, укладання допоміжних покажчиків до бібліографічних посібників тощо. І, хоча кожна виконана робота потребує перевірки та аналізу допущених

помилки, все ж варто наголосити на досить високому рівні підготовки майбутніх бібліотекарів.

Тісна співпраця ХДНБ ім. В. Г. Короленка спостерігається і з Харківським вищим коледжем мистецтв (донедавна – Училище культури). Фактично з першого року утворення відділу «Україніка» у 1993 р. і до сьогодні третьокурсники бібліотечного факультету тут проходять практику. Виробнича практика учнів коледжу складається з двох частин. З вересня до середини грудня практичні заняття з основних напрямів краєзнавчої роботи проводяться один раз на тиждень для всієї групи, а упродовж місяця – від середини січня до середини лютого, три-чотири студенти проходять переддипломну практику. Вони щодня працюють у відділі по шість годин. Безумовно, всі заняття здійснюються відповідно до затвердженого плану. Оскільки для проходження практики виділяється більше годин, то студенти мають змогу ознайомитися з роботою ХДНБ ім. В. Г. Короленка в цілому, зі Статутом бібліотеки, науково-управлінською та технологічною документацією, організацією роботи відділів, а відтак, і з усім процесом надання інформаційних послуг в установі. Адже бібліотека – це єдиний організм, і робота всіх відділів тісно пов'язана між собою.

Крім студентів фахових навчальних закладів у бібліотеці частково проходять практику студенти історичного факультету Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Для них, насамперед, цікавою є робота, що проводиться з клубом «Краєзнавець» – чи не найстарішим громадським краєзнавчим об'єднанням в Україні. Клуб був створений 1978 року, наступного року відзначатиме 40-річчя. Практиканти впорядковують архів клубу, здійснюють його опис. У процесі багаторічної роботи зі студентами-практикантами бібліотечно-бібліографічної спеціалізації, спостереження за діями майбутніх колег, ми не можемо не акцентувати увагу і на кризових явищах сучасної бібліотечної освіти. Порівнюючи навіть кількісний склад практикантів кінця ХХ ст. і початку ХХІ ст., можна робити висновок не на користь останнього. Нині групи студентів ХДАК складаються з 10-12 осіб, коледжу мистецтв, а то й менше – п'яти-шести осіб. І серед такої невеликої кількості студентів є люди абсолютно випадкові, які, на жаль, своє майбутнє не пов'язують з бібліотекою. А, отже, вони досить пасивно ставляться до доручених завдань, не виявляють бажання набути бібліотечно-бібліографічних навичок, не цікавляться новинами бібліотечної справи. Виходить, що вони потрапили до навчальних закладів необдуманно, без бажання оволодіти професією сучасного бібліотекаря, і в процесі теоретичного навчання не змінили свого ставлення до майбутньої спеціальності. У деяких студентів спостерігається відсутність самостійності у прийнятті рішень при виконанні професійних завдань, невміння аналізувати документ при складанні бібліографічного опису, труднощі у спілкуванні та роботі з людьми.

З іншого боку, працівники бібліотеки інколи не є взірцем позитивного іміджу бібліотекаря, з недовірою ставляться до роботи практикантів, не вбачають в них своїх завтрашніх колег. Почасти, не вистачає автоматизованих робочих місць для проведення повноцінних занять та виконання практичних робіт; труднощі при складанні низки завдань, з якими могли б упоратися студенти.

Для підготовки висококваліфікованих фахівців бібліотечної справи, напевно, потрібні спільні зусилля відповідних навчальних закладів та бібліотек. Але не менш важливим є покращення іміджу професії бібліотекаря, підвищення соціального статусу цього фаху в країні, а, отже, і посилення уваги держави до бібліотек.

Список використаних джерел:

1. Бачинська Н. А. Нормативно-правові засади удосконалення системи бібліотечно-інформаційної освіти в Україні / Н. А. Бачинська // Молодий вчений. – 2016. – № 12. – С. 177-180.
2. Соляник А. А. Сучасні проблеми стандартизації вищої бібліотечно-інформаційної освіти в Україні / А. А. Соляник // VII Міжнародна науково-практична конференція «Сучасна інформаційно-бібліотечна освіта : європейські орієнтири», 1-4 берез. 2017 р., смт Славське Львів. обл. : зб. матеріалів : [Електронний ресурс]. – Електрон. текстові дані. – Київ, 2017. – С. 11-16. – 1 електрон. опт. диск (CD-RW).
3. Шипота Г. Є. Деякі аспекти підготовки студентів до бібліографічної діяльності в умовах розвитку медіа культури / Г. Є. Шипота // Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія. – 2016. – № 2. – С. 15-20.

***Пристаї Г. І.,
м. Івано-Франківськ***

Позиціонування обласними універсальними науковими бібліотеками регіонального культурно-мистецького концепту в мережевому середовищі

На сьогодні мережева інформація набуває статусу, за якого її збереження, розвиток і раціональне використання стає проблемою державного значення. Питання зберігання цієї інформації для наступних поколінь належним чином ще не вирішено. Бібліотеки як суспільні інституції, що впродовж тисячоліть акумулювали, обробляли, зберігали та розповсюджували документовані знання, за нових умов мають розширити свої іманентні функції (меморіальну

та комунікативну) і доповнити їх завданнями архівування та використання мережевих науково-інформаційних і суспільно значущих ресурсів.

Нині відбувається переоцінка ролі й місця культурної спадщини як у житті суспільства, так і в житті окремої людини. Перед обласними універсальними науковими бібліотеками (ОУНБ) України, які традиційно є регіональними центрами суспільного збереження й використання культурно-мистецької інформації, з опануванням новітніх інформаційно-комп'ютерних та інтернет-технологій постає завдання консолідації комунікаційної взаємодії бібліотек регіону та їх соціальних партнерів щодо збору, систематизації, акумулювання, зберігання та надання необмеженого доступу до інформаційних ресурсів, що відбивають особливості та досягнення регіону в галузі культури й мистецтва. Нині бібліотеки стають ефективним каналом системного задоволення найрізноманітніших культурно-мистецьких потреб користувачів – від органів влади й управління, науковців, митців, практичних фахівців – до учнів, студентства та аматорів. Значна потреба суспільства в інформаційній підтримці розвитку регіональних культурно-мистецьких практик, їх популяризації на загальнонаціональному та світовому рівнях потребують поліпшення організаційно-методичних засад реалізації цього складного завдання [1, 2, 4].

Варто зазначити, що сформованих обласними науковими бібліотеками повнотекстових баз даних (БД), які б достатньо повно висвітлювали специфіку культурно-мистецького життя краю, а саме рівень розвитку всіх видів мистецтва (театральне, музичне, хореографічне, декоративно-прикладне тощо) і персоналії їхніх діячів, немає на жодному з бібліотечних сайтів. Певні інформаційні прогалини наявні й в контенті сайтів тих бібліотек, які частково в краєзнавчих БД почали розміщувати інформацію з питань культури та мистецтва свого регіону (Дніпровська ОУНБ, Вінницька ОУНБ, Івано-Франківська ОУНБ, Кіровоградська ОУНБ, Тернопільська ОУНБ, Херсонська ОУНБ). Детальний аналіз масиву їхніх БД показав певні недоліки, що заважають користувачеві отримати необхідну інформацію саме про мистецькі заклади кожного села, міста, краю.

Важливим завданням ОУНБ є розробка взаємовигідних проектів у співпраці з культурно-мистецькими закладами регіону та їх фахівцями, котрі в інтересах суспільства постійно поширювали б якість бібліотечних культурних послуг для населення. Майбутнє – за онлайновими літературно-мистецькими світлицями та он-лайн фестивалями, у межах яких фахівці ОУНБ організовуватимуть творчі он-лайн-зустрічі та діалоги з діячами культури й мистецтва не тільки свого регіону, а й України та діаспори. Для людей з обмеженими можливостями будуть цікавими віртуальні художні майстерні в режимі реального часу. Для громадян, наділених творчим даром від Бога, але, знову ж таки, з

фізичними обмеженнями, та людей похилого віку є потреба в створенні он-лайн-клубів за інтересами та он-лайн літературно-мистецьких об'єднань.

Відділи мистецтв ОУНБ у межах комунікацій з талановитими людьми певного міста та району, аматорами мистецького слова й музики повинні активно здійснювати проектну діяльність (до прикладу, започаткувати он-лайн-проект «Мистецький арт-вернісаж»), активно створювати рубрики веб-сайтів та електронні колекції «Наш мистецький регіон», проводити віртуальні засідання «за круглим столом» за різноманітними темами з питань мистецтва. Такі мистецькі проектні зони – це динамічна форма, що передбачає постійний розвиток і поповнення.

Необхідно підкреслити, що нового звучання набула, започаткована 2017 року відділом літератури з мистецтва Івано-Франківської ОУНБ ім. І. Франка, електронна база даних (ЕБД) «Студія творчих постатей», мета якої – відшукати й зафіксувати унікальність кожної долі, кожної особистої історії митця чи культурного діяча регіону. Контент бази вміщує інформацію за розділами:

- ✓ персональний каталог – авторські твори та документальні матеріали;
- ✓ фотолітопис; файли із записом інтерв'ю.

Варта уваги й реферативна БД Закарпатської ОУНБ ім. Ф. Потушняка «Художники Закарпаття», яка надає можливості професійним художникам різних жанрів безкоштовно та дистанційно скористатися цим змістовним профільним інформаційним ресурсом. БД містить стислу інформацію про творчу біографію та фототвори художників, до яких мають необмежений доступ усі бажаючі, хто цікавиться образотворчим мистецтвом. Мета створеного працівниками відділу літератури з мистецтв Житомирської ОУНБ ім. О. Ольжича проекту «Віртуальна мистецька галерея Житомирщини», – залучити якомога більше користувачів до бібліотеки, використовуючи нові інтернет-технології. Завдання проекту: дослідити та пропагувати творчий доробок митців поліського краю; надати можливості користувачам бібліотеки, котрі не змогли відвідати художню виставку в приміщенні бібліотеки, можливість переглянути її віртуально на офіційному веб-сайті Житомирської ОУНБ ім. О. Ольжича. Достатньо змістовним з точки зору консолідації інформації про культурно-мистецькі здобутки регіону є сайт Чернігівської ОУНБ ім. В. Г. Короленка. Важливо підкреслити, що сайт Кіровоградської ОУНБ ім. Д. І. Чижевського – один з найзмістовніших сайтів ОУНБ України, який найповніше висвітлює та акумулює інформацію про історичних і сучасних діячів культури регіону.

Таким чином, реалізація відділами мистецтв ОУНБ нових концептуальних підходів до формування консолідованих інформаційних ресурсів у галузі культури та мистецтва сприятиме активізації культурно-мистецьких перетворень у країні, підвищенню якості

задоволення інформаційних потреб різних категорій користувачів. Це стане запорукою ліквідації в країні інформаційного дефіциту, який суттєво уповільнює темпи відродження та розвитку вітчизняного мистецтва й культури. Але, окрім генерування ресурсного потенціалу, вельми необхідною нині є активізація його всебічного представлення користувачам, залучення їх до плідної комунікаційної співпраці в галузі збагачення загальнонаціональних та регіональних культурно-мистецьких практик.

Перспективними напрямками подальших досліджень є: вивчення зарубіжного досвіду організації бібліотечно-інформаційного супроводу культурно-мистецької діяльності; формування системи корпоративної співпраці соціокультурних установ щодо репрезентативного подання результатів діяльності членів професійної спільноти в мережевому комунікаційному просторі; розроблення критеріїв ефективності комунікаційних засобів та форм дистанційного обслуговування суб'єктів культурно-мистецького середовища регіону.

Список використаних джерел:

1. Мар'їна О. Ю. Інформаційно-комунікаційна взаємодія як фактор розвитку регіональних бібліотечних систем : автореф. дис. ... канд. наук з соціальних комунікацій : 27.00.03 / О. Ю. Мар'їна ; Харків. держ. акад. культури. – Харків, 2011. – 20 с.
2. Матвійчук О. Є. Закономірності розвитку бібліотек як соціокультурних центрів в Україні / О. Є. Матвійчук // Культура і сучасність. – 2009. – № 2. – С. 82-87.
3. Пристай Г. І. Формування традиційних та електронних ресурсів наукової бібліотеки: складова культурно-мистецького профілю регіону / Г. І. Пристай // Бібліотека. Наука. Комунікація : матеріали міжнар. наук. конф. (м. Київ, 6-8 жовт. 2015 р.) : у 2 ч. / Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського НАН України, АБУ та ін. – Київ, 2015. – Ч. 2. – С. 176-178.
4. Тенденції впливу глобального інформаційного середовища на соціокультурну сферу України : [монографія] / [О. С. Онищенко, В. М. Горовий, В. І. Попик та ін.]. – Київ, 2013. – 223 с.

***Прокопенко Л. І.,
м. Київ***

Освітньо-виховне значення навчальної дисципліни «Бібліотечне краєзнавство»

Краєзнавча робота є необхідним фундаментом, який не лише привертає до бібліотек читачів, а й згуртовує навколо себе національно свідому громадськість. Молодь повинна

глибоко вивчати, добре знати природні особливості та історико-культурне надбання рідного краю. Важливою складовою дослідження краєзнавства на сучасному етапі є відкриття і введення у науковий обіг невідомих раніше архівних матеріалів, які зберігаються у державних центральних, обласних, міських та районних архівах, архівних зібраннях музеїв, бібліотек, місцевих товариств охорони пам'ятників історії та культури.

Бібліотеки країни проводять потужну роботу по наданню допомоги широким колам читачів, різноманітним установам, організаціям, підприємствам, вченим, спеціалістам народного господарства і культури в реорганізації економіки України, відродженні національної культури, місцевих звичаїв і традицій, вихованні у громадян любові до рідного краю.

На сучасному етапі бібліотечне краєзнавство потребує якісної професійної підготовки бібліотечних фахівців, здатних ефективно діяти в нових політичних, економічних, соціокультурних умовах розвитку регіонів України з огляду на реалії інформаційного суспільства. Мета навчального курсу «Бібліотечне краєзнавство», який викладається у КНУКіМ – сформувані у студентів за спеціальністю «Книгознавство, бібліотекознавство і бібліографія» систематизовані знання з історії, теорії, методики і організації краєзнавчої роботи в бібліотеці, показати закономірності і перспективи розвитку бібліотечного краєзнавства, привити навички бібліографування краєзнавчої літератури та її використання, а також застосувати набуті знання при створенні бібліографічних посібників про край, організації довідково-бібліографічного апарату, довідково-бібліографічного обслуговування та бібліографічного інформування читачів із краєзнавства. Бібліотечне краєзнавство вивчається після того, як студенти оволодіють основами бібліотечних, бібліографічних і книгознавчих знань. У програмі з урахуванням досягнень сучасного бібліографознавства та бібліотекознавства надано характеристики всім напрямкам бібліотечного краєзнавства.

Особлива увага приділяється актуальним питанням, пов'язаним із краєзнавчою роботою в умовах відродження національної культури. Інтерес до історичного минулого та сьогодення країни, вивчення її окремих територій нерозривно пов'язані з підготовкою студентської молоді до активної участі в різноманітних краєзнавчих заходах і методики їх проведення, ґрунтовним вивченням краєзнавчих бібліографічних ресурсів, їх використання та популяризації літератури про край.

Програмою курсу передбачено різноманітні форми вивчення та засвоєння студентами краєзнавчих знань: лекційні, практичні заняття, виконання контрольних робіт, написання рефератів, укладання бібліографічних посібників краєзнавчого змісту. Закріплення теоретичного і практичного матеріалу також здійснюється за допомогою запитань для самоперевірки, тестування за кожною темою та складання заліку. З метою поглиблення знань

студенти виконують самостійні завдання, спрямовані на: аналіз картотек краєзнавчої літератури в бібліотеках та видань «Нові книги про область», «... область на сторінках преси»; характеристику краєзнавчих науково-допоміжних бібліографічних посібників; виявлення особливостей методики підготовки краєзнавчих бібліографічних видань; складання довідкових анотацій на краєзнавчі видання; ознайомлення з досвідом краєзнавчої роботи бібліотек та ін.

До проблеми краєзнавчих досліджень, зокрема до бібліотечного краєзнавства, привернуто увагу українських науковців, фахівців бібліотечної справи. Вагомим внеском у формування, становлення вітчизняного бібліотечного краєзнавства є низка фундаментальних праць Н. М. Кушнарєнко. Особливо заслуговує на увагу підручник «Бібліотечне краєзнавство» [6], який займає чільну нішу у краєзнавчій підготовці бібліотечних спеціалістів. Ґрунтовними є публікації професорсько-викладацьких колективів Харківської державної академії культури, Рівненського державного гуманітарного університету та багатьох інших науково-освітніх закладів.

Активно використовуються в навчальному процесі бібліографічні посібники, видані обласними універсальними науковими бібліотеками, серед яких: «Література про ...область», «Календарі знаменних і пам'ятних дат», тематичні і персональні покажчики. При вивченні модуля «Історія» особливо цікавими є унікальні видання дореволюційного періоду (XIX – початку XX століття), серед яких: «Подольськія Губернскія вѣдомости» (1847. – № 11), «Волынь. Исторические судьбы Юго-западного края» (Санкт-Петербург, 1888), «Статистический справочник по Полтавской губернии» (1909), «Отчеты ...» Чернігівської Губернської Земської Управи (1893; 1909), «Геологический очерк Киевской губернии» (1922); атласи, збірники статистики, тобто, документи, які відображають історичне минуле певного регіону, розвиток промисловості, економіки, культури. Ці матеріали значно збагачують світогляд, пробуджують інтерес до рідної землі та спонукають студентів до науково-дослідної роботи. Водночас, потужну допомогу у викладанні і вивченні бібліотечного краєзнавства надають підручники, навчальні посібники, методичні розробки; матеріали науково-практичних конференцій, семінарів; публікації спеціалістів бібліотечної справи, науковців на сторінках фахових видань. Цікавими є дослідження біобібліографічних відомостей про видатних людей краю, регіону, а також їх внесок у розвиток культури, науки, техніки тощо.

Завершальним етапом засвоєння навчального курсу є проведення «Краєзнавчої години», де студенти звітують про проведenu дослідницьку роботу з популяризації краєзнавчих ресурсів власного регіону (укладання біобібліографічних покажчиків, цікаві

факти з життя та творчості відомих персоналій), що є основою формування світогляду молоді, їх любові до рідного краю.

Вагомою у поліпшенні підготовки студентів з краєзнавчого напрямку необхідно відзначити плідну співпрацю з Національною історичною бібліотекою України, яку очолює А. В. Скорохватова. Завдяки оглядовим лекціям, які проводять В. П. Кисельова, О. В. Михайлова та співробітники установи, студенти денної і заочної форм навчання суттєво збагачують свої теоретичні та практичні знання. Також серед теоретичних і методичних розробок фахівців НІБ України ґрунтовними для навчального процесу є: методичний посібник «Краєзнавча діяльність бібліотек», бібліографічний покажчик «Теорія, методика і практика бібліотечного краєзнавства», поточне видання «Краєзнавча робота в бібліотеках України», що дає можливість викладачам і студентам поглиблено вивчати курс з бібліотечного краєзнавства.

Для кращого вивчення та засвоєння студентами краєзнавчих знань доцільно: поповнювати фонди первинними краєзнавчими документами для їх характеристики й аналізу; надсилати в бібліотеку університету бібліографічні посібники, видані обласними універсальними науковими бібліотеками; залучати до участі в навчальному процесі краєзнавців-практиків – працівників провідних бібліотечних установ.

Отже, серед комплексу фахових дисциплін, які викладаються на кафедрі соціальних комунікацій та інформаційних наук, бібліотечне краєзнавство є одним з важливих напрямів підготовки майбутніх спеціалістів у системі вищої бібліотечної освіти і є необхідною сферою суспільної діяльності, спрямованої на всебічне вивчення краю, його історії та культури в новому інформаційному середовищі.

Список використаних джерел:

1. Положення про краєзнавчу роботу бібліотек системи Міністерства культури України. – Київ, 1996. – 7 с.
2. Про заходи щодо підтримки краєзнавчого руху в Україні : Указ Президента України // Офіційний вісник України. – 2001. – № 4. – С. 3.
3. Боровець І. Краєзнавчі дослідження Чернігівщини та Полтавщини другої половини XIX – початку XX ст. – Режим доступу. – <http://kuprienko.info/borovets-i-krayeznavchi-doslidzhennya-chernigivshhini-ta-poltavshhini-drugoyi-polovini-hih-pochatku-hh-st>. – Назва з екрана.
4. Захарова Н. Аспекти краєзнавчої діяльності Донецької обласної універсальної наукової бібліотеки ім. Н. К. Крупської / Н. Захарова // Бібліотечний форум України. – 2014. – № 2. – С. 18-20.
5. Краєзнавча робота в бібліотеках України : інформ. бюлетень. Вип.15 / Держ. іст. б-

ка України; підгот. О. В. Михайлова. – Київ, 2004. – 139 с.

6. Кушнарєнко Н. М. Бібліотечне краєзнавство : підручник / Н. М. Кушнарєнко. – Київ : Знання, 2007. – 502 с.

7. Сватула Т. Деякі аспекти краєзнавчої роботи бібліотек // Режим доступу http://lib.kherson.ua/kr_rob-1.htm. – Назва з екрана.

8. Швецова-Водка Г. М. Бібліографічна підготовка фахівців спеціальності «Книгознавство, бібліотекознавство і бібліографія» / Г. М. Швецова-Водка // Вісник ХДАК. Спецвипуск, 40. – 2013. – Режим доступу <http://www.ic.ac.kharkov.ua/RIO/v40/13.pdf>. – Назва з екрана.

*Прокопенко Н. І.,
м. Київ*

Досвід діяльності бібліотек у правовому полі США

Бібліотечна справа Сполучених Штатів Америки періодично привертала увагу вітчизняних бібліотекознавців, організаторів бібліотечної справи. Найбільша зацікавленість для суспільства спостерігалася в періоди суспільної перебудови, яких було у нас не так мало.

«Ніде в світі бібліотечна справа не стоїть так високо, як в Америці. Там не читач шукає книги, часом не знаючи, де і як її здобути, там книга сама шукає читача; професійне завдання бібліотекаря не зберігати книги, а їх розповсюджувати», – відзначала О. І. Чарнолуська [1, с. 3]. Вже на початку ХХ ст. зазначалося, що привабливість американських бібліотек саме в тому, що вони «являючись бібліотеками народу, створені народом, для того ж народу» («Library of the people, by the people, and for the people»). США, як країна, котра не має багатовікової історії, упродовж якої їй довелося б акумулювати, зберігати і передавати у спадок культурні традиції, основу самоідентифікації нації, принципово іншим шляхом пішла і в сфері розвитку бібліотек. Сама ідея зберігання і обмеження доступу до книг і колекцій, які вивезені з Європи, була б абсурдною. Книги вивозилися для того, щоб бути доступними. Саме тому Америці не потрібно було долати середньовічну традицію ставлення до книги як елементу елітарної культури, доступному лише світській чи духовній аристократії.

Американська ідея ХІХ ст. бібліотек для народу, створених самим народом, принципово відрізнялася від панівної в Європі ідеї бібліотек для народу, створюваних урядом. Тому і подальший розвиток призвів до того, що сьогодні публічні бібліотеки в США міцно зайняли місце одного з необхідних символів (а не тільки атрибутів) демократії в масовій свідомості американців. Причому, якщо найбільша бібліотека США - Бібліотека

Конгресу – сприймається як символ консолідованого духу нації, її величі, то саме публічні бібліотеки відображають дух американської демократії.

Як і в будь-якій іншій країні, основу бібліотечного обслуговування громадян у США становить система публічних бібліотек. За даними 1996 р. публічних бібліотек у США налічується 8946. Філіальна система в США не набула великого розвитку, разом з філіями кількість бібліотек – близько 15000 [2]. Більшість з них входить одночасно у велику кількість систем: окружних, міжокружних, на рівні взаємодії різних штатів, федеральних і т. д. Все це дозволяє розглядати їх як єдину інформаційно-бібліотечну систему США, сумісну з існуючими зараз глобальними інформаційними системами з глобальними інформаційно-бібліотечними системами, які формуються.

Як зазначає директор Бібліотеки Конгресу Дж. Х. Біллінгтон, «система американських публічних бібліотек унікальна в порівнянні з системами інших країн» [3, с.1]. Умовно сам Дж. Х. Біллінгтон виділяє чотири головні ознаки, що відрізняються одна від одної. По-перше, вони забезпечують динамічний характер розвитку демократії в мультикультурному суспільстві на основі масиву знань, який постійно розширюється. По-друге, дієздатний характер розвитку демократії та демократичної системи бібліотек забезпечується системою представницької влади. По-третє, публічні бібліотеки висловлюють плюралізм американського суспільства. По-четверте, бібліотеки є силою, що об'єднує, незалежно від місця свого розташування. У населеному пункті, як зазначає Дж. Х. Біллінгтон, може бути «шість різних церков, багато конкуруючих підприємств і навіть кілька типів шкіл, але в серці будь-якої зростаючої американської громади майже завжди існувала і об'єднувала всіх бібліотека» [3, с. 2].

Перший законодавчий акт для публічних бібліотек (а такі акти складають основу бібліотечного законодавства) був прийнятий саме в США в 1848 р. Як зазначає Г. Ешер, тільки у штаті Массачусетс вже до початку XX століття було прийнято близько 60 законів, пов'язаних з бібліотечною справою [4, с. 18]. На сьогоднішній день поряд з активно розвиненим бібліотечним законодавством у штатах існує система федеральних актів, яка розвивається. Регулярно видається Американською бібліотечною асоціацією довідник «Американські бібліотечні закони», який налічує не одну сотню сторінок [5].

Сформувавшись в основному в XIX ст., американське бібліотечне законодавство продовжувало розвиватися. Основна тенденція першої половини XX ст. – посилення ролі штату в забезпеченні розвитку бібліотек. На рівні штату приймаються закони: про програми бібліотечного розвитку; про програми державної підтримки; про сприяння координації і взаємодії бібліотек штату і т. ін.

Можна констатувати, що в цілому визначальною рисою бібліотечного законодавства першої половини XX ст., що розвивається, було визначення принципів державної бібліотечної політики на рівні штатів [6]. Ми бачимо, що в попередній період роль штатів полягала в основному в наданні можливості для розвитку бібліотек, що забезпечувалося за рахунок ініціативи населення. Але вже в першій половині XX ст. представницькі та виконавчі влади починають грати все більш активну роль в розвитку бібліотек. Основоположним стає не надання можливостей, а підтримка, вплив, навіть, регулювання.

Розвиток американського бібліотечного законодавства демонструє єдино спрямовану тенденцію. Створювані з волі громадян, опікувані ними та фінансовані бібліотеки все більше входять у сферу впливу державної політики. Перша половина XX ст. пов'язана зі зміцненням повноважень штатів, друга – федерального центру. Які причини цього?

Перша причина пояснюється загальною тенденцією зміцнення позицій федерального центру. Федеральні органи поступово починають проводити політику регулюючого типу в усіх великих сферах суспільного устрою [7, с. 38]. Друга причина пов'язана з реальним зростанням ролі бібліотек в житті нації.

Отже, досвід законодавчого забезпечення діяльності публічних бібліотек у США обумовлений їх великою соціальною значимістю в якості одного з найбільш демократичних громадських інститутів. Сутнісні риси публічної бібліотеки, що фіксуються законодавством США, наступні:

- а) бібліотека створюється (ліквідується) з волі населення;
- б) в основі фінансування бібліотеки лежать місцеві податки;
- в) участь населення в управлінні бібліотекою. Всі принципи питання діяльності публічних бібліотек у США відображаються в законодавстві, прийнятому на рівні штату. Згідно з ним, забезпечення поточної діяльності бібліотек знаходиться в повноваженнях місцевого самоврядування. Штат залишає за собою повноваження сприяти кооперації бібліотечних ресурсів (створення і підтримка бібліотечних систем і мереж) та їхнього розвитку. Перша половина XX століття відзначена тенденцією посилення повноважень штатів. Друга половина XX століття характеризується тенденцією посилення ролі федерального центру в розвитку бібліотек.

Список використаних джерел:

1. Чарнолуская Е. И. Общественные библиотеки в Америке. – 2-е изд. / Е. И. Чарнолуская. – Петроград : Школа и жизнь, 1919. – 80 с.
2. National Center for Education Statistics, [http://nces.ed.gov.\(pubsearch\)pubinfo](http://nces.ed.gov.(pubsearch)pubinfo).

3. Биллингтон Дж. Х. Американские публичные библиотеки в век информации: неизменная цель в период изменений: доклад на конф. «Библиотека и чтение в ситуации культурных изменений» / Дж. Х. Биллингтон. – Вологда, 1998. – 8 с. – [Машинопис].
4. Эшер Г. Современные библиотеки в Америке / Г. Эшер. – Харьков : Труд, 1927. – 93 с.
5. American library laws / American Library Association. 5th ed. Chicago : Ladenson, 1983; X., 2009.
6. Shavit D. Federal aid and state library agencies: federal policy implementation. – N. Y., 1985.
7. Абдулатипов Р. Г. Опыты федерализма / Р. Г. Абдулатипов, Л. Ф. Болтенкова. – Москва : Республика, 1994. – 318 с.

*Рогожа Марія,
м. Умань, Черкаська обл.*

Зникаючі/обкрадені села: проблеми ідентифікації та збереження пам'яті

Соціокультурний простір України, хай навіть з певним запізненням, переживає смугу перетворень, пов'язаних зі зміною її власного статусу в Європі та в усьому світі. В цілому перетворення неминучі, найперше до цього спонукає демографічна ситуація (лише в 2009 році кількість сільського та міського населення вирівнялася, до того часу кількісно переважали сільські мешканці). Перетворення стосувалися психологічного, соціального, культурного та освітнього статусів кожного жителя окремо, а також – мешканців невеликих сіл.

Спроби змін, перетворень, модернізації, приведення в іншу відповідність робилися й раніше, наприклад, укрупнювалися адміністративно-територіальні утворення, розділялися за виробничим принципом, оскільки тодішня правляча партія реалізовувала свою керівну та спрямовуючу дію за виробничим принципом, що віддавало в її руки всі важелі управління суспільством. Однією з таких дій стало об'єднання близько розташованих сільських населених пунктів. В основу такої дії покладено все той же виробничий принцип, оскільки вважалося, що збільшення виробничих потужностей, сконцентрованих у певних місцях дозволить інтенсифікувати виробництво, механізувати й електрифікувати виробничі процеси, що в кінцевому результаті призведе до збільшення виробництва продукції.

Соціальне середовище, в якому опинялися люди – працівники таких укрупнених сільських комплексів, але віддалених територіально, оскільки залишилися проживати на

дідівській-прадідівській землі – zostалися поза необхідною для людей увагою. На першому плані залишалися виробничі умови та їх показники. Зрештою, така невідповідність між соціальною сферою та виробничими відносинами у частини жителів, позбавлених турботи про себе та власних дітей, змусила їх шукати вихід з виниклого становища. Водночас, зменшення бюджетних надходжень і брак необхідних соціальних програм призводили до необхідності вибору свого подальшого шляху в житті та майбутнього власних дітей. Спочатку в таких малих селах закривали початкову школу, батьків ставили перед вибором місця подальшого навчання дітей; пізніше, коли після від'їзду частини батьків до зручніших місць навчання, кількість жителів зменшувалася, за медичними нормативами скорочували повнокомплектний фельдшерсько-акушерський пункт, залишаючи, у кращому випадку, одного медичного працівника. Споживча кооперація, котра взяла на себе торгівельне обслуговування населення та тривалий час, залишалася монополістом, підраховувала прибутки з видатками та закривала неприбуткові торговельні точки. Школа, медицина та забезпечення товарами стали тими китами, які відпливли, а звільнений простір не було ким і як заповнити, більше того, з часом все більше не було для кого...

Село, особливо з невеликою кількістю жителів, почало прискорено «старіти»..., старіння торкнулося не лише віку жителів, воно торкнулося фондів книг і періодичних видань, медичного обладнання сільських медичних закладів, надходження мінімуму безкоштовних ліків (медичне обслуговування офіційно залишалося, як і освіта, безкоштовним і гарантованим Конституцією). Торгівля, при так званих ринкових відносинах, залишалася поза межею здорового глузду.

Трохи статистики: «З моменту незалежності в Україні офіційно припинили своє існування 641 населений пункт – 601 село, 40 великих селищ. Найбільше занедбаних сіл – у Київській області, де частину мешканців відселили після аварії на ЧАЕС у 1986 році. Але вистачає і поселень, опустілих природним шляхом: через вимирання жителів припинили своє існування 528 населених пунктів» [1].

Окреслений у загальному контексті стан сільських населених пунктів, свого часу кимось охрещений неперспективними, вимагає відповіді на низку запитань соціального, культурного та генетичного характеру:

1. Найперше – ідентифікація понять «батьківський дім» і «рідний край», котрі, м'яко кажучи, далеко не байдужі для людей з українською ментальністю, не кажучи вже про сакральне поняття: «батьківські могили». В іншому випадку, український етнос поступово перетворюватиметься в неоднорідну масу окремих людей.

2. Самоідентифікація окремої особи, її приналежності до окремого етносу та відчуття ідентичності з ним, відтак, протидія неминучому нівелюванню особистості,

поступовому нав'язуванню іншого, чужого в мову, звичаї, побут, у подальшому – способу мислення, світосприйняття та світогляду.

3. Збереження безумовно генетичної пам'яті українського народу, оскільки, деякі зарубіжні політики вважають, що «...Украина безотчетно пытается сформулировать, нащупать свою историческую идентичность...» [2]; оскільки, таке твердження вже сьогодні є свідченням проблеми існування цілого народу в часово-просторовому континуумі, навіть, пониженням на державному рівні.

4. Місце і роль матеріальних і духовних цінностей у збереженні генетичної пам'яті українського народу, їх співставність і співмірність з європейськими та світовими цінностями.

5. Наявність синергізму відносин й устремління суспільних інститутів і державних структур: питання форм співпраці, єдності дій та очікуваних результатів.

На завершення варто наголосити, що, порушене у повідомленні питання, далеко не нове. Ще у далекому 1988 р. Степан Колесник, відомий письменник-публіцист, найповніше дослідив питання обкрадання віддалених сіл [3]. А й справді, бригадне село як жило, так і живе в умовах соціальної нерівності. Вікна забиваються навхрест, люди виїжджають, хати стоять «сліпі», життя з села «витікає»...

Список використаних джерел:

1. URL: <http://ukr.segodaya.ua/ukraine/ukrainskie-sela-prizraki-zabroshennoe-nasledie-strany-517959.html>
2. URL: <http://ukr.interfax.com.ua/news/political/440728.html>
3. Колесник С. П. Обкрадені села. Роздуми письменника / С. П. Колесник. – Київ : Рад письменник, 1988. – 79 с.

***Рогожа Михайло,
м. Київ***

Музей Василя Симоненка у Тарандинцях (Лубенський район, Полтавська область)

*Минуле не вернуть, не виправить минуле,
Вчорашнє – ніби сон, що випурхнув з очей.
Як луки навесні ховаються під мулом,
Так вкриється воно пластами днів, ночей.
Але воно живе – забуте й незабуте
(Василь Симоненко)*

Про музей Василя Андрійовича Симоненка (1935–1963 рр.), котрий розміщений у Тарандинцівській середній школі (Лубенський район, Полтавська область) сказано та написано достатньо багато. Найповніше матеріали про музей та його експонати надано, на нашу думку, в спеціальному виданні полтавського вченого М. І. Степаненка «Літературні музеї Полтавщини» [1]. Музей вказано як літературно-меморіальний, що в цілому відповідає контексту загальної ідеї: Полтавщина літературна. Зокрема, виявлено публікації: М. Сома (1990 р.), А. Ткаченка (1990 р.), П. Ротача (1995 р.), І. Осадчого (1998 р.), Ю. Смолянського (1998 р.), Л. Сердюк-Баран (2004 р.), а також колективні збірки-спогади рідних, друзів, колег, які побачили світ окремими виданнями, збірниками. Особливе місце зайняв збірник, присвячений 70-літтю від дня народження Василя Симоненка. А у періодичних виданнях оприлюднювалися матеріали, які також висвітлювали той чи інший період життя Василя Симоненка, окремі сторінки чи події життєвого шляху та творчої діяльності відомого українського поета-шістдесятника. Це, наприклад, – стаття Б. С. Ванцака. Масив виявлених матеріалів дав підстави авторів публікації говорити про музей та сприймати його швидше як меморіальний, оскільки від початку він створювався для збереження та увіковічення пам'яті (меморії) поета-громадянина.

Однак, історія задуму, історія створення та, власне, сам процес творення музею у багатьох виданнях зводився у кращому випадку до декількох речень, часто, без зазначення імен причетних осіб і важливих дат його становлення; очевидно, автори поспішали донести до читача зміст багатого музейного надбання: оригінальних речей, вжиткових предметів, записаних спогадів та подарунків музею від людей, які особисто знали поета, а також просто дарувальників.

Необхідно сказати, на нашу думку, загальне – до кожної людини творчий доробок Василя Симоненка приходив у свій час. Наприклад, за розповідями Василя Григоровича Бута, творця музею поета у сучасному вигляді, його засновника й організатора, він запам'ятав В. А. Симоненка учнем другого класу, коли старші хлопці показали високого стрункого юнака з пишним чорним волоссям і сказали, що він пише вірші...

Ішов час, змінювалися події та обставини в житті В. Г. Бута. Склалося так, що його в 1987 році призначили директором Тарандинцівської середньої школи, яку особисто він закінчив у 1958 році (8 класів, авт.). Новопризначеному директорові довелося вирішувати відразу декілька важливих питань, серед них – будівництво нового приміщення школи, оскільки, перед тим діти навчалися у кількох давно збудованих приміщеннях, спортивна зала була відсутня взагалі. Водночас, у соціально-культурному просторі України, від середини 80-х років XX століття почалися істотні зміни у відновленні суспільної свідомості,

повернення із забуття пам'яті про кращих синів українського народу, зокрема, відбулася поїздка групи лубенців до Черкас, які відвідали, серед іншого, й могилу Василя Симоненка на міському цвинтарі. Авторів цих рядків пам'ятник на могилі поета, без перебільшення, вкарбувався у пам'ять назавжди.

Надалі, під час обговорення кандидатури директора Тарандинцівської середньої школи зайшла мова й про В. Г. Бута. При особистій зустрічі та розмові з ним, серед іншого, порушили тему пам'яті про колишнього її випускника – В. Симоненка. Василь Григорович відповів, що думати про збереження пам'яті став ще вчителем, оскільки, зберіг дитячі враження про нього. Призначення відбулося...

Так почалася спільна робота директора та педагогічного колективу над увічненням пам'яті про поета шляхом створення шкільного музею. Автор володіє в особистому архіві автентичним рукописом «Сповіді», власноруч написаним В. Г. Бутом. Починається він з абзацу, який автор бачить необхідним навести його повністю: «Я не вважаю себе першопрохідцем у збереженні пам'яті про В. А. Симоненка і його творчого надбання. Ще в 1974 році директор школи М. М. Міщенко звертався до Спілки письменників України з проханням посприяти реабілітації доброго імені поета. Учителі й учні на той час виготовили альбом про життєвий і творчий шлях В. Симоненка і провели 8 січня 1975 р. творчий вечір пам'яті поета.

У 1985 році в урочистій обстановці у школі відзначили 50-річчя з дня народження В. А. Симоненка. До цієї дати було виготовлено під керівництвом учительки (української мови та літератури, авт.) К. М. Дорош два стенди про життя і творчість нашого випускника» [2]. Серед київських і полтавських гостей селянам, вчителям й учням бачилися «...Микола Сом, Іван Драч, Микола Вінграновський, Ганна Чубач, Микола Луків, Олександр Чуча, Федір Гарін та ін.» [3, с. 302-303].

Залишаючись чесним перед історією, Василь Григорович визначив пріоритети та імена колег, чий внесок у формування передісторії створення шкільного музею поета бачиться йому найважливішим.

Незайве ще раз підкреслити, що будівництво нового приміщення, до якого активно залучалися члени педагогічного колективу, попри різного роду складнощі, успішно завершилося і наприкінці серпня 1995 року відбулося урочисте відкриття новозбудованого приміщення. Примітно, що ні в кого не виникло заперечення у зв'язку в присвоєнням школі імені Василя Андрійовича Симоненка та введенням його до офіційної назви навчального закладу. Водночас, склалося враження, навіть переконання, що ідея створення меморіального музею стала важливим об'єднавчим і колективоформуючим періодом у повсякденному житті школи.

Пошуковці з числа вчителів спільно з учнями старших класів активно збирали матеріали. Велику допомогу надали вчителі-пенсіонери Микола Максимович Міщенко та Ганна Андріївна Сидоренко (перша вчителька української мови і літератури).

Активізація пошукової роботи дала свої результати, які широко обговорювалися на засіданнях педагогічної ради школи впродовж 1995-1997-го років. Матеріальні фонди майбутнього музею продовжували поповнюватися унікальними експонатами, зав'язалося листування з матір'ю поета, яка доживала віку в Черкасах, однокласниками, друзями, університетськими товаришами. В урочистій атмосфері 8 січня 1998 року школа відкрила «Клас-музей Василя Симоненка», де одне з центральних місць зайняла характерна дерев'яна парта з фаянсовою чорнильницею та ручкою, в якій – перо «з зірочкою». «Чи не найбільшу допомогу у зборі матеріалів дали друг В. Симоненка Микола Сом і режисер з м. Черкаси – Ю. В. Смолянський, який дав для музею понад 50 експонатів і який поставив (у Черкаському обласному музично-драматичному театрі, авт.) по творах В. Симоненка понад 600 вистав. Як один, так і другий сприяли пропаганді музею» [4].

Зрозуміло, що дизайн музейного інтер'єру класу-музею було виконано на рівні тогочасних внутрішніх можливостей педагогічного колективу. Це розуміли у школі, селі. Екскурсійні групи та делегації зі шкіл району та сусідніх районів розуміли аматорський рівень оформлення музею. Невдовзі директора школи обирають депутатом районної ради. Виникла специфічна дилема: музей став відомим далеко за межами села та району, водночас, його оформлення залишається попереднім і приходиться у протиріччя зі змістом. Нарешті, постійні депутатські звернення В. Г. Бута дали конкретний результат – Лубенська районна рада у 2003 році виділила необхідні кошти на принципове оновлення інтер'єру. Тому до 8 січня 2004 року художником Віктором Юр'євичем, за безпосередньої участі вчительки зарубіжної філології Світлани Борисівни Яценко, оновлений музей був готовий прийняти відвідувачів. Віктор Юр'євич – лауреат районної літературно-мистецької премії імені Василя Симоненка за 2004 рік (премія була запроваджена рішенням Лубенської районної ради у 2000 році за вагомий особистий внесок у справу увіковічення пам'яті поета).

Окрім того, збір експонатів і оригінальних речей не припинявся. Швидко їх обсяги переважили фізичні можливості однієї кімнати музею, постала проблема зростання експозиційної частини. Вирішити її допоміг заступник Голови Верховної Ради України Микола Томенко, який 8 січня 2008 року відвідав дідовщину Василя у селі Біївці та музей поета в Тарандинцівській середній школі. Обговорюючи питання музею в цілому, В. Г. Бут порушив проблему обладнання новими матеріалами ще однієї кімнати у приміщенні школи. Микола Томенко допоміг віднайти кошти в необхідному обсязі.

Уже 18 травня 2008 року заступник Голови Верховної Ради України Микола Томенко та голова Українського фонду культури Б. І. Олійник в урочистій атмосфері перерізали стрічку на вході до нової експозиційної зали. Доречно нагадати, що основну частину робіт виконали вчителі школи, які вже надбали досвід роботи з музейними експонатами. Керувала оформленням С. Б. Яценко, яка стала виконувати обов'язки завідувача музею.

Наступним етапом у роботі директора та всього колективу стало питання подальшого розвитку (розширення) діяльності музею, надання йому нової якості. Послідовні кроки в цьому напрямі сприяли тому, що уже в 2009 році йому було присвоєно звання «зразковий музей» [5]. Такий статус став визнанням спільної роботи директора школи, педагогічного колективу та громадськості, згуртованої навколо ідеї існування та подальшого розвитку музею пам'яті випускника школи, громадянина, поета-шістдесятника, предтечі лібералізації та демократизації суспільства.

Любов поета до рідної землі, свого народу, української мови і культури склали основу свободи його творчості, заклали ідейне підґрунтя для потужного пробудження національної свідомості. Навіть попередній аналіз діяльності музею засвідчує про необхідність подальшого дослідження спадщини В. Симоненка. Наприклад, значний інтерес представляє географія його відряджень у якості кореспондента «Робітничої газети», не менш важливою справою бачиться їх «олюднення». Ці напрями досліджень, на нашу думку, мають значення у зв'язку зі зростанням кількості екскурсій і відвідувачів.

Список використаних джерел:

1. Степаненко М. І. Літературні музеї Полтавщини / М. І. Степаненко – Полтава : АСМІ, 2004. – 404 с.
2. Особистий архів Рогожі М. М. – Арк. 1, с. 1.
3. Степаненко М. І. – Там само. – С. 302, 303.
4. Особистий архів Рогожі М. М. – Арк. 1, с. 2.
5. Особистий архів Рогожі М. М. – Арк. 2.

Пам'ять через віки

Порівняно недавно (серпень 2017 року) вийшла у світ цікава краєзнавча розвідка «Суспільна та культурна діяльність родини Кочубеїв у с. Дубовичі (історико-краєзнавчий нарис)» [1], котра з доброї волі колективу авторів вмістила в собі достатній для загального ознайомлення пласт відомостей з царини біографістики та генеалогії родини Кочубеїв, козацько-старшинського роду кримськотатарського походження в Лівобережній Україні з кінця XVII століття. Окрім того, на тлі родинно-династичних відносин князівського роду (1831 р.) автори ввели до наукового обігу відомості про село Дубовичі Чернігівської губернії (нині – у Кролевецькому районі Сумської області) в контексті вивчення історії населених пунктів.

Коротка передісторія виходу історико-краєзнавчого нарису бачиться виплеканим задумом, втіленим у тривалі пошуки, знахідки, окремі публікації та, нарешті, синергетичним продуктом знаних краєзнавців (Л. А. Іванченко, Л. В. Зіборової та Л. Г. Проценка), водночас, патріотів рідної землі, яким далеко не байдужі минуле, сьогодення та день прийдешній рідної землі. Діапазон досліджень охоплював не тільки архіви та інші наукові установи України, він торкнувся матеріалів архівів і книгозбірень Москви та Ленінграда (Санкт-Петербурга). Багато допомогли й старожили самого села Дубовичі, котрі спогадами про перекази від своїх родичів сприяли виробленню цілісного уявлення про внесок родини Кочубеїв у соціальний та культурний розвиток населеного пункту та прилеглих до нього хуторів. Відомо, що існувало три гілки генеалогічного дерева князівського роду Кочубеїв: чернігівська, полтавська та петербурзька. Розуміючи родину як цілісність у часово-просторовому континуумі, авторам вдалося простежити, за виявленими джерелами, розвиток історії родинних шлюбів і особистісних відносин дубовицької та згурівської гілок.

Не зупиняючись на деталях родинно-шлюбних відносин, вважаємо необхідним підкреслити виявлену та сформовану авторами думку про позитивний вплив власників маєтків на розвиток населених пунктів у цілому. Водночас, вони виділили значимі для сіл напрями розвитку промисловості, сільськогосподарського виробництва, земельно-власницьких відносин, котрі в сумарному розвитку давали постійний прогресивний поступ. Насамперед, власники дбали про розвиток місцевої промисловості, починаючи з другої половини XIX століття, найперше, про переробку цукрових буряків і цукроваріння. Поряд з цим розвивали цегельне виробництво, котрому сприяли багатющі паливні запаси місцевих

лісів і відповідних за якістю глин, а також випалювання вапна з місцевих вапняків, найперше потрібного для цукроварної промисловості та будівництва об'єктів тогочасної соціально-духовної сфери (найперше, церков). Розвивалися й інші види виробничої діяльності: переробка конопель на різноманітну продукцію: полотно, корабельні канати, мотузки тощо.

У родинному маєтку с. Згурівка Кочубеїв, зокрема, П. А. Кочубей, аналізуючи та сприймаючи європейський досвід сільського господарства, створив сільськогосподарську навчально-дослідну ферму, де були: селекційна станція, три лісових розсадники, експериментальні ферми коней, великої рогатої худоби та вівчарні. Водночас варто зауважити, що саме родина Кочубеїв, зокрема, Л. В. і С. В. Кочубеїв, долучилася до створення одного з перших на українських землях у складі Російської імперії наукового товариства – Полтавського товариства сільського господарства (ПТСГ) (29.09.1865 р.). Сергія Вікторовича Кочубея було обрано президентом товариства. Уже через рік було обговорено питання практичного характеру – необхідність створення спеціального дослідного поля та сільськогосподарської навчально-дослідної ферми для підготовки відповідних фахівців. Таке державницьке бачення полтавської землевласницької знаті сьогодні бачиться далеко не випадковим, адже, «...на той час Полтавська губернія формувала 10 % всього вітчизняного експорту зерна, який вносив до державної скарбниці 10 млн. рублів» [2, с. 5]. Тому, в 1878 році створено Кириківське дослідне поле (Кременчуччина, 1878 р., О. В. Кудашев), у 1880 році – навчально-дослідна ферма (Прилуччина, 1880 р., П. А. Кочубей), дослідне поле (Полтава, 1884 р.). Пріоритетними напрямками у діяльності згаданого товариства та його структурних підрозділів стало вивчення ґрунтів, методів їхнього обробітку, вирощення сільськогосподарських культур за прогресивними технологіями та запровадження застосування добрив для отримання високих врожаїв.

Автори свідомо виділили декілька моментів, пов'язаних з питаннями участі представників родини Кочубеїв у вирішенні соціальних питань, зокрема, піднятті рівня грамотності серед жителів села Дубовичі. Серед іншого, було звернення В. В. Кочубея до управління Київської учбової округи (управитель І. І. Васильчиков) з приводу надання дозволу на його власні кошти відкрити у згаданому населеному пункті парафіяльне училище та особисто утримувати його з метою «...початкового навчання грамоті селянських дітей власного володіння» [3]. Зведено спеціально облаштовану будівлю (розібрану до 1980 року, авт.), підібрано штат учителів, котрих забезпечили житлом і зарплатнею.

Окрім того, як і родина Кочубеїв, так і саме товариство в останні роки XIX століття підняли на рівень громадського обговорення (зокрема, серед передплатників органу ПТСГ «Хуторянин») питання про навчання витокам ремісництва у середовищі простого народу. Про необхідність цього Сергій Вікторович Кочубей турбувався ще далекого 1869 року, через

кілька років від початку діяльності згаданого товариства. Питання стосувалося викладання основ ремесел мовою корінного народу (українською мовою), яке залишалося невирішеним з відомих причин. Орган ПТСТГ надрукував матеріал, передавши думку С. В. Кочубея, вміщену в його доповідь, на ім'я Олександра II – «Про необхідність розвитку ремісництва в народі» (1869 р.) «...без сумніву, для успіху ремісництва вимагатиметься поширення друкованих видань в школах. Головне достоїнство подібних популярних посібників, незамінних ніякою літературною красою та правильністю є зручність розуміння («удобопонятности», так в оригіналі), для якого заради користі, можна пожертвувати літературними заборонами. Найкращою орудою для зручного розуміння («удобопонятности», так в оригіналі) є та мова, котру чує дитина з колиски» [4, с. 71]. У тексті «Записки Полтавського Товариства Сільського Господарства про зрівняння прав української мови з російською» (Полтава, 1904 р.), в якій автор, президент ПТСТГ, у заключній частині відзначив: «...Полтавське Сільсько-Господарське Товариство, приєднуючись до клопотання свого Лубенського відділення про повну свободу української мови в друкуванні, зі своєї сторони признає необхідним: 1) негайну відміну обмежувальних розпоряджень 18 травня 1876 року та 8 жовтня 1881 року; 2) повне зрівняння прав української мови з російською в усному слові, друкуванні та в початкових школах; 3) викладання української мови як окремого необов'язкового предмета в середніх і вищих навчальних закладах» [2, с. 41].

Завершуючи огляд історико-краєзнавчого нарису, відзначимо, що автори відійшли від ретушування та негативного зображення, властивого радянській добі, внеску родин української знаті у розвиток України. Завдяки пошуковій праці піднято із забуття, систематизовано й оприлюднено цілий пласт відомостей про родину Кочубеїв, їхні послідовні дії в маєтках щодо розвитку виробництва, побуту, культурного і духовного життя населення, зокрема, внеску в розвиток сільського господарства України, зокрема, її мови.

Список використаних джерел:

1. Іванченко Л. А. Суспільна та культурна діяльність родини Кочубеїв у с. Дубовичі (історико-краєзнавчий нарис) / Л. А. Іванченко, І. В. Зіборова, Л. Г. Проценко. – Київ, 2017. – 157 с. – Додатки (фото) – С. 134-157.
2. Вергунов В. А. Полтавському товариству сільського господарства – 150 років: віхи видатних діянь на благо України / В. А. Вергунов ; Нац. наук. сільськогосп. б-ка Нац. акад. аграр. наук. – Київ : Нілан-ЛТД, 2015. – 52 с.
3. Центральний державний історичний архів України (ЦДІАУ). Ф.707., Оп. 20., Спр. 19. Арк. 22.

4. Хуторянин: еженедельное издание, орган Полтавского общества сельского хозяйства. Год изд. 4. – 1899. – № 5. – С. 69-71.

Рудзський Л. З., Марченко Т. М., Бойко А. І.,

м. Київ

Сервис персональной рассылки, как обязательная функция в краеведческой деятельности библиотек

*Знание существует для того,
чтобы его распространять
(Ральф Эмерсон) [4, с. 3]*

Информационная составляющая в деятельности библиотек никогда не ставилась под сомнение, но способы донесения информации до читателей, а теперь – пользователей автоматизированных библиотечно-информационных систем (АБИС), находятся в постоянной динамической трансформации, т. к. зависят от появления новых инструментов информационно-коммуникационных технологий (ИКТ).

Если раньше аббревиатура – ИКТ трактовалась как «информационно-компьютерные технологии», то сейчас под ней подразумеваются информационно-коммуникационные технологии, о чем написано [1, с. 41] со ссылкой на нормативный документ, в котором этот термин определен следующим образом: «Информационно-коммуникационные технологии (ИКТ) (information and communication technology, ICT) – информационные процессы и методы работы с информацией, осуществляемые с применением средств вычислительной техники и средств телекоммуникации».

Следует помнить, что в дополнение к АБИС (программному обеспечению для создания баз данных (БД) электронного каталога (ЭК) библиотеки или системы БД в формате ЭК, раскрывающих фонд библиотеки) могут использоваться и сторонние ИКТ, не связанные напрямую с процессами, которые автоматизированы средствами АБИС, но реализующие другие автоматизированные коммуникационные технологии.

К таким технологиям, без преувеличения, относится сервис массовой, пакетной рассылки информации на адреса электронной почты заинтересованных частных лиц (индивидуальных читателей) или организаций (коллективных читателей).

Избирательное распространение информации (ИРИ) – систематическое обеспечение информацией о текущих поступлениях документов в соответствии с постоянно

действующими запросами при обязательной обратной связи с последующей выдачей по требованию потребителя документов, их копий и фактографической информации [3, с. 67].

Режим ИРИ появился и получил методическое развитие в период «докомпьютерной эры», когда читателям, сформулировавшим запрос, с определенной периодичностью отправлялась информация в виде списков, библиографических указателей о новых поступлениях в фонд библиотеки по интересующей их тематике.

Некоторые АБИС (САБ ИРБИС 64) еще в 2011 г. (версия 2011.1) встроили в автоматизированное рабочее место (АРМ) «Книговыдача» режим ИРИ, т. е. режим индивидуальной и пакетной рассылки результатов поиска по одной или нескольким БД на адреса электронной почты читателей (пользователей).

К сожалению, во многих библиотеках-пользователях САБ ИРБИС 64 режим автоматизированной книговыдачи не используется в силу разных технологических и организационных причин, поэтому автоматизация пакетной рассылки информации сторонними по отношению к АБИС программными средствами становится актуальной.

Следует учесть, что под рассылкой мы не подразумеваем рассылку в формате *push*-сообщений, которая имеет ограничение по числу знаков, а говорим о рассылке списков литературы (библиографических указателей), объемы которых в знаковом исчислении существенно превосходят *push*-сообщения.

С развитием «облачных» технологий программные продукты, которые осуществляют такую рассылку, ушли в «облака», реализуя технологический тренд – «функция как сервис», и предлагают режимы рассылки после первоначальной регистрации, включающей ответы на вопросы, которые позволяют идентифицировать рассылаемую сторону как добропорядочного клиента, а не *spam*-ера с последующей авторизацией при входе в систему.

Существует множество программных продуктов такого класса, например: MailChimp (<https://mailchimp.com>); AWeber (<https://www.aweber.com>); ConstantContact (<https://www.constantcontact.com>); GetResponse (<https://www.getresponse.ru>); iContact (<https://www.icontact.com>); SengPulse (<https://sendpulse.com>).

Они предлагают различные программные технологии пакетной рассылки информации, которые отличаются набором сервисных функций, делающих их более удобными для различных классов пользователей. Рассмотрим одну из этих реализаций – «облачный» сервис MailerLite (<https://www.mailerlite.com.ru>).

Он привлекает наличием русскоязычного интерфейса, при том, что в «теле» отправляемых сообщений можно выбрать украинский язык. Общим для данных программных продуктов является то, что для привлечения клиента они предлагают рассылки

на определенное количество адресов бесплатно. **Если сервис MailChimp предлагает 2000 адресов, то MailerLite – 1000 адресов.**

Для небольших библиотек это часто – избыточное количество клиентов для рассылки, хотя нет предела совершенству, если под совершенством считать увеличение числа заинтересованных лиц и организаций, которые согласны на свои адреса электронной почты получать информацию из библиотек.

Еще один интересный сервис, который предлагает данный продукт! В лицензии, с текстом которой библиотека соглашается при регистрации, указываются статистические параметры, которые отслеживает в процентном соотношении сам продукт, например: об открытии получателем сообщения или об отказе от рассылки.

Превышение определенного процента «неоткрываемости» сообщений система автоматически воспринимает как *spam*-рассылку и берет на себя ответственность за отключения от сервиса с последующим сообщением об этом. После проведения проверки возможно возвращение «в семью», если опасения в «спамерстве» или отсутствие интереса к сообщениям не подтвердились. Система фактически автоматизирует часть «интеллектуальной» составляющей режима ИРИ, сообщая библиотеке о том, что содержание рассылки для некоторых клиентов нуждается в корректировке или – что адреса электронной почты некоторых клиентов не актуальны.

Почтовые рассылки, созданные с помощью MailerLite, автоматически оптимизируются под мобильные устройства. Это означает, что сообщения имеют корректный вид и удобны для просмотра на смартфонах и планшетах, что очень важно с учетом широкого распространения и динамичного обновления различных гаджетов.

Библиотека может иметь единый список рассылки клиентов, которым могут пользоваться все ее структурные подразделения: справочно-библиографический отдел, PR-отдел, методический отдел, абонемент. При необходимости можно создать для каждого структурного подразделения отдельный адрес электронной почты, с которого специалисты будут осуществлять дифференцированные рассылки.

Именно так может осуществляться рассылка из отдела или сектора краеведения, где специалисты по библиотечному краеведению формируют аудиторию пользователей, проявляющих интерес к краеведческой информации, которые могут и не являться читателями библиотеки и находиться далеко за пределами региона, обслуживаемого библиотекой.

Национальная историческая библиотека Украины успешно использует технологию пакетной рассылки с помощью программы MailChimp для распространения информации о

возможности свободного и бесплатного «скачивания» в pdf – формате ежегодного библиографического указателя «История Украины».

Рекомендации:

1. Сбор контактной персонифицированной информации, прежде всего «живой», т. е. просматриваемый адрес электронной почты заинтересованных получателей краеведческой информации желательно в формате текстового редактора Excel для удобства последующей загрузки массива в БД рассылки.
2. Организационная поддержка по периодической генерации данных краеведческой тематики, закреплённая в нормативных документах соответствующих структурных подразделений библиотеки.
3. Обязательное периодическое персонифицированное информирование пользователей (читателей) о новых поступлениях по краеведческой тематике в фонд библиотеки, закреплённое в нормативных документах соответствующих структурных подразделений библиотеки.
4. Использование полного функционала программного обеспечения для пакетной рассылки, а именно: статистики «открытия» сообщений, «обратной связи» в виде запросов на отосланную информацию и т. д.

Список використаних джерел:

1. Колкова Н. И. Технологии создания электронных информационных ресурсов : учебное пособие / Н. И. Колкова, И. Л. Скипор ; рец.: Т. Ф. Каратыгина, А. С. Карауш, Н. И. Гендина. – Москва : [Литера], 2013. – 353 с. : табл. – (Современная библиотека). – Библиогр.: с. 293-300.
2. Рудзський Л. З. Методи вивчення читацьких інтересів / Л. З. Рудзський, О. Ю. Кузнецов, Т. М. Марченко // Історія освіти, науки і техніки в Україні : матеріали XII Міжнародної конференції молодих учених та спеціалістів, присвяченої 100-річчю від дня створення Національної наукової сільськогосподарської бібліотеки Національної академії аграрних наук України / Міжнар. конф. молодих учених та спеціалістів (XII ; 19 трав. 2017 р. ; м. Київ). – Київ, 2017. – С. 444-445.
3. Терминологический словарь по библиотечному делу и смежным отраслям знания / сост., отв. ред. З. Г. Высоцкая. – Москва : БЕН РАН, 1995. – 268 с.
4. Шрайберг Я. Л. Библиотеки, музеи, вузы и книжный рынок в едином информационном цифровом пространстве: общее и особенное : ежегодный Доклад Третьего Международного профессионального форума «Крым-2017» / Я. Л. Шрайберг. – Москва : ГПНТБ России, 2017. – 79 с. : ил., табл.

*Смирнова С. М.,
м. Київ*

**Наукова діяльність Федора Кіндратовича Вовка: краєзнавчий аспект
(за матеріалами книжкового фонду Національної історичної бібліотеки України)**

Цього року виповнилося 170 років від дня народження Федора (Хведора) Кіндратовича Вовка (Волкова) (1847-1918 рр.) – видатного вченого, громадського і культурного діяча, яскравого представника плеяди визначних особистостей України другої половини XIX – початку XX ст. Наукова спадщина вченого, яка і до цього часу недостатньо опрацьована, складає (з урахуванням публіцистичних статей) 628 праць, виданих переважно іноземними мовами в різних країнах світу [18]. Ф. К. Вовк є засновником української наукової антропології, зробив значний внесок у дослідження з порівняльної анатомії, первісної археології, етнографії, історії культури, музеєзнавства, літературознавства та мистецтвознавства. Дослідження вченого в різних галузях науки є потужним підґрунтям для історичних краєзнавчих розвідок.

Ще у 1870-ті роки, коли у Києві було засновано Південно-Західне відділення Російського географічного товариства, Ф. Вовк підготував та двічі видав «Програму Південно-Західного відділення Імператорського Російського Географічного товариства для збирання відомостей з етнографії», був одним із організаторів та активним учасником одноденного перепису населення м. Києва (2 березня 1874 р.), під час проведення якого йому пощастило співпрацювати з відомим українським етнографом і громадським діячем П. П. Чубинським. Теплі спогади про Чубинського, свої враження від спілкування з цією непересічною особистістю, про його організаційний талант у проведенні перепису вчений пізніше висвітлив у книзі «П. П. Чубинский. Отрывки из личных воспоминаний», що вийшла друком у Москві, у 1914 році [13]. Києвознавці знайдуть у ній цікаві факти з життя міста тих часів, курйози та анекдоти, без яких не обійшлося під час перепису. Примірник цього видання, який зберігається у науково-дослідному відділі стародруків, цінних та рідкісних видань Національної історичної бібліотеки України (НІБУ), раніше належав до бібліотеки історика, громадсько-культурного діяча, засновника історико-мистецької колекції «Музей України» Павла Платоновича Потоцького, про що свідчить печатка, розміщена на титульній сторінці видання.

1876 року Ф. К. Вовк змушений був виїхати за кордон. Як активний член Київської громади, в лавах якої проводив національно-культурну і громадську роботу, він зазнав

переслідувань з боку царського уряду. З цього часу починається досить довгий, складний, повний поневірянь, але, разом з тим, дуже плідний у науковому сенсі, період життя вченого. Він працював у Женеві як співредактор «Громади», потім жив у Галаці (1879-1880 рр.), у 1880-1882 рр. перебував у різних місцях Добруджі¹¹. Свої спостереження та враження від подорожей цією місцевістю Ф. Вовк виклав у декількох працях. Так, 1883 року у часописі «Киевская старина» під псевдонімом Ф. Кондратович надруковано його дослідження «Задунайская Сечь (по местным воспоминаниям и рассказам)» [1], в якій простежується історія Запорозької Січі після її розорення «драгунами Текелія» 1775 року, коли частина запорозьких козаків, як співається в українській пісні, «посідали на лодочки, та й за Дунай махнули». Історії еміграції та перебування українців за Дунаєм, починаючи з 30-х років XIX ст. присвячено статтю «Русские колонии в Добрудже (Историко-этнографический очерк)» [3]. У ній йдеться про суспільний устрій української громади, церковне життя, організацію шкільної освіти тощо; зазначено, що головним пунктом, адміністративним центром української еміграції стало містечко Тульча¹² [3, с. 147], яке стало, за свідченням автора, центральною і найчисленнішою колонією українців по всій країні. Господарській діяльності українського населення Добруджі, зокрема рибальському промислу у цьому краї, присвячено дослідження Ф. Вовка «Українське рибальство у Добруджі» [4].

Під псевдонімом Ф. Кондратович в журналі «Русская мысль» надруковано ґрунтовну розвідку «Экономические заметки о Болгарии» [2]. Автор знайомить читачів з історією цієї країни, її економічним устроєм, станом освіти, традиціями.

З 1887 року Ф. К. Вовк живе і працює в Парижі – всесвітньому центрі антропологічної науки тих часів, відвідує лекції в Сорбонні, проводить дослідження в Антропологічній школі, «Музеї історії природи», «Музеї Трокадеро», завдяки активній науковій діяльності стає членом Історичного, Доісторичного, Антропологічного товариств, 1899 р. – членом Наукового товариства імені Т. Шевченка. Вимушено перебуваючи довгий час за межами Батьківщини, Федір Кіндратович жваво цікавився подіями, що відбувалися в науковому житті країни і своїм важливим завданням вважав популяризацію серед західноєвропейських колег наукових розвідок вітчизняних вчених [19, с. 12-13]. У цей період Ф. К. Вовк плідно працює у редакціях поважних наукових журналів та збірників – «Антропологія» (паризьке видання французькою мовою) та «Матеріали до українсько-руської етнології», що виходив у Львові за ініціативи І. Франка. За його редакцією вийшло сім томів львівського журналу (1899-1905 рр.). Упродовж цього періоду надруковано такі

¹¹ історична область, розташована між нижньою течією Дунаю й узбережжям Чорного моря (територія сучасних Румунії і Болгарії).

¹² сучасна назва – Тулча – місто, що розташоване у південно-східній Румунії, на півночі межує з Одеською обл. України.

археологічно-краєзнавчі дослідження вченого: «Передісторичні знахідки на Кирилівській вулиці у Києві» [5] та «Магдаленське майстерство на Україні» [8], де розповідається про палеолітичні, неолітичні археологічні пам'ятки, знайдені археологом В. Хвойкою у 1890-х рр. на Подолі у м. Києві, «По поводу наших неолитических находок с керамикой домикенского типа» [6], «Знахідки у могилах між Верем'єм і Стретівкою і біля Трипілля»¹³ [7], «Вироби передмікенського типу у неолітичних становищах на Україні : (відчит на міжнародному археологічному Конгресі 1900 р. у Парижі) [9], де згадується про розкопки В. Доманицького, який відкрив кілька поселень Трипільської культури в Звенигородському та Уманському повітах¹⁴; А. Киркора – у 1877 і 1888 роках¹⁵; Г. Осовського – у Васильківцях Гусятинського повіту¹⁶ та І. Коперницького і В. Пшибиславського – у Городниці над Дністром¹⁷ (Східна Галичина, 1889 р.). Пізніше дослідження «Вироби передмікенського типу» вийшло окремою відбиткою з «Антропології» – річника Кабінету Антропології ім. Ф. Вовка УАН за 1927 рік [10]. У передмові до видання, підписаній «М. Р.» (швидше за все, це Михайло Рудинський – археолог, дослідник палеолітичних, неолітичних пам'яток скіфського часу) відзначено великий внесок Ф. К. Вовка в історію вивчення неолітичної культури мальованої кераміки (одна з назв трипільської культури, поширена на території Галичини та Буковини). Зазначено, що Ф. Вовк – «перший з європейських учених, що звів докупи результати дослідження її на Сході Європи й спитувався синтезувати її, висловивши певні думки щодо призначення її глиняних споруд і висунувши теорію її східного у нас походження» [10, с. 3]. М. Рудинський розповідає про фрагмент праці Ф. Вовка, присвяченої трипільській культурі, виявлений під час упорядкування наукового архіву вченого. Зазначається, що праця не є закінченою, але навіть частина дослідження «є великою вкладкою до вивчення трипільської культури» [10, с. 4], адже вчений надає в ній цілком нові, невідомі до того, матеріали видатного дослідника М. Т. Біляшівського, винайдені ним поблизу с. Колодистого¹⁸. До речі, це єдина праця Ф. К. Вовка, яка була надрукована за роки радянської влади.

У 1903 році Федорові Вовку вперше після тривалої перерви вдалося відвідати Україну. На запрошення Наукового товариства ім. Тараса Шевченка, він приїхав улітку до Львова і впродовж 1903-1906 років, разом зі своїми однодумцями здійснив кілька експедицій на території Галичини, Бойківщини, Лемківщини, Буковини та Закарпаття. Матеріали наукових розвідок вчений виклав в окремій праці «Антропометричні досліді українського

¹³ Верем'я та Трипілля – села в Обухівському р-ні, Стретівка – у Кагарлицькому р-ні Київської обл.

¹⁴ Звенигородський та Уманський р-ни Черкаської обл.

¹⁵ Йдеться, швидше за все, про села Більче-Золоте та Козаччина, розташовані у Борщівському р-ні Тернопільської обл.

¹⁶ Васильківці – село на півдні Гусятинського р-ну Тернопільської обл.

¹⁷ Городниця – село Гусятинського р-ну Тернопільської обл.

¹⁸ село в Уманському р-ні Черкаської обл.

населення Галичини, Буковини й Угорщини» [11]. Особливу увагу в дослідженні приділено «гірському українському населенню східно-південних Карпат» – гуцулам, або, як їх ще називають, – покутянам.

Повернувшись у січні 1906 р. після багаторічної вимушеної еміграції до Росії, Ф. Вовк продовжує наукову діяльність: викладає у Вищій школі П. Ф. Лесгафта, Петербурзькому університеті, створює наукову школу своїх однодумців і послідовників у різних галузях науки – антропології, етнографії, археології, музеєзнавстві. Упродовж 1908 р. вчений відвідав і дослідив Чернігівську губернію, здійснив сенсаційне відкриття пізньопалеолітичної стоянки біля с. Мізин Кролевецького повіту на Чернігівщині¹⁹, де знайшов шедеври мистецтва кам'яної доби; 1909 року – об'їздив Волинську губернію; 1910 р. – Кубань та півострів Тамань; 1911 р. – Херсонську губернію.

Одним із основних напрямів діяльності Ф. Вовка та його учнів були антропологічні дослідження українського населення. Збирання необхідних даних здійснювалося як на території сучасної України, так і в тих районах Росії та Польщі, де й досі компактно мешкають українці (Холмщина, Курщина, Кубань, Подоння тощо). Зібрані матеріали, які стосувались понад 5 тисяч осіб, а також етнографічні розвідки побуту та традицій українців Галичини, Полтавщини, Чернігівщини, Київщини, Волині, Карпат та інших регіонів були узагальнені вченим у 2-му томі ґрунтовної енциклопедичної праці “Украинский народ в его прошлом и настоящем” (Петроград, 1916). Примірник цього видання з фонду науково-дослідного відділу стародруків, цінних та рідкісних видань НІБУ, позначений екслібрисом «Книжка Олександра Гавриловича Аліюшо (А. Г. Алешо)», що свідчить про її приналежність до книжкового зібрання учня Ф. Вовка – антрополога та етнографа О. Г. Алеші.

Коли на початку визвольних змагань у Петрограді утворилось українське консульство, Ф. К. Вовк в числі інших визначних діячів історії та культури у грудні 1917 р. прийняв українське громадянство [15, с. 37]. На запрошення громадського і політичного діяча, письменника і публіциста П. Я. Стебницького, який на той час разом з М. Василенком та В. Науменком очолювали Міністерство народної освіти в уряді П. Скоропадського, він 11 червня 1918 р. вирушив до Києва для організації Всеукраїнської Академії наук [17, с. 14]. Але, на жаль, дорогою Федір Кіндратович застудився, захворів і помер. Поховали його на сільському кладовищі неподалік білоруського міста Жлобина.

В петроградській квартирі залишились архів, наукові колекції, цінна бібліотека вченого. Відомо, що за життя Федір Кіндратович виказував бажання, аби це зібрання було передано для подальших досліджень майбутній Академії наук України [17, с. 7]. Попри значні труднощі, Олександр Алеші, за сприяння археолога і мистецтвознавця Миколи

¹⁹ сучасна назва – Мезин, село Коропського р-ну Чернігівської обл.

Макаренка, вдалося перевезти багатющу наукову спадщину Ф. Вовка до Києва. Ці матеріали стали базою для створення у березні 1921 р. при ВУАН «Музею антропології та етнології імені проф. Хведора Вовка», який згодом, у 1922 р. було перейменовано у Кабінет антропології та етнології ім. Хв. Вовка. На жаль, науково-пошукова та видавнича діяльність цієї інституції в галузі народознавства припинилася на початку 1930-х рр., її співробітники зазнали репресій. Книжкове зібрання вченого, як окрема колекція, не збереглося. Сьогодні значна його частка знаходиться у Науковій бібліотеці Інституту археології НАН України [16].

Деякі, без перебільшення, раритетні видання з бібліотеки науковця, які, без сумніву, стануть у пригоді дослідникам-краєзнавцям, зберігаються у фонді Національної історичної бібліотеки України. Їх ідентифіковано завдяки оригінальним відзнакам, розміщеним у книгах: автографам, дарчим написам, екслібрисам та суперекслібрисам. Це, зокрема, праця видатного педагога, історика, громадсько-політичного діяча, члена львівської «Громади» Олександра Барвінського «Виїмки з українсько-руської усної словесности народної : для висших клас середніх шкіл» [20], на титулі якої зазначено: «Високоповажному добродієві Хведорові Вовку на спомин від автора. 16/II 1903». У книзі досліджується історія української усної народної творчості, її види та жанри, історично-літературне значення народної поезії, наведено тексти обрядових, історичних, родинно-побутових і суспільних пісень, а також казки, легенди, новели, приказки та анекдоти, записані в різних регіонах України: у Києві, Миргороді Полтавської губернії²⁰, Нікополі Катеринославської губернії²¹, Григорові Бучацького повіту²², Хомутицях Вінницького повіту Подільської губернії²³, Нагір'ях Заліщицького повіту²⁴, Ожидові²⁵, на Буковині, Золочівщині, Жовківщині²⁶ тощо.

Грунтовним дослідженням культурно-літературного руху в Галичині у 1848-1860 роках є збірник Філологічної секції Наукового товариства ім. Шевченка «Кореспонденція Якова Головацького в літах 1850-62» [21], який видав літературознавець і громадський діяч, дійсний член Наукового товариства ім. Шевченка та Всеукраїнської Академії наук Кирило Студинський. Книга містить екслібрис Ф. Вовка (у колі зображено голову вовка в окулярах, який схилювався над розкритою книгою. Зверху – напис «Ex. Libris», знизу – латинізоване ім'я та прізвище власника – «Th. Vovk»), а також – печатку «Музей Антропології та Етнології ім. проф. Хв. Вовка. Книгозбірня».

Цікавими є також інші видання з зібрання Ф. Вовка, зокрема, книга історика,

²⁰ Полтавська обл.

²¹ Дніпропетровська обл.

²² село у Монастирському р-ні Тернопільської обл.

²³ село у Калинівському р-ні Вінницької обл.

²⁴ село Нагор'яни Заліщицького р-ну Тернопільської обл.

²⁵ село в Буському р-ні Львівської обл.

²⁶ Золочівський, Жовківський р-ни Львівської обл.

археолога, нумізмата Василя Ляскоронського «Археологические раскопки близ г. Лубен, Полтавской г., в урочище Лысая Гора» [22], що розповідає про археологічні артефакти, виявлені впродовж 1881-1883 рр. в урочищі Лиса Гора на Полтавщині²⁷. На титулі видання – напис: «Многоуважаемому Федору Кондратьевичу на память от автора».

Цінним джерелом для всіх, хто вивчає історію Катеринославщини, є складений археологом, істориком і громадською діячкою Катериною Антонович-Мельник «Каталог коллекции древностей А. Н. Поля, в Екатеринославе. Вып. 1» [23]. Книга містить автографи Ф. Вовка (французькою та українською мовами), екслібрис Ф. Вовка, суперекслібрис «Х. В.», а також печатку книгозбірні Музею антропології та етнології ім. проф. Хв. Вовка. Крім того, на звороті авантитулу можна прочитати французький переклад назви книги, зроблений, ймовірно, власником – Федором Кіндратовичем Вовком. Помітно, що книга уважно опрацьована – на берегах олівцем залишено декілька приміток і позначок. В каталозі описано колекцію, зібрану свого часу дослідником-археологом, краєзнавцем, меценатом, громадським діячем, почесним громадянином м. Катеринослава²⁸, підприємцем, який відіграв значну роль у бурхливому економічному розвитку Придніпровського регіону – Олександром Миколайовичем Полем (1828-1890 рр.). Колекція О. М. Поля – одне з найбільших приватних зібрань на півдні Російської імперії – складається з археологічних пам'яток, реліквій запорозького козацтва, предметів релігійного культу, фарфорових виробів, меблів, зброї, етнографічних матеріалів тощо. Ареал знахідок досить широкий: міста Катеринослав, Нікополь, Новомосковськ, Канів, села Волоське, Старі Кодакі²⁹, Звонецьке³⁰, одне з Семи чудес України – острів Хортиця та багато інших. Сьогодні колекція зберігається у Національному історичному музеї ім. Д. І. Яворницького у м. Дніпрі. До видання вміщено також «Каталог Екатеринославского областного музея имени А. Н. Поля. Археология и этнография / сост. А. Скриленко, В. Бабенко» (Екатеринослав, 1905 р.), у якому представлено археологічні та етнографічні раритети Катеринославщини, Полтавщини, Херсонщини тощо.

Дослідження Ф. К. Вовка – науковий скарб для усіх, хто цікавиться історією, археологією, етнографією рідного краю. Справді унікальна особистість, Ф. К. Вовк зробив неабиякий внесок у розвиток світової науки і отримав заслужене визнання колег-науковців. Федір Кіндратович Вовк був доктором природничих наук Паризького університету (1905 р.), доктором «honoris causa» Каннського (1897 р.) та Петроградського (1917 р.) університетів; лауреатом премій: Годара (1901 р.), академіка К. Бера (1906 р.); кавалером бронзових медалей П. Брока і Паризької виставки 1900 р. та Великої золотої медалі ім. П. Семенова-Тянь-

²⁷ територія Лубенського р-ну Полтавської обл.

²⁸ м. Дніпро

²⁹ села в Новоолександрівській сільській територіальній громаді Дніпровського р-ну Дніпропетровської обл.

³⁰ Солонянський р-н Дніпропетровської обл.

Шаньського (1916 р). За значний внесок у розвиток міжнародного наукового співробітництва Ф. Вовк у 1916 році був відзначений найвищою нагородою Франції – Орденом Почесного Легіону [17, с. 4]. Разом з тим, нащадки вдячні йому, насамперед, за його невтомну, справді подвижницьку працю задля розвитку науки і культури України. Науково доведені концепції вченого про органічну єдність українського народу, оригінальність та автентичність його матеріальної культури, антропологічні та етнографічні особливості українців, стали вагомим підґрунтям для втілення національної ідеї та ідеї української державності. Пишаємось тим, що маємо змогу долучитися до зберігання та популяризації багатогранної наукової спадщини нашого видатного співвітчизника і сподіваємось виявити інші, не менш цікаві, раритети з бібліотеки Ф. К. Вовка.

Список використаних джерел:

1. Кондратович Ф. Задунайская Сечь (по местным воспоминаниям и рассказам) / Ф. Кондратович // Киевская старина. Год второй. – Киев : Тип. Г. Т. Корчак-Новицкого, 1883. – Т. 1. Январь. – С. 27-67 : карта; Т. 2. Февраль. – С. 269-300; Т. 5. Апрель. – С. 728-773 : карты.
2. Кондратович Ф. Экономические заметки о Болгарии / Ф. Кондратович // Русская мысль. Год пятый. – М., 1884. – Кн. 2. – С. 1-20; Кн. 4. – С. 53-68; Кн. 5. – С. 19-43.
3. Лупулеску. Русские колонии в Добрудже : (историко-этнографический очерк) / Лупулеску // Киевская старина. Год восьмой. – Киев : Тип. Г. Т. Корчак-Новицкого, 1889. - Т. 24. Январь, февраль и март. – С. 117-154; С. 315-336; С. 677-704.
4. Вовк Хв. Українське рибальство у Добруджі / Хв. Вовк // Матеріали українсько-руської етнології / Наук. т-во ім. Шевченка у Львові, Етногр. коміс. ; за ред. Хв. Вовка. – Львів, 1899. – Т. 1. – С. 5-52.
5. Вовк Хв. Передісторичні знахідки на Кирилівській улиці у Києві / Хв. Вовк // Матеріали українсько-руської етнології / Наук. т-во ім. Шевченка у Львові, Етногр. коміс. ; за ред. Хв. Вовка. – Львів, 1899. – Т. 1. – С. 1-32 : іл.
6. Волков Ф. По поводу наших неолитических находок с керамикой домикенского типа / Ф. Волков // Киевская старина. Год девятнадцатый. – Киев : Тип. Имп. ун-та Св. Владимира Н. Т. Корчак-Новицкого, 1900. – Т. 70. Июль-август. – С. 235-245.
7. Вовк Хв. Знахідки у могилах між Верем'єм і Стретівкою і біля Трипілля / Хв. Вовк // Матеріали українсько-руської етнології / Наук. т-во ім. Шевченка у Львові, Етногр. коміс. ; за ред. Хв. Вовка. – Львів, 1900. – Т. 3. – С. 1-11 : іл.
8. Вовк Хв. Магдаленське майстерство на Україні / Хв. Вовк. – У Львові : 3 друк. Наук. т-ва ім. Шевченка під зарядом К. Беднарського, 1902. – 13 с. : табл. – Відбитка з Записок Наукового Товариства імені Шевченка. Т. 66.

9. Вовк Хв. Вироби передмікенського типу у неолітичних становищах на Україні : (відчит на міжнародному археологічному Конгресі 1900 р. у Парижі) // Хв. Вовк // Матеріали до українсько-руської етнології / Наук. т-во ім. Шевченка у Львові, Етногр. коміс. ; за ред. Хв. Вовка. – Львів, 1905. – Т. 6. – С. 1-27.
10. Вовк Федір. Вироби передмікенського типу в неолітичних становищах на Україні / Федір Вовк. – Київ, 1928. – 28 с. : [3] л. іл. – Окрема відбитка з «Антропології», річника Кабінету Антропології ім. Ф. Вовка УАН, за р. 1927.
11. Вовк Федір. Антропометричні досліді українського населення Галичини, Буковини й Угорщини / Федір Вовк // Матеріали до українсько-руської етнології / Наук. т-во ім. Шевченка у Львові, Етногр. коміс. – Львів, 1908. – Т. 10. – С. 1-39 : іл., карта.
12. Вовк Хв. Палеолітичні знахідки в с. Мізині на Чернігівщині / Хв. Вовк. – Київ : Друк. Першої Київ. Друк. Спілки, 1909. – С. 90-99. – Відбиток з «Записок Українського наукового товариства в Києві». Т. 4.
13. Волков Ф. П. П. Чубинский. Отрывки из личных воспоминаний / Ф. Волков. – [Москва : Тип. П. П. Рябушинского, 1914]. – 18 с.
14. Украинский народ в его прошлом и настоящем / под ред. Ф. К. Волкова, М. С. Грушевского, М. М. Ковалевского, Ф. Е. Корша, А. Е. Крымского, М. И. Туган-Барановского, А. А. Шахматова. – Петроград : Тип. Т-ва «Обществ. польза», 1916. – Т. 2. – С. 427-647.
15. Білокінь Сергій. Музей України (Збірка П. Потоцького) : дослідження, матеріали / Нац. Києво-Печерський іст.-культ. заповідник , Ін-т історії України НАН України, Центр культуролог. студій. – 3-тє вид., доповн. – Київ, 2006. – 476 с.
16. Федір Вовк і його книжкове зібрання / Ін-т археології НАН України ; уклад. і авт. передм. І. В. Черновол ; відп. ред. В. А. Колеснікова. – Київ, 2009. – 40 с.
17. Франко Оксана.. Федір Вовк – вчений і громадський діяч / Оксана Франко ; Львів. нац. ун-т ім. І. Франка. – Київ : Вид-во Європейського ун-ту, 2001. – 378 с. : іл.
18. Вовк Галина. Бібліографія праць Хведора Вовка (1847-1918) / Галина Вовк // Вовк Хведір. Студії з антропології України / переднє сл., комент., антропол. терміни С. П. Сегеди. – Київ, 2010. – С. 135-213 : іл.
19. Чикаленко Л. Хведір Кіндратович Вовк як передісторик / Л. Чикаленко. – Київ, [192-?]. – С. 11-18.
20. Барвіньський О. Виїмки з українсько-руської усної словесности народної : для висших клас середніх шкіл / О. Барвіньський. – 3-тє перероб. вид. – У Львові : 3 друк. Наук. т-ва ім. Шевченка, 1903. – 136 с.
21. Кореспонденція Якова Головацького в літах 1850-62 / видав Кирило Студинський. – У Львові : 3 друк. Наук. т-ва ім. Шевченка під зарядом К. Беднарського, 1905. – 592 с. –

(Збірник Філологічної секції Наукового товариства ім. Шевченка ; ч. 8 і 9).

22. Ляскоронский В. Археологические раскопки близ г. Лубен, Полтавской г., в урочище Лысая Гора / В. Ляскоронский. – Издание журн. «Киевская старина». – Киев : Тип. Г. Т. Корчак-Новицкого, 1892. – 16 с. : [4] л. ил.

23. Каталог коллекции древностей А. Н. Поль, в Екатеринославе. Вып. 1 / сост. К. Мельник. – Киев : Тип. С. В. Кульженко, 1893. – 218 с. : [14] л. ил.

К изданию приплетено: «Каталог Екатеринославского областного музея имени А. Н. Поля. Археология и этнография / сост.: А. Скриленко, В. Бабенко. – Екатеринослав : Тип. Губерн. земства, 1905. – 296 с. : ил.

*Смілянець С. І.,
м. Київ*

Українська революція 1917-1921 років: інформаційні ресурси Національної історичної бібліотеки України

У річницю Української революції 1917-1921 років Національна історична бібліотека України (НІБУ) одним з головних напрямів своєї діяльності визначила популяризацію знань про події Української революції та видатних діячів цього історичного періоду. Маючи унікальний фонд документів історичної тематики, який відображається в електронному каталозі (ЕК) та тематичних базах даних (БД), а також укладаючи власні бібліографічні покажчики, НІБУ долучається до створення нових ресурсів на допомогу користувачам у вивченні та висвітленні подій Української революції 1917-1921 років, зокрема, для біографічних досліджень про діячів – учасників подій цього буремного періоду в історії нашої країни.

Мета повідомлення – огляд інформаційних ресурсів Національної історичної бібліотеки України як джерельної бази на допомогу біографічним дослідженням про діячів Української революції 1917-1921 років.

Документний фонд Бібліотеки – потужний інформаційний ресурс біографічних досліджень про діячів Української революції, який складається з таких видів друкованих видань як: енциклопедії, біографічні та біобібліографічні словники, довідники, бібліографічні видання, джерела особового походження (спогади, листи, щоденники, автобіографії тощо).

У розшуках біографічної інформації дослідникам у першу чергу варто звертатися до енциклопедій та інших довідкових видань, що широко представлені у відкритому фонді

Бібліотеки. Серед них: «Енциклопедія історії України» [1] в 10 томах, в якій вміщено статті про діячів науки, культури та мистецтва України, в тому числі, й персоналії про діячів Української революції. Енциклопедія підготовлена колективом науковців Інституту історії України НАН України й високо оцінена Державною премією України в галузі науки і техніки 2016 року [2, с. 17].

Великий масив інформації зібрано у біографічному довіднику «Діячі Української Центральної Ради» [3], в якому є: стисла характеристика діяльності Української Центральної Ради та біографії її діячів, а також списки членів Ради, її органів і структур, хронологія найважливіших подій 1917-1918 рр. та бібліографія.

У формуванні джерельної бази біографічних досліджень про діячів Української революції користувачам стане у пригоді підготовлений науковцями Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського (НБУВ) науково-бібліографічний покажчик «Українська революція і державність (1917-1920 рр.)» [4], який є першою спробою зібрати й узагальнити друковані праці та бібліографічними засобами представити доробок з теми.

У нашому повідомленні наводимо приклади загальновідомих джерел біографічної інформації, відображених в ЕК та БД НІБУ і, разом з тим, вважаємо необхідним акцентувати увагу дослідників на тих особливих інформаційних ресурсах, що формуються і зберігаються лише у фонді та на сайті НІБУ.

Фахівці Історичної книгозбірні вже 50 років поспіль укладають друкований щорічний науково-допоміжний бібліографічний покажчик «Історія України», який є унікальним ресурсом біографічної інформації. За допомогою іменного покажчика до цього видання у тематичному розділі «Україна в 1917-1920 рр.» користувач швидко знайде бібліографічні записи (БЗ) з відомостями про діячів Української революції. Наразі покажчик представлено на сайті НІБУ в однойменній БД, яка формується з 2009 року і містить понад 37 тис. БЗ, серед яких певну частину складають біографічні дослідження. У результаті здійснення пошуку в цій БД було виявлено публікації, присвячені діячам Української революції 1917-1921 рр., зокрема, прізвища: Грушевського Михайла згадуються у 196 БЗ, Скоропадського Павла – у 195 БЗ, Петлюри Симона – у 100 БЗ, а також публікації, присвячені: Винниченку Володимирі – 49 БЗ, Вернадському Володимирі – 40 БЗ, Дорошенку Дмитру – 22 БЗ, Єфремову Сергію – 38 БЗ, Тютюннику Юрію – 20 БЗ, Петрушевичу Євгену – 13 БЗ, Чикаленку Євгену – 30 БЗ.

Для здійснення біографічних досліджень діячів Української революції, серед яких було багато науковців-істориків, слугуватиме БД «Історики України», формування якої розпочато фахівцями НІБУ у 2016 році. Наразі вона містить інформацію про 500 осіб. У ній зібрано відомості про: біографію вченого (дата і місце народження, навчання, дисертаційні

дослідження); вчені звання, коло наукових інтересів; додаються відомості про джерела інформації – друковане видання, інтернет-сторінки. База представлена на сайті Бібліотеки і працює в тестовому режимі.

Унікальним ресурсом біографічної інформації про діячів Української революції є колекції документів, що формуються та вивчаються у науково-дослідному відділі стародрукованих, цінних та рідкісних видань НІБУ. Зокрема, у колекції видань з автографами визначних діячів науки та культури містяться мініджерела, маленькі артефакти історії культури, які відіграють допоміжну, але нерідко – важливу роль у біографічних дослідженнях, наприклад, добірка видань українських науковців 20-х років XX століття, подарованих Михайлу Сергійовичу Грушевському. Дарчі написи на примірниках цих книг засвідчують глибоку повагу авторів до М. С. Грушевського. Крім того, в колекції є надзвичайно рідкісний екземпляр книги М. С. Грушевського «Украинство в России, его запросы и нужды : (глава из «Очерка истории украинского народа»)» [5]. На титульному аркуші міститься дарчий напис автора, адресований В. М. Леонтовичу («Високо[шановно]му Володимиру Миколайовичу Леонтовичу автор»). Цей інскрипт, поряд з епістолярними та мемуарними джерелами, засвідчує факт дружніх стосунків та співпраці двох видатних діячів українського руху. В колекції є також раритетний примірник видання 1918 року: «Політика (Державне будівництво України і міжнародні справи)» [6] українського дипломата й науковця Олександра Яковича Шульгина з його інскриптом, адресованим послу Болгарії в Києві, професору Івану Шишманову. Член Української Центральної Ради, О. Я. Шульгин з липня 1917 до кінця січня 1918 року був генеральним секретарем міжнародних справ, а з липня до кінця 1918 року – амбасадором України в Софії.

У фонді відділу зберігається численна добірка видань особового походження, зокрема: щоденники Володимира Винниченка у двох томах, листування Євгена Чикаленка і Петра Стебницького [7, 8]. Та особливо цікавими, на наш погляд, є книги спогадів Дмитра Івановича Дорошенка [9]. Відомо, що він з 20 травня до 14 листопада 1918 року був міністром закордонних справ Української держави. «Автор споминів – блискучий мемуарист, який подає не лише опис подій, свідком яких був, але й дає нам змогу відчувати дух і сподівання того часу, знайомить із дуже відомими вже тоді діячами українства ... Дмитро Дорошенко, людина щирої і конструктивної вдачі, мав величезне коло спілкування, широкі зацікавлення, пов'язані з різними куточками України. Саме тому його праця – справжня енциклопедія тодішнього українського суспільного і культурного життя, до того ж, написана живою мовою з виразними, вираженими і точними характеристиками людей та подій» [10].

На початку 2017 року на сайті НІБУ відкрито нову рубрику «Українська революція 1917-1921 рр.: до 100-річчя подій», яка щотижнево поповнюється виданнями з фонду Бібліотеки, в тому числі й біографічними документами діячів цього історичного періоду. Наразі представлено понад сто видань.

Віртуальні виставки, до яких додаються списки документів, – один з найпопулярніших ресурсів серед користувачів сайту Бібліотеки. У поточному році, зокрема, демонструвалися такі виставки: **«Українська Центральна Рада: до 100-річчя дня створення», «Дорошенко Дмитро Іванович (1882-1951) – український політичний діяч, історик, публіцист, літературознавець, бібліограф», «Перший український полк ім. Богдана Хмельницького».** Статистичний аналіз переглядів цих виставок на сайті НІБУ та в соціальних мережах свідчить про їх затребуваність. У першому кварталі поточного року зафіксовано понад 1000 переглядів.

Враховуючи підвищену зацікавленість суспільства до подій Української революції 1917-1921 років та біографій її діячів, планується створення електронних копій документів цієї тематики, які будуть представлені на сайті НІБУ в електронній бібліотеці «Історична спадщина України».

Підсумовуючи викладене, варто наголосити на тому, що інформаційні ресурси НІБУ є потужною джерельною базою біографічних досліджень про діячів Української революції. Сайт Бібліотеки забезпечує оперативний, релевантний пошук біографічної інформації. Ми підтримуємо думку директора Інституту біографічних досліджень НБУВ В. І. Попика про «необхідність переходу до формування масштабних біографічних ресурсів, які б інтегрували напрацювання дослідників біографістів всіх регіонів України» [11], що сприятиме презентації нашої країни в світі та створенню своєрідного «портрету нації», в якому будуть гідно представлені яскраві постаті діячів Української революції.

Список використаних джерел:

1. Енциклопедія історії України : у 10 т. / Ін-т історії України НАН України ; ред. кол.: В. А. Смолій (голова) та ін. – Київ : Наукова думка, 2003-2013.
2. Урядовий кур'єр. – 2017. – 11 квіт. – 24 с.
3. Верстюк В. Ф. Діячі Української Центральної Ради : біогр. довід. / В. Ф. Верстюк, Т. С. Осташко. – Київ, 1998. – 254 с.
4. Українська революція і державність (1917-1920 рр.) : наук.-бібліогр. вид. / Нац. б-ка імені В. І. Вернадського НАН України ; редкол.: О.С. Онищенко (голова) та ін. – Київ, 2001. – 816 с.

5. Грушевський М. С. Українство в Росії, его запросы и нужды : (глава из «Очерка истории украинского народа») / М. С. Грушевский. – Санкт-Петербург : Общественная польза, 1906. – 48 с. : портр.
6. Шульгин О. Я. Політика. (Державне будівництво України і міжнародні справи) : статті, документи, промови / О. Я. Шульгин. – Київ : Друкаръ, 1918. – 106 с.
7. Винниченко В. Щоденник. Т. 1, 2 / В. Винниченко. – Едмонтон ; Нью-Йорк : КІУС, УВАН, 1980, 1983.
- Т. 1: 1911-1920 / В. Винниченко ; ред, вступ. ст. і прим. Г. Костюка. – 1980. – 512 с.
- Т. 2: 1921-1924 / В. Винниченко ; ред. Григорій Костюк; упоряд. текстів і прим. Олександра Мотиля. – 1983. – 702 с.
8. Євген Чикаленко, Петро Стебницький : листування, 1901-1922 рр. / Ін-т укр. археографії та джерелознавства ім. М. С. Грушевського НАН України ; упоряд. Н. Миронець та ін.; вступ. ст.: Н. Миронець, І. Старовойтенко. – Київ : Темпора, 2008. – 627 с. : іл., портр.
9. Дорошенко Д. І. Мої спомини про недавнє-минуле (1914-1920) : у 4 ч. / Д. І. Дорошенко. – Львів : Червона калина, 1923-1924.
10. Дмитро Дорошенко. Мої спомини про давнє минуле // Україна Incognita. День. – Режим доступу: <http://incognita.day.kiev.ua/dmitro-doroshenko-moyi-spomini-pro-davnye-minule.html>
11. Український національний біографічний архів : наук.-інформ. проект Інституту біогр.. досліджень Нац. б-ки України ім.. В. І. Вернадського. – Режим доступу: <http://biography.nbuv.gov.ua/index.php/biografistika-j-in/biografistika/59-biografistika> This article is about informational resources that are represented in bibliography

*Сорокін А. А.,
м. Київ*

Опубліковані мемуари як джерело з історії виборів до Київської міської та районних у місті Києві рад народних депутатів XXI скликання

Вибори 1990 р. до Верховної та місцевих рад народних депутатів Української РСР стали першими відносно демократичними виборами в республіці [1, с. 118]. За результатами голосування склад депутатських корпусів як Верховної, так і низки місцевих рад народних депутатів суттєво змінився, поповнившись представниками опозиційних сил [9, с. 63], що сприяло започаткуванню процесу утвердження незалежності республіки [1, с. 118].

Варто зазначити, що республіканські та місцеві вибори 1990 р. стали важливою сторінкою історії Києва, оскільки останній, маючи статус столиці Української РСР, зосереджував значний науковий, культурний, освітній потенціал і, відповідно, тут були потужними опозиційні національно-демократичні сили [7, с. 99]. Втім, на сьогодні актуальною проблемою є низький рівень вивченості джерельної бази виборів до Київської міської та районних у місті Києві рад народних депутатів XXI скликання, що співвідноситься з низькою актуалізацією інформаційного потенціалу більшості джерел з історії органів місцевого самоврядування міста Києва 1990-2010 рр. [3, с. 119]. Саме тому залучення до наукового обігу відомостей з нових джерел є необхідним для подальшого дослідження виборів до Київської міської та районних у місті Києві рад народних депутатів XXI скликання.

Необхідно наголосити на тому, що дослідники як синхронних з іншими місцевими виборами 1990 р. в Українській РСР виборів до Львівської обласної ради [2, с. 25-26], так і виборів 1917 р. до Київської міської думи [8, с. 39] використовували у своїх працях опубліковані мемуари. Вказана обставина спонукає дослідити специфіку опублікованих мемуарів як джерела з історії виборів до місцевих рад міста Києва XXI скликання.

Варто зазначити, що перші спогади, які висвітлюють як діяльність вказаних рад упродовж 1990-1991 рр., так і вибори до них, були опубліковані вже у 1991 р. [4]. Їхнім автором був редактор газети «Вечірній Київ» і депутат Верховної Ради України I скликання В. Карпенко. У своїх мемуарах він як описує бурхливу суспільно-політичну ситуацію в Києві на межі 1989-1990 рр. після виборів до Верховної Ради СРСР [4, с. 5-13], так і згадує про обрання двох співробітників «Вечірнього Києва» депутатами Київської міської ради та одного – депутатом однієї з районних рад [4, с. 14].

Хронологічно наступними опублікованими мемуарами є спогади колишнього голови Подільської райради XXI скликання у 1990-1992 рр. і Представника Президента України в місті Києві у 1992-1993 рр. І. Салія [12]. Як колишній Представник Президента, І. Салій у своїх перших мемуарах зосереджується, насамперед, на своїй діяльності у 1992-1993 рр., проте, свого часу, головуючи в одній із райрад, звертає увагу і на період 1990-1991 рр., зокрема, на вибори до місцевих рад міста Києва XXI скликання. У спогадах автор згадує про власну участь у парламентських виборах [12, с. 17] і поєднання депутатської діяльності у Верховній та районній радах [12, с. 40-41]. Важливим є те, що І. Салій наводить нотатки виступів депутатів Київміськради на нараді 9 жовтня 1990 р. у Київському міськкомі КПУ, які свідчать про політичну поляризацію у міській раді і містять ретроспективну інформацію про успішну участь у виборах представників Демократичного блоку [12, с. 41-42].

У 1998 р. в альманасі «Хроніка-2000» були опубліковані спогади відомого фізика та колишнього депутата Київміськради XXI скликання М. Стріхи [14]. У них М. Стріха говорить про обрання в березні 1990 р. до складу міської ради 290 депутатів, з яких 140 – «за рознарядкою міськкому» [14, с. 546], висуває цікаву тезу про низьку консолідацію представників Демократичного блоку та Демократичного центру перед першим засіданням міської ради через низький рівень знайомства депутатів між собою, невеликий відсоток кандидатів, висунутих безпосередньо осередками опозиційних організацій та ідеологічний плюралізм [14, с. 546-547]. Важливо наголосити на тому, що автор намагається проаналізувати якісний склад новообраних депутатів, зокрема, згадує про обрання депутатами кандидатів та докторів наук [14, с. 549-550].

Упродовж I половини 2000-х рр. виходять спогади Л. Косаківського. Хоча вони в основному присвячені II половині. 1990-х рр., але тут згадується і період 1990-1992 рр., коли Л. Косаківський очолював Печерську райраду. Він згадує про свої зустрічі з представниками опозиційних сил [6, с. 271] та вважає вибори 1990 р., на яких став депутатом міської та районної рад, першими демократичними виборами в Україні [5, с. 167].

У 2007 р. виходять нові спогади І. Салія, присвячені кризі та краху КПУ в 1991 р. Тут автор деталізує свої попередні свідчення про парламентські вибори, згадуючи про свій передвиборчий штаб, що, ймовірно, був задіяний і на місцевих виборах [10, с. 124-128]. У 2008 і 2013 роках за ініціативою І. Салія видаються збірки його інтерв'ю з частиною колишніх керівників Києва та депутатами міської та районних рад XXI скликання, де його співбесідники розповідають і про деякі обставини місцевих виборів 1990 р., зокрема про бажаність відповідності певній господарській посаді депутатського мандата [13, с. 216-217, 253], складання депутатських мандатів [13, с. 226-230], що мало вести до перевиборів, реалізацію принципу альтернативності на виборах [13, с. 261-262], балотування до Київської міської та Ленінської районної рад нового скликання професорів КДУ [13, с. 285-286], згадки про вибори до районних рад [11, с. 355-356] та переважання представників Руху в Московській районній раді [11, с. 351, 358].

Отже, опубліковані мемуари є важливим джерелом для дослідження виборів до Київміськради та київських райрад XXI скликання, яке можна використовувати в історико-краєзнавчих дослідженнях, звіряючи з інформацією інших джерел. Перспективними є пошук і вивчення мемуарів, що висвітлюють місцеві вибори 1990 р. до інших рад Української РСР.

Список використаних джерел:

1. 25 років незалежності : нариси історії творення нації та держави. – Київ : Ніка-Центр, 2016. – 796 с.

2. Апальков М. В. Державотворча діяльність Львівської обласної ради у контексті суспільно-політичних процесів в УРСР (1990-1991) : дис. ... канд. іст. наук: 07.00.01. / М. В. Апальков. – Львів, 2015. – 205 с.
3. Бобровнік Ю. В. Законодавче регулювання структури органів місцевого самоврядування в місті Києві в період 1990-2010 рр. : історичний аспект / Ю. В. Бобровнік. – Київ : Гілея, 2015. – Вип. 101. – С. 117-120.
4. Карпенко В. Парламент ізсередини : нотатки депутата / В. Карпенко. – Київ, 1991. – 151 с.
5. Косаківський Л. Г. Десять років потому, або Київське задзеркалля / Л. Г. Косаківський. – Київ, 2005. – 260 с.
6. Косаковский Л. Переворот на Крещатике : записки опального киевского городского головы. Часть вторая: Один на один с государственной машиной / Л. Косаковский. – Киев, 2001. – 335 с.
7. Кресіна І. О. Демократія і регіональна еліта: політико-правові проблеми влади в столиці України – місті Києві : монографія / І. О. Кресіна, А. А. Коваленко, Р. М. Молибога, Є. В. Перегуда. – Київ : Логос, 2005. – 216 с.
8. Купчик Я. Вибори гласних до Київської міської думи 23 липня 1917 р. : підготовка, проведення, результати / Я. Купчик // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Серія: Історія. – Київ, 2016. – Вип. 1. – С. 38-42.
9. Русначенко А. Нариси новітньої історії України: у 5 кн. Кн. 5 / А. Русначенко. – Київ : Олег Філюк, 2016. – 621 с.
10. Салій І. Крах партійного колоса : факти, роздуми, застереження / І. Салій. – Київ : Вирій, 2007. – 288 с.
11. Салій І. М. Про Київ і моїх сучасників / І. М. Салій. – Київ : Кий, 2013. – 600 с.
12. Салій І. М. Я повертаюсь / І. М. Салій. – Київ : Довіра, 1993. – 207 с.
13. Салій І. Обличчя столиці в долях її керівників / І. Салій. – Київ : Довіра, 2008. – 599 с.
14. Стріха М. Київрада очима сучасника / М. Стріха // Хроніка-2000. – Київ, 1998. – Вип. 27-28. – С. 546-551.

«Бібліотечне краєзнавство» як вибіркова дисципліна

Відповідно до Тимчасового положення про організацію освітнього процесу в Київському університеті імені Бориса Грінченка (далі – Університет Грінченка), яке було затверджено на виконання п. 2 ст. 47 Закону України «Про вищу освіту» [1], перелік дисциплін навчального плану складається з двох частин – обов’язкової та вибіркової. Вибіркова частина навчального плану становить не менше 25 відсотків загальної кількості кредитів ЄКТС, передбачених для даного рівня вищої освіти. Зазначену частину навчального плану студент формує самостійно з переліку дисциплін (додаткових спеціалізацій тощо) за встановленою в Університеті процедурою [2, с. 13, 18].

Навчання студентів в Університеті Грінченка здійснюється за індивідуальним навчальним планом, який розробляється на навчальний рік на підставі робочого навчального плану. Індивідуальний навчальний план студента є основним робочим документом, в якому зазначаються обов’язкові, вибіркові навчальні дисципліни та навчальні дисципліни, що вивчаються студентом додатково [2, с. 41], вибіркові навчальні дисципліни обираються студентами з навчального плану (каталогу курсів) з урахуванням власних потреб та інтересів щодо майбутньої фахової діяльності [2, с. 42].

Кафедра бібліотекознавства та інформології Інституту журналістики, яка в Університеті Грінченка забезпечує підготовку студентів за спеціальністю 029 «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа», також пропонує вибіркові дисципліни, які студенти за власним бажанням можуть вибрати для вивчення. Серед дисциплін, які були внесені до каталогу курсів і пропонувалися для вибору студентам для вивчення у наступному навчальному році: «Бібліотечне краєзнавство», «Бібліотечна статистика», «Бібліотечно-інформаційне обслуговування користувачів з особливими потребами», «Виставкова діяльність бібліотек». Метою цих курсів є розширення/поглиблення основної/базової фахової компетентності (за спеціальністю).

Зважаючи на те, що бібліотечне краєзнавство – один із основних напрямів діяльності бібліотек регіонального та місцевого рівнів, а мета бібліотечного краєзнавства – виявити, зібрати, систематизувати, зберегти і надати користувачам усі друковані та недруковані матеріали про край, забезпечити населення регіону бібліографічною інформацією про ці матеріали як в цілому, так і диференційовано за читацькими інтересами і потребами, була

запропонована наступна анотація до дисципліни. Бібліотечне краєзнавство – це важлива складова інформаційних ресурсів регіонів, яке включає створення інформаційного середовища: формування фонду краєзнавчих документів, його відображення в довідковому апараті бібліотеки, бібліотечно-бібліографічне обслуговування користувачів. Нові перспективи і тенденції розвитку краєзнавчої бібліотечної діяльності – створення електронних каталогів, повнотекстових, реферативних, фактографічних баз даних, забезпечення віддаленого пошуку інформації та доступу до неї. Бібліотечне краєзнавство має свою специфіку, якій найбільше притаманні комплексні форми популяризації краєзнавчих документів, серед них: краєзнавчі дні (тижні, місяці); краєзнавчі читання; свята-реставрації; читацькі конференції; презентації; диспути; літературні вечори; зустрічі з відомими людьми краю, вченими, краєзнавцями; конкурси на кращого знавця краю; «гра-мандрівка» по рідному краю; клуби та об'єднання краєзнавців і т. ін.

Передбачалося досягти наступних програмних результатів навчання (демонстрації студентами знань, умінь, здатності виконувати тощо) за цією вибірковою дисципліною: створювати бібліографічні та інформаційні продукти в традиційній та електронній формі; формувати документний потік, проводити його аналітико-синтетичну обробку, здійснювати систематизацію та каталогізацію документів, довідково-бібліографічне обслуговування; здійснювати традиційно та в автоматизованому режимі обслуговування користувачів у бібліотеках різних типів і видів, у т. ч. електронних бібліотеках; формувати системи галузевих бібліографічно-інформаційних ресурсів традиційних та електронних.

«Бібліотечне краєзнавство» як дисципліна за вибором пропонувалася в обсязі 4 кредитів для студентів III курсу першого (бакалаврського) освітнього рівня у шостому семестрі навчання, передбачався підсумковий контроль у вигляді заліку. В особливих умовах структурно-логічної схеми вивчення було зазначено про викладання цієї дисципліни після «Інформаційного обслуговування користувачів бібліотек».

Метою Нової освітньої стратегії Університету Грінченка є забезпечення високої конкурентоспроможності випускників шляхом підвищення якості їх підготовки на основі компетентнісного підходу, навчання, заснованого на практичній діяльності та дослідженнях. Зважаючи на це, у викладачів/студентів є можливість використовувати новостворені Центри компетенцій для викладання/опанування дисциплін за вибором студента, наприклад, «Інформаційно-аналітичний центр», створений на базі Інституту журналістики.

Список використаних джерел:

1. Про вищу освіту [Електронний ресурс] : Закон України від 01.07.2014 р. № 1556-VII. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1556-18>. – Назва з екрана.

2. Тимчасове положення про організацію освітнього процесу в Київському університеті імені Бориса Грінченка [Електронний ресурс] : затверджено рішенням Вченої ради Ун-ту від 26.02.2015 р., протокол № 2. – Київ, 2015. – 46 с.

*Сурело С. П.,
сmt Вороніж, Шосткинський р-н Сумська обл.*

**Призабуті імена Воронізької землі: Іван Спиридонович Абрамов
(1874-1960 рр.) – дослідник-краєзнавець**

Серед видатних діячів історії та культури України – жителів сmt Вороніж (П. Куліша, М. Мурашка, П. Чуйкевича, І. Кульжинського, І. Богуславського та ін.) значне місце займає Іван Спиридонович Абрамов (1874-1960 рр.) – видатний історик, археолог, літературознавець, етнограф, фольклорист і краєзнавець. На жаль, його життя і діяльність маловідомі сучасникам. Упродовж багатьох років ім'я цієї людини замовчувалося, а його внесок у наукову думку залишається недостатньо вивченим, особливо на малій батьківщині. Лише наприкінці 90-х років минулого століття на сторінках преси з'явилися поодинокі публікації, присвячені науковій діяльності І. С. Абрамова. Вони належали краєзнавцям – В. Терлецькому [1], М. Андрєєву [2], який був особисто знайомий з дослідником. Окремий внесок у вивчення спадщини видатного земляка вніс сумський дослідник С. П'ятаченко у виданні: «Абрамов І. З історії та культури селища Вороніж» [3].

Народився І. С. Абрамов 20 червня 1874 р. в містечку Вороніж колишнього Глухівського повіту Чернігівської губернії (нині – Шосткинський р-н Сумської обл.) у багатодітній родині робітника-покрівельника солом'яних дахів. Іван був п'ятою дитиною в сім'ї. Його батько – Спиридон Єгорович походив із тульських міщан, мати замолоду була кріпачкою воронізького поміщика Чуйкевича. Початкову освіту Іван Спиридонович здобув у місцевій школі. «Я пам'ятаю, як багато у нас було витрачено часу і сил тільки тому, що навчання велося чужою нам російською мовою, по чужим російським підручникам», – згадував він пізніше [4], навчався у сільгоспшколі поміщика-мецената М. Неплюєва на хуторі Воздвиженському (1887-1892 рр.).

У 1892 р. Іван Абрамов успішно склав екзамен на звання сільського вчителя, працював у школах сіл Воздвиженське і Студенок Глухівського повіту. У 1895 р. він вступив до Глухівського учительського інституту, після закінчення якого у 1898 р. продовжив викладацьку діяльність на Волині.

З 1900 р. І. С. Абрамов перебрався до Петербургу, де, не залишаючи педагогічної роботи, закінчив у 1903 р. Археологічний інститут. Відтоді він часто виїздить в археологічні експедиції, де окрім розкопок, збирає народний фольклор. У 1908 р. експедиція під його керівництвом проводила дослідження курганів на околицях рідного Воронежа. Це, на жаль, єдині наукові археологічні розкопки, які відбулися на території селища. У 1909 р. І. Абрамов стає членом Археологічного товариства, а у 1914 р. – дійсним членом Російського Географічного товариства, досліджує давньоруські літописи, збирає стародавні документи і рукописи. Саме він віднайшов перші згадки про Вороніж, датовані XII-XIII ст. У його архіві зберігалися рукописи О. С. Пушкіна, Т. Г. Шевченка [5].

Свого часу у Петербурзі Іван Спиридонович був власником кількох книжкових крамниць. Серед його знайомих були видавці і майже всі тогочасні літератори, з якими він підтримував зв'язки, листувався і в радянські часи.

Іван Спиридонович працював особистим секретарем у голови IV Державної думи Російської імперії М. Родзянка, котрий у 1917 р. очолив праву опозицію Тимчасового уряду.

Ймовірно, цей факт і став причиною подальших утисків і репресій з боку більшовицької влади. Після жовтневого перевороту 1917 р. І. Абрамов на деякий час відійшов від справ, та по закінченні громадянської війни знову повернувся до історичних досліджень. У 20-ті роки довгий час він працював у Центральному бюро краєзнавства у Ленінграді, продовжував друкувати свої наукові статті і видавати книги. Після згортання НЕПу в СРСР краєзнавство було оголошено «контрреволюційним» і бюро закрили, а І. Абрамова у 1933 р. заарештували і вислали на 5 років до Тобольська. Але й там Іван Спиридонович не покидав праці, він розшукував матеріали про життя і діяльність декабристів, які перебували в цьому краї на засланні.

Після звільнення у 1938 р. вчений повернувся в рідний Вороніж (адже існувала заборона проживати в Ленінграді чи в будь-яких інших великих містах), тож він пішов працювати вчителем російської мови і літератури. У Воронежі Іван Спиридонович пережив німецьку окупацію 1941–1943 рр.

Після звільнення селища від нацистів він знову став вчителем і за сумісництвом – завідувачем бібліотеки Воронізької середньої школи № 1, де працював до останніх днів свого життя; в період з 1944-1960 рр. продовжував займатися літературною, археологічною, краєзнавчо-етнографічною діяльністю, яка звузилася до місцевого масштабу. У школі він веде літературний гурток, разом з учнями проводить розкопки ще існуючих курганів, знищених у 60-ті роки, підтримує зв'язки з радянськими літераторами, друкує свої статті в місцевій пресі. У Шосткинській районній газеті «Зоря» за цей час було надруковано 16 публікацій, правда, з обов'язковим для тих часів комуністичним нашаруванням. На більш

високий рівень радянська влада його не допускала, пам'ятаючи «буржуазне минуле» і перебування в окупації [6; 7].

Повоєнні колеги і учні Абрамова переказують один цікавий факт. На початку грудня 1948 р. до Києва на II з'їзд письменників України через станцію Терещенська (яка знаходиться у смт Вороніж) їхала делегація російських письменників. Іван Спиридонович завчасно з ними домовився і привів на вокзал своїх вихованців. Під час тривалої зупинки поїзда воронізькі учні зустрілися і поспілкувалися з радянськими літературними класиками, твори яких вивчали в школі. Це були: голова спілки письменників СРСР О. Фадєєв, О. Твардовський, М. Шолохов, К. Сімонов та ін. Цю зустріч діти запам'ятали на все життя.

Останні роки свого життя І. С. Абрамов жив самотньо і в бідності, його маленька кімната вся була заставлена шафами з книжками і документами. Життя видатного земляка обірвалося 3 травня 1960 р. Похований він на Микільському кладовищі селища Вороніж.

На сьогодні ми маємо тільки одне невеличке перевидання друкованих матеріалів вченого [8]. На жаль, архів І. С. Абрамова розпорошений і частково втрачений, а творча і науково-пошукова спадщина осіла в різних закладах Росії та України (Пушкінський Дім ЦДАЛМ, Літературний музей (м. Москва), Центральна наукова бібліотека ім. В. І. Вернадського НАН України, Інститут мистецтвознавства, фольклористики та етнології (ІМФЕ) ім. М. Т. Рильського НАН України (м. Київ). Та й саме ім'я Івана Абрамова відоме переважно лише його землякам, які зберігають пам'ять про нього. Наукова спадщина Абрамова потребує детальнішого дослідження, а окремі факти його життя – уточнення.

Кілька років тому вулицю ім. К. Маркса (сmt Вороніж). де колись проживав вчений, перейменовано на його честь, а на будинку встановлено меморіальну дошку.

Список використаних джерел:

1. Терлецький В. Дослідник з Воронежа / В. Терлецький – Суми : Собор, 1997. – 64 с.
2. Андрєєв М. Педагог-учений І. С. Абрамов: до 90-річчя з дня народження / М. Андрєєв // Маяк комунізму (Кролевець). – 1964 – 20 червня – С. 4.
3. П'ятченко С. «На ниві розуму не можна нам відставати» / С. П'ятченко // Абрамов І. З історії та культури селища Вороніж : фольклорно-етнографічні та краєзнавчі нариси. – Суми : МакДен, 2007.
4. Автобіографія І. С. Абрамова (з списком його праць до 1913 р.) // Пушкінський Дім, фонд С. О. Венгерова.
5. Петров Г. Вороніж: тепло Шевченкових листів : до 181-ї річниці від дня народження Кобзаря / Г. Петров // Панорама Сумщини (Суми). – 1995. – 8 березня – С. 2.

6. Терлецький В. Краєзнавці Глухівщини / В. Терлецький // Використання народознавчого, краєзнавчого матеріалу в навчально-виховному процесі: матеріали наук.-практ. конф. / Глухівський держ. пед. ін-т ім. С. М. Сергєєва-Ценського. – Глухів, 1993. – С. 183-187.

7. Андреев Н. Педагог-ученый : (к 120-летию со дня рождения нашего земляка И. С. Абрамова) / Н. Андреев // Советское Полесье. – 1994. – 18 июня. – С. 2.

8. Абрамов І. З історії та культури селища Вороніж : фольклорно-етнографічні та краєзнавчі нариси / І. Абрамов. – Суми : МакДен, 2007. – 130 с.

*Терлецька О. О., Прокопенко Л. С.,
м. Київ*

Краєзнавча складова Вікіпедії: перспектива співпраці студентів і бібліотек

Реалізація якісно нової системи підготовки фахівців, важливим чинником якої є компетентнісний підхід як ознака інтеграції до Європейського освітнього простору, вимагає вдосконалення змістовного наповнення дисциплін, які б відповідали викликам часу.

На виконання доручення Прем'єр-міністра України від 14.01.2017 № 817/1/1-17 до листа громадської організації «Вікімедіа Україна» від 10.01.2017 № 01-3/100117, доручення Київської міської державної адміністрації від 16.01.2017 № 1342 «Про заходи щодо розвитку україномовного розділу Вікіпедії», відповідно до листа Міністерства освіти і науки України від 17.02.2017 № 1/9-83 «Щодо розвитку україномовного розділу Вікіпедії» [2] ректор Київського університету імені Бориса Грінченка професор В.О. Огнев'юк видав Наказ від 30.03.2016 № 212 «Про затвердження заходів для розвитку україномовного розділу Вікіпедії». Ці заходи передбачають залучення студентів та викладачів до написання та редагування статей у ній.

У цьому контексті актуалізується і участь студентів спеціальності 029 «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа» у спільній діяльності щодо розвитку Вікіпедії як у межах навчальної, так і – наукової роботи.

Пропонуємо розглянути шляхи поширення практики написання статей для розміщення у вільній енциклопедії як форми самостійної роботи студентів вказаної спеціальності у Київському університеті імені Бориса Грінченка.

Одним із основних засобів оволодіння навчальним матеріалом у час, вільний від аудиторних навчальних занять, є *самостійна робота*. Впровадження в освітню програму різноманітних форм самостійної роботи активно сприяє модернізації освітнього процесу

шляхом подолання протиріч між трансляцією знань та їх засвоєнням у взаємозв'язку теорії та практики. Головною метою самостійної роботи є засвоєння, розширення та поглиблення, набутих у процесі аудиторної роботи, компетентностей, а також самостійне вивчення та засвоєння нового матеріалу під керівництвом викладача, але без його безпосередньої участі для досягнення програмних результатів навчання.

Написання статей для Вікіпедії може розглядатися не лише як форма самостійної роботи, але і як форма оприлюднення результатів бакалаврських і магістерських досліджень.

Одним із найперспективніших напрямів вікідіяльності студентів спеціальності 029 «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа» є краєзнавчий. Наприклад, у межах курсу «Бібліотекознавство та історія бібліотечної справи» студентам запропоновано підготувати для розміщення у Вікіпедії статті про окремі бібліотеки та персоналії [3, с. 21]. Аналіз контингенту студентів спеціальності показує, що більшість із них приїжджають до столичного вишу на навчання із невеликих міст і сіл різних регіонів України. Пріоритетним завданням є створення статей про бібліотеки тих населених пунктів, звідки студенти родом. Досвід показує, що більшість працівників таких бібліотек активно і доброзичливо зустрічають ініціативу студентів написати статтю у вільній енциклопедії, пропонуючи допомогу і надаючи доступ до звітів бібліотеки та архівної інформації. У спілкуванні з бібліотекарями студенти з'ясували, що у багатьох сільських бібліотеках працівниками зібрані унікальні краєзнавчі матеріали, які можуть бути опрацьовані і представлені у Вікіпедії, розширюючи її краєзнавчу складову.

Окрім написання нових статей, студенти можуть доповнювати і редагувати вже існуючі, перекладати матеріали іншомовних сегментів Вікіпедії.

Подібна практика активно сприяє популяризації наукових та краєзнавчих знань, розвитку української мови і культури. Завдання з підготовки статей для Вікіпедії окрім того, що дозволяють урізноманітнити освітній процес, розвивають у студентів почуття відповідальності та гордості за суспільно корисну працю [1, с. 12]. Необхідність ретельно дотримуватися авторського права унаочнює принципи академічної доброчесності. Робота зі збору, опрацювання, ілюстрування та представлення статей удосконалює мовленнєву, дослідницьку, інформаційну, технологічну та інші компетентності.

Список використаних джерел:

1. Батан Ю. Вікіпедія та навчальний процес у вищих навчальних закладах: стан взаємодії / Ю. Батан // Інформаційне суспільство: проблеми та перспективи : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Одеса, 28 трав. 2016 р.). – Одеса : Фенікс, 2016. – С. 12-14.

2. Петров С. Лист Міністру освіти і науки України щодо розвитку Вікіпедії [Електронний ресурс] / С. Петров // Вікімедіа Україна : блог громадської організації. – Електрон. дані. – [Україна], 2017. – Режим доступу: <https://wikimediaukraine.wordpress.com/2017/03/20/lyst-ministru-osvity-shchodo-wikipedii>. – Мова укр. – Назва з екрана. – Останнє оновлення: 2017-03-20 14:45.

3. Прокопенко Л. С. Бібліотекознавство та історія бібліотечної справи : робоча навч. програма для студентів спец. 029 «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа» галузі знань 02 «Культура і мистецтво» / Л. С. Прокопенко ; Київ. ун-т ім. Бориса Грінченка, каф. бібліотекознавства та інформології. – Київ, 2017. – 32 с. – Машинопис.

*Тріпутіна Н. П.,
м. Харків*

Краєзнавчий напрямок у виховній роботі бібліотеки вищого навчального закладу

Важливе місце в організації виховного процесу вищої школи відводиться розв'язанню завдань професійного виховання студентів, метою якого є формування в них поваги до обраної спеціальності, вироблення необхідних для неї рис, умінь і навичок, розвиток творчого потенціалу майбутнього фахівця. Виховання студентства має бути зорієнтовано на проблеми, пов'язані зі специфікою вищого закладу освіти, особливостями регіону.

Для виконання вказаних вимог величезний матеріал надають краєзнавство та урбаністика, оскільки поєднують у собі морально-культурний зміст виховання із науково-інтелектуальним (Вікіпедія визначає **урбаністику** як науку, присвячену розвитку різних міських систем, їх взаємодії між собою та з жителями міста).

Особливо цінним засобом формування висококваліфікованого фахівця вказані напрямки з'являються у процесі виховання спеціаліста з міського господарства, тому що предметом його майбутньої професійної діяльності є інфраструктура певного населеного пункту. Тож, широка поінформованість стосовно природних особливостей певної місцевості, її історичного розвитку, видатних представників науки, техніки, культури певного регіону створюють мотиваційний фундамент навчання та виробничої діяльності фахівця комунальної галузі.

Суттєвою частиною виховного впливу є ознайомлення студента з історією рідного навчального закладу та тієї галузі виробництва, якій він має намір присвятити свою виробничу діяльність.

Не випадково професорсько-викладацький склад Харківського національного університету міського господарства (ХНУМГ) ім. О. М. Бекетова з давніх часів виявляв поглиблений інтерес до краєзнавства та історичної урбаністики. Патріархом харківщинознавства по праву вважався заслужений працівник культури України, багаторічний голова Харківської обласної організації Всеукраїнської спілки краєзнавців та голова громадської ради клубу «Краєзнавець» при Харківській науковій бібліотеці ім. В. Г. Короленка, лауреат муніципальної премії ім. Д. І. Багалія доцент ХНУМГ І. Ю. Саратов. Активну участь у краєзнавчій роботі брали доценти: Г. С. Маяк, М. Є. Постоева, Л. П. Свиренко. Безцінними є, присвячені рідному місту, науково-популярні видання: «Харкову – 300 років» колишнього ректора Харківського інституту інженерів комунального будівництва (ХІІКБ) О. Ф. Михайлика [5], «Харьков : (архитектурно-исторический очерк)» головного архітектора міста 1943-1950 рр. О. М. Касьянова [3], «Харьков. От крепости до столицы» професора ХНУМГ О. Ю. Лейбфрейда [4]. Плідною була участь групи науковців ХНУМГ у створенні ювілейного видання «Харків – 350. Історія, сучасність, стратегія розвитку» [5].

Одну з провідних ролей у розвитку краєзнавчого напрямку в процесі виховання студентства (та й викладацького складу) відіграє Наукова бібліотека ХНУМГ ім. О. М. Бекетова. Формування інтересу до рідного краю та *alma mater* завжди було одним з пріоритетів у її діяльності. Але після набуття Україною реальної незалежності та зняття ідеологічних шор на шляху пізнання подій та постатей історичного минулого, а також зростання прагнення суспільства до відновлення історичної пам'яті перед бібліотекою розкрилося широке поле діяльності у вказаному напрямку. Зокрема, на допомогу дослідникам славної історії Харківщини при інформаційно-бібліографічному відділі створена і нині досягла майже 700 примірників тематична збірка «Харківщина – доле моя!». Почесне місце у ній займають бібліографічні покажчики, які відбивають наукові досягнення працівників ХНУМГ та фахівців комунального господарства нашого міста. Плодом копіткого пошуку та творчого аналізу здобутих матеріалів стала серія «Галерея вчених ХНУМГ», до якої входять понад 30 бібліографічних покажчиків, присвячених життю та діяльності видатних представників професорсько-викладацького корпусу університету. Працівники інформаційно-бібліографічного відділу бібліотеки підготували два бібліографічних покажчики, безпосередньо присвячених становленню та розвитку комунального господарства й комунальної освіти міста Харкова. Об'єктом посиленої дослідницької уваги стала історія власне нашого навчального закладу, у вивченні якої за останні 20 років досягнуті серйозні зрушення. Так, завдяки ретельному науковому пошуку зав. сектором виховної роботи бібліотеки Н. П. Тріпутіної світ побачили два наукових видання, присвячених ювілейним датам в історії ХНУМГ [7, 8]. Важливим здобутком

дослідника можна вважати з'ясування та документальне підтвердження дати заснування ХНУМГ (12 липня 1922 р.). Подальші розшуки дозволили віднайти інформацію стосовно науковців та адміністраторів, яким виш завдячує своїм заснуванням. Складність пошукових робіт полягає у тому, що під час воєнних дій Радянсько-німецької війни 1941-1945 рр. були втрачені геть усі документи відомчого архіву ХПКБу 1920-1930-х років. Тож, джерельну базу дослідження довелося будувати переважно на документах з фондів: Держархіву Харківської області, Центрального державного архіву вищих органів влади та управління України, Центрального державного архіву громадських об'єднань України, Державного архіву Російської Федерації; звертатися до друкованих джерел з фондів Харківської наукової бібліотеки ім. В. Г. Короленка, Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського НАНУ, РДБ тощо. Великий масив інформації вдалося віднайти у фондах Музейного комплексу ХНУМГ.

Накопичена під час історичних пошуків інформація, дала матеріал для проведення численних бесід та тематичних вечорів за участю студентів університету, а також спонукала до наукових досліджень самих студентів і викладачів вишу. Результатом цього стали не тільки десятки наукових доповідей, зроблених молодими науковцями ХНУМГ на конференціях різного рівня, а й низка дипломних робіт, виконаних із використанням історичних матеріалів. Це, приміром, такі проекти, як «Дослідження реконструкції саду імені Т. Г. Шевченка засобами ГІС» Т. Новгородової та «Використання ГІС-технологій для створення тривимірної моделі Миколаївської церкви у Харкові» А. Онопрієнко тощо.

Подальше знайомство з матеріалами за тематикою, пов'язаною з розвитком комунальної галузі, дозволило вийти на новий кількісний та якісний рівень досліджень і досягти цікавих наукових результатів. Три роки тому творчий колектив ХНУМГ започаткував роботу над унікальним проектом – «Енциклопедією житлово-комунального господарства України». Від самого початку формування ідеї енциклопедії бібліотека університету брала щонайактивнішу участь у цьому проекті. Наразі, на нашому колективі лежить надскладна функція інформаційного забезпечення роботи фахівців над енциклопедичними статтями із широкого кола тем.

Ректорат ХНУМГ ім. О. М. Бекетова активно підтримує інтерес колективу навчального закладу до розробки історії галузі та творчості її видатних представників. За сприяння керівництва вишу налагоджено щорічне проведення у ХНУМГ науково-історичних конференцій «Спадщина університету: історія, освіта, наука, культура, особистість». У 2015 р. на такій конференції було заслухано 15, у 2016 р. – понад 20 доповідей, підготовлених за вказаною тематикою студентами, викладачами та працівниками наукової бібліотеки ХНУМГ.

Здобутий досвід переконує нас в доцільності та перспективності використання надбань та методів історико-краєзнавчої роботи та досліджень у галузі історичної урбаністики у справі формування гідних громадян та кваліфікованих фахівців у лавах студентської молоді.

Список використаних джерел:

1. Михайлик О. Ф. Харкову – 300 років / О. Ф. Михайлик. – Харків, 1956. – 131 с.
2. Касьянов А. М. Харьков : (архитектурно-исторический очерк) / О. М. Касьянов. – Киев, 1955. – 62 с.
3. Лейбфрейд А. Ю. Харьков. От крепости до столицы : заметки о старом городе / А. Ю. Лейбфрейд, Ю. Ю. Полякова. – Харьков : Фолио, 1998. – 335 с.
4. Харків – 350. Історія, сучасність, стратегія розвитку : історико-економічний огляд. – Харків : Золоті сторінки, 2004. – 320 с.
5. Харківська державна академія міського господарства. – Харків : Золоті сторінки, 2002. – 276 с.
6. Харківський національний університет міського господарства імені О. М. Бекетова : монографія. – Харків : Золоті сторінки, 2012. – 620 с.

Краєзнавча діяльність Королівської бібліотеки Данії

Краєзнавча діяльність є одним з основних напрямів бібліотечної роботи, що сприяє збереженню національної духовної культури, історичної пам'яті народу, вихованню патріотизму [1].

У той час, коли розвиток бібліотечної справи тісно пов'язаний з конкретною територією і відбиває особливості її демографічного, соціально-економічного і культурно-історичного розвитку, важливим є дослідження краєзнавчої діяльності не лише вітчизняних бібліотек, а й зарубіжних задля впровадження позитивного досвіду у діяльність українських бібліотек.

Краєзнавство є пріоритетним напрямом розвитку культури. Слід відзначити, що робота кожної бібліотеки в галузі краєзнавства достатньо індивідуальна і вельми різноманітна. Розглянемо у цьому контексті діяльність Королівської бібліотеки Данії (м. Копенгаген), яка виконує у країні функції національної бібліотеки, і на даний момент є однією з найбільших бібліотек не тільки Скандинавії, але й світу.

Королівська бібліотека Данії має значні фонди, які в тій чи іншій мірі розкривають через документальну спадщину особливості демографічного, соціально-економічного і культурно-історичного розвитку країни і регіону. Бібліотека володіє багатими колекціями, які є цінним країнознавчим і краєзнавчим джерелом. Серед цих колекцій особливу увагу привертає Даніка, що містить документи, опубліковані в Данії чи за її межами та предметно стосуються самої країни або безпосередньо її мешканців.

Важлива складова Даніки – документи, опубліковані в Данії. Цей фонд почав формуватися, коли відповідно до спеціального юридичного акту 1697 р. всі друкарі країни були зобов'язані відправляти одну або кілька копій своєї друкованої продукції у Королівську бібліотеку. Завдяки цьому 300-літня колекція вміщує документи різної тематики. У колекції повно представлено всі типи літератури: художня; підручники, в т. ч. – шкільні; наукові монографії та журнали, а також популярна література. З 1998 р. ця частина колекції поповнилась CD-ROM, відео та DVD-дисками [2].

Документи Даніки, опубліковані за межами Данії, поповнювали національну колекцію з кінця XVIII ст. Вже тоді Бібліотека намагалася придбати всі книги і періодичні видання, які б стосувались Данії або данців, або переклади творів данських авторів. З 2003 р. акцент у

відборі документів до цієї частини колекції був зроблений на працях, які особливо важливі для данської культури. Наприклад, сюди увійшли переклади казок і романів всесвітньо відомого письменника Ганса Крістіана Андерсена понад дев'яноста мовами. Найстаріша друкована праця колекції – підручник з латинської мови данського короля (1474 р.).

Важливою складовою фондів Королівської бібліотеки Данії є архів документів, присвячений данському фольклору (Danish Folklore Archives), який має прямий зв'язок із національною культурою країни. Данський фольклорний архів – це задокументована спадщина народних традицій. В архіві відображається народне сприйняття життя, спогади, традиції, музика, відтворені у фольклорі для нащадків. Кожен документ тут увічнено на благо майбутніх поколінь. На початку 2017 р. архів перемістили до головного корпусу Бібліотеки, відомого за назвою «Чорний діамант» («The Black Diamond»). Матеріал з фольклорного архіву можна замовити для ознайомлення в читальному залі.

Всі колекції Королівської бібліотеки Данії зареєстровані в онлайн-каталозі Бібліотеки – REX.

Бібліотека на міжнародному рівні (у даному випадку за допомогою ЮНЕСКО) популяризує данську нематеріальну культурну спадщину, що представлена в окремому її архіві, насамперед, у віртуальному мережевому інформаційному просторі (в тому числі через мережу Інтернет) [3].

Можна зробити висновок, що Королівська бібліотека Данії сприяє збереженню національної духовної культури, відновленню історичної пам'яті народу, вихованню патріотизму через колекції країнознавства і краєзнавства, представлені у її фондах.

Список використаних джерел:

1. Краєзнавча діяльність публічних бібліотек Східної України : з досвіду роботи / Харків держ. наук. б-ка ім. В. Г. Короленка ; [уклад.: Г. Д. Ковальчук, Н. І. Полянська]. – Харків, 2009. – 22 с.
2. Det Kongelige Bibliotek [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.kb.dk/en/> – Мова дан., англ. – Назва з екрана. – Бібліогр. опис від 3.09.2017.
3. UNESCO [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://en.unesco.org/> – Мова англ., фр., рос. – Назва з екрана. – Бібліогр. опис від 3.09.2017.

Взаємодія публічних бібліотек та засобів масової комунікації

Взаємодія людини з засобами масової комунікації – невід’ємна частина сучасного життя. ЗМІ визначають характер культури, впливають на свідомість кожної людини, змінюючи при цьому способи сприймання інформації. Більшість дослідників вважають, що в наші дні вплив засобів масової комунікації на вчинки індивіда і суспільства настільки вагомий, що вони певним чином управляють соціальним, політичним та економічним життям суспільства. Враховуючи те, що ЗМК – зовсім не випадковий елемент процесу психічного розвитку людини, а один з постійних чинників, які впливають на особистість. Важливо вивчити не лише його можливості, але й умови, які мають вплив на суспільство. Тому постає потреба у дослідженні особливостей впливу ЗМІ на суспільство в цілому та на сучасне українське суспільство зокрема.

У сучасній Україні ЗМК почали свій розвиток ще за радянських часів. Звичайно, в той час їх дуже складно було назвати засобами масової комунікації, враховуючи цілковитий контроль над ними зі сторони влади. Повноцінний розвиток розпочався лише за часів здобуття незалежності, коли Україна стала самостійною суверенною державою. Саме в цей час науково-технічний прогрес дозволив з’явитися новому гравцю серед «ЗМК» – Інтернету, який досить швидко та надовго увійшов у життя українців. Сьогодні ми можемо говорити навіть про те, що він значно випереджає за популярністю інші ЗМК, такі як: радіо, друковані ЗМІ, телебачення. Інтернет дозволяє розмістити їх навіть у маленькому гаджеті, який є практично у кожного з собою. Інтернет-телебачення, інтернет-радіо, інтернет-ЗМІ – міцно увійшли в наше життя на заміну класичним. Їх перевага в тому, що кожен може стати комунікатором інформації і донести свою думку до всієї країни.

Не можна не згадати одне з найпопулярніших явищ нашого часу – соціальні мережі. Вони об’єднують всіх бажаючих людей за інтересами, незважаючи на їхній статус, соціальну роль і становище. У соціальній мережі кожен може стати «рупором», знайти своїх однодумців і поширити свою думку на всю країну, а то й світ. Соціальні мережі мають надзвичайний вплив на життя всіх суспільств цього світу і потребують неабиякого вивчення, адже, окрім своєї очевидної користі вони здатні й зруйнувати, починаючи з особистості, і закінчуючи цілими суспільствами.

Зміни, що відбуваються в країні (соціальні, культурні, політичні, економічні) суттєво впливають на місце і роль бібліотек у суспільстві, ставлять перед останніми нові завдання, спонукають до інноваційної діяльності: пошуку сучасних форм і методів обслуговування різних груп користувачів, організації нових взаємовідносин з оточуючим середовищем в цілому та засобами масової комунікації зокрема.

Як було зазначено попередньо, сьогодення українського інформаційного суспільства вибудовує новий етап у відносинах засобів масової комунікації (**ЗМК**) та інших соціальних інститутів, до яких належать і публічні бібліотеки. Нині звичним явищем є щоденне використання ЗМК органами влади та місцевого самоврядування, міністерствами та відомствами, закладами культури та іншими установами.

У наш час у зв'язку з орієнтацією діяльності бібліотеки на потреби жителів, індивідуалізацією обслуговування користувачів, приділенням особливої уваги забезпеченню їхніх інформаційних, культурних, соціальних, побутових запитів, створюється образ бібліотеки як центру громадського життя і культурного спілкування. Технологічне наповнення діяльності бібліотек соціокультурними формами, засобами передбачає дослідження розвитку бібліотек як соціокультурних центрів в Україні.

Бібліотека як феномен культури, культурний інститут привертає до себе дослідницьку увагу з того часу, коли вона була усвідомлена як специфічний елемент життя культурної людини. Питання розвитку бібліотек як соціокультурних центрів є предметом наукових досліджень багатьох науковців: Н. П. Бурої, Г. В. Головіної, Є. А. Домаренко, А. Д. Жаркова, С. А. Єзової, В. М. Зайцева, Т. Б. Маркової, С. Г. Матліної, Р. С. Мотульського, Г. К. Олзоєвої, М. М. Самохіної, М. С. Слободяника, А. С. Чачко. До проблеми соціокультурної діяльності звертаються науковці різних галузей, серед них слід назвати: А. В. Соколова, В. К. Скаррь, Т. Г. Кисельову, Ю. Д. Красільнікова, А. С. Ковальчук, Н. В. Шарковську, В. М. Рябова та інших, проте, взаємодія публічних бібліотек та засобів масової комунікації до цього часу не стала предметом окремого дослідження.

Актуальність цього зумовлена тим, що надзвичайно важливим на сьогодні є питання взаємодії публічних бібліотек як основного культурно-освітнього закладу із соціальним інститутом ЗМК, аналіз їх спільної діяльності та вплив такої діяльності на українське суспільство.

Список використаних джерел:

1. Богза Н. Бібліотека і регіон: система інформаційних комунікацій території / Н. Богза // Бібліотечна планета. – 2000. – № 1. – С. 10-11.

2. Вобленко Ю. Інформаційна культура в працях провідних бібліотекознавців та бібліографознавців / Ю. Вобленко // Вісник Книжкової палати. – 1999. – № 2. – С. 7.
3. Глобальне дослідження Nielsen: VoD (відео за запитом) проти традиційного ТБ в Україні та світі. – Режим доступу: <http://www.nielsen.com/ua/uk/insights/news/2016/global-research-nielsen-vod-video-on-demand-to-traditional-tv-in-ukraine-and-the-world.html>
4. Європейські публічні комунікації: культура, політика, технології : колективна монографія / А. Л. Шинкарук, В. М. Парфенюк, Е. Я. Кац. – Рівне, 2013. – 280 с.
5. Заряда Н. Аналітичний огляд газет, виданих в Україні у 2009 році / Н. Заряда // Вісник Книжкової палати. – 2010. – № 4 (165). – С. 10-14.
6. Засоби масової інформації. Українське законодавство. – Київ, 1995.
7. Зернецька О. В. Нові засоби масової комунікації / О. В. Зернецька. – Київ, 1993. – 13 с.
8. Квіт С. М. Масові комунікації. / С. М. Квіт. – Київ : Києво-Могилянська академія, 2008. – 206 с.
9. Любимый Я. В. Современное массовое сознание: динамика и тенденции развития / Я. В. Любимый ; Ин-т. философии АН Украины. – Киев : Наукова думка, 1993.
10. Новікова Н. Основні напрямки діяльності дитячих бібліотек України / Н. Новікова // Публічні бібліотеки. – Київ, 1998. – С. 102-1036.
11. Салига П. Трансформація мережевих електронних журналів як явища масової комунікації : дисертація / П. Салига. – 2014.
12. Україна: інформація і свобода слова : збірник законодавчих актів, нормативних документів та статей фахівців / упоряд. А. М. Задворний – Київ : Молодь, 1997 – 832 с.
13. Фомичева И. Д. Социология Интернет-СМИ / И. Д.Фомичева. – Москва : Фак. журналистики Моск. гос. ун-та, 2005. – 79 с.
14. Яковлев И. П. Паблік рілейшнз в організаціях / І. П. Яковлев. – СПб, 1995.

Черняк І. В.,
м. Київ

**Внесок наукової школи О. С. Сокальського
у розвиток галузевої науки і освіти**

Інституціоналізація сучасних загального та часткового бібліотекознавства як самостійних наукових та навчальних дисциплін базується на надійному підґрунті теоретичних здобутків попередників. Найвагомішим у розвиток галузевої науки є внесок тих

науковців, які окрім власних ґрунтовних авторських праць зуміли заснувати та очолити наукову школу як неформальне об'єднання декількох поколінь продуктивних дослідників-однодумців, що збагатили проблематику предметної галузі інноваційними напрацюваннями. Серед засновників та лідерів однієї з найавторитетніших в Україні – київської бібліотекознавчої школи варто назвати Олексія Степановича Сокальського (1918-1991 рр.) – першого в Україні професора в галузі бібліотечного фондознавства, першого й єдиного ректора з фаховою бібліотечною освітою, який доклав багато зусиль для виокремлення Київського державного інституту культури в самостійний вищий навчальний заклад, згуртував та очолив потужну кафедру бібліотекознавства, що зростила декілька поколінь провідних українських бібліотекознавців й донині продовжує розробляти найактуальніші проблеми галузевої науки [1, 2, 6].

Більшу половину свого життя О. С. Сокальський присвятив багатогранній науковій, педагогічній та організаційній діяльності на ниві культури та освіти. Він доклав чимало зусиль у формування бібліотекознавчої наукової школи. Як студент Харківського державного інституту культури (ХДІК), аспірант Московського державного бібліотечного інституту він поклав початок науковій школі в Київському державному інституті культури (КДІК) (який очолював з 1968 по 1973 рр.), котра успішно розвивалася і має значні здобутки.

Відкриття інституту культури при Київській філії ХДІК [5] було складним періодом переходу на якісно новий рівень навчально-виховної та науково-дослідної діяльності окремого структурного підрозділу авторитетного вищого навчального закладу України, що вимагав особливо ретельного формування висококваліфікованого науково-педагогічного складу кафедр; корегування навчальних планів; розширення набору студентів на денну, заочну та вечірню форми навчання; суттєвого підвищення рівня викладання їм фахових дисциплін та методичного оснащення навчального процесу.

Відкривши у 1972 р. аспірантуру, О. С. Сокальський відбирав талановиту молодь для навчання у ній. Серед перших аспірантів були його учні та колеги: Л. П. Одинока, Ж. Б. Доля, Н. Г. Мірошніченко, І. Д. Нілова та ін. [3].

Закономірним є те, що колеги, які продовжили традиції О. С. Сокальського: д. і. н., проф. М. С. Слободяник; д. к. н. проф. Т. В. Долбенко; д. н., проф. С. Г. Кулешов; к. п. н., доцент Л. П. Одинока; доцент О. П. Довгопола; к. і. н. Л. П. Вовк; к. п. н., проф. М. В. Геращенко; к. п. н., проф. Т. С. Монько; к. п. н., доцент В. Д. Ясьмо; к. п. н., доцент В. В. Терно та ін., є першими випускниками КДІКу (1972 р.), яких Олексій Степанович відбирав для майбутнього навчання у виші [4].

Як досвідчений педагог, він умів відразу розпізнати потенціал студента. Тому особисто з кожним абітурієнтом ректор проводив співбесіду. Про результати такого підходу

свідчить численна кількість відомих, талановитих вчених, які навчалися та виховувалися під керівництвом О. С. Сокальського. Його учні очолили посади професорів, деканів, ректорів вищих навчальних закладів; директорів бібліотек та театрів, кожен з яких, за роки своєї багаторічної праці зробив вагомий внесок у розвиток освіти, науки та культури.

Список використаних джерел:

1. Новальська Т. В. Вчений, організатор, педагог [про О. Сокальського] / Т. В. Новальська // Бібліотечна планета. – 2009. – № 4. – С. 30-32.
2. Новальська Т. В. Олексій Степанович Сокальський – перший ректор Київського державного інституту культури / Т. В. Новальська // Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія. – 2010. – № 1. – С. 34-41.
3. Особовий архів Л. П. Одинокі.
4. Медведєва В. М. Книгознавча школа: антологія / уклад. В. М. Медведєва // Київ : Ліра-К, 2016. – С. 644.
5. Центральний державний архів вищих органів влади та управління України, ф.-5116, Листування з вищестоящими організаціями з питань відкриття нових учбових закладів, навчання студентів, іноземців і інше за 1968 рік. Оп.12, спр.533-арк. 10.
6. Штефан І. П. Перший професор фондознавства України [про О. С. Сокальського] / І. П. Штефан // Бібліотечний вісник. – 1993. – № 5-6. – С. 76-77.

***Чеховська І. В.,
м. Київ***

**Динаміка змін у краєзнавчому ресурсі «Історія міст і сіл України»
(на прикладі Київської області)**

У 2014 році Національна історична бібліотека України (далі – НІБУ, Бібліотека) започаткувала краєзнавчий проект «Історія міст і сіл України» (далі – Ресурс, БД «Історія міст і сіл України») [1]. Про це йшлося у публікаціях та виступах на конференціях, тож нині буде доречно зробити науковий аналіз наповнення бібліографічними записами з історії міст і сіл України у цій БД.

Варто нагадати, що фахівці науково-методичного відділу Бібліотеки щорічно здійснюють моніторинг краєзнавчих продуктів на сайтах бібліотек України. У 2016 році було проведено дослідження можливостей пошуку інформації з історії міст і сіл Київщини в ЕК та

БД на сайті Національної історичної бібліотеки України. Результати цього дослідження висвітлені у 27-му випуску щорічного інформаційного бюлетеня «Краєзнавча робота в бібліотеках України» [2]. Важливим доповненням у бюлетені є додаток – «Список сіл Київської області, про які не виявлено інформацію в ЕК та БД НІБУ» (далі – Список), тож цього року проведена наукова розвідка на тему «Сучасні електронні та друковані джерела краєзнавчої інформації як основа для доповнення інтегрованого ресурсу з історії міст і сіл України (на прикладі Київської області)». У процесі цього дослідження виявлено інформацію про друковані джерела з історії сіл Київської області у фонді Національної історичної бібліотеки України, зокрема, БД «Історія міст і сіл України» та зовнішніх ресурсах – ЕК та БД: Національної бібліотеки України ім. В. Вернадського (далі – НБУВ), Національної бібліотеки України імені Ярослава Мудрого (далі – НБУ ім. Ярослава Мудрого), Державної наукової архітектурно-будівельної бібліотеки ім. В. Г. Заболотного (далі – ДНАББ ім. В. Г. Заболотного), Київської обласної бібліотеки для дітей (далі – КОБД).

Варто зупинитися на проблемі доповнення бібліографічними записами про історію сіл Київської області саме бази даних «Історія міст і сіл України». Після створення цієї БД було заповнено значну частину лакун з історії сіл Київської області, адже, у висновках попереднього дослідження («Списку для заповнення лакун ...») було заявлено, що відсутня інформація про 562 села Київської області.

Цьогорічний моніторинг показав, що нині в БД «Міста і села України» вже є нова інформація про 298 сіл Київської області, загалом, внесено 424 бібліографічні записи. Така кількість бібліографічних записів у Ресурсі свідчить про позитивні зрушення у якості посторінкового аналітичного розпису книг та збірників фахівцями НІБУ, котрі доповнюють названу БД.

Згідно з науково-методичними рекомендаціями з виявлення, відбору та опрацювання краєзнавчих документів для бази даних «Історія міст і сіл України» обов'язковим є врахування різночитання та написання назви населеного пункту згідно з останніми змінами, що внесені у Адміністративно-територіальний устрій України, тобто, у бібліографічному записі зазначається сучасна назва, але якщо існує попередня, то вказується й вона [3]. Наприклад: різночитання – Горохуватка – Горіховатка (село у Кагарлицькому районі); згідно з перейменуванням назв населених пунктів: Діброво-Ленінське – сучасна назва – Діброва, Петрівське – сучасна назва – Юшків Ріг (села у Тарашанському районі).

У процесі даного дослідження було виявлено, зокрема, що село Варовичі Васильківського району Київської області раніше було розташоване у Поліському районі, але зняте з обліку 1999 року у зв'язку з переселенням жителів внаслідок аварії на Чорнобильській АЕС. Після переселення історична назва села збережена – тепер це село

знаходиться у Васильківському, а не Поліському районі Київської області. Важливо, що така інформація фіксується у географічній рубриці.

Отже, можна констатувати, що за досить короткий період часу у БД «Історія міст і сіл України» відбулися позитивні зміни: заповнено значну частину лакун з історії сіл Київської області, що значно поліпшило інформативність відповідного Ресурсу.

Список використаних джерел:

1. Національна історична бібліотека України. – Режим доступу: <http://nibu.kiev.ua/> – Дата останнього звернення: 28. 09. 2017 – Назва з екрана.
2. Краєзнавча робота в бібліотеках України : інформ. бюлетень. Вип. 27 / Нац. іст. б-ка України ; підгот.: В. П. Кисельова, О. В. Михайлова ; ред.: Т. С. Кудласевич, І. В. Чеховська – Київ, 2016. – 134 с.
3. Науково-методичні рекомендації з виявлення, відбору та опрацювання краєзнавчих документів для бази даних «Історія міст і сіл України» / Нац. іст. б-ка ; підгот. Н. О. Волошінська, за участю О. В. Михайлової, В. П. Кисельової ; ред.: Т. С. Кудласевич, І. В. Чеховська. – Київ, 2016. – 75 с.

***Шендрик О. О.,
м. Київ***

**Міжнародне бібліотечне співробітництво як чинник входження України
в світовий інформаційний простір: сучасні тенденції**

Процеси всесвітніх інформаційних зв'язків багато в чому визначаються змістом міжнародних відносин. Сучасний рівень розвитку міжнародного співробітництва характеризується розвитком координаційних та інтеграційних процесів, прагненням до плідної і взаємовигідної співпраці в усіх напрямках. Інтенсифікація міжнародних зв'язків суттєво вплинула на розвиток практики міжнародної співпраці в галузі бібліотечної справи. Включення бібліотек України в міжнародні програми і проекти, посилення співробітництва у сфері забезпечення доступу до документів на основі нових інформаційних технологій, збільшення кількості особистих контактів багато в чому визначили зміни міжкультурної комунікації і в практичній діяльності бібліотек. Використання міжнародного досвіду у вітчизняній практиці з урахуванням її особливостей є значущим чинником прогресивного розвитку бібліотечної справи України. На сьогодні ефективним може бути інформаційне

партнерство, засноване на розумінні відмінності культур, але яке використовує всі сучасні можливості в наданні інформації [2].

Важливими документами, в яких відображаються проблеми міжнародного бібліотечного співробітництва є Закон України «Про бібліотеки та бібліотечну справу», Закон України «Про культуру», Стратегія розвитку бібліотечної справи в Україні до 2025 р. «Якісні зміни бібліотек задля забезпечення сталого розвитку України», що затверджена Кабінетом Міністрів України 23 березня 2016 р.

У Стратегії визначено, що пріоритети діяльності бібліотек в умовах якісних змін спрямовані на дотримання європейських цінностей, інтеграцію у європейське співтовариство. У стратегічних напрямках розвитку бібліотечної справи, а саме у розвитку ефективних комунікацій, передбачається створення системи ефективної внутрішньої та зовнішньої комунікації для розвитку партнерств, просування спільних цінностей та досягнення стратегічних результатів. Зазначено, що необхідно удосконалити внутрішню професійну комунікацію, розвивати міжнародні професійні зв'язки, що сприятиме активному включенню суб'єктів бібліотечної галузі України у міжнародне професійне середовище.

Серед важливих заходів міжнародного співробітництва у планах дій Стратегії визначені короткострокові, серед яких є прийняття необхідних документів для приєднання України до міжнародних угод, пов'язаних із бібліотечно-інформаційною діяльністю.

У середньострокових діях передбачено реалізацію державної цільової програми з модернізації матеріально-технічної бази бібліотек та створення зведеного електронного каталогу бібліотек України та базу даних авторитетних національних файлів.

Серед довгострокових дій Стратегії передбачена реалізація державної цільової програми інформатизації бібліотек, створення Національної електронної бібліотеки України, програма «Мобільні бібліотеки» та ін. [4].

В українознавчій науці роль та проблеми міжнародного співробітництва в бібліотечно-інформаційній сфері висвітлювали у своїх працях: О. Воскобойнікова-Гузєва, Т. Кулаковська, Д. Ніколаєв, Л. Прокопенко, Г. Солоіденко, І. Шевченко, О. Онищенко, В. Пашкова, І. Лобузін, Т. Ярошенко, В. Попик, Т. Гранчак, В. Загуменна та інші. Участь російських бібліотек у міжнародній співпраці розглядали російські науковці: С. Гришина, А. Земсков, М. Алексєєва, Н. Ігумнова, Я. Шрайберг та ін. [1].

Однак, як засвідчив аналіз літератури, цілісного, комплексного дослідження проблеми міжнародного співробітництва у бібліотечній сфері немає. На даний час цей процес вкрай вагомий, тому що подальше дослідження дасть змогу збагнути місце міжнародних зв'язків у бібліотечно-інформаційній сфері, виявити напрями їх розвитку, глибоко осмислити національні особливості впровадження проектів, виявити їх основні тенденції й усвідомити

значення міжнародного співробітництва у забезпеченні збереження культурної та наукової спадщини різних типів бібліотек та інститутів інформації.

Сьогодні бібліотекам відведена суттєва роль у сучасній міжнародній інформаційній взаємодії, спрямованій на сприяння міжнародному співробітництву в комунікаційній сфері, заохочення до міжнародного обміну інформацією незалежно від кордонів і рівноправну участь у міжнародних інформаційних потоках, використання глобальної економічної інтеграції на основі міжнародної інфоінфраструктури в національних інтересах, об'єднання інтелектуальних ресурсів різних країн для прогресивного розвитку цивілізації.

Основними напрямками міжнародного співробітництва в бібліотечній сфері є забезпечення доступу до бібліотечних та бібліографічних ресурсів (міжнародний документообмін, міжнародний міжбібліотечний абонемент, міжнародні бібліографічні проекти тощо); спільні наукові дослідження та видавнича діяльність; стандартизація; бібліотечна статистика; підготовка кадрів та підвищення кваліфікації бібліотечних спеціалістів (гармонізація освітніх стандартів, рівнозначність дипломів); автоматизація та інформатизація бібліотечної справи.

Найпоширенішими формами міжнародного бібліотечного співробітництва сьогодні є обмін досвідом шляхом безпосередніх зустрічей (проекти, семінари, конференції, стажування тощо), публікації у фаховій міжнародній та вітчизняній періодиці та у мережі Інтернет, а також комплексна спільна діяльність у рамках міжнародних бібліотечних організацій [3].

Важливою формою міжнародного співробітництва у бібліотечній діяльності є реалізація міжнародних програм і проектів. Міжнародні програми, що діють в Україні мають чіткі пріоритети та високий рівень ресурсного забезпечення. Найбільші міжнародні проекти такі як: «Бібліоміст», «Глобальні бібліотеки», «Інтернет для читачів (LEAP)», «UkrELib: Електронна бібліотека: Центри знань в університетах України» – мають на меті сприяти розвитку сучасної системи бібліотек України. Ці проекти є інвестиціями в майбутнє України. Їх реалізація дає змогу забезпечувати, підтримувати інформаційну базу.

Отже, міжнародна співпраця в галузі бібліотечної справи є невід'ємною складовою міжнародних зв'язків України, що дозволяє вирішувати багато проблем щодо формування єдиного інформаційного простору. Участь українських бібліотек у розвитку міжнародного співробітництва сприятиме інтеграції української національної культури до світового культурного простору; формуванню привабливого міжнародного іміджу України; використанню активних міжбібліотечних контактів задля зміцнення позиції України на міжнародній арені; просуванню українського бібліотечно-інформаційного продукту на міжнародний культурний ринок та посиленню зв'язків у галузі забезпечення доступу до

документів на основі нових інформаційних технологій, оскільки бібліотека покликана розкривати багатство та неповторність української культурної самобутності, з одного боку, а з іншого – підкреслювати тісний історичний взаємозв'язок національної культури з культурами інших країн та світовими культурними традиціями.

Список використаних джерел:

1. Гранчак Т. Ю. Міжкультурна комунікація як напрям діяльності Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського / Т. Ю. Гранчак // Бібліотечний вісник. – 2015. – № 1. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/bv_2015_1_10. – Назва з екрана.
2. Клименко О. З Інтеграція українських бібліотек – важлива складова інформаційно-комунікаційної діяльності [Електронний ресурс]. – Київ. – Режим доступу: <http://conference.nbuv.gov.ua/report/view/id/835>. – Назва з екрана.
3. Прокопенко Л. С. Міжнародні бібліотечні організації: можливості співробітництва бібліотек вищих навчальних закладів [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.chito.in.ua/rozdil-profesijna-komunikaciya-advokaciya-partnerstvo.html>. – Назва з екрана.
4. Стратегія розвитку бібліотечної справи в Україні до 2025 року «Якісні зміни бібліотек задля забезпечення сталого розвитку України» : проект [Електронний ресурс] // Ліга. Закон : Главный правовой портал Украины. – Режим доступу : http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/NT1592.html. – Назва з екрана.

***Щиглинська М. М., Прокопенко Л. С.,
м. Київ***

Краєзнавчий потенціал Албанії

Важливим напрямом бібліотечного краєзнавства як науки є вивчення зарубіжного досвіду. Абсолютно загадковою країною у бібліотечному відношенні (а тим більше з точки зору бібліотечного краєзнавства) є для вітчизняних фахівців така європейська країна, як Албанія.

Метою даної роботи є вивчення діяльності Національної бібліотеки Албанії у напрямі формування фонду, створенні бібліографічної продукції Албанії.

Національна бібліотека Албанії – найстаріший бібліотечний інститут Албанії. Бібліотека була заснована у 1920 р. у місті Тирана як перша державна установа, що має світський характер. Ядром Бібліотеки став її фонд «Албанської літературної комісії» (1917 р., м. Шкодер) та Міністерства освіти Албанії (1920 р., м. Тирана). Офіційно Національна

бібліотека Албанії відкрилася 1922 року. Тоді її фонд налічував приблизно 6000 томів, а на кінець 1945 р. Бібліотека вже мала майже 100 тис. томів [7].

Сьогодні як головна бібліотека країни та важливий центр галузевих наукових досліджень Національна бібліотека Албанії збирає та зберігає всю письмову спадщину, написану албанською мовою, на основі обов'язкового примірника документів, виданих у країні, укладає національну бібліографію, проводить дослідження з бібліотекознавства, бібліографознавства тощо. Окрім того, Національна бібліотека є центром з підготовки кадрів та підвищення кваліфікації фахівців бібліотечної справи. Бібліотека виконує функції агенції з присвоєння ISBN албанським виданням англійською мовою.

Одна із пріоритетних функцій Національної бібліотеки Албанії – збирання та збереження документів, що мають албано-балканський характер. 1965 року тут був створений спеціальний сектор, який займався обробкою інформації албанського характеру. Сьогодні це – окремий відділ Бібліотеки, основними завданнями якого є:

- комплектування албано-балканського фонду, зокрема, збираються рукописи, стародруки, карти, періодичні видання албанською мовою та інші документи, які стосуються албано-балканської екстеріорики;
- бібліографування цих документів та їх класифікування (у Бібліотеці використовується УДК);
- наповнення та підтримка бази даних (ADLIB);
- збір та обробка наукових даних про Албанію, наведених у зарубіжних періодичних та продовжуваних виданнях;
- укладання та публікація тематичної серії бібліографічних покажчиків «Albanica» та анотованих списків літератури [7].

У фонді Албано-балканського відділу зберігається близько 2449 рідкісних видань, створених до XVIII ст., твори албанською мовою та документи, присвячені історії, фольклору, культурі Албанії, написані іноземними мовами [3]. Важливою складовою фонду є оригінальні твори відомих албанських авторів (Marin Barleti, Marin Beçikemi e Dhimitër Frangu). Особливе місце у фонді відділу посідають видання XVII-XVIII ст. та сім інкунабул. Інкунабула за назвою «Epistolae de Conventu Mantvano» була написана папою Пійом II (надрукована у Мілані, 1473 р.). Це одна із перших писемних згадок про Албанію. Більшість стародруків та рукописів були передані Бібліотеці з приватних бібліотек заможних албанських сімей, видатних політичних діячів тощо.

Фонд Албано-балканського відділу має 1189 рукописів арабською, османською та перською мовами, більшість з яких були написані каліграфами з таких албанських міст, як Тирана, Шкодер, Берат, Ельбасан, Вльора та ін. Переважають документи за темами:

релігійними, юридичними, історичними, лінгвістичними та літературними [4]. Більшість із них щедро прикрашені мініатюрами, оздоблені золотом. Особливе місце у фонді займають праці, присвячені історії великих міст Албанії (Тирана, Шкодер та ін.) та видатним політичним діячам країни. До скарбів відділу належить шеститомна праця угорського вченого Franc Norça «Albania Notizbücher».

Окрім рукописів та стародруків у фонді знаходяться карти албанських земель XVI-XIX ст. (54 одиниці), створені відомими картографами (Mercator, Gastaldo, Cantelli, Coronelli, Sanson, Ortello, Konrad, Kiepert) [6]. Карти є важливими історичними, етнографічними, геологічними, лінгвістичними, демографічними джерелами інформації про Албанію. Особливий інтерес для вивчення албанології представляє карта Vincenzo Maria Coronelli-t, відомого венеціанського картографа «Corso delli fiumi Drino e Boiana nella Dalmatia» (1688 p.) з колекції «Atlante Veneto». Карта відрізняється яскравими кольорами та орнаментами, містить інформацію про географію, етнографію, топоніміку, історичні відомості про різні албанські міста і села.

Окрім обслуговування користувачів Албано-балканський відділ Національної бібліотеки укладає бібліографічні покажчики. Бібліографічна серія «Albanica» містить описи видань XV-XIX ст., які пов'язані з Албанією, написані албанською мовою; переклади албанських творів англійською або перекладені з англійської – албанською [1]. Перший том опубліковано у 1965 р. та перевидано у 1998 р., він охоплював 1400-1799 pp.; другий том (1987 р.) висвітлює 1800-1850 pp.; третій – 1850-1900-ті pp.; четвертий – 1900-1912 pp. «Albanica» містить іменний, предметний та географічний допоміжні покажчики. Окрім книжкових видань, у покажчику відображені також бібліографічні описи ілюстрацій та карт, які містяться у працях, предметно пов'язаних з Албанією. «Albanica» є також зведеним каталогом, де відображено описи всіх видань, представлених у цьому покажчику, які знаходяться у фондах бібліотек країни.

Актуальним завданням відділу на сучасному етапі є наповнення цифрової бібліотеки e-Albanica [2]. У ній зібрані рукописи, стародруки, карти та періодичні видання XV-XIX ст., представлені у фондах Національної бібліотеки Албанії.

Таким чином, Національна бібліотека Албанії має у своєму складі цінний фонд Албаніки, здійснює бібліографічну діяльність у цьому напрямі, що сприяє забезпеченню збереження унікальності і самобутності культурної, зокрема, документальної спадщини.

Список використаних джерел:

1. Bibliografi balkanologjisë [Electronic resource] / Biblioteka kombetare. – Electronic data. – [Albania], 2017. – Mode of access : http://www.bksh.al/Botimet_bibliografi3.html. – Alb. – The title from the screen. – Last update : 13.09.2017.
2. e-ALBANICA [Electronic resource] / Biblioteka kombetare. – Electronic data. – [Albania], 2017. – Mode of access : <http://www.bksh.al/gsd/cgi-bin/library.exe>. – Alb. – The title from the screen. – Last update : 13.09.2017.
3. Fondi i albano-balkanologjisë [Electronic resource] / Biblioteka kombetare. – Electronic data. – [Albania], 2017. – Mode of access : <http://www.bksh.al/Koleksionet5.html>. – Alb. – The title from the screen. – Last update : 13.09.2017.
4. Fondi i Antikuarit [Electronic resource] / Biblioteka kombetare. – Electronic data. – [Albania], 2017. – Mode of access : <http://www.bksh.al/Koleksionet2.html>. – Alb. – The title from the screen. – Last update : 13.09.2017.
5. Fondi i Dorëshkrimeve [Electronic resource] / Biblioteka kombetare. – Electronic data. – [Albania], 2017. – Mode of access : <http://www.bksh.al/Koleksionet3.html>. – Alb. – The title from the screen. – Last update : 13.09.2017.
6. Fondi i hartave të antikuarit [Electronic resource] / Biblioteka kombetare. – Electronic data. – [Albania], 2017. – Mode of access : <http://www.bksh.al/Koleksionet4.html>. – Alb. – The title from the screen. – Last update : 13.09.2017.
7. Historiku [Electronic resource] / Biblioteka kombetare. – Electronic data. – [Albania], 2017. – Mode of access : <http://www.bksh.al/pershkrimi.html>. – Alb. – The title from the screen. – Last update : 13.09.2017.
8. Koleksionet [Electronic resource] / Biblioteka kombetare. – Electronic data. – [Albania], 2017. – Mode of access : <http://www.bksh.al/koleksionet.html>. – Alb. – The title from the screen. – Last update : 13.09.2017.

Рекомендації

**Всеукраїнської науково-практичної конференції
«Бібліотечне краєзнавство у культурному просторі України»**

2 листопада 2017 року в рамках започаткованих Національною історичною бібліотекою України у 2011 році краєзнавчих читань пам'яті Петра Тронька проведено Всеукраїнську науково-практичну конференцію «Бібліотечне краєзнавство у культурному просторі України», що присвячувалася 100-річчю подій Української революції 1917-1921 років.

На конференції обговорювались: сучасні теоретичні та методичні проблеми бібліотечного краєзнавства; питання створення краєзнавчих електронних ресурсів в бібліотеках; популяризація краєзнавчих ресурсів, продуктів і послуг бібліотек: досвід, інновації; взаємодія бібліотек з архівними установами, музеями, місцевими краєзнавчими осередками у напрямі вивчення історії рідного краю. Піднімалися питання кадрового забезпечення вітчизняної бібліотечної галузі.

Широко висвітлено інформаційні ресурси щодо вивчення і популяризації документів про події Української революції 1917-1921 років, про історію створення журналу «Краєзнавство», 90 років з часу заснування якого відзначається в 2017 році.

Моніторинг фахового інформаційного потоку засвідчує перевагу позитивних тенденцій у методичному забезпеченні розвитку головних підсистем бібліотечного краєзнавства та краєзнавчої бібліотечної практики в сучасний період. В останнє десятиріччя відбулися кількісні та якісні зміни у сфері інформаційно-бібліографічного забезпечення теорії, методики і практики бібліотечного краєзнавства: спостерігається зростання потоку видань та публікацій даної тематики та збільшення уваги наукової спільноти до проблем краєзнавчої бібліотечної діяльності.

Відзначається позитивна динаміка у висвітленні та поширенні інновацій у краєзнавчій роботі вітчизняних бібліотек. Цьому сприяли чисельні краєзнавчі форуми – міжнародні, всеукраїнські та регіональні наукові та науково-практичні конференції, читання, семінари тощо, у збірниках матеріалів яких узагальнювалися теоретичні напрацювання науковців та практичний досвід популяризації краєзнавства в бібліотеках різних типів. Простежується пряма залежність між проведенням подібних заходів та публікаційною активністю фахівців. Впровадження рекомендацій конференцій та результатів наукових досліджень у галузі бібліотечного краєзнавства сприяє оптимізації краєзнавчої роботи бібліотек.

Враховуючи визначальну роль бібліотек, музеїв, архівів та профільних вищих навчальних закладів як популяризаторів краєзнавчих ресурсів, продуктів і послуг, конференція рекомендує:

- продовжувати традицію вшанування пам'яті П. Т. Тронька як видатного діяча краєзнавчого руху, пам'яткоохоронної справи та українського музейництва;
- Національній історичній бібліотеці України (НІБУ) як методичному центру здійснювати моніторинг краєзнавчої діяльності бібліотек України: вивчити стан реалізації інноваційних проєктів краєзнавчого спрямування в обласних універсальних наукових бібліотеках України (ОУНБ);
- обласним універсальним науковим бібліотекам України дотримуватися, розроблених НІБ України, єдиних методологічних та методичних принципів і підходів у виявленні, відборі та науково-бібліографічному опрацюванні краєзнавчих документів з історії міст і сіл свого регіону;
- продовжувати роботу з БД «Адміністративно-територіальний устрій України. Зміни і доповнення», з метою відображення інформації про поточні зміни в Адміністративно-територіальному устрої України, в контексті виконання пакету законів про декомунізацію, зокрема, Закон «Про засудження комуністичного та націонал-соціалістичного (нацистського) тоталітарного режимів та заборону пропаганди їхньої символіки», який передбачає зміну назв топонімів, що мають комуністичне походження, [Закон України «Про добровільне об'єднання територіальних громад»](#)³¹ та ін;
- на допомогу дослідженням з історії краєзнавчого руху в Україні Національній історичній бібліотеці України підготувати «Показчик змісту журналу «Краєзнавство» (1927-2017 років);
- Національній історичній бібліотеці України узагальнювати кращий досвід краєзнавчої бібліотечної діяльності та поширювати його в щорічному інформаційному бюлетені «Краєзнавча робота бібліотек України»;
- профільним навчальним закладам в контексті заходів з реформування системи вищої бібліотечно-інформаційної освіти, передбачити запровадження інтегрованої спеціальності 029 «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа» та подальшу модернізацію навчальних планів, удосконалення змісту учбових дисциплін.

³¹ Закон України від 5 лютого 2015 року № 157-VIII [«Про добровільне об'єднання територіальних громад»](#). – Режим доступу: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=55812 (останній перегляд: 17.07.2017)

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРІВ

*Авраменко
Галина Миколаївна*

бібліограф I категорії відділу краєзнавства Вінницької обласної наукової бібліотеки ім. К. А. Тімірязєва, заслужений працівник культури України

*Антонович
Володимир Сергійович*

аспірант Київського національного університету культури і мистецтв

*Антонюк
Оксана Юрївна*

завідувач відділу краєзнавства Вінницької обласної наукової бібліотеки ім. К. А. Тімірязєва

*Бажан
Олег Григорович*

старший науковий співробітник Інституту історії України НАН України, доцент, к.і.н.

*Бартош
Алла Єгорівна*

старший науковий співробітник науково-дослідного відділу історії та археології Національного Києво-Печерського історико-культурного заповідника

*Бачинська
Надія Анатоліївна*

доцент кафедри соціальних комунікацій та інформаційних наук Київського національного університету культури і мистецтв, канд.. пед. наук

*Бойко
Андрій Іванович*

старший науковий співробітник сектору редакційно-видавничої діяльності Українського інституту експертизи сортів рослин (м. Київ)

*Бубало
Олена Олександрівна*

студентка Київського національного університету культури і мистецтв

*Букет
Євген Васильович*

головний редактор газети «Культура і життя», заступник голови Київської обласної організації Національної спілки краєзнавців України, член правління НСКУ

*Величко
Лариса Миколаївна*

головний бібліотекар відділу обслуговування користувачів Національної історичної бібліотеки України

*Велігура
Наталія Миколаївна*

аспірант Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв

*Волошинська
Ніна Олександрівна*

завідувач сектора краєзнавчої роботи науково-методичного відділу Національної історичної бібліотеки України

Гончаров Олександр Петрович	доцент кафедри етнології та краєзнавства Київського національного університету імені Тараса Шевченка, голова Київської міської організації Національної спілки краєзнавців України, к.і.н.
Горбань Галина Василівна	заступник директора з наукової роботи Івано-Франківської обласної наукової бібліотеки ім. Івана Франка
Гула Євген Петрович	професор кафедри рисунка та живопису Київського національного університету технологій та дизайну
Демиденко Надія Михайлівна	завідувач кафедри Сумської філії Харківського національного університету внутрішніх справ, к.і.н.
Дікунова Олена Анатоліївна	завідувач інформаційно-бібліографічного відділу Бібліотеки Криворізького державного педагогічного університету
Дмитрук Володимир Іванович	відповідальний секретар Національної спілки краєзнавців України, старший науковий співробітник Інституту історії України НАН України, к.і.н.
Дмитрук Світлана Анатоліївна	доцент кафедри історії України Київського університету імені Бориса Грінченка, к.і.н.
Дніпрошенко Вадим Іванович	доцент кафедри інформаційної, бібліотечної та архівної справи Київського національного університету культури і мистецтв
Добржанський Сергій Олександрович	доцент кафедри історії України Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича, к.і.н.
Дрончак Катерина Вадимівна	провідний бібліотекар Національної бібліотеки України імені Ярослава Мудрого
Ємчук Оксана Ігорівна	державний експерт Апарату РНБО України, кандидат історичних наук
Ісаєнко Олександр Олександрович	доцент Київського університету імені Бориса Грінченка, к.і.н.
Карпунь Олег Федорович	краєзнавець-аматор
Качан Настасія Анатоліївна	магістр Київського національного університету культури і мистецтв

Кисельова Валентина Павлівна	завідувач сектора організаційно-методичної та науково-дослідної роботи науково-методичного відділу Національної історичної бібліотеки України
Кобижча Наталія Іванівна	старший викладач кафедри соціальних комунікацій та інформаційних наук Київського національного університету культури і мистецтв, кандидат культурології
Кужельна Олена Валеріївна	начальник організаційного відділу виконавчого апарату Шосткинської районної ради Сумської області
Кучеренко Світлана Володимирівна	заступник голови правління громадської організації «Благодійний Фонд імені Івана та Юрія Лип» (м. Одеса)
Литвин Ольга Володимирівна	методист I категорії науково-бібліографічного відділу Національної історичної бібліотеки України
Маєр Тетяна Гарольдівна	завідувач відділу телекомунікаційних технологій та електронних ресурсів Національної історичної бібліотеки України
Мазніченко Оксана Володимирівна	доцент кафедри рисунка та живопису Київського національного університету технологій та дизайну
Малиш Ольга Миколаївна	завідувач відділу краєзнавчої літератури і бібліографії Сумської обласної універсальної наукової бібліотеки
Малюк Ольга Юріївна	доцент кафедри документознавства та інформаційної діяльності Луганського національного університету імені Тараса Шевченка (м. Старобільськ), кандидат філологічних наук
Маньковська Руслана Вікторівна	перший заступник голови Національної спілки краєзнавців України, старший науковий співробітник Інституту історії України НАН України, к.і.н., доцент, заслужений працівник культури України
Марченко Оксана Ігорівна	завідувач відділу стародруків, цінних і рідкісних видань Національної історичної бібліотеки України
Марченко Тетяна Миколаївна	завідувач сектора редакційно-видавничої діяльності Українського інституту експертизи сортів рослин (м. Київ)

Медведєва Валентина Миколаївна	викладач Київського національного університету культури і мистецтв, канд. пед. наук, професор
Милько Володимир Іванович	старший науковий співробітник Інституту історії України НАН України, к.і.н.
Москаленко Андрій Вікторович	аспірант Київського національного університету культури і мистецтв
Мусіна Зейтуна Хамзяївна	завідувач науково-бібліографічного відділу Національної історичної бібліотеки України
Новальська Тетяна Василівна	професор кафедри соціальних комунікацій та інформаційних наук Київського національного університету культури і мистецтв, доктор історичних наук
Она Олена Віталіївна	вчитель географії Школи № 2 (с. Каланчак Херсонська область)
Осадча Алла Миколаївна	старший викладач кафедри рисунка та живопису Київського національного університету технологій та дизайну
Осіння Наталія Володимирівна	молодший науковий співробітник Інституту геотехнічної механіки НАН України (м. Дніпро)
Петриченко Катерина Вікторівна	молодший науковий співробітник Національної бібліотеки України ім. В.І. Вернадського
Плахтій Альона Миколаївна	аспірант Київського національного університету культури і мистецтв
Покропивна Ольга Володимирівна	методист I категорії науково-методичного відділу Національної історичної бібліотеки України
Поліщук Майя Анатоліївна	редактор I категорії науково-методичного відділу Національної історичної бібліотеки України
Полянська Надія Іванівна	завідувач відділу «Україніка» ім. Т.Г. Шевченка Харківської державної наукової бібліотеки ім. В. Г. Короленка
Пристаї Галина Іванівна	завідувач відділу літератури з мистецтва Івано-Франківської обласної бібліотеки ім. І. Франка, кандидат наук із соціальних комунікацій

Прокопенко Лілія Сергіївна	доцент кафедри бібліотекознавства та інформології Київського університету імені Бориса Грінченка, к.і.н.
Прокопенко Людмила Іванівна	викладач кафедри соціальних комунікацій та інформаційних наук Київського національного університету культури і мистецтв
Прокопенко Надія Іванівна	головний бібліотекар Національної бібліотеки України імені Ярослава Мудрого
Рогожа Марія Миколаївна	доцент кафедри історії України Уманського державного педагогічного університету ім. П. Г. Тичини, к.і.н.
Рогожа Михайло Миколайович	головний науковий співробітник відділу науково-методичного забезпечення та реферування Національної наукової сільськогосподарської бібліотеки, доктор іст. наук, доцент
Рудзький Лев Зіновійович	член правління Міжнародної Асоціації електронних бібліотек і нових інформаційних технологій (м. Київ)
Скорохватова Алла Віталіївна	генеральний директор Національної історичної бібліотеки України, заслужений працівник культури України
Смирнова Світлана Миколаївна	головний бібліотекар науково-дослідного відділу стародруків, цінних та рідкісних видань Національної історичної бібліотеки України
Смілянець Світлана Іванівна	заступник генерального директора з наукової роботи Національної історичної бібліотеки України
Сорокін Андрій Анатолійович	магістрант історичного факультету Київського національного університету імені Тараса Шевченка
Сошинська Вікторія Євгенівна	доцент кафедри бібліотекознавства та інформології Київського університету імені Бориса Грінченка, кандидат наук із соціальних комунікацій
Строкач Ірина Іванівна	завідувач відділу обслуговування користувачів Національної історичної бібліотеки України
Сурело Сергій Павлович	викладач історії та суспільствознавства Воронізької загальноосвітньої школи І-ІІІ ступенів ім. П.О.Куліша (с. Вороніж Шосткинського району Сумської області), красзнавець

<i>Терлецька Олеся Олегівна</i>	студентка Київського університету імені Бориса Грінченка
<i>Тріпутіна Наталія Петрівна</i>	завідувач сектора виховної роботи Харківського національного університету міського господарства імені О. М. Бекетова
<i>Хоменко Ганна Юріївна</i>	студентка Київського університету імені Бориса Грінченка
<i>Хроленко Максим Петрович</i>	аспірант Київського національного університету культури і мистецтв
<i>Черняк Ірина Володимирівна</i>	науковий співробітник Національного історико-етнографічного заповідника «Переяслав»
<i>Чеховська Інна Володимирівна</i>	головний бібліограф науково-методичного відділу Національної історичної бібліотеки України
<i>Шендрик Ольга Олегівна</i>	аспірант Київського національного університету культури і мистецтв
<i>Щиглинська Мирослава Михайлівна</i>	студентка Київського університету імені Бориса Грінченка